

การบังคับบำบัดกับสิทธิและเสรีภาพของผู้ติดยาเสพติด
ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

THE DRUGS REHABILITATION UNDER RIGHTS AND LIBERTY
OF THE DRUG ADDICTS UNDER THE CONSTITUTION
OF THE KINGDOM OF THAILAND

สุรีย์ ภูเพชร

นิติศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชากฎหมายมหาชน

มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง

2553

©ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง

การบังคับบำบัดกับสิทธิและเสรีภาพของผู้ติดยาเสพติด
ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย
THE DRUGS REHABILITATION UNDER RIGHTS AND LIBERTY
OF THE DRUG ADDICTS UNDER THE CONSTITUTION
OF THE KINGDOM OF THAILAND

สุรีย์ ภูเพชร

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชากฎหมายมหาชน

มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง

2553

©ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง

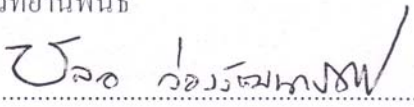
การบังคับบำบัดกับสิทธิและเสรีภาพของผู้ติดยาเสพติด
ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย
THE DRUGS REHABILITATION UNDER RIGHTS AND LIBERTY
OF THE DRUG ADDICTS UNDER THE CONSTITUTION
OF THE KINGDOM OF THAILAND

สุริย์ ภูเพชร

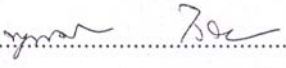
วิทยานิพนธ์นี้ได้รับการพิจารณาอนุมัติให้นับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชากฎหมายมหาชน

2553

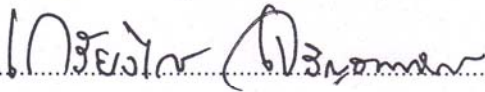
คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....ประธาน

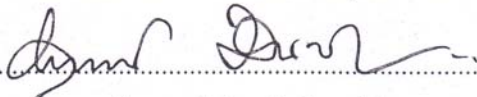
(รองศาสตราจารย์ ดร. ชลอ ว่องวัฒนาภิกุล)

.....กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร. พูนศักดิ์ ไวสารวง)

.....กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร. เกียงไกร เจริญธนาวัฒน์)

.....กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร. ทวีเกียรติ มินะกะนิษฐ)

.....กรรมการ

(อาจารย์ ชาติ เพ็งคิษฐ์)

©ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เรื่อง การบังคับบำบัดกับสิทธิและเสรีภาพของผู้ติดยาเสพติดตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพและการรับรองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน โดยเฉพาะในด้านสิทธิและเสรีภาพของผู้ติดยาเสพติด ซึ่งมีการใช้มาตรการในทางกฎหมายในการบังคับบำบัดและฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด ซึ่ง มีผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของผู้ติดยาเสพติด เพื่อให้ผู้ติดยาเสพติดได้รับการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพตามที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับปัจจุบันให้การรับรองไว้

ผู้วิจัยขอขอบคุณรองศาสตราจารย์ ดร.พูนศักดิ์ ใสสารวาท ได้เสียสละเวลาเป็นประธานกรรมการที่ปรึกษา และกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ และขอขอบคุณรองศาสตราจารย์ ดร.เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์ กรรมการที่ปรึกษาและกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ที่เสียสละเวลาเป็นที่ปรึกษา ให้คำแนะนำในการทำวิจัยและการเขียน อันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อวิทยานิพนธ์เล่มนี้ที่สำเร็จลงได้ และเป็นกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ให้กับผู้วิจัย และขอขอบคุณอาจารย์สมชาย ธรรมสุทธิวัฒน์ อาจารย์คามร คำไตร อาจารย์ยรรพพร จันทร์จันทร์ คณาจารย์และเจ้าหน้าที่ในสำนักวิชานิติศาสตร์ และเจ้าหน้าที่ส่วนประสานงานบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง ที่ให้การสนับสนุน ให้คำแนะนำ และอำนวยความสะดวกการทำวิจัย

ขอขอบคุณ กรมคุมประพฤติ สำนักงานคุมประพฤติจังหวัดพะเยา และสำนักงาน ป.ป.ส. ภาค 5 ที่ให้การสนับสนุนข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในการทำวิจัย และท้ายสุดขอกราบขอบพระคุณ บิดา มารดา สามีและบุตรทุกคน ที่สนับสนุนและเป็นกำลังใจให้กับผู้วิจัยมาโดยตลอด จนผู้วิจัย สำเร็จการศึกษาตามที่มุ่งหวังไว้

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ หากมีคุณค่าและประโยชน์ทางวิชาการ ผู้วิจัยขอให้คุณค่านี้นี้เป็น กตเวทิตาแด่บิดา มารดา บุรพจารย์ทุกท่าน หากมีข้อบกพร่องประการใด ผู้วิจัยขอน้อมรับทุก ประการ และขออภัยมา ณ ที่นี้

สุริย์ ภูเพชร

Thesis Title	The drugs rehabilitation under Rights and Liberty of the drug addicts under the Constitution of the Kingdom of Thailand
Author	Suree Phupetch
Degree	Master of law (public law)
Supervisory Committee	Assoc. Prof. Dr. Phoonsakdi Vaisamruat Assoc. Prof. Dr. Kriengkrai Charoenthanavat

ABSTRACT

The objective of this research is to study the concepts concerning the rights and liberty of people and the ratification of people's rights and liberty, especially that of drug addicts. Drug addicts are regarded as a disadvantaged group even under the constitution of the state. Since the state has its main duties and objectives protecting people's rights and liberty; therefore, drug addicts' rights and liberty should not be an exception. The state is not able to restrict people's rights and liberty except being authorized by specific provision based on the constitution and within the scope of necessity. In cases where the restriction would be implemented, ones' rights and liberty should be protected. Both in national and international levels, there have been the studies about concepts as well as means to solve drug abuse problems. Since the past, there have specifically been the studies in Thailand focusing on the measurements in reducing drug abuse demand. The treatment and rehabilitation of drug addicts were included in the measurements, too. Legal measurements were especially implemented in order to treat and rehabilitate drug addicts. Without legal protection, the rehabilitation partly affected their rights and liberty. Legal measurements were aimed to help prevent the violation of drug addicts' rights and liberty according to the constitution of the Kingdom of Thailand.

From studies, drug addicts' rights and liberty have been violated through several provisions enforcing the treatment or rehabilitation of drug addicts. The important provisions that prove this statement true are the provisions of laws on psychotropic substances, narcotic drugs and drug addict rehabilitation. The three provisions have not agreed with the constitution in many aspects. For instance, administrative sections are authorized to enforce the rehabilitation or treatment without passing judicial process. In addition, the alleged offenders have no grants of rights to prove themselves through judicial process. Through the state enforcement, this apparently affects their rights and liberty. Furthermore, even now it's found that there has been the controversy among laws enforcing the rehabilitation of drug addicts. And the related policies on solving drug abuse do not agree either. Considering the success in solving drug abuse problems in other countries, it reveals that the policies to reduce drug demand are more successful and sustainable than that to merely reduce drug supply. In conclusion, the three provisions mentioned above - the provisions of laws on psychotropic substances, on narcotic drugs and on drug addict rehabilitation - do not agree with the constitution: in that there is authorization to the administrative sectors to enforce the law to rehabilitate drug addicts without juridical process; and there are no grants of rights offered to offenders to prove themselves via juridical process. These problems are seen to affect the rights and liberty of drug addicts. All in all, there should be the improvement and revision of related laws as well as provisions to make it clear in legal practices according to the constitution regarding the rights and liberty of drug addicts. This suggestion would be for the achievement in rehabilitating and treating drug addicts based on the objectives of laws. Every aspect suggested would altogether help drug addicts reform. And the safe society with no crime to be conducted by these reformed drug addicts would be expected

Keywords: Rights and Liberty / The Constitution / The drugs Rehabilitation / The drug Addicts

ชื่อเรื่องวิทยานิพนธ์	การบังคับบำบัดกับสิทธิและเสรีภาพของผู้ติดยาเสพติด ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย
ชื่อผู้เขียน	สุริย์ ภูเพชร
หลักสูตร	นิติศาสตรมหาบัณฑิต (กฎหมายมหาชน)
อาจารย์ที่ปรึกษา	รองศาสตราจารย์ ดร. พูนศักดิ์ ไวสำรวจ รองศาสตราจารย์ ดร. เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์นี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพและการรับรองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน โดยเฉพาะในด้านสิทธิและเสรีภาพของผู้ติดยาเสพติด ซึ่งเป็นกลุ่มของประชาชนกลุ่มด้อยโอกาสในสังคมที่รัฐธรรมนูญได้รับรองถึงจุดประสงค์และหน้าที่หลักของรัฐที่จะต้องให้การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพเช่นเดียวกับประชาชนทั่วไป รัฐจะจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลมิได้ เว้นแต่อาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายเฉพาะเพื่อการที่รัฐธรรมนูญกำหนดไว้และเท่าที่จำเป็นเท่านั้น และจะกระทบกระเทือนสาระสำคัญของสิทธิและเสรีภาพนั้นมิได้ ทั้งนี้ได้มีการศึกษาตั้งแต่แนวคิดตลอดจนวิธีการในการแก้ไขปัญหาเสพติดทั้งของไทยและต่างประเทศ และโดยเฉพาะการแก้ไขปัญหาเสพติดในประเทศไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันถึงมาตรการในการลดอุปสงค์ของยาเสพติด ได้แก่การบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติดในประเทศไทย โดยเฉพาะการใช้มาตรการในทางกฎหมายในการบังคับบำบัดและฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด ซึ่งมีผลกระทบกระเทือนต่อสิทธิและเสรีภาพของผู้ติดยาเสพติด เพื่อให้ผู้ติดยาเสพติดได้รับการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพตามที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับปัจจุบันให้การรับรองไว้

จากการศึกษาพบว่า ปัญหาสิทธิและเสรีภาพของผู้ติดยาเสพติดที่เกิดจากการใช้อำนาจรัฐตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายในการบังคับบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติด ที่สำคัญคือ กฎหมายว่าด้วยวัตถุออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาท กฎหมายว่าด้วยยาเสพติดให้โทษ และกฎหมายว่าด้วยการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด มิได้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญบัญญัติรับรองไว้ เช่น การให้อำนาจของฝ่ายบริหารในบังคับบำบัด โดยไม่ผ่านกระบวนการยุติธรรมทางศาล หรือการไม่ให้สิทธิแก่ผู้ต้องหานา

การเลือกนำข้อพิพาทของตนเข้าสู่ศาลยุติธรรม ทำให้สิทธิและเสรีภาพของผู้ติดยาเสพติดต้องกระทบกระเทือนจากการใช้อำนาจรัฐในการบังคับบำบัดนี้ นอกจากนี้ ยังพบว่าได้มีการตรากฎหมายเกี่ยวกับการบำบัดรักษายาเสพติดขึ้นมาหลายยุคหลายสมัยแตกต่างกันและมีนโยบายด้านการแก้ไขปัญหายาเสพติดที่ไม่สอดคล้องกันอยู่ ซึ่งในการแก้ไขปัญหายาเสพติดของต่างประเทศที่ประสบความสำเร็จนั้นพบว่า ถ้าเป็นประเทศที่ใช้นโยบายด้านการลดอุปสงค์ของยาเสพติดจะได้รับผลที่สำเร็จและยั่งยืนกว่าการใช้นโยบายในด้านการลดอุปทานของยาเสพติดแต่เพียงอย่างเดียว

บทบัญญัติแห่งกฎหมายในการบังคับบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติด ที่สำคัญคือ กฎหมายว่าด้วยวัตถุออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาท กฎหมายว่าด้วยยาเสพติดให้โทษ และกฎหมายว่าด้วยการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด มิได้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญบัญญัติรับรองไว้ เช่น การให้อำนาจของฝ่ายบริหารในบังคับบำบัด โดยไม่ผ่านกระบวนการยุติธรรมทางศาล หรือการไม่ให้สิทธิแก่ผู้ต้องหาในการเลือกนำข้อพิพาทของตนเข้าสู่ศาลยุติธรรม ทำให้สิทธิและเสรีภาพของผู้ติดยาเสพติดต้องกระทบกระเทือนจากการใช้อำนาจรัฐในการบังคับบำบัดนี้ จึงควรมีการปรับปรุงกฎหมาย รวมทั้งบทบัญญัติของกฎหมายให้มีความชัดเจนในทางปฏิบัติ และเพื่อให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ติดยาเสพติด อันจะนำไปสู่การบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดได้บรรลุตามวัตถุประสงค์ของกฎหมาย เพื่อให้ผู้เสพและผู้ติดยาเสพติดสามารถเลิกเสพยาเสพติดและสามารถกลับตนเป็นคนดีของสังคม ทำให้สังคมปลอดภัยจากอาชญากรรมที่บุคคลดังกล่าวได้ก่อขึ้น

คำสำคัญ: สิทธิและเสรีภาพ / รัฐธรรมนูญ / การบังคับบำบัด / ผู้ติดยาเสพติด

สารบัญ

	หน้า
กิตติกรรมประกาศ	(3)
บทคัดย่อภาษาไทย	(4)
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	(6)
บทที่	
1 บทนำ	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย	6
1.3 สมมติฐานของการวิจัย	6
1.4 ขอบเขตของการวิจัย	7
1.5 วิธีดำเนินการวิจัย	7
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	7
2 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับสิทธิและเสรีภาพ	8
2.1 แนวความคิดและทฤษฎีในการรับรองสิทธิและเสรีภาพ	8
2.2 หลักพื้นฐานเกี่ยวกับ “สิทธิ” และ “เสรีภาพ” ตามรัฐธรรมนูญ	20
2.3 แนวความคิดในการจำกัดสิทธิและเสรีภาพ	25
2.4 การรับรองและคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ	37
2.5 แนวความคิดในการบำบัตร์ักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด	48
2.6 การบำบัตร์ักษาผู้ติดยาเสพติดกับสิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ	61
3 การรับรองสิทธิและเสรีภาพของผู้ติดยาเสพติด	65
3.1 การรับรองสิทธิและเสรีภาพของผู้ติดยาเสพติดตามกฎหมายต่างประเทศ	65
3.2 การรับรองสิทธิและเสรีภาพของผู้ติดยาเสพติดตามกฎหมายไทย	88

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่	
4 ปัญหาการรับรองสิทธิและเสรีภาพของผู้ติดยาเสพติด	115
4.1 ปัญหาในทางกฎหมายในการรับรองสิทธิและเสรีภาพของผู้ติดยาเสพติด	115
4.2 ปัญหาในทางปฏิบัติในการรับรองสิทธิและเสรีภาพของผู้ติดยาเสพติด	127
5 บทสรุปและข้อเสนอแนะ	137
5.1 บทสรุป	137
5.2 ข้อเสนอแนะ	141
รายการอ้างอิง	146
ประวัติผู้เขียน	153

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ยาเสพติด เป็นปัญหาร้ายแรงของสังคม เป็นปัญหาที่นำไปสู่ปัญหาสังคมหลายประการ และที่เห็นได้อย่างชัดเจน ยาเสพติดเป็นปัญหาที่ทำให้ผู้เสพไม่สามารถบังคับความต้องการของตนเองได้ ไม่ว่าทางร่างกายหรือจิตใจ ต้องการแสวงหายาเสพติด จนเป็นเหตุทำให้เกิดอาชญากรรมที่รุนแรงและเป็นภัยอย่างร้ายแรงต่อผู้อื่นและสังคม ไม่ว่าจะเป็นทางด้านชีวิตและทรัพย์สิน เช่นการ ทำร้ายร่างกายผู้อื่นทั้งที่อยู่ใกล้ชิด และคนทั่วไป หรือกระทำความผิดเกี่ยวกับทรัพย์สิน และในที่สุดทำให้สังคมไม่มีความสุข และเมื่อยาเสพติดยังมีผลต่อผู้เสพโดยตรงในด้านสุขภาพร่างกายและจิตใจ ซึ่งเมื่อประชากรด้อยคุณภาพ ส่งผลให้ทำเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาประเทศในด้านต่าง ๆ ด้วย

สถานการณ์ปัญหายาเสพติดในประเทศไทย เป็นปัญหาวิกฤตที่มีการแพร่ระบาดอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการแพร่ระบาดของการใช้สารที่ออกฤทธิ์ต่อจิตประสาทนั้น อยู่ระดับที่น่าวิตก ซึ่งมีผลกระทบต่อความมั่นคงของชาติ ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ และคุณภาพประชากร โดยเฉพาะปัญหาจำนวนผู้เสพยาเสพติดที่มีจำนวนสูงขึ้น และแพร่ระบาดไปเกือบทุกกลุ่มอายุ อาชีพ โดยเฉพาะในกลุ่มเยาวชน ซึ่งเป็นอนาคตของชาติ แม้กระทั่งการผลิตยาเสพติด โดยเฉพาะยาบ้า สามารถผลิตได้ครั้งละมาก ๆ ออกฤทธิ์สูง และหาซื้อได้ง่ายสะดวก

โดยแต่เดิมนั้น ประเทศไทยใช้มาตรการที่สำคัญในการแก้ไขปัญหายาเสพติด คือการป้องกันและการปราบปราม (control and suppression) เป็นการใช้มาตรการในการดำเนินคดีอาญาตามแบบพิธีหรือแบบปกติ ซึ่งปรากฏว่าแม้จะปราบปรามผู้ค้ายาเสพติดได้จำนวนมากเท่าไรก็ตาม แต่ก็ไม่สามารถทำให้ผู้เสพยาเสพติดนั้นหายขาดจากการเสพยาเสพติด ผู้เสพยาเสพติดยังมีอยู่เป็นจำนวนมาก ทั้งนี้เนื่องจาก การแก้ไขปัญหายาเสพติดเป็นการแก้ไขปัญหาที่ปลายเหตุ แต่ต้นตอแห่งแห่งปัญหาได้แก่ตัวผู้เสพยาเสพติดนั่นเองที่ไม่ได้รับการแก้ไขเยียวยา

ระบบการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดในประเทศไทยเดิม มี 2 ระบบ คือ

ระบบที่ 1 การบำบัดรักษาในระบบสมัครใจ (voluntary system) เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ติดยาเสพติด ซึ่งต้องการเลิกยาเสพติด สมัครใจเข้ารับการบำบัดรักษาในสถานพยาบาลต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน มีบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการบำบัดรักษาในระบบสมัครใจ ได้แก่ พระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ.2522 มาตรา 94 ที่บัญญัติให้ผู้เสพยาเสพติดให้โทษ เสพและมีไว้ในครอบครองเพื่อจำหน่ายหรือเสพและจำหน่ายซึ่งยาเสพติดให้โทษตามลักษณะ ชนิด ประเภท และปริมาณที่กำหนดในกฎกระทรวง และสมัครใจเข้ารับการบำบัดรักษาในสถานพยาบาล ก่อนความผิดปรากฏต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ฯ ซึ่งจุดอ่อนของระบบสมัครใจคือ ผู้เข้ารับการบำบัดรักษาส่วนใหญ่ไม่มีแรงจูงใจเข้ารับการบำบัดรักษาอย่างต่อเนื่องจนครบขั้นตอน ทำให้ผู้เข้ารับการบำบัดรักษาส่วนใหญ่เข้ารับการบำบัดรักษาต่อเนื่อง ไม่ครบขั้นตอน เป็นผลให้ไม่สามารถเลิกหรือหายจากการเป็นผู้เสพยาเสพติดได้อย่างเด็ดขาด

ระบบที่ 2 การบำบัดรักษาในระบบต้องโทษ (correction system) เป็นการบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติดที่กระทำความผิดเกี่ยวกับคดียาเสพติด ที่ผ่านกระบวนการทางศาลแล้วไว้ในทัณฑสถาน บำบัดของกรมราชทัณฑ์ สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน ซึ่งมีจุดอ่อน คือ สถานที่ไม่เอื้ออำนวยต่อการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพและเนื่องจากการควบคุมตัวร่วมกับผู้กระทำความผิดคดีฐานอื่น ๆ ทำให้ผู้ติดยาเสพติดเรียนรู้พฤติกรรมอาชญากร รวมทั้งการบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติดในระบบต้องโทษใช้หลักการของการลงโทษ ไม่ใช่หลักการบำบัดรักษาผู้ป่วย เมื่อผู้เสพยาเสพติดพ้นโทษออกไปแล้ว ก็ไม่สามารถเลิกเสพยาเสพติดได้อย่างเด็ดขาด เนื่องจากไม่ได้รับการบำบัดรักษาอย่างถูกวิธี อีกทั้งยังมีประวัติอาชญากร ซึ่งสังคมไม่ยอมรับ ทำให้เกิดปัญหาในการดำรงชีพต่อไป

ดังนั้น เพื่อเป็นการแก้ไขจุดอ่อนของทั้ง 2 ระบบดังกล่าว รัฐบาลจึงได้กำหนดแนวทางการแก้ไขปัญหายาเสพติดอย่างจริงจัง เป็นระบบครบวงจร โดยมีนโยบายเร่งด่วนในการแก้ไขปัญหามาระยะแรกของยาเสพติด โดยใช้หลัก “การป้องกันนำหน้าการปราบปราม ผู้เสพต้องได้รับการรักษา และผู้ค้าต้องได้รับการลงโทษอย่างเด็ดขาด” ซึ่งสอดคล้องกับวัตถุประสงค์สุดท้ายของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา คือการรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคม นำตัวผู้กระทำความผิดลงโทษ และแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดให้เป็นคนดีและอยู่ในสังคมได้ตามปกติ จากนั้นนโยบายดังกล่าวจึงถือว่าผู้เสพยาเสพติดเป็นผู้ป่วยมิใช่อาชญากร จึงต้องได้รับการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพอย่างทั่วถึง โดยมีการแก้ไขฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดตามความเหมาะสมของผู้ติดยาเสพติดแต่

ละคน โดยได้ออกกฎหมายออกมารองรับแนวคิดดังกล่าวอย่างน้อยสองฉบับ ได้แก่ พระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. 2534 ซึ่งมีหลักการในการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดเท่านั้น ไม่ครอบคลุมถึงผู้เสพและการกระทำความผิดฐานมีไว้ในครอบครองเพื่อจำหน่ายหรือจำหน่ายในปริมาณเล็กน้อยด้วย และยังจำกัดวิธีการฟื้นฟูสมรรถภาพให้อยู่เฉพาะภายใต้การดำเนินการของศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด ซึ่งไม่สามารถปรับวิธีการฟื้นฟูให้สอดคล้องกับลักษณะของผู้กระทำผิดแต่ละรายได้อย่างเหมาะสม รวมถึงบทบัญญัติดังกล่าวไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย คือ แนวคิด ขั้นตอน กระบวนการบังคับบำบัดผู้ติดยาเสพติด มีขั้นตอนการบังคับบำบัดโดยฝ่ายบริหาร ซึ่งการให้อำนาจแก่ฝ่ายบริหารนี้ ถือว่าไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ ด้วยเหตุนี้จึงจำเป็นต้องยกร่างเป็นพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ.2545 โดยยกเลิกพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ.2534 อันเป็นมาตรการตามกฎหมาย เพื่อนำระบบบังคับบำบัดมาใช้ โดยมีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมเป็นผู้รักษาการตามพระราชบัญญัติ โดยรัฐบาลมีนโยบายให้ขยายขอบเขตของการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดให้ครอบคลุมให้ผู้เสพยาเสพติดและมีไว้ในครอบครอง ผู้เสพยาเสพติดและมีไว้ในครอบครองเพื่อจำหน่าย และผู้เสพยาเสพติดและผู้จำหน่ายเล็กน้อย รวมทั้งเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดดังกล่าว ตลอดจนขยายสถานที่เพื่อการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดให้กว้างขวางยิ่งขึ้น เช่น สถานที่ของหน่วยงานในราชการทหาร สถานพยาบาลของกระทรวงสาธารณสุข หรือหน่วยงานอื่น ซึ่งเป็นการระดมทรัพยากรเพื่อการแก้ไขฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดเข้าด้วยกัน โดยได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ.2545 เมื่อวันที่ 1 ตุลาคม 2545 และมีผลบังคับใช้ครั้งแรกเมื่อวันที่ 3 มีนาคม 2546 โดยให้หน่วยงานกรมคุมประพฤติ กระทรวงยุติธรรมเป็นหน่วยงานหลักในการนำนโยบายการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด ตามพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ.2545 ซึ่งเป็นระบบบังคับรักษา ไปดำเนินการ โดยมีสาระสำคัญของบทบัญญัติให้พนักงานสอบสวนนำตัวผู้ต้องหาในความผิดฐานเสพ เสพและครอบครอง เสพและครอบครองเพื่อจำหน่าย หรือเสพและจำหน่ายยาเสพติดตามลักษณะ ชนิด ประเภท ปริมาณที่กำหนดไว้ในกฎกระทรวง ไปศาล เพื่อให้ศาลพิจารณาและมีคำสั่งให้นำตัวผู้นั้นไปควบคุมตัวเพื่อตรวจพิสูจน์การเสพหรือการติดยาเสพติด ที่ศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดสถานที่เพื่อการตรวจพิสูจน์ การฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด หรือการควบคุมตัวตามที่รัฐมนตรีประกาศกำหนด โดยคำนึงถึงอายุ เพศ และลักษณะเฉพาะบุคคลประกอบด้วย แล้วให้ศาลแจ้งคณะอนุกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดประจำเขตพื้นที่ทราบ คณะอนุกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดฯ จะดำเนินการให้พนักงานเจ้าหน้าที่ทำการตรวจพิสูจน์การเสพหรือการติดยาเสพติดของผู้นั้นให้แล้วเสร็จภายใน 15 วัน เว้นแต่มีเหตุจำเป็นคณะอนุกรรมการฟื้นฟูฯ อาจมีคำสั่งขยายระยะเวลาการ

ตรวจพิสูจน์ออกไปได้อีก 30 วัน รวมแล้วไม่เกิน 45 วัน จากนั้น คณะอนุกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด จะเป็นผู้พิจารณาผลการตรวจพิสูจน์ หากปรากฏว่าเป็นผู้เสพหรือผู้ติดยาเสพติดที่ต้องเข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด ผู้นั้นต้องเข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดตามแผนการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดที่คณะอนุกรรมการฟื้นฟูฯ กำหนด เป็นเวลาไม่เกิน 6 เดือน ตามรูปแบบและวิธีการที่สถานที่ฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดซึ่งเป็นหน่วยงานพหุภาคีให้บริการอยู่ตามความเหมาะสม คณะอนุกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดจะเป็นผู้พิจารณาผลการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด หากผลการฟื้นฟูฯ เป็นที่พอใจ ผ่านเกณฑ์ ผู้นั้นก็จะได้รับการปล่อยตัวและถือว่าพ้นจากความผิดที่ถูกกล่าวหา แต่หากผลการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดไม่เป็นที่พอใจ ไม่ผ่านเกณฑ์ ก็อาจขยายระยะเวลาการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดออกไปอีกครั้งละไม่เกิน 6 เดือน แต่รวมระยะเวลาการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดทั้งหมดแล้วไม่เกิน 3 ปี หากกรณีผลการตรวจพิสูจน์ ปรากฏว่าผู้นั้นมิใช่ผู้เสพหรือผู้ติดยาเสพติด ผู้นั้นจะถูกส่งตัวไปดำเนินคดีตามกฎหมาย

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับพุทธศักราช 2550 ได้มีบทบัญญัติรับรองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนที่จะได้รับการคุ้มครองโดยเสมอภาคกัน การจำกัดสิทธิและเสรีภาพจะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย จึงถือได้ว่าเป็นรัฐธรรมนูญที่ให้การรับรองเรื่องสิทธิและเสรีภาพไว้อย่างมาก โดยได้บัญญัติรับรองเรื่องสิทธิและเสรีภาพมากถึง 67 มาตรา อันสะท้อนให้เห็นถึงเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ ที่ต้องการส่งเสริมให้มีการรับรองและคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนเพิ่มมากขึ้นเช่นเดียวกับรัฐธรรมนูญฉบับพุทธศักราช 2540 โดยครอบคลุมถึงสิทธิและเสรีภาพประเภทต่าง ๆ เช่น ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ การมีส่วนร่วมทางการเมือง และการบริหารภาครัฐในทางเศรษฐกิจ ฯลฯ อีกทั้งได้กำหนดกระบวนการหรือขั้นตอนในการที่จะทำให้สิทธิและเสรีภาพความเสมอภาคของบุคคลบังเกิดผลขึ้นจริงในทางปฏิบัติจากการที่รัฐธรรมนูญได้ให้การรับรองสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานต่าง ๆ ทำให้รัฐมีหน้าที่หรือภารกิจที่จะต้องดำเนินการเพื่อให้บรรลุตามเป้าหมาย อันจะรักษาไว้ซึ่งความศักดิ์สิทธิ์แห่งสิทธิและเสรีภาพ ตามหลักแนวความคิดที่ว่า เมื่อมีการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพมากขึ้น การใช้อำนาจรัฐก็น่าจะถูกจำกัดลง และเมื่อใดมีการใช้อำนาจรัฐต่อประชาชนมากขึ้น เมื่อนั้นการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนก็จะน้อยลง ดังนั้น กฎหมายที่เกี่ยวกับการบังคับบำบัด โดยเฉพาะพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ.2545 มีเจตนารมณ์ในการปฏิบัติต่อผู้เสพยาเสพติดเหมือนผู้ป่วย ไม่ใช่อาชญากร และให้ผู้ต้องหาเข้ารับการบำบัดภายในระยะเวลาสามปี โดยไม่ต้องรับโทษ และระหว่างการเข้ารับการบำบัดรักษาให้นำหลักการชะลอฟ้องมาใช้แทนการดำเนินคดีอาญา และได้รับการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพทั้งทางร่างกาย จิตใจ ตลอดจนมีการ

ฝึกอบรมด้านอาชีพ และปรับสภาพแวดล้อมให้แก่ผู้เสพ เพื่อให้ผู้เสพสามารถกลับเข้าสู่สังคมได้อย่างปกติสุข แต่การฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดตามพระราชบัญญัติดังกล่าวเป็นวิธีการบังคับรักษา แต่จะกระทำไปด้วยความปรารถนาดี แต่ก็ยังเป็นการบังคับอยู่ดี การเข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดตามคำวินิจฉัยของคณะอนุกรรมการฟื้นฟูฯ ดังกล่าว ทำให้บุคคลซึ่งเป็นผู้เสพหรือผู้ติดยาเสพติดจะต้องกระทำการหรือปฏิบัติเพื่อเข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด เช่น การต้องไปพบแพทย์ การต้องไปรายงานตัวต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ การต้องเข้าร่วมกิจกรรมการแก้ไขฟื้นฟู เป็นต้น และโดยเฉพาะอย่างยิ่งการเข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดในแผนการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดแบบควบคุมตัว ที่ผู้เข้ารับการฟื้นฟูฯ จะต้องเข้าไปอยู่ในสถานที่ฟื้นฟูฯ ที่กำหนด โดยถูกควบคุมตัวไว้เป็นระยะเวลาตามที่กฎหมายกำหนด เหล่านี้เป็นการที่ทำให้สิทธิและโดยเฉพาะอย่างยิ่งเสรีภาพของบุคคลถูกละเมิดและถูกจำกัดด้วยคำวินิจฉัยของคณะอนุกรรมการฟื้นฟูฯ บุคคลซึ่งเป็นผู้เสพหรือผู้ติดยาเสพติดที่เข้าสู่กระบวนการบังคับรักษา ยาเสพติดตามกฎหมายได้รับความกระทบกระเทือนแห่งสิทธิและเสรีภาพ ซึ่งอาจส่งผลกระทบกระเทือนทั้งโดยตรงและโดยอ้อมต่อบุคคลดังกล่าว เช่น การถูกจำกัดอิสรภาพ การไม่ได้ประกอบอาชีพในการเลี้ยงดูครอบครัว การไม่ได้ดำเนินชีวิตอยู่อย่างเป็นปกติ เป็นต้น ดังนั้น ในการรับรองสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชนในทางปฏิบัติแล้ว ประชาชนมีสิทธิและเสรีภาพนั้นมาน้อยเพียงใด เพราะถึงแม้รัฐธรรมนูญจะมีบทบัญญัติรับรองไว้ แต่บทบัญญัติของสิทธิและเสรีภาพนั้น มักมีข้อความต่อท้ายเสมอว่า “ทั้งนี้ตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย” หรือ “เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจแห่งกฎหมายเฉพาะ ซึ่งบทบัญญัติซึ่งจำกัดสิทธิและเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญกล่าวถึงนั้น ได้แก่ พระราชบัญญัติ พระราชกำหนด ตลอดจนกฎหมายของฝ่ายบริหารอื่น เช่น กฎอัยการศึก คำสั่งของคณะปฏิวัติฉบับต่าง ๆ ซึ่งเป็นกฎหมายที่มีศักดิ์ของกฎหมายต่ำกว่ารัฐธรรมนูญ แต่โดยที่กฎหมายเหล่านั้นมีส่วนสำคัญในการลดรอนสิทธิและเสรีภาพตามที่รัฐธรรมนูญรับรองไว้ และข้อที่ควรพิจารณาต่อไปคือ รัฐจะอ้างปัญหาความมั่นคง หรือความสงบเรียบร้อยของส่วนรวมขึ้นมาลบล้างสิทธิและเสรีภาพนั้นได้หรือไม่ เพียงใด และเรื่องของปัญหาในการจำกัดสิทธิและเสรีภาพดังกล่าวว่าต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไขใดบ้าง ซึ่งขอบเขตในการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลนั้นต้องเป็นไปตามเงื่อนไขที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ โดยมีบทบัญญัติที่เป็นขอบเขตในการจำกัดสิทธิและเสรีภาพที่ถือว่าเป็นเรื่องสำคัญของเรื่องนี้

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวความคิดเกี่ยวกับเรื่องสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐาน และศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์
2. เพื่อศึกษาแนวความคิดในการรับรองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน
3. เพื่อศึกษาแนวความคิด ทฤษฎีในการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด
4. เพื่อศึกษาแนวความคิด ทฤษฎีในการแก้ไขปัญหาเสพติด วิวัฒนาการกฎหมายยาเสพติด และมาตรการทางกฎหมายในการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดของไทยและต่างประเทศ
5. เพื่อศึกษาถึงมาตรการทางกฎหมายที่ใช้ในการบังคับบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด และมาตรการในการใช้อำนาจของฝ่ายบริหารในการดำเนินให้ผู้เสพยาเสพติดเข้ารับการบำบัดรักษาโดยไม่ผ่านกระบวนการตามกฎหมาย
6. เพื่อศึกษาถึงขอบเขตของการมีสิทธิและเสรีภาพ และการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของผู้ติดยาเสพติด

1.3 สมมติฐานของการวิจัย

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มีบทบัญญัติที่รับรองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนโดยเสมอภาคกัน แต่ในขณะเดียวกัน ก็ได้มีการตรากฎหมายที่เป็นการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของผู้ติดยาเสพติด ได้แก่ กฎหมายเกี่ยวกับการบังคับบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติด โดยได้ให้อำนาจหน้าที่แก่ฝ่ายบริหารในการดำเนินการให้ผู้เสพยาและผู้ติดยาเสพติดเข้ารับการบำบัดรักษา ได้แก่ พนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ รวมถึงคณะอนุกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด โดยไม่ผ่านกระบวนการทางกฎหมายและไม่ได้รับความยินยอมจากผู้นั้น ซึ่งยังมีข้อบกพร่องบางเรื่อง ทำให้เกิดปัญหาในการบังคับใช้กฎหมายและปัญหาในทางปฏิบัติ อันเป็นผลในการรุกรอนสิทธิและเสรีภาพของผู้ติดยาเสพติดทางหนึ่ง ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 จึงจำเป็นต้องศึกษาถึงเหตุผล หลักเกณฑ์ และขอบเขตในการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของผู้ติดยาเสพติด เพื่อให้เกิดความชัดเจนและสอดคล้องกับเรื่องสิทธิและเสรีภาพที่

รัฐธรรมนูญได้ให้การรับรองไว้เพื่อให้การยอมรับมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้ เพื่อประโยชน์แก่การบำบัดรักษา และฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด ซึ่งจะต้องอาศัยความสมัครใจและความร่วมมือในการ บำบัดรักษาของผู้เข้ารับการบำบัดรักษาเป็นสำคัญ

1.4 ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ จะศึกษาเกี่ยวกับเรื่องสิทธิ เสรีภาพของบุคคลที่เป็นผู้เสพผู้ติดยาเสพติด ศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ ภายใต้บทบัญญัติตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย โดยศึกษาถึงแนวความคิด ทฤษฎีต่าง ๆ ที่มารับรองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน แนวคิดทฤษฎี ในการบำบัดรักษาผู้เสพและผู้ติดยาเสพติด มาตรการทางกฎหมายในการบำบัดรักษาผู้เสพและผู้ติดยาเสพติดที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน และกฎหมายของต่างประเทศ เช่น สหรัฐอเมริกา เยอรมัน มาเลเซีย สิงคโปร์

1.5 วิธีดำเนินการวิจัย

เป็นการศึกษาวิจัยแบบเอกสาร (documentary research) เป็นหลัก โดยศึกษา ค้นคว้า และวิเคราะห์จากหนังสือกฎหมาย บทความ วิทยานิพนธ์ วารสาร เอกสารงานวิจัย และเอกสารอื่น รวมทั้งบทบัญญัติของกฎหมายที่เป็นการจำกัดสิทธิและเสรีภาพ โดยเฉพาะการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลที่เป็นผู้เสพผู้ติดยาเสพติด ทั้งของไทยและต่างประเทศ

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

เมื่อได้มีการรวบรวมข้อมูลและดำเนินการศึกษาวิจัยเอกสาร (documentary research) แล้ว ทำให้ได้แนวความคิดทั้งทางทฤษฎีและบทกฎหมายที่รับรอง ค้ำครอง และกระทบกระเทือนหรือ จำกัดสิทธิและเสรีภาพของประชาชน มิให้เกินขอบเขตที่รัฐธรรมนูญกำหนดไว้ ซึ่งผลงานวิจัยนี้จะ นำมาซึ่งพื้นฐานทางวิชาการต่อผู้ที่สนใจศึกษาในปัญหาเกี่ยวกับการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของ บุคคล หลักประกันในการรับรองและให้การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ นอกจากนี้แล้ว การวิจัยนี้ ยังจะให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์บางประการ ซึ่งอาจนำไปประยุกต์ใช้ในทางปฏิบัติ อันจะเกิด ประโยชน์แก่บทกฎหมายของประเทศต่อไปในภายภาคหน้า

บทที่ 2

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับสิทธิและเสรีภาพ

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับสิทธิและเสรีภาพ ถือว่าเป็นรากฐานของการรับรองสิทธิและเสรีภาพของผู้ทรงสิทธิอันถือเป็นแนวคิดขั้นพื้นฐานที่สามารถพัฒนาให้เป็นรูปธรรมโดยกำหนดบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญให้มีการรับรองสิทธิและเสรีภาพของผู้ทรงสิทธิไว้อย่างชัดเจน ซึ่งแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการทรงสิทธิและเสรีภาพที่จะศึกษาในบทที่สองนี้ ได้แก่ หลักพื้นฐานเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ แนวคิดและทฤษฎีในการรับรองสิทธิและเสรีภาพ แนวคิดในการจำกัดสิทธิและเสรีภาพ การรับรองและคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ สิทธิและเสรีภาพของผู้ติดตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

2.1 แนวความคิดและทฤษฎีในการรับรองสิทธิและเสรีภาพ

2.1.1 ทฤษฎีกฎหมายธรรมชาติ

ทฤษฎีกฎหมายธรรมชาติ เริ่มมีมาตั้งแต่สมัยกรีกโบราณ แต่เริ่มเป็นที่ยอมรับและรู้จักในยุคกลาง ซึ่งเป็นช่วงที่ศาสนจักรโรมันคาทอลิกและศาสนาคริสต์มีอิทธิพลที่สุดในสังคม แต่เดิมแนวความคิดในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพมีแนวความคิดไปในทางจำกัดอำนาจของกษัตริย์หรือผู้ปกครองซึ่งมีอำนาจมาก และเพื่อชี้ให้เห็นพื้นฐานของสิทธิของบุคคล จึงทำให้นักกฎหมายสำนักกฎหมายธรรมชาติต่างอ้างว่าสิทธิต่าง ๆ ของบุคคลเป็น “สิทธิตามธรรมชาติ” ซึ่งแนวความคิดนี้ทำให้เกิดทฤษฎีกฎหมายธรรมชาติ

กฎหมายธรรมชาติมีความสำคัญต่อการเกิดแนวความคิดในการรับรองสิทธิและเสรีภาพของมนุษย์ โดยความเชื่อนี้ปรากฏอยู่ในสำนักกฎหมายธรรมชาติ ซึ่งเชื่อว่าสิทธิตามกฎหมายธรรมชาติเป็นสิทธิที่เกิดและมีอยู่เองตามธรรมชาติ มนุษย์มิได้สร้างขึ้นและกฎหมายนั้นก็อยู่เหนือรัฐ กล่าวคือ

รัฐจะออกกฎหมายใดมาขัดกับกฎหมายธรรมชาติไม่ได้และสามารถใช้ได้ โดยไม่จำกัดเวลาและสถานที่¹

นักกฎหมายธรรมชาติที่มีชื่อเสียงคนแรกคือ เซนต์ ออกุสติน (Saint Augustin)² ซึ่งเขียนหนังสือชื่อ “นครของพระเป็นเจ้า” เพื่อแสดงให้เห็นว่ารัฐและสังคมมีสองประเภทคือ นครทางโลก กับนครของพระเจ้า และนครทางโลกนั้นก็มาจากพระเจ้าเช่นกัน และปรัชญาเมธีกฎหมายธรรมชาติคนที่สองคือ เซนต์โทมัส อไควนัส (Saint Thomas d’ Aquin, 1227-1274) ซึ่งได้รับอิทธิพลจากปรัชญากรีกโดยเฉพาะอริสโตเติล อไควนัสได้เห็นว่า นครเป็นผลมาจากธรรมชาติและเหตุผลที่เกิดจากการรวมตัวของมนุษย์ในฐานะสัตว์สังคมเพื่อประโยชน์ร่วมกัน โดยได้สร้างระบบกฎหมายเพื่อคุ้มครองมนุษย์จากการรุกรานของบุคคลอื่นไม่ว่าในสังคมด้วยตนเองหรือจากสังคมภายนอกและมนุษย์ยอมรับสังคมนี้ได้ด้วยเหตุผล ความเห็นดังกล่าวได้แสดงถึงการให้เหตุผลของการมีอยู่ของสังคมที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ ซึ่งเหตุผลนี้เองเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้มนุษย์สามารถออกกฎหมายมาแก้ไขสิ่งที่ไม่ดีไม่มีเหตุผลสอดคล้องกับธรรมชาติได้³ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือปรัชญาของสำนักกฎหมายธรรมชาติได้เปลี่ยนความเชื่อในทางศาสนาที่ถือว่ากฎหมายธรรมชาติเป็นกฎหมายที่มาจากเจตจำนงของพระผู้เป็นเจ้าซึ่งมีฐานะเหนือกว่ากฎหมายที่รัฐบัญญัติขึ้นมาให้ความสำคัญกับ “เหตุผล” ของมนุษย์และได้ให้ความสำคัญกับการออกกฎหมายมาจำกัดความรู้เหตุผลของจารีตประเพณีแห่งท้องถิ่น อันเป็นหนทางไปสู่การจัดทำประมวลกฎหมายขึ้นมาจำกัดอำนาจของผู้ปกครองและคุ้มครองสิทธิตามธรรมชาติอันไม่อาจลบเลือนได้ของมนุษย์⁴ จากจุดนี้เอง กฎหมายธรรมชาติจึงกลายเป็นรากฐานสำคัญในการจำกัดอำนาจของรัฐและการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพตามธรรมชาติของมนุษย์ เพราะสาเหตุที่สำคัญที่สุดของกฎหมายธรรมชาติ คือ ความเชื่อที่ว่าเหนืออำนาจสูงสุดของมนุษย์ ยังมีสิ่งอื่นอยู่อีกนั่นก็คือ “ธรรมชาติ” และ “เหตุผล” กฎหมายที่รัฐ บัญญัติขึ้นจะมีสภาพบังคับก็ต่อเมื่อสอดคล้องกับกฎหมายธรรมชาติ ล็อก (Lock) เป็นผู้ก่อให้เกิดความคิดในเรื่องสิทธิโดยธรรมชาติ (natural right) และแนวความคิดเกี่ยวกับเรื่องประชาธิปไตย โดยได้ยืนยันว่ารัฐเกิดขึ้นเพราะสัญญาประชาคมที่มอบอำนาจหน้าที่ให้แก่รัฐในการปกครองบ้านเมืองเพื่อ

¹ หุุด แสงอุทัย, ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป, (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2512), 170-174. (อัคราณา)

² จานงค์ ทองประเสริฐ, ปรัชญาตะวันตกสมัยกลาง, (กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2534), 23.

³ บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, กฎหมายมหาชน: เล่ม 1 วิวัฒนาการทางปรัชญาและลักษณะของกฎหมายยุคต่าง ๆ, พิมพ์ครั้งที่ 3, (กรุงเทพฯ: วิญญูชน, 2538), 51.

⁴ เรื่องเดียวกัน, 52.

รักษาชีวิต ร่างกาย เสรีภาพ และทรัพย์สิน ดังนั้น ชีวิตร่างกาย เสรีภาพและทรัพย์สินจึงถือเป็นสิทธิโดยธรรมชาติ (natural right) ที่รัฐจะละเมิดมิได้ โดย ล็อก (Lock) มองว่าแหล่งกำเนิดของรัฐและอำนาจรัฐเป็นผลมาจากความตกลงยินยอมของประชาชน หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ รัฐและอำนาจรัฐตั้งอยู่บนรากฐานของสิทธิและเสรีภาพ รวมทั้งความยินยอมของประชาชน หน้าที่ของรัฐและรัฐบาลมีอยู่เพียงเพื่อปกป้องคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอันมีมาแต่กำเนิด และไม่อาจถูกล่วงละเมิดหรือถูกเพิกถอนได้

ต่อมาในคริสต์ศตวรรษที่ 17 นักปรัชญาชาวฮอลันดา ชื่อ โกรติอุส⁶ (Grotius ค.ศ. 1583-1645) ได้เสนอแนวความคิดที่ว่าด้วยกฎหมายธรรมชาติขึ้นมาใหม่ โดยโกรติอุสเชื่อว่ากฎหมายธรรมชาติมีโครงสร้างที่มีลักษณะอิสระไม่จำต้องอาศัยข้ออ้างอิงในทางศาสนาว่าเป็นสิ่งที่สืบเนื่องมาจากเจตจำนงของพระเจ้า แต่ธรรมชาติของมนุษย์เป็นที่มาของกฎหมายธรรมชาติ ดังนั้นจึงทำให้กฎหมายธรรมชาติไม่มีการเปลี่ยนแปลง และเป็นกฎหมายสากลที่ใช้บังคับกับคนทุกชาติทุกภาษาและทุกยุคทุกสมัย กล่าวคือมีลักษณะเหมือนกับธรรมชาติของมนุษย์และการที่มนุษย์เราจะรู้ว่าข้อกำหนดกฎเกณฑ์ใดเป็นกฎหมายธรรมชาติหรือไม่นั้น โกรติอุสได้เสนอว่ามีข้อพิจารณา 2 ประการคือ⁷

ประการแรก กฎเกณฑ์นั้นต้องมีสภาพที่มีเหตุผลและสอดคล้องกับธรรมชาติของมนุษย์หรือไม่

ประการที่สอง กฎเกณฑ์นั้นมีลักษณะเป็นสากลธรรมชาติ

ความคิดในเรื่องสิทธิตามธรรมชาตินี้ มีอิทธิพลต่อการก่อให้เกิดการปฏิวัติครั้งสำคัญ ๆ หลายครั้ง และเป็นบ่อเกิดของการเริ่มจัดทำเอกสารสิทธิของประชาชนที่มีชื่อเสียงหลายฉบับ รวมทั้งปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนด้วย เช่น เมื่อปี ค.ศ. 1215 ได้เกิดมีการปฏิวัติในประเทศอังกฤษโดยในการปฏิวัติในครั้งนั้น เพื่อล้มล้างอำนาจของพระเจ้าจอห์น และได้มีการประกาศใช้มหากฎบัตรแมกนาคาร์ตา (The Great Charter or Magna Carta) ซึ่งรับรองสิทธิมูลฐานที่สำคัญ ๆ ของประชาชนไว้ ต่อมาปี ค.ศ. 1776 มลรัฐอาณานิคมของอังกฤษในทวีปอเมริกาจำนวน 13 มลรัฐ

⁶ บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, กฎหมายมหาชน: เล่ม 1 วัฒนาการทางปรัชญาและลักษณะของกฎหมายยุคต่าง ๆ, พิมพ์ครั้งที่ 3, (กรุงเทพฯ: วิญญูชน, 2538), 178.

⁶ Jean Rivero, *Libertes publiques* paris Presse universitaire de frence, 1973 อ้างถึงใน วีระ โดจายะ, เอกสารการสอนชุดกฎหมายมหาชนเรื่องสิทธิเสรีภาพของประชาชนหน่วยที่ 8-15, 469.

⁷ Ibid., 469.

ได้มีการประกาศอิสรภาพไม่ยอมขึ้นกับประเทศอังกฤษ และได้มีการประกาศสงครามใหญ่กับประเทศอังกฤษ จนในที่สุดมลรัฐอาณานิคมก็ได้รับชัยชนะและได้ประกาศตนเป็นเอกราชสำเร็จพร้อมกันนั้นก็ได้จัดประกาศฉบับหนึ่งเรียกว่า “The Declaration of Independence” ขึ้น เมื่อเดือนกรกฎาคม ค.ศ.1776 ประกาศดังกล่าวรับรองสิทธิตามธรรมชาติของชาวอเมริกาไว้หลายประการ ต่อจากนั้นได้มีการจัดทำร่างรัฐธรรมนูญแห่งสหรัฐอเมริกา เมื่อ ค.ศ.1780 รัฐธรรมนูญดังกล่าวได้มีการรับรองสิทธิตามธรรมชาติของประชาชนไว้หลายประการ นอกจากนี้ ปี ค.ศ.1789 ได้มีการปฏิวัติใหญ่ในประเทศฝรั่งเศส คณะปฏิวัติได้ประหารชีวิตพระเจ้าหลุยส์ที่ 16 บรรดาขุนนางและเจ้าของที่ดิน ตลอดจนได้ยกเลิกระบบฟิวดัล ซึ่งเป็นระบบที่ทำให้เกิดความแตกแยกในสังคม และได้มีการประกาศ “ปฏิญญาว่าด้วยสิทธิของมนุษย์และพลเมือง” (Declaration des droits de l’Homme et du Citoyen) ปฏิญญานี้เองเป็นต้นแบบในการรับรองสิทธิและพลเมืองในประเทศต่าง ๆ รวมทั้งยังเป็นต้นกำเนิดของปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนของสหประชาชาติอีกด้วย

ดังนั้น ทำให้เห็นได้ว่าแนวความคิดเกี่ยวกับทฤษฎีกฎหมายธรรมชาติมีพื้นฐานมาจากหลักแห่งความยุติธรรมและเชื่อในความถูกต้อง ซึ่งมีอยู่ในจิตใจของมนุษย์และนำมาใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ต่างๆ รวมถึงการใช้สิทธิตามที่ตนมีโดยที่รัฐหรือผู้ปกครองต้องยอมรับและเคารพการรับรองและคุ้มครองสิทธิตามธรรมชาติเหล่านั้นว่าเป็นสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชนหรือผู้ที่อยู่ใต้การปกครองทุกคน การยอมรับของรัฐหรือผู้ปกครองในเรื่องดังกล่าวนี้ จึงปรากฏเป็นลายลักษณ์อักษรเขียนไว้ในกฎหมายสูงสุดของประเทศ ซึ่งก็คือรัฐธรรมนูญ โดยอาจปรากฏเป็นหมวดหมู่ เช่นรัฐธรรมนูญของประเทศไทยหรือปรากฏอยู่ในอารัมภบทของรัฐธรรมนูญ เช่นของประเทศฝรั่งเศสก็ได้

2.1.2 ทฤษฎีรัฐธรรมนูญนิยม

แนวคิดรัฐธรรมนูญนิยม มีพัฒนาการทางประวัติศาสตร์มายาวนาน นับแต่สมัยปรัชญากรีกโบราณ ที่มนุษย์เริ่มรู้จักกฎเกณฑ์ในการปกครอง และการจำกัดการใช้อำนาจของผู้ปกครอง ทั้งนี้ในการศึกษาแนวคิดรัฐธรรมนูญนิยม จึงต้องทราบแนวคิดกฎหมายธรรมชาติ ซึ่งถือเป็นรากฐานสำคัญที่ก่อให้เกิดแนวคิดดังกล่าว ตามที่ได้กล่าวมาแล้วในหัวข้อที่แล้ว

ทฤษฎีรัฐธรรมนูญนิยมเป็นแนวทางหรือกระบวนการที่เกิดขึ้นในศตวรรษที่ 18 โดยมีวัตถุประสงค์ให้รัฐธรรมนูญในฐานะกฎหมายสูงสุดมีผลบังคับใช้ในการจำกัดอำนาจรัฐและองค์กรของรัฐมิให้กลายเป็นอำนาจตามอำเภอใจหรืออำนาจพระราชย์ นอกจากนี้รัฐธรรมนูญดังกล่าว ถือ

^๖บรรศักดิ์ อูวรรณ โณ, กฎหมายมหาชน: เล่ม 1 วิวัฒนาการทางปรัชญาและลักษณะของกฎหมายยุคต่าง ๆ, พิมพ์ครั้งที่ 3, (กรุงเทพฯ: วิญญูชน, 2538), 85.

ได้ว่าเป็นสัญญาประชาคมจากสมาชิกในสังคมในการสละสิทธิตามธรรมชาติบางประการของแต่ละบุคคลเพื่อมอบให้รัฐเป็นผู้กำหนดกติกา ในการดูแลและคานอำนาจรัฐไม่ให้ใช้อย่างเกินขอบเขต มากระทบสิทธิและเสรีภาพของประชาชน แต่หากมีการละเมิดสิทธิเสรีภาพก็ต้องมีกระบวนการ คຸ້ມครองให้ประชาชนสามารถฟ้องร้องต่อศาลซึ่งเป็นองค์กรที่ใช้อำนาจรัฐเยียวยาความเสียหายได้ เมื่อเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงจากระบบการเมืองเก่าเป็นระบบการเมืองใหม่หรือเมื่อได้รับเอกราชเพื่อ จะเริ่มดำเนินการบริหารปกครองประเทศซึ่งสิ่งแรกที่ต้องทำคือการบัญญัติรัฐธรรมนูญลายลักษณ์ อักษรขึ้น เพื่อรับรองความชอบธรรมของระบบการเมืองใหม่และกำหนดกติกาทางการเมืองไว้

จากการศึกษาพัฒนาการแนวคิดรัฐธรรมนูญนิยมได้พบว่าแนวคิดรัฐธรรมนูญนิยมได้มีการ พลวัตมาจากแนวความคิดรากฐานต่าง ๆ อันมีลักษณะร่วมกันที่จะทำให้บรรลุแนวทางรัฐธรรมนูญ นิยม โดยแนวคิดประการแรก คือแนวคิดของสัญญาประชาคม (social contract) จากการ พัฒนาการในช่วงแรกซึ่งยังไม่ปรากฏรัฐธรรมนูญที่เป็นลายลักษณ์อักษรในการปกครองประเทศซึ่ง ประกอบด้วยการกำหนดวิธีการได้มาซึ่งผู้ปกครองและการใช้อำนาจของผู้ปกครอง และจากการที่ ยังไม่ปรากฏกฎเกณฑ์การปกครองที่เป็นลายลักษณ์อักษรนี้เองทำให้เกิดการใช้อำนาจของ ผู้ปกครองในทางที่มีขอบเขตเช่นการที่พระเจ้าจอห์นใช้อำนาจกดขี่ข่มเหงประชาชนจนก่อให้เกิด การปฏิวัติขึ้นและได้บังคับให้พระเจ้าจอห์นลงนามในมหาบัตรรัฐธรรมนูญ (mana carta) และการ ปฏิวัตินี้เป็นจุดเริ่มต้นของการกำหนดกฎเกณฑ์ในการปกครองที่เน้นถึงการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพที่ เป็นลายลักษณ์อักษรแทนการใช้จารีตประเพณีซึ่งมีความไม่แน่นอน โดยกฎเกณฑ์ที่ปรากฏใน รัฐธรรมนูญต้องเป็นกฎเกณฑ์ที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดกฎเกณฑ์ที่จะมาปกครองตนเอง โดยมีการทำข้อตกลงยอมสละสิทธิและเสรีภาพที่ตนมีอยู่ตามสภาพธรรมชาติให้มาเป็นของ ปกครองที่จะเข้ามาจัดการสิทธิเสรีภาพของบุคคลในสังคมให้ได้รับการคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็น มนุษย์ สิทธิเสรีภาพและความเสมอภาคของบุคคล จึงถือได้ว่าการปกครองภายใต้รัฐธรรมนูญนั้นมี แนวคิดรากฐานประการหนึ่งมาจากสัญญาประชาคมที่สมาชิกทุกคนร่วมกันตกลงสร้างกฎเกณฑ์ที่ ใช้ในการปกครองสังคมนั้น ๆ ซึ่งถือเป็นการมีส่วนร่วมของประชาชนที่จะกำหนดเจตจำนงในการ ปกครองตนเองขึ้น เมื่อรัฐธรรมนูญเกิดจากสัญญาประชาคมที่ก่อตั้งสังคมและระบบการเมืองการ ปกครองของสังคมนั้นขึ้น รัฐธรรมนูญจึงต้องอยู่เหนือทุกส่วนของสังคมการเมืองนั้น ๆ^๑ โดย สมาชิกในสังคมนั้นยินยอมอยู่ร่วมกันภายใต้อำนาจสูงสุดของเจตนารมณ์ร่วมกันของสังคม ดังนั้น ประชาชนย่อมจะได้รับความคุ้มครองในชีวิต ร่างกาย และทรัพย์สินจากสังคมนั้นร่วมกัน ทั้งยังเป็นการ นำมาซึ่งระบบการปกครองแบบประชาธิปไตยที่สะท้อนถึงเจตนารมณ์ร่วมกันของประชาชนที่มุ่งหมาย

^๑ บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, กฎหมายมหาชนเล่ม 3 ที่มาและนิติวิธี, (กรุงเทพฯ : นิติธรรม, 2538), 18.

ให้รัฐทำหน้าที่รับรองและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ และขณะเดียวกันประชาชนก็อาจถูกรัฐจำกัดขอบเขตการใช้สิทธิและเสรีภาพภายใต้บทบัญญัติแห่งกฎหมายได้เช่นกัน แนวความคิดรัฐธรรมนูญนิยม ถือเป็นหลักสำคัญของการจัดทำรัฐธรรมนูญสมัยใหม่ที่ต้องการให้มีการคุ้มครองสิทธิตามธรรมชาติที่ตนมีและกำหนดรูปแบบวิธีในการบริหารประเทศของผู้ปกครองให้เป็นไปอย่างชอบธรรม แต่อย่างไรก็ตามการที่รัฐธรรมนูญจะคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพตามความต้องการของประชาชนได้หรือไม่ขึ้นอยู่กับรัฐธรรมนูญแต่ละฉบับว่าปรากฏหลักในเรื่องรัฐธรรมนูญนิยมไว้หรือไม่ ถ้ารัฐธรรมนูญฉบับใดปรากฏหลักดังกล่าว เนื้อหาในรัฐธรรมนูญนั้นก็จะมีหลักประกันสิทธิและเสรีภาพของประชาชนและจะมีการกำหนดหลักเกณฑ์การใช้อำนาจของผู้ปกครอง ซึ่งรัฐธรรมนูญฉบับนั้นก็จะได้เชื่อว่าเป็นรัฐธรรมนูญลายลักษณ์อักษรที่สามารถสนองตอบความต้องการของประชาชนได้ แนวความคิดนี้ปรากฏขึ้นในยุโรปของประเทศฝรั่งเศสและประเทศอังกฤษ (ยุค Cromwell) ซึ่งเป็นยุคที่ได้พยายามร่าง “Instrument of Government” ขึ้นในปี 1653 แต่ปรากฏว่าแนวความคิดนี้เกิดผลครั้งแรกในประเทศสหรัฐอเมริกา โดยเมื่อ 13 อาณานิคมได้กระทำการปฏิวัติและแยกตัวออกจากประเทศอังกฤษได้เป็นผลสำเร็จ และได้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญสหรัฐอเมริกา ต่อมาแนวความคิดดังกล่าวก็ได้มีอิทธิพลต่อประเทศฝรั่งเศสซึ่งจะเห็นได้จาก การที่ประเทศฝรั่งเศสได้เกิดมีการปฏิวัติครั้งใหญ่ขึ้นและเป็นผลสำเร็จในปี 1789 และได้มีการประกาศ “ปฏิญญาว่าด้วยสิทธิมนุษยชนและพลเมืองปี 1789” ขึ้นพร้อมกับการประกาศใช้รัฐธรรมนูญ ซึ่งถือเป็นรัฐธรรมนูญฉบับแรกของประเทศฝรั่งเศส ซึ่งถือเป็นเอกสารที่สำคัญ

แนวคิดอีกประการหนึ่งที่เป็นรากฐานของแนวคิดรัฐธรรมนูญคือ หลักความเป็นสูงสุดของรัฐธรรมนูญ (supremacy of the constitution) ซึ่งเป็นผลของรัฐธรรมนูญในระบอบประชาธิปไตย อันเป็นกฎเกณฑ์สูงสุดในการปกครองประเทศ เนื่องจากหากได้พิจารณาโดยทฤษฎีบริสุทธิ์แห่งกฎหมายที่ว่ากฎเกณฑ์ที่ให้อำนาจออกกฎเกณฑ์อื่น ย่อมสูงกว่ากฎเกณฑ์ที่ออกมาและ จากการที่รัฐธรรมนูญลายลักษณ์อักษรเป็นกฎเกณฑ์ที่มีที่มาจากอำนาจสูงสุดในการก่อตั้งองค์กรทางการเมือง (pouvoir constituant) และเป็นกฎเกณฑ์ที่ก่อตั้งระบบกฎหมายขึ้นทั้งระบบ¹⁰ โดย รัฐธรรมนูญได้กำหนดถึงองค์กรที่ใช้อำนาจทางการเมืองในการปกครองรัฐ และความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรต่างๆ ตลอดจนกำหนดรับรองและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน จึงส่งผลให้รัฐธรรมนูญเป็นกฎเกณฑ์ที่อยู่เหนือกฎเกณฑ์ทั้งหลายที่รัฐธรรมนูญสร้างขึ้น กล่าวคือรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุด กฎหมายที่ออกตามอำนาจแห่งรัฐธรรมนูญหรือมีลำดับศักดิ์ต่ำกว่ารัฐธรรมนูญ ไม่สามารถขัดหรือแย้งกับรัฐธรรมนูญได้ รวมทั้งการกำหนดให้มีการแก้ไขเพิ่มเติมที่มีกระบวนการ แตกต่าง

¹⁰บรรศักดิ์ อุวรรณ โณ, กฎหมายมหาชนเล่ม 3 ที่มาและนิติวิธี, (กรุงเทพฯ : นิติธรรม, 2538), 17.

จากกฎหมายธรรมดา เพื่อเป็นหลักประกันให้สิทธิและเสรีภาพที่ได้รับการบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ มีความเป็นสูงสุดมิให้มีการออกกฎหมายมาล่วงละเมิดอำนาจนี้ได้ ในทางตะวันตกเรียก อำนาจดังกล่าวว่า “Judicial Review Power” ซึ่งเป็นอำนาจที่ใช้รัฐธรรมนูญให้เกิดผลในทางปฏิบัติ และทำให้รัฐธรรมนูญเป็นจริงเป็นจังมีอำนาจประกาศิตสมกับที่มีการบัญญัติถึงสิทธิเสรีภาพไว้ในรัฐธรรมนูญอันเป็นหลักประกันสูงสุด¹¹ และจากนัยของทฤษฎีรัฐธรรมนูญนิยามที่ต้องกำหนดถึงกลไกในการใช้อำนาจรัฐให้เป็นไปอย่างชอบธรรม เพื่อคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนไว้ในรัฐธรรมนูญ ผนวกกับผลของความเป็นสูงสุดของรัฐธรรมนูญจึงทำให้การใช้อำนาจขององค์กรทางการเมืองต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชนที่ได้กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญได้รับหลักประกันที่จะไม่ถูกลบล้างโดยกฎหมายที่มีลำดับศักดิ์ต่ำกว่ารัฐธรรมนูญได้ ซึ่งก็จะทำให้แนวคิดรัฐธรรมนูญนิยมบรรลุผลสำเร็จในที่สุด

รัฐธรรมนูญของประเทศต่าง ๆ มีการบัญญัติไว้เป็นลายลักษณ์อักษร ซึ่งโดยหลักการแล้วเชื่อว่ารัฐธรรมนูญลายลักษณ์อักษรจะดีหรือไม่ ขึ้นอยู่กับกรอบที่รัฐธรรมนูญวางไว้ ซึ่งกรอบดังกล่าวก็คือแนวคิดรัฐธรรมนูญนิยาม กรอบรัฐธรรมนูญนิยามกำหนดไว้ 3 กรอบ ดังนี้คือ การรับรองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน การตรวจสอบการใช้อำนาจของรัฐ และการเสริมสร้างเสถียรภาพของรัฐบาล แต่จะศึกษาเฉพาะกรอบของการรับรองสิทธิและเสรีภาพ เพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของพลเมืองจากการถูกผู้ปกครองใช้อำนาจในทางมิชอบ และการกำหนดกฎหมายในการปกครองตามรัฐธรรมนูญของรัฐเสรีประชาธิปไตยได้บัญญัติกฎระเบียบในการใช้อำนาจอธิปไตย โดยวางอยู่บนพื้นฐานของการแบ่งแยกอำนาจ กล่าวคือมีการกระจายอำนาจโดยที่การใช้อำนาจอธิปไตยทางนิติบัญญัติ บริหาร และตุลาการ โดยองค์กรของรัฐแต่ละองค์กรให้ใช้อำนาจแตกต่างกันหากจากกัน กระทำการตามที่รัฐธรรมนูญมอบหมายอย่างมีอิสระต่อกัน และเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่า “สังคมใดไม่มีการประกันเสรีภาพของปัจเจกชนอีกทั้งไม่มีการแบ่งแยกอำนาจ สังคมนั้นไม่มีรัฐธรรมนูญ” อันจะส่งผลกระทบกระเทือนต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชน อำนาจแตกต่างกันหากจากกัน กระทำการตามที่รัฐธรรมนูญมอบหมายอย่างมีอิสระต่อกัน และเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่า “สังคมใดไม่มีการประกันเสรีภาพของปัจเจกชนอีกทั้งไม่มีการแบ่งแยกอำนาจ สังคมนั้นไม่มีรัฐธรรมนูญ” อันจะส่งผลกระทบกระเทือนต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชน

¹¹วิชญ์ เครืองาม, “สิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ,” ใน *คู่มือสิทธิมนุษยชน สิทธิหรือหน้าที่ในประเทศไทยปัจจุบัน*, (กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2535), 42.

แนวความคิดของทฤษฎีรัฐธรรมนูญนิยม เป็นแนวความคิดในการเทียบรัฐธรรมนูญของประเทศต่าง ๆ เพื่อแสวงหากฎเกณฑ์ที่เหมาะสมและเกิดประสิทธิภาพในการจัดองค์กรทางการเมืองและกลไกการบริหาร เพื่อให้เป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายของรัฐสภาและมีการดำเนินการตามนโยบายนั้นอย่างต่อเนื่องเพื่อให้หลักการต่าง ๆ ที่ได้กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญเกิดผลในทางปฏิบัติได้อย่างแท้จริง ซึ่งเมื่อได้มีการปฏิบัติตามแนวทางรัฐธรรมนูญนิยมแล้ว ผลประโยชน์สุดท้ายย่อมเกิดแก่ประชาชนภายในรัฐนั้น ๆ เอง เนื่องจากรัฐเป็นสิ่งที่สมมติขึ้นเพื่อการดำรงอยู่ของมนุษย์ โดยมนุษย์ได้ใช้รัฐธรรมนูญเป็นเครื่องมือที่ใช้วางรากฐานในการปกครองที่ประกอบไปด้วยการจัดโครงสร้างองค์กรทางการเมือง การใช้อำนาจของผู้ปกครอง ตลอดจนการจำกัดอำนาจของผู้ปกครอง กฎเกณฑ์การปกครองตามแนวทางรัฐธรรมนูญนิยมดังกล่าวถือได้ว่าเป็นที่มาของสิทธิและเสรีภาพ เพราะกลไกในรัฐธรรมนูญถูกกำหนดขึ้นเพื่อใช้เป็นวิถีทางที่จะนำไปสู่จุดมุ่งหมายในการดำรงอยู่อย่างผาสุกของมนุษย์ที่มีการรับรองและคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของมนุษย์

แนวทางของรัฐธรรมนูญนิยมนี้ มิได้จำกัดอยู่ที่การเขียนหรือการแก้ไขบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญเท่านั้น แต่จะประกอบไปด้วยการเขียนหลักการและสาระสำคัญในคัวบทรัฐธรรมนูญ และจะต้องมีการออกกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญเพื่อสร้างกลไกในรายละเอียดเพื่อให้เกิดผลตามหลักการและสาระที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญนั้นด้วย¹² แต่อย่างไรก็ตาม การมีรัฐธรรมนูญเป็นลายลักษณ์อักษรนั้น มิได้ขึ้นอยู่กับประเด็นที่ว่าระบอบการเมืองการปกครองของประเทศนั้นเป็นประชาธิปไตยหรือไม่ แต่ขึ้นอยู่กับว่าการมีรัฐธรรมนูญนั้นเป็นการจำกัดอำนาจของผู้ปกครองได้อย่างมีประสิทธิภาพหรือไม่

2.1.3 ทฤษฎีปัจเจกชนนิยม

ทฤษฎีปัจเจกชนนิยม (individualism) หรือลัทธิปัจเจกชนนิยม เป็นแนวคิดที่รัฐเสรีประชาธิปไตยยึดถือเป็นแนวทางในการจัดทำรัฐธรรมนูญที่มุ่งให้ความสำคัญแก่การเคารพต่อความเป็นมนุษย์ โดยเชื่อว่ามนุษย์ทุกคนเกิดมามีศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ (human dignity) ซึ่งถือเป็นนามธรรมที่จะปรากฏเป็นรูปธรรม ได้ด้วยความสามารถของมนุษย์ที่จะกำหนดชะตากรรมของตนเองได้ (self – determination) และมนุษย์แต่ละคนจะมีความสามารถเช่นนั้นได้อย่างแท้จริงก็ต่อเมื่อแต่ละคนมี “แดนแห่งเสรีภาพ” (sphere of individual liberty) ภายในแดนแห่งเสรีภาพนี้ แต่ละคนจะคิดหรือทำการใด ๆ ได้อย่างอิสระปลอดจากการแทรกแซงตามอำเภอใจของผู้อื่น

¹²อมร จันทรสมบูรณ์, คอนสติติวชันแนลลิสม์ : ทางออกของประเทศไทย, (กรุงเทพฯ: สถาบันนโยบายการศึกษา), 32.

โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ใช้อำนาจอรัฐ¹³ แต่ขณะเดียวกันเขตแดนแห่งเสรีภาพก็อาจถูกจำกัดได้ในระดับซึ่งไม่กระทบกระเทือนสาระสำคัญของสิทธิเสรีภาพ เพื่อให้การใช้สิทธิของปัจเจกบุคคลอยู่ในขอบเขตของกฎหมายที่ไม่เป็นการทำลายหรือขัดขวางการใช้สิทธิและเสรีภาพของผู้อื่นด้วย ซึ่งปัจจุบันได้มีการกำหนดขอบเขตของการใช้สิทธิและเสรีภาพต่างๆ ที่มนุษย์ทุกคนจำต้องมีส่วนร่วมทั้งสิทธิและเสรีภาพที่จะใช้ในการพัฒนาบุคลิกภาพทั้งกายและด้านจิตใจไว้ในบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญอันเป็นกฎหมายสูงสุดที่ให้หลักประกันที่จะไม่ถูกล่วงละเมิดจากอำนาจทั้งปวง คุณค่าของความเป็นมนุษย์ทุกคน เป็นผลมาจากกฎหมายธรรมชาติและเสรีนิยมทางการเมือง ซึ่งตามแนวความคิดของฝ่ายตะวันตก สิทธิและเสรีภาพส่วนบุคคลมีความเกี่ยวพันโดยตรงกับอุดมการณ์ทางการเมือง โดยเฉพาะอุดมการณ์ประชาธิปไตยแบบเสรีนิยม ดังนั้น เมื่อกล่าวถึงประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นอุดมการณ์ทางการเมืองนั้น หมายถึงประชาธิปไตยที่เป็นวิถีชีวิต¹⁴ ส่วนปรัชญาการเมืองที่เป็นบ่อเกิดของทฤษฎีประชาธิปไตย คือ ปัจเจกชนนิยม นั่นเอง

ปัจเจกชนนิยมมีรากฐานมาจากแนวความคิดของพวกสโตอิก (stoic) ที่เชื่อว่ามนุษย์ในสถานะธรรมชาติสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างเสมอภาคกันและการที่มนุษย์บรรลุสถานะดังกล่าวได้ มนุษย์ต้องมีความเป็นตัวของตัวเอง และรู้จักการดำรงชีวิตอย่างมีเหตุผล ความมีเหตุผลนี้จะช่วยให้มนุษย์รู้จักแยกแยะว่าสิ่งใดเป็นความดีหรือความชั่วก็ได้ แก่นแท้ของความเป็นมนุษย์จึงอยู่ที่ความสามารถใช้เหตุผล ซึ่งเป็นสิ่งที่ทำให้มนุษย์มีความแตกต่างจากสัตว์โลก¹⁵

ปัจเจกชนนิยม เป็นสิ่งที่ย้ำให้เห็นถึงความมีสิทธิและเสรีภาพของบุคคล และมองความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับรัฐว่า รัฐเกิดขึ้นและมีอยู่เพื่อเป็นเครื่องมือช่วยให้บุคคลซึ่งอยู่ในสังคมนั้นมีชีวิตที่มั่นคงปลอดภัย และบรรลุถึงความสุขสมบูรณ์มากกว่าจะมองว่ารัฐเป็นสิ่งที่มีความสำคัญเหนือบุคคล และคนในสังคมที่หน้าที่ต้องเคารพเชื่อฟังและปฏิบัติตามคำสั่งของผู้มีอำนาจปกครองบ้านเมือง และความชอบธรรมของอำนาจอรัฐ คือการคุ้มครองชีวิต ทรัพย์สินและการแสวงหาความสุขของประชาชน ซึ่งรัฐจะต้องให้เอกชนดำเนินชีวิตในด้านต่าง ๆ เองก่อน โดยที่รัฐจะเข้าแทรกแซงในวิถีชีวิตและการจัดระเบียบสังคมของเอกชนก็ต่อเมื่อเอกชนไม่สามารถดำเนินกิจการนั้นด้วยตนเองได้แล้ว ความคิดในแนวปัจเจกชนนิยมก่อให้เกิดความคิดทางเสรีภาพ (liberalism) ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญทางอุดมการณ์ประชาธิปไตยเสรีนิยม ซึ่งอุดมการณ์ประชาธิปไตยถือ

¹³วราพจน์ วิศรุตพิชญ์, สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540, (กรุงเทพฯ: วิญญูชน, 2538), 14.

¹⁴ชัยอนันต์ สมุทวณิช, อุดมการณ์ทางการเมือง, (กรุงเทพฯ: เคล็ดไทย, 2517), 57.

¹⁵พนัส ทัศนียานนท์, สิทธิเสรีภาพส่วนบุคคลของชนชาวไทย, วารสารนิติศาสตร์, 11, (2523), 433.

ว่าเสรีภาพเป็นเกียรติภูมิและศักดิ์ศรีของความเป็นคน สังคมภายหลังที่มีสัญญาประชาคมดังกล่าวแล้ว จะเป็นสังคมที่มีอิสระ เสรีภาพ เพราะแต่ละคนยอมสละเสรีภาพให้ทุกคน และมีผลเท่ากับตนเอง เชื่อฟังตนเอง โดยยอมอยู่ใต้เจตนารมณ์ร่วมกัน เสรีภาพที่เกิดขึ้นใหม่นี้ไม่ใช่เสรีภาพตามธรรมชาติแต่เป็นเสรีภาพที่มีส่วนร่วมก่อให้เกิดเจตนารมณ์ร่วมกันของปวงชนอย่างไม่มีที่สิ้นสุด¹⁶

ดังนั้น สามารถสรุปทฤษฎีปัจเจกชนนิยมได้ว่ามนุษย์ทุกคนเกิดมามีศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ มีความเสมอภาคเท่าเทียมกัน สิทธิและเสรีภาพส่วนบุคคลย่อมเป็นสิ่งที่มนุษย์แต่ละคนรักและหวงแหน การใช้สิทธิและเสรีภาพดังกล่าวจะถูกกระทบจากรัฐหรือบุคคลอื่นไม่ได้เมื่อสังคมใดให้ความสำคัญกับเรื่องดังกล่าวแล้ว สังคมนั้นก็ได้ชื่อว่าเป็นสังคมประชาธิปไตย แต่ในทางกลับกัน สิทธิและเสรีภาพของสังคมใดไม่ได้รับการเคารพ สังคมนั้นก็ไม่อาจเรียกได้ว่าเป็นสังคมประชาธิปไตย ไม่ว่ารูปแบบการปกครองของสังคมนั้นจะเป็นรูปแบบการปกครองเป็นแบบใด เพราะเมื่อสิทธิและเสรีภาพของคนในสังคมไม่ได้รับความคุ้มครองความเป็นอิสระของคนแต่ละคนย่อมไม่อาจมีขึ้นได้ ทั้งนี้แม้สังคมใดจะให้ความสำคัญหรือให้ความเคารพในเรื่องสิทธิและเสรีภาพส่วนบุคคล แต่การใช้สิทธิและเสรีภาพส่วนบุคคลของแต่ละคน จะต้องไม่เป็นการก่อให้เกิดอันตรายหรือเป็นการทำลายหรือขัดขวางการใช้สิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่นในสังคมนั้นด้วย

2.1.4 หลักนิติรัฐและการจำกัดขอบเขตอำนาจรัฐ

“หลักนิติรัฐ” เป็นหลักประกันสิทธิและเสรีภาพของประชาชนตามรัฐธรรมนูญ ว่ารัฐจะใช้อำนาจตามอำเภอใจจนเป็นเหตุให้กระทบหรือละเมิดต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชนไม่ได้¹⁷ ถือเป็นหลักการสำคัญในการปกครองประเทศโดยที่บุคคลทุกคนและทุกชนชั้นรวมทั้งเจ้าหน้าที่ของรัฐยอมอยู่ภายใต้กฎหมายบ้านเมืองและกฎหมายที่กำหนดขึ้นไว้ก็ต้องชอบด้วยทำนองคลองธรรมจึงจะถือเป็นกฎเกณฑ์ที่เป็นหลักประกันสิทธิเสรีภาพของประชาชนจากการใช้อำนาจรัฐตามอำเภอใจ กล่าวคือหลักนิติรัฐเป็นหลักการแห่งกฎหมายที่เทิดทูนศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์และคุ้มครองยอมรับนับถือสิทธิเสรีภาพแห่งมนุษย์ทุกแห่งทุกมุมรัฐต้องให้ความอารักขาและคุ้มครองคุ้มครองสิทธิมนุษยชนให้พ้นจากลัทธิตหาราชา¹⁸ ดังนั้น รัฐประเพณีจึงเป็นรัฐที่มีอำนาจจำกัดโดย

¹⁶บรรศักดิ์ อุวรรณโน, กฎหมายมหาชน: เล่ม 1 วิวัฒนาการทางปรัชญาและลักษณะของกฎหมายยุคต่าง ๆ, พิมพ์ครั้งที่ 3, (กรุงเทพฯ: วิญญูชน, 2538), 56.

¹⁷วราภรณ์ วิศรุตพิชญ์, สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ, พิมพ์ครั้งที่ 1, (กรุงเทพฯ: วิญญูชน, 2538), 53.

¹⁸บรรศักดิ์ อุวรรณโน, คำอธิบายกฎหมายมหาชน: เล่ม 3 ที่มาและนิติวิธี, (กรุงเทพฯ: นิติธรรม, 2538), 20.

ยอมตนอยู่ภายใต้กฎหมายของตนเองอย่างเคร่งครัด หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ ในความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับประชาชน รัฐจะไม่อยู่ภายใต้ข้อจำกัดอื่นใดนอกจากข้อจำกัดตามกฎหมายแห่งกฎหมาย และเมื่อใครรัฐใช้หรือเพียงแค่สงสัยว่าอำนาจนั้นไปกระทบหรือล่วงละเมิดต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชนก็มีกระบวนการตรวจสอบวินิจฉัยชี้ขาดและเยียวยาความเสียหายนั้น ด้วยเหตุดังกล่าวจึงอาจกล่าวได้ว่าหลักนิติรัฐหรือหลักนิติธรรมเป็นหลักที่ได้แย่งหลักอำนาจอธิปไตยดั้งเดิม ที่ถือว่าอำนาจอธิปไตยเป็นอำนาจอสูงสุดในการบริหารปกครองประเทศ และเป็นอำนาจอเด็ดขาด ไม่มีสิ่งใดอยู่สูงกว่าอำนาจอธิปไตยได้ แม้ว่าการที่กฎหมายมหาชนให้อำนาจอรัฐหรือหน่วยงานของรัฐดำเนินการเพื่อประโยชน์สาธารณะได้ในฐานะที่เหนือกว่าเอกชน แต่ในขณะเดียวกันกฎหมายนั้นเองก็จำกัดอำนาจอรัฐหรือหน่วยงานของรัฐไม่ให้ใช้อำนาจอกรอบที่กฎหมายให้ไว้ หรือที่เรียกว่า การกระทำทางปกครองต้องชอบด้วยกฎหมาย¹⁹ หลักความชอบด้วยกฎหมายของการกระทำทางปกครองนี้ ได้มีผู้อธิบายได้ดีที่สุดคนหนึ่งคือ การเร เดอ มัลแบร์ (R, Carre de Malberg) ซึ่งได้กล่าวว่าหลักนิติรัฐเป็นหลักที่รัฐต้องยอมตนอยู่ใต้ระบบกฎหมายในความสัมพันธ์กับปัจเจกชนและคุ้มครองสถานะของปัจเจกชน โดยรัฐต้องยอมตนอยู่ใต้กฎหมายสองนัยคือ การกำหนดสิทธิและเสรีภาพของประชาชน และการกำหนดวิธีการและมาตรการซึ่งรัฐสามารถใช้เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ จากหลักดังกล่าวทำให้เกิดผลสองประการคือ ประการแรก เมื่อฝ่ายปกครองเข้าไปมีนิติสัมพันธ์กับปัจเจกชนฝ่ายปกครองไม่อาจกระทำการฝ่าฝืนหรือหลีกเลี่ยงกฎหมายได้ และเป็นการบังคับปัจเจกชนโดยไม่สมัครใจไม่ได้ เว้นกฎหมายที่รัฐสภาตราขึ้นได้ให้อำนาจอไว้โดยตรง ดังนั้นหลักนิติรัฐอันเป็นการดำเนินการตามหลักความชอบด้วยกฎหมายนั้นจึงเป็นหลักที่ทำให้หลักประกันแก่ปัจเจกชนผู้อยู่ใต้ปกครอง หากฝ่ายปกครองละเมิดหลักนี้ปัจเจกชนสามารถนำคดีไปสู่ผู้วินิจฉัยให้เพิกถอนการกระทำที่ละเมิดกฎหมายได้จึงเป็นการป้องกันการใช้อำนาจตามอำเภอใจของฝ่ายปกครองได้นั่นเอง²⁰

ศาสตราจารย์ ดร.หยุด แสงอุทัย ได้ให้ความหมายของคำว่า “นิติรัฐ” ไว้ดังนี้ คือ “รัฐตามรัฐธรรมนูญสมัยใหม่ยอมเป็นนิติรัฐ คือ เป็นรัฐที่ยอมตนอยู่ใต้บังคับแห่งกฎหมาย ซึ่งรัฐเป็นผู้ตราขึ้น”²¹

ศาสตราจารย์ ดร. ประยูร กาญจนกุล ได้อธิบายเรื่องหลักนิติรัฐไว้ดังนี้ นิติรัฐหมายถึง การกระทำทางปกครองที่ยอมอยู่ใต้บังคับของกฎหมายและการควบคุมของศาล ถ้าฝ่ายปกครองกระทำ

¹⁹ชาญชัย แสวงศักดิ์, อธิบายกฎหมายปกครอง, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพฯ: วิญญูชน, 2542), 33.

²⁰Clode Leolercq, *Institutions politiques et droit constitutionnel*, (Paris: Litec. 2 ed), 89-90. อ้างถึงในบรรศักดิ์ อูวรรณโณ, คำอธิบายกฎหมายมหาชนเล่ม 3, 277.

²¹หยุด แสงอุทัย, หลักรัฐธรรมนูญทั่วไป, พิมพ์ครั้งที่ 9, (กรุงเทพฯ: วิญญูชน, 2538), 123.

การใดนอกเหนือไปจากที่กฎหมายกำหนดขอบเขต และการกระทำนั้นกระทบกระเทือนต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชน จนเป็นเหตุให้ประชาชนต้องเสียหาย²² ประชาชนผู้นั้นย่อมฟ้องฝ่ายปกครองต่อศาลเพื่อให้เพิกถอนการกระทำอันไม่ชอบของฝ่ายปกครองนั้น หรืออาจเรียกให้ใช้ค่าเสียหายทดแทนได้ ระบบการปกครองเช่นนี้ เรียกว่า “ระบบนิติรัฐ” หรือ “Legal State”

จากหลักการของหลักนิติรัฐพบว่า มีหลักอยู่สามประการตามแนวคิดของ A.V. Dicey (1835-1922) ที่เกี่ยวข้องกับสิทธิเสรีภาพที่จะได้รับความคุ้มครองโดยกฎหมาย ดังนี้คือ²³

ประการแรก กฎหมายของบ้านเมืองย่อมมีความสำคัญยิ่งใหญ่และเด็ดขาดว่าอำนาจอื่นบุคคลจะถูกลงโทษแต่เฉพาะเมื่อได้กระทำการอันเป็นความผิดตามกฎหมายเท่านั้น จะถูกลงโทษเพราะเหตุอื่นไม่ได้ และผู้ที่วินิจฉัยว่าผู้ใดกระทำผิดหรือไม่ก็คือศาลยุติธรรมเท่านั้น

ประการที่สอง บุคคลทุกคนย่อมอยู่ภายใต้กฎหมายบ้านเมืองซึ่งได้รับการบังคับรับรองโดยศาลยุติธรรมอย่างเท่าเทียมกัน

ประการที่สาม กฎหมายรัฐธรรมนูญเป็นเพียงการรองรับสิทธิของมนุษย์ตามที่ศาลได้รับรองและบังคับบัญชาให้เท่านั้น กล่าวคือกฎหมายที่รัฐสภาออกมาเป็นกฎหมายที่กำหนดฐานะของบุคคลที่มีอยู่ตามกฎหมายมิใช่เพียงแต่จะรับรองจากตัวหนังสือในรัฐธรรมนูญเท่านั้น หากแต่จะต้องให้บุคคลผู้ถูกละเมิดมีทางแก้ไขโดยใช้สิทธิฟ้องผู้กระทำผิดหรือผู้กระทำละเมิดต่อศาลตามกฎหมายอื่นของบ้านเมืองได้ด้วย

จากหลักสามประการดังกล่าวได้แสดงถึงการป้องกันสิทธิและเสรีภาพส่วนบุคคล โดยคำนึงถึงระบอบการปกครองเสรีประชาธิปไตยที่ปกครองด้วยระบบกฎหมายและความยุติธรรม (Legal State) เพื่อค้ำประกันและคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ ทรัพย์สินของบุคคลเป็นประการสำคัญ และยังถือว่าเป็นหลักที่ประกันสิทธิและเสรีภาพของประชาชนให้มีความเสมอภาคกันตามกฎหมาย ซึ่งนับได้ว่าเป็นสิทธิขั้นมูลฐานของมนุษย์ภายใต้หลักนิติธรรมที่ประชาชนย่อมมีสิทธิและเสรีภาพอย่างบริบูรณ์ภายในกรอบที่กฎหมายกำหนด

อย่างไรก็ตาม การที่รัฐยอมรับรองและให้ความคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนไว้ในรัฐธรรมนูญนั้น มิได้หมายความว่ารัฐจะยอมให้ประชาชนใช้สิทธิและเสรีภาพที่ตนมีกระทำการใด ๆ โดยองค์กรของรัฐไม่อาจเข้าแทรกแซงได้เลย เพราะรัฐเองก็มีผลประโยชน์ของส่วนรวมที่ต้อง

²²ประยูร กาญจนดุล, คำบรรยายกฎหมายปกครอง, พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2535), 44.

²³ประสิทธิ์ โฆวิไลกุล, เหลียวหลังดูกฎหมายและความยุติธรรม, (กรุงเทพฯ: นิติธรรม, 2540),

สงวนรักษาไว้เช่นเดียวกันนั้นคือ บางกรณีหรือบางสถานการณ์รัฐมีอำนาจที่จะบังคับให้ประชาชนกระทำการหรือละเว้นไม่กระทำการบางอย่างได้ องค์กรหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐจึงสามารถล่วงล้ำไปในแดนแห่งสิทธิและเสรีภาพของประชาชนได้บ้างในบางโอกาส แต่ทั้งนี้ องค์กรหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐจะรุกล้ำสิทธิและเสรีภาพของประชาชนได้ก็ต่อเมื่อกฎหมายบัญญัติไว้อย่างชัดเจน และเป็นการทั่วไปว่า องค์กรหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐจะสามารถรุกล้ำหรือจำกัดสิทธิและเสรีภาพของราษฎรได้ในกรณีใดและภายในขอบเขตใดบ้าง และการที่กฎหมายให้อำนาจดังกล่าวแก่รัฐก็ทำได้แต่เพียงเท่าที่จำเป็นแก่การรักษาไว้ซึ่งผลประโยชน์ของสาธารณะเท่านั้น รัฐจะใช้อำนาจเกินกว่าความจำเป็นดังกล่าวไม่ได้ เพราะถือว่าเป็นการขัดต่อเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ ด้วยเหตุนี้เองในสังคมนิติรัฐ นอกจากความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนด้วยกันที่จะต้องเป็นความสัมพันธ์ภายใต้กฎหมายแล้ว ความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรเจ้าหน้าที่ของรัฐกับประชาชนก็จะต้องเป็นความสัมพันธ์ตามกฎหมาย

สรุป “นิติรัฐ” หมายถึง รัฐที่ถือเอากฎหมายเป็นสิ่งสำคัญ รัฐบาลหรือแม้แต่ผู้ปกครองรัฐต้องยอมตนอยู่ภายใต้กฎหมาย มิใช่เป็นอำนาจของคนใดคนหนึ่ง การดำเนินกิจการต่าง ๆ ของรัฐหรือผู้ปกครองต่อประชาชนภายในรัฐ จะต้องเป็นการกระทำที่ชอบด้วยกฎหมาย กล่าวคือกฎหมายจะผูกพันรัฐได้ด้วยกฎเกณฑ์ต่าง ๆ และในกฎเกณฑ์เหล่านี้ส่วนหนึ่งจะเป็นตัวกำหนดสิทธิและเสรีภาพของประชาชนไว้ ส่วนอีกกฎเกณฑ์จะเป็นสิ่งที่กำหนดวิธีการดำเนินการไว้ล่วงหน้าเพื่อให้บรรลุถึงความต้องการที่แท้จริงแต่ทั้งนี้ไม่ว่าเป็นกฎเกณฑ์ใดก็ตามก็จะถูกกำหนดขึ้นเพื่อจำกัดอำนาจของรัฐโดยทำให้รัฐอยู่ภายใต้กฎหมาย ซึ่งฝ่ายปกครองจะสามารถกระทำการใด ๆ ก็แต่เฉพาะที่เป็นกฎเกณฑ์ตามที่กฎหมายบังคับใช้อยู่ในขณะนั้นเท่านั้น เช่น พระราชบัญญัติ พระราชกฤษฎีกา เป็นต้น

2.2 หลักพื้นฐานเกี่ยวกับ “สิทธิ” และ “เสรีภาพ” ตามรัฐธรรมนูญ

สิทธิเป็นผลสืบเนื่องจากแนวคิดเรื่องการปกครองในระบอบประชาธิปไตยที่ให้การรับรองสิทธิและเสรีภาพแก่ประชาชนไว้ในบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ อันเป็นกฎหมายสูงสุด กฎหมายหรือบทบัญญัติอื่นจะขัดหรือแย้งกับรัฐธรรมนูญไม่ได้ จะเห็นได้ว่าแนวความคิดเรื่องสิทธิและเสรีภาพกับการปกครองระบอบประชาธิปไตย การรับรองสิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญจึงมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันในทางกฎหมาย แต่อย่างไรก็ตามการใช้สิทธิและเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญบัญญัติรับรองไว้นั้น จะต้องไม่เป็นการละเมิดต่อสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่น และจะต้องเป็นการใช้สิทธิและเสรีภาพภายใต้ขอบเขตที่รัฐธรรมนูญกำหนดเอาไว้เช่นเดียวกัน

2.2.1 ความหมายของคำว่า “สิทธิ” ตามรัฐธรรมนูญ

ความหมายของ “สิทธิ” (rights) ตามความหมายทั่วไป หมายถึง อำนาจที่กฎหมายรับรองว่าสิทธิต่าง ๆ นั้นมีอยู่จริงและใช้ได้จริง และคุ้มครองมิให้มีการละเมิดแก่สิทธิของบุคคลในอันที่จะเรียกร้องให้บุคคลอื่นกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง รวมทั้งการบังคับให้ หากผู้มีหน้าที่เคารพต่อสิทธิขัดกันไม่เคารพสิทธินั้น ๆ ผู้นั้นย่อมต้องรับผิดชอบต่อผู้ทรงสิทธิ โดยผู้ทรงสิทธิอาจฟ้องร้องต่อศาลให้มีการเยียวยาสิทธิที่ได้รับการละเมิดนั้นได้ ทั้งนี้ เพราะถ้ากฎหมายรับรองว่าสิ่งใดเป็นสิทธิแล้วผู้ทรงสิทธิย่อมมีอำนาจที่จะบังคับบุคคลอื่นให้มีหน้าที่ต้องเคารพสิทธิได้ตามนิคินัย ดังนั้น สิทธิจึงก่อให้เกิดหน้าที่แก่บุคคลอื่นที่ต้องปฏิบัติตามให้เป็นไปตามประโยชน์ กฎหมายรับรองและคุ้มครองให้ รวมถึงหน้าที่ที่จะไม่รบกวนต่อสิทธิหน้าที่ที่จะกระทำการหรืองดเว้นกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งให้เป็นไปตามสิทธิ ทั้งนี้แล้วแต่ประเภทของสิทธินั้น ๆ ด้วย²⁴

ความหมายของสิทธิดังกล่าวข้างต้นเป็น “สิทธิ” ตามความหมายทั่วไป แต่ “สิทธิตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ” ซึ่งถือว่าเป็นสิทธิตามกฎหมายมหาชน (das subjective oeffentliche recht) หมายถึงอำนาจตามรัฐธรรมนูญหรือกฎหมายสูงสุดได้บัญญัติให้การรับรองคุ้มครองแก่บุคคลในอันที่จะกระทำการใดหรือไม่กระทำการใด การให้อำนาจแก่บุคคลดังกล่าวได้ก่อให้เกิดสิทธิเรียกที่จะไม่ให้บุคคลใดแทรกแซงในสิทธิตามรัฐธรรมนูญของตน²⁵ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเรียกร้องต่อองค์กรที่ใช้อำนาจรัฐและอำนาจสาธารณะอื่น ๆ²⁶ มิให้แทรกแซงในขอบเขตสิทธิของตน ในบางกรณีการรับรองดังกล่าวได้ก่อให้เกิดสิทธิเรียกร้องให้รัฐดำเนินการอย่างหนึ่งอย่างใด ดังนั้น สิทธิตามรัฐธรรมนูญจึงเป็นความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกบุคคลต่อรัฐ และสิทธิตามรัฐธรรมนูญเป็นสิทธิที่ผูกพันต่อองค์กรที่ใช้อำนาจรัฐทั้งหลายที่ต้องให้ความเคารพ ปกป้อง และคุ้มครองสิทธิตามรัฐธรรมนูญเพื่อให้รัฐธรรมนูญมีผลในทางปฏิบัติ²⁷ แก่ประชาชน ในทางกลับกัน รัฐก็มีสิทธิตามกฎหมายมหาชนต่อราษฎร เช่น รัฐมีสิทธิที่จะได้รับการเชื่อฟังถ้อยคำและความ

²⁴ หยุต แสงอุทัย, ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป, พิมพ์ครั้งที่ 11, (กรุงเทพฯ: ประกายพริก, 2538), 224.

²⁵ บรรเจิด สิงคะเนติ, หลักการพื้นฐานสิทธิเสรีภาพและความเป็นมนุษย์ตามรัฐธรรมนูญ, (กรุงเทพฯ: วิญญูชน, 2543), 47.

²⁶ หยุต แสงอุทัย, ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป, พิมพ์ครั้งที่ 11, (กรุงเทพฯ: ประกายพริก, 2538), 227.

²⁷ บรรเจิด สิงคะเนติ, หลักการพื้นฐานสิทธิเสรีภาพและความเป็นมนุษย์ตามรัฐธรรมนูญ, (กรุงเทพฯ: วิญญูชน, 2543), 47.

ข้อสำคัญจากรายการ แต่รัฐจะต้องออกเป็นกฎหมายก่อตั้งสิทธิดังกล่าวขึ้น²⁸ และเพื่อให้การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคลตามรัฐธรรมนูญมีความบริบูรณ์ จึงต้องมีกฎหมายมาขยายรายละเอียดของสิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญซึ่งเป็นเพียงกฎหมายแม่บทอีกทีหนึ่ง โดยอาจเป็นการกำหนดความหมาย เงื่อนไข ขอบเขต มาตรการคุ้มครอง กำหนดหน้าที่ของบุคคลทั่วไปให้เคารพสิทธินั้น ๆ และกำหนดบทลงโทษสำหรับผู้ฝ่าฝืน และการออกกฎหมายมาขยายรายละเอียดดังกล่าว จำต้องคำนึงถึงเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญเป็นสำคัญ²⁹

2.2.2 ความหมายของคำว่า “เสรีภาพ” ตามรัฐธรรมนูญ

เสรีภาพ (liberty) พิจารณาว่าเป็นสิ่งที่คล้ายคลึงกับสิทธิ ตามธรรมชาติของอังกฤษ ได้แยกเสรีภาพออกจากสิทธิซึ่งตามกฎหมายภาคพื้นยุโรปไม่ได้แยกเสรีภาพออกไปต่างหาก โดยจัดเข้าอยู่ในจำพวกสิทธิตามกฎหมายมหาชน แต่ตามกฎหมายอังกฤษเสรีภาพอาจเป็นเรื่องกฎหมายเอกชนก็ได้ แซลมอนด์ (Salmond) ได้ให้ความหมายของคำว่า “เสรีภาพ” ไว้ว่าเป็นประโยชน์ซึ่งบุคคลได้มาโดยปราศจากหน้าที่ในทางกฎหมายใด ๆ ต่อตนเอง กล่าวคือ เป็นสิ่งที่บุคคลอาจจะทำได้โดยจะไม่ถูกป้องกันขัดขวางโดยกฎหมาย เป็นประโยชน์ที่บุคคลกระทำการใดๆ ได้ตามใจชอบ ข่ายแห่งเสรีภาพตามกฎหมายได้แก่ข่ายแห่งกิจกรรมซึ่งภายในข่ายนี้กฎหมายปล่อยให้บุคคลกระทำไปโดยลำพัง...³⁰ จึงกล่าวได้ว่า เสรีภาพเป็นอำนาจในการกำหนดตนเองได้โดยอิสระ (self-determination) หรือเป็นอำนาจที่บุคคลมีอยู่เหนือตนเองในการตัดสินใจที่จะกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งหรือไม่กระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งโดยปราศจากการแทรกแซงหรือครอบงำโดยบุคคลอื่น³¹

โดยลำพังของเสรีภาพนั้น ไม่ก่อให้เกิดหน้าที่แก่บุคคลอื่น แต่หากกล่าวว่า “สิทธิในเสรีภาพ” (right of liberty) ในความหมายว่าบุคคลย่อมมีสิทธิที่จะใช้เสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ

²⁸ หยุต แสงอุทัย, ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป, พิมพ์ครั้งที่ 11, (กรุงเทพฯ: ประกายพริ้ง, 2538), 228.

²⁹ วิษณุ เครืองาม, สิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ, ใน *สู่สิทธิมนุษยชน สิทธิหรือหน้าที่ในประเทศไทยปัจจุบัน*, (กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2535), 41.

³⁰ หยุต แสงอุทัย, ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป, พิมพ์ครั้งที่ 11, (กรุงเทพฯ: ประกายพริ้ง, 2538), 192

³¹ วรพจน์ วิศรุตพิชญ์, สิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540, (กรุงเทพฯ: วิญญูชน, 2543), 22.

บัญญัติรับรองไว้³² จากกรณีการรับรองเสรีภาพอย่างใดอย่างหนึ่งให้แก่บุคคลย่อมมีผลก่อให้เกิดหน้าที่ต่อบุคคลอื่น โดยบุคคลอื่นมีหน้าที่ที่จะไม่ไปละเมิดหรือต้องเคารพสิทธิเสรีภาพของผู้ทรงสิทธิแต่ผู้ทรงสิทธิในเสรีภาพนี้จึงต้องมีอำนาจตามกฎหมายแต่เพียงที่จะเรียกร้องให้ผู้อื่นละเว้นจากการรบกวนขัดขวางการใช้เสรีภาพของตนเท่านั้น หากได้มีอำนาจตามกฎหมายที่จะเรียกร้องให้ผู้อื่นกระทำการอันมีลักษณะเป็นการส่งเสริมการใช้เสรีภาพของตนหรือเอื้ออำนวยให้ตนใช้เสรีภาพสะดวกขึ้นไม่³³

วิชา มหาคุณ ได้กล่าวถึงสิทธิและเสรีภาพไว้ว่า

“สิทธิ” หมายถึง การที่บุคคลจะพึงกระทำได้ภายในขอบเขตของกฎหมาย กล่าวอีกนัยหนึ่งสิทธิของบุคคลจะต้องมีกฎหมายรองรับหรือยอมรับบังคับให้ ส่วนเสรีภาพ หมายถึง การที่บุคคลสามารถทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดได้โดยไม่ถูกรบกวน ทั้งนี้โดยได้รับความคุ้มครองจากรัฐ สิทธิและเสรีภาพจึงมีลักษณะที่คล้ายคลึงกัน แต่เสรีภาพมีลักษณะเป็นสิทธิธรรมชาติ (natural rights) ซึ่งมีความหมายว่าในการใช้ชีวิตส่วนตัวของบุคคลในรัฐมีขอบเขตที่รัฐจะไม่เข้าไปแทรกแซง...³⁴

วิชญ์ เครืองาม ได้ให้ความหมายของสิทธิและเสรีภาพไว้ว่า

“สิทธิ” (right) หมายถึง ประโยชน์ที่กฎหมายรับรองและคุ้มครองให้ กฎหมายในที่นี้คือรัฐธรรมนูญ เมื่อกล่าวถึงสิทธิในรัฐธรรมนูญจึงหมายถึงสิทธิในทางมหาชน (public rights) ซึ่งมีหลักเกณฑ์ครอบคลุมถึงสิทธิในทางเอกชน (private rights) เช่น สิทธิในครอบครัว สิทธิในทรัพย์สิน สิทธิในการรับมรดกด้วย และกว้างออกไปมากกว่านั้น เช่น คุ้มครองถึงสิทธิเลือกตั้งสิทธิในชีวิตร่างกาย เป็นต้น³⁵

“เสรีภาพ” (liberty) หมายถึง ความมีอิสระที่จะกระทำการหรืองดเว้นกระทำการ หรือเป็นสิ่งที่บุคคลอาจกระทำได้โดยจะไม่ถูกป้องกันขัดขวางโดยกฎหมาย เป็นประโยชน์ที่บุคคลจะกระทำการใด ๆ ได้ตามชอบใจ แต่อย่างไรก็ดี ถ้าเสรีภาพใดมีกฎหมายรับรองและคุ้มครองเสรีภาพ

³²บรรเจิด สิงคะเนติ, หลักการพื้นฐาน สิทธิ เสรีภาพ และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามรัฐธรรมนูญใหม่, (กรุงเทพฯ: วิญญูชน, 2543), 48.

³³วรพจน์ วิศรุตพิชญ์, สิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540, (กรุงเทพฯ: วิญญูชน, 2543), 22.

³⁴วิชา มหาคุณ, ผลกระทบของกฎหมายที่ไม่เป็นธรรมต่อสิทธิประชาชนในกระบวนการยุติธรรม, วารสารนิติศาสตร์ 11, (2524), 564.

³⁵วิชญ์ เครืองาม, กฎหมายรัฐธรรมนูญ, พิมพ์ครั้งที่ 5 (กรุงเทพฯ: นิติบรรณการ, 2530), 640 — 641.

นั่นก็อาจเป็นสิทธิด้วย ดังที่ผู้เรียบรวม ๆ กันไปว่า สิทธิและเสรีภาพหรือสิทธิในเสรีภาพ (right to liberty)³⁶

จะเห็นได้ว่า ความหมายของคำว่า “สิทธิ” ข้างต้นเป็นการให้ความหมายในลักษณะที่ฝังยึดติดอยู่กับทฤษฎีกฎหมายฝ่ายบ้านเมืองที่เห็นว่า สิทธิจะต้องมีกฎหมายรองรับและคุ้มครองให้ ดังนั้น การที่สิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานดังกล่าวจะมีผลบังคับใช้ได้นั้นก็จะต้องมีการนำสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานเหล่านี้มาบัญญัติเป็นกฎหมายลายลักษณ์อักษรเพื่อให้มีผลใช้บังคับใช้ได้จริงในฝ่ายบ้านเมือง³⁷ ดังปรากฏในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 ในหมวดหนึ่งว่าด้วยเรื่องสิทธิและเสรีภาพ การที่รัฐธรรมนูญมีบทบัญญัติรับรองสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานดังกล่าวหมายความว่าฝ่ายกฎหมายบ้านเมือง ฝ่ายปกครอง และประชาชนทุกคนจะต้องเคารพเรื่องดังกล่าวโดยเคร่งครัดเพราะทุกคนต้องอยู่ภายใต้กฎหมายตามหลักการปกครองแบบนิติรัฐ โดยเฉพาะฝ่ายปกครองนั้น จะทำการใดอันเป็นการรอนสิทธิเสรีภาพของประชาชนดังกล่าวหาได้ไม่ เว้นแต่จะมีกฎหมายให้อำนาจไว้ ซึ่งเป็นไปตามหลักปรัชญากฎหมายมหาชนที่ว่า “ถ้าไม่มีกฎหมายให้อำนาจไว้ทำไม่ได้” การจำกัดสิทธิเสรีภาพนั้นถือเป็นข้อยกเว้นว่า โดยหลักการรัฐจะมาจำกัดสิทธิเสรีภาพของประชาชนไม่ได้ อันเป็นการเคารพสิทธิและเสรีภาพตามธรรมชาติของมนุษย์นั่นเอง³⁸

2.2.3 ความแตกต่างของคำว่า “สิทธิ” และ “เสรีภาพ” ตามรัฐธรรมนูญ

วรพจน์ วิศวพิชญ์ ได้อธิบายถึงความแตกต่างของสิทธิและเสรีภาพว่า ในปัจจุบันนี้ก็ได้มีการใช้คำว่า “สิทธิ” และ “เสรีภาพ” ปน ๆ กันไป เช่น เรียกบรรดาสิทธิและเสรีภาพที่มนุษย์แต่ละคนพึงจะมีในฐานะที่เกิดมาเป็นมนุษย์รวม ๆ กันไปว่า “สิทธิมนุษยชน” (human rights) ในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน เรียกบรรดาสิทธิและเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญบัญญัติรับรองให้แก่บุคคลรวม ๆ กันว่า “สิทธิขั้นพื้นฐาน” (basic rights หรือ fundamental constitutional rights) กระนั้นก็ตาม พึงระลึกไว้เสมอว่า สิ่งที่เราเรียกว่า “สิทธิมนุษยชน” กล่าวคือเป็นอำนาจตามกฎหมายในอันที่จะกระทำการต่าง ๆ โดยปราศจากการรบกวนขัดขวางของรัฐนั่นเอง³⁹

³⁶วิชฌุ เครืองาม, กฎหมายรัฐธรรมนูญ, พิมพ์ครั้งที่ 5 (กรุงเทพฯ: นิติบรรณการ, 2530), 641.

³⁷เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์, สิทธิขั้นพื้นฐานของความเป็นมนุษย์ของบุคคลกร่วมเพศในกรอบแห่งกฎหมายฝรั่งเศส, วารสารศาลรัฐธรรมนูญ, 2/5 (พ.ค.-ส.ค.), 70.

³⁸เรื่องเดียวกัน, 70.

³⁹วรพจน์ วิศวพิชญ์, สิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540, (กรุงเทพฯ: วิญญูชน, 2543), 22.

บรรเจิด สิงคะเนติ ได้อธิบายถึงความแตกต่างของสิทธิและเสรีภาพดังนี้ สิทธิเป็นอำนาจที่บุคคลมีเพื่อเรียกร้องให้ผู้อื่นกระทำการหรือละเว้นการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่ง แต่ในขณะที่เสรีภาพนั้นเป็นอำนาจที่บุคคลนั้นมีอยู่เหนือตนเองในการตัดสินใจที่จะกระทำการอย่างหนึ่งหรือไม่กระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งโดยปราศจากการแทรกแซงหรือครอบงำจากบุคคลอื่น⁴⁰

วิชญ์ เครืองาม ได้อธิบายถึงความแตกต่างของสิทธิและเสรีภาพว่า สิทธิเป็นอำนาจหรือโอกาสที่มีการคุ้มครองว่าถ้าทำไปแล้วไม่ผิด และมีทางเลือกกว่าจะทำหรือไม่ก็ได้ เมื่อเป็นอำนาจหรือโอกาสดังนี้ จึงมีผู้เรียกว่าเป็น “ประโยชน์ ที่มีการรับรองและคุ้มครอง”⁴¹

ความแตกต่างระหว่าง “สิทธิ” และ “เสรีภาพ” จึงอยู่ที่ว่าสิทธิเป็นอำนาจที่บุคคลมีเพื่อเรียกร้องให้ผู้อื่นกระทำการหรือละเว้นการกระทำอันใดอันหนึ่ง แต่ในขณะที่เสรีภาพนั้นเป็นอำนาจที่บุคคลนั้นมีอยู่เหนือตนเองในการตัดสินใจที่จะกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งหรือไม่กระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งโดยปราศจากการแทรกแซงหรือครอบงำจากบุคคลอื่น⁴²

2.3 แนวความคิดในการจำกัดสิทธิและเสรีภาพ

2.3.1 การจำกัดสิทธิและเสรีภาพต้องมีรัฐธรรมนูญให้อำนาจไว้

หลักประกันหรือการให้ความคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนและการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของประชาชนเป็นสิ่งที่อยู่คู่กันและมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด ยิ่งในประเทศที่มีความเป็นเสรี สิทธิและเสรีภาพของประชาชนก็จะได้รับความคุ้มครองสูง ส่วนประเทศที่เสรีน้อย การจำกัดสิทธิและเสรีภาพก็จะมามาก แต่ทั้งนี้ถึงแม้ประเทศที่เป็นเสรีจะให้สิทธิและเสรีภาพแก่ประชาชนมากแล้วก็ไม่ใช่ว่าผู้ใช้อำนาจปกครองจะจำกัดสิทธิและเสรีภาพของประชาชนไม่ได้เลย ผู้ใช้อำนาจปกครองสามารถจำกัดสิทธิและเสรีภาพของประชาชนได้ แต่ทั้งนี้ต้องเพื่อรักษาประโยชน์ของส่วนรวมและต้องมีกฎหมายให้อำนาจไว้เท่านั้น

⁴⁰ บรรเจิด สิงคะเนติ, หลักการพื้นฐาน สิทธิ เสรีภาพ และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามรัฐธรรมนูญใหม่, (กรุงเทพฯ: วิทยุชน, 2543), 47.

⁴¹ วิชญ์ เครืองาม, กฎหมายรัฐธรรมนูญ, พิมพ์ครั้งที่ 5 (กรุงเทพฯ: นิติบรรณการ, 2530), 640 — 641.

⁴² เรื่องเดียวกัน, 641.

กฎหมายที่จำกัดสิทธิและเสรีภาพของประชาชนนี้ ถึงแม้จะมีรัฐธรรมนูญให้อำนาจไว้แล้วก็ตาม ก็ค่อนข้างจะกระจายกัน ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากความล้มเหลวของระบบประชาธิปไตยแบบรัฐสภา รัฐธรรมนูญที่กำหนดกลไกระบอบดังกล่าว ตลอดจนการให้หลักประกันในเรื่องสิทธิและเสรีภาพแก่ประชาชนก็ต้องมีอันสะดุดทุกครั้งที่มีการปฏิวัติรัฐประหาร ดังนั้นกฎหมายที่จำกัดสิทธิและเสรีภาพของประชาชนนอกจากจะเป็นกฎหมายในรูปของพระราชบัญญัติที่ออกโดยสภาในระบบรัฐสภาแล้วยังมีพระราชบัญญัติที่ออกโดยสภานิติบัญญัติที่ตั้งขึ้น โดยอำนาจปฏิวัติและประกาศหรือคำสั่งของคณะปฏิวัติ หรือหัวหน้าคณะปฏิวัติ ตลอดจนคำสั่งของนายกรัฐมนตรีที่อาศัยอำนาจจากธรรมนูญการปกครองที่คณะปฏิวัติจัดให้มีขึ้นภายหลังจากการปฏิวัติและเมื่อการออกกฎหมายมาจำกัดสิทธิและเสรีภาพของประชาชนต้องอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย ที่ตามมาคือ เมื่อจะต้องกระทำการใดอันถือเป็นการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของประชาชน องค์การของรัฐที่ใช้อำนาจนั้นต้องถนอมตนเองก่อนว่ามีกฎหมายฉบับใดและมาตราใดให้อำนาจแก่ตนในการกระทำการเช่นนั้นหรือไม่ ถ้าหากไม่มีองค์การเหล่านั้นก็ไม่อาจกระทำการดังกล่าวได้ ดังนั้น เมื่อต้องไปกระทำการอันเป็นไปล่วงละเมิดต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชน หรือเป็นการไปจำกัดสิทธิและเสรีภาพของเอกชนคนใด เพื่อแสดงให้เห็นว่าตนมีสิทธิมีอำนาจที่จะกระทำเช่นนั้นได้ คำสั่งทั้งหลายขององค์การของรัฐใช้อำนาจจึงมักเริ่มต้นด้วย ข้อความที่ว่า “อาศัยอำนาจตามความในมาตรา.....” เพื่อเป็นการยืนยันถึงอำนาจตามกฎหมายในการออกคำสั่งของตน

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 ในหมวด 3 ว่าด้วยเรื่องสิทธิและเสรีภาพของประชาชน มีทั้งหมด 40 มาตรา รวมถึงรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับปัจจุบันก็มีบทบัญญัติที่ให้สิทธิและเสรีภาพต่าง ๆ มากมาย แก่ประชาชน แต่ก็มีบทบัญญัติให้มีการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของประชาชนได้เช่นเดียวกัน ในที่นี้จะขอแบ่งแนวความคิดในการจำกัดสิทธิและเสรีภาพ ซึ่งสามารถแบ่งได้ 3 ประเภท คือ

2.3.1.1 การจำกัดสิทธิและเสรีภาพโดยไม่มีเงื่อนไข หมายความว่า ไม่สามารถออกกฎหมายใดมาจำกัดสิทธิและเสรีภาพประเภทนี้ได้เลย ข้อจำกัดสิทธิและเสรีภาพได้กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญนั่นเอง การที่ไม่สามารถออกกฎหมายมาจำกัดสิทธิและเสรีภาพของประชาชนนี้ได้เลย ถือเป็นการจำกัดอำนาจรัฐสภาและอาจทำให้มีการละเมิดรัฐธรรมนูญในภายหลังได้โดยการปฏิวัติหรือรัฐประหาร เพราะไม่สามารถแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญในส่วนนี้ได้ สิทธิและเสรีภาพประเภทนี้ที่รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันให้การรับรองถึงคือเสรีภาพในการนับถือศาสนา⁴³ รวมถึงสิทธิได้รับหลักประกันความปลอดภัยและสวัสดิภาพในการทำงาน⁴⁴

⁴³รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2550 มาตรา 37.

⁴⁴รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2550 มาตรา 44.

2.3.1.2 จำกัดสิทธิและเสรีภาพโดยมีเงื่อนไขหมายความว่า เป็นสิทธิและเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันได้รับรองไว้อย่างเป็นกลาง ๆ คือ ไม่ยอมให้รัฐสภาออกกฎหมายมาจำกัดสิทธิและเสรีภาพตามอำเภอใจ โดยจะกำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญนั้นว่า จะสามารถออกกฎหมายมาจำกัดสิทธิและเสรีภาพแต่ละประเภทได้เฉพาะกฎหมายเรื่องนั้นเรื่องนี้ หรือเฉพาะกฎหมายที่บัญญัติขึ้นในเวลานั้นเวลานี้ เช่น ในช่วงเวลาที่เกิดภาวะฉุกเฉิน หรือเฉพาะกฎหมายที่เพื่อประโยชน์แก่สาธารณะประเภทใดประเภทหนึ่งเท่านั้น หรือยอมให้มีการออกกฎหมายมาจำกัดสิทธิและเสรีภาพตามที่รัฐธรรมนูญให้ไว้บ้าง โดยการออกกฎหมายเฉพาะบางประเภทหรือบางกรณี ซึ่งจะระบุไว้ในรัฐธรรมนูญอย่างชัดเจน เช่น เพื่อความมั่นคงหรือความสงบเรียบร้อยภายในประเทศ เช่น สิทธิและเสรีภาพในการเดินทางและการเลือกถิ่นที่อยู่ เสรีภาพในการประกอบอาชีพ เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อเป็นการป้องกันมิให้ฝ่ายข้างมากในรัฐสภาออกกฎหมายมาจำกัดสิทธิและเสรีภาพตามชอบใจ ถ้าจะมีการจำกัดสิทธิและเสรีภาพประเภทนี้ นอกเหนือจากที่รัฐธรรมนูญให้อำนาจไว้ ก็ต้องมีการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญที่คุ้มครองสิทธิและเสรีภาพดังกล่าวเสียก่อน สิทธิและเสรีภาพประเภทนี้ที่รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันให้การรับรองถึง ได้แก่ ความคุ้มครองที่จะไม่ถูกเกณฑ์แรงงาน ดังเช่นที่บัญญัติว่า “การเกณฑ์แรงงานจะกระทำมิได้เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายเฉพาะเพื่อประโยชน์ในการป้องกันภัยพิบัติ สาธารณะอันมีมาเป็นการฉุกเฉิน หรือโดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายซึ่งบัญญัติให้กระทำได้ในระหว่างเวลาที่ประเทศอยู่ในภาวะการรบหรือการสงคราม หรือในระหว่างเวลาที่มีการประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินหรือให้ระหว่างที่มีประกาศใช้กฎอัยการศึก⁴⁵

2.3.1.3 การจำกัดสิทธิและเสรีภาพต้องเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายหมายความว่า เปิดกว้างให้ฝ่ายนิติบัญญัติออกกฎหมายมาจำกัดสิทธิและเสรีภาพของประชาชนได้ กล่าวคือ แม้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย จะมีบทบัญญัติวางไว้เป็นหลักว่า บุคคลมีสิทธิและเสรีภาพ แต่ทั้งนี้ ภายใต้บังคับแห่งกฎหมายรัฐสภาสามารถออกกฎหมายมาจำกัดสิทธิและเสรีภาพได้ตามที่เห็นสมควร เช่น ในเรื่องเสรีภาพในเคหสถานตามที่รัฐธรรมนูญบัญญัติไว้ในวรรคแรก บุคคลย่อมมีเสรีภาพในเคหสถาน และวรรคสองที่ว่า บุคคลย่อมได้รับความคุ้มครองในการที่จะอยู่อาศัยและครอบครองเคหสถานโดยปกติสุข การเข้าไปในเคหสถานโดยปราศจากความยินยอมของผู้ครอบครองหรือการตรวจค้นเคหสถานจะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย⁴⁶ ซึ่งหมายความว่า ถ้ารัฐสภาประสงค์จะจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลในเคหสถาน

⁴⁵รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2550 มาตรา 38

⁴⁶รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2550 มาตรา 33

ประการใด ก็สามารถออกกฎหมายมาจำกัดสิทธิและเสรีภาพนั้นได้ ตามแต่จะเห็นสมควร

การจำกัดสิทธิและเสรีภาพสามารถทำได้ 3 วิธี คือ⁴⁷

วิธีที่ 1 ทำเป็นกฎหมายจำกัดสิทธิและเสรีภาพโดยตรง

วิธีที่ 2 บางกรณีอาจทำในรูปอื่น เช่น การกำหนดหน้าที่ ซึ่งขึ้นอยู่กับสิทธิและเสรีภาพว่า การสิทธิและเสรีภาพต้องคำนึงถึงหน้าที่พลเมือง หรืออาจออกเป็นกฎหมายกำหนดหน้าที่ของอีกฝ่ายให้เคารพสิทธิของผู้อื่น

วิธีที่ 3 ใช้วิธี Self – restraint คือ การรู้จักยับยั้งชั่งใจตนเป็นสิ่งที่จะต้องมีการให้ประชาชนรู้จักยับยั้ง มีจิตสำนึกต่อส่วนรวมหรือถือเป็นหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติด้วยตนเอง

2.3.2 การจำกัดสิทธิและเสรีภาพต้องเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ

รัฐธรรมนูญไทยได้มีบทบัญญัติเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพของประชาชนเป็นแนวทางมาตรฐานสำหรับการกำหนดสิทธิและเสรีภาพของประชาชนไว้ในหมวด 3 ดังนี้ คือ ประชาชนมีสิทธิ (ระบุลักษณะหรือชื่อสิทธิที่รัฐธรรมนูญให้การรับรองอย่างเป็นลายลักษณ์อักษร เช่น สิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย เสรีภาพในเคหสถาน เสรีภาพในการเดินทางและการเลือกถิ่นที่อยู่ สิทธิของบุคคลในทรัพย์สินการสืบทอดมรดกและการได้รับค่าเวนคืน สิทธิคนชราอายุเกิน 60 ปี สิทธิรักษาพยาบาลฟรี สิทธิเด็กและเยาวชน สิทธิผู้พิการ หรือทุพพลภาพ เป็นต้น) ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติและการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลตามที่รัฐธรรมนูญได้บัญญัติรับรองไว้จะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายเฉพาะเพื่อการที่รัฐธรรมนูญนี้กำหนดไว้และเพียงพอที่จำเป็น โดยจะกระทบกระเทือนสาระสำคัญแห่งสิทธิและเสรีภาพนั้นมิได้⁴⁸ วัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญเพื่อที่จะให้การจำกัดสิทธิและเสรีภาพของประชาชนเป็นไปอย่างชอบธรรมนั้น มีหลายวัตถุประสงค์เพื่อการต่าง ๆ ซึ่งก็แล้วแต่ประเภทของสิทธิและเสรีภาพแต่ละประเภทไป ซึ่งสามารถจำแนกวัตถุประสงค์ที่การจำกัดสิทธิและเสรีภาพ ต้องคำนึงถึง ดังต่อไปนี้

2.3.2.1 ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ คือ คุณค่าของความเป็นมนุษย์ เมื่อมนุษย์เกิดมาทุกคนย่อมมีศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ติดตัวมาทุกคน ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์นี้อาจจับต้องสัมผัสไม่ได้

⁴⁷วิชฌุ เครื่องาม, กฎหมายรัฐธรรมนูญ, พิมพ์ครั้งที่ 3, (กรุงเทพฯ: นิติบรรณาการ, 2530), 653.

⁴⁸รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2550 มาตรา 29

เพราะเป็นเพียงนามธรรม ดังนั้น ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2550 จึงได้ให้ความสำคัญคุ้มครองในเรื่องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ไว้ว่า “การใช้อำนาจโดยองค์กรของรัฐทุกองค์กรต้องคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิและเสรีภาพตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้”⁴⁹ หมายความว่า รัฐจะต้องปฏิบัติและให้ความเคารพต่อประชาชน โดยต้องคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของประชาชนด้วย

2.3.2.2 ความเสมอภาค คือ การที่สมาชิกในสังคมจะได้รับสิทธิและเสรีภาพตลอดจนหน้าที่ผลประโยชน์เท่าเทียมกัน เกณฑ์หรือมาตรฐานที่จะแสดงถึงความเสมอภาคว่าเป็นธรรมหรือไม่ขึ้นอยู่กับปรัชญา สังคม และความคิดความเชื่อของบุคคล ซึ่งอาจจะแตกต่างกันไปในแต่ละสังคมแต่ละยุคสมัยและจากความเชื่อในเรื่องสิทธิธรรมชาตินี้ มีแนวความคิดอยู่ว่า “มนุษย์เกิดมาเท่าเทียมกันและพระเจ้าซึ่งเป็นผู้สร้างมนุษย์ขึ้นมาได้ให้สิทธิบางอย่างแก่มนุษย์ สิทธิเหล่านั้นไม่อาจโอนให้แก่อันใด และไม่มีใครล่วงละเมิดได้” ซึ่งได้แก่ สิทธิในชีวิต เสรีภาพและสิทธิที่จะหาความสุข และรัฐทั้งหลายจะต้องกระทำทุกอย่างเพื่อให้มนุษย์มีสิทธิเหล่านั้นอย่างเต็มที่ และในรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันได้บัญญัติรับรองความเสมอภาคไว้ว่า “บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมาย และได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน”⁵⁰

2.3.2.3 ประโยชน์ต่อสาธารณชน ซึ่งก็คือประโยชน์สาธารณะถือเป็นวัตถุประสงค์ของการดำเนินการของรัฐเพื่อตอบสนองความต้องการของคนส่วนใหญ่ที่ไม่ใช่ผู้ดำเนินการนั่นเอง⁵¹ แต่ทั้งนี้การคำนึงถึงการดำเนินการของรัฐเพื่อตอบสนองความต้องการของคนส่วนใหญ่ในสังคม⁵² มีการเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา และโครงสร้างของสังคม อย่างไรก็ดี การที่จะให้คำจำกัดความลงไปว่า มีความหมายว่าอย่างไรเป็นสิ่งที่ทำได้ยากเพราะแนวความคิดเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยของประชาชนมักจะเปลี่ยนไปตามยุคสมัย และแตกต่างกันไปตามแต่ละประเทศ ด้วยเหตุนี้การที่จะกำหนดกฎเกณฑ์ที่แน่นอนตายตัวว่า สิ่งใดขัดหรือไม่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยของประชาชน ย่อมไม่อาจกระทำได้โดยถูกต้อง⁵³ แต่อย่างไรก็ตาม ประโยชน์สาธารณะนี้ถือเป็นสิ่งที่ใช้เป็นขอบเขตของเสรีภาพ ความเสมอภาคและความมั่นคงส่วนบุคคล

⁴⁹รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2550 มาตรา 26

⁵⁰รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2550 มาตรา 30 วรรคแรก

⁵¹ บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, กฎหมายมหาชน เล่ม 3 ที่มาและนิติวิธี, (กรุงเทพฯ: นิติธรรม, 2538), 333-334.

⁵² เรื่องเดียวกัน, 334.

⁵³ อุกฤษ มงคลนาวิน, ความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน, บทบัญญัติ, 32 (ตุลาคม 2518), 15.

2.3.2.4 ความมั่นคงของรัฐ หมายถึง การดำรงและรักษาประเทศชาติให้ดำรงอยู่อย่างปลอดภัย มีเอกราชและอธิปไตย มีความมั่นคงทั้งทางการเมืองภายในประเทศ การเมืองระหว่างประเทศ ทางเศรษฐกิจและสังคมจิตวิทยา⁵⁴

2.3.2.5 ความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน ความสงบเรียบร้อยและศีลธรรม หมายถึง ผลประโยชน์โดยทั่วไปของส่วนรวม (public interest) ซึ่งอยู่เหนือผลประโยชน์ของเอกชน ดังนั้น ความสงบเรียบร้อยของประชาชนจึงหมายถึง ประโยชน์โดยทั่วไปของประเทศชาติและสังคม

2.3.2.6 สวัสดิภาพของประชาชน ของผู้เยาว์ ความปลอดภัยของประชาชน เนื่องจากปัจจุบัน ประชากรในประเทศขยายเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว เด็กและเยาวชนเหล่านี้หากได้รับการเลี้ยงดูและได้รับการศึกษาอบรมโดยเหมาะสมแล้ว ถือเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่ายิ่ง รัฐได้ตระหนักถึงปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจึงได้หาทางคุ้มครองป้องกันและส่งเสริมสวัสดิภาพแก่ประชาชนและบรรดาผู้เยาว์ต่าง ๆ

2.3.2.7 การผังเมือง⁵⁵ หมายถึง การวาง จัดทำและดำเนินการให้เป็นไปตามผังเมืองรวมและผังเมืองเฉพาะ ในบริเวณเมืองและบริเวณที่เกี่ยวข้องหรือชนบท เพื่อสร้างหรือพัฒนาเมืองหรือส่วนของเมืองขึ้นใหม่ทั้งหมดหรือบางส่วนของเมืองที่ได้รับคามเสียหาย เพื่อให้มีหรือทำให้ดียิ่งขึ้นซึ่งลักษณะ ความสะดวกสบาย ความเป็นระเบียบ ความสวยงาม การใช้ประโยชน์ในทรัพย์สิน ความปลอดภัยของประชาชน เพื่อดำรงรักษาหรือบูรณะสถานที่และวัตถุที่มีประโยชน์หรือคุณค่าในทางศิลปกรรม สถาปัตยกรรม ประวัติศาสตร์หรือโบราณคดี หรือเพื่อบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติ ภูมิประเทศทั้งดงามหรือมีคุณค่าในทางธรรมชาติ ซึ่งเป็นความหมายตามพระราชบัญญัติผังเมือง พ.ศ.2518 มาตรา 4 และยังแบ่งผังเมืองออกเป็น 2 ประเภทคือ ผังเมืองรวมและผังเมืองเฉพาะ

2.3.2.8 ป้องกันหรือระงับความเสื่อมทรามทางจิตใจหรือสุขภาพประชาชน เนื่องจากปัญหาของสังคมไทยกับความเสื่อมทรามทางจิตใจหรือสุขภาพของประชาชนเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นมานาน จากสภาพแวดล้อมที่ส่งผลกระทบกระเทือนต่อประชาชน และประชาชนมีความรู้สึกลัวว่าควรจะมีการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อป้องกันหรือระงับการกระทำนั้น แม้ว่าปัญหาสังคมในประเทศไทยจะมีผลมาจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอันเนื่องมาจากการรับวัฒนธรรมและวิถีการ

⁵⁴ กุลพล พลวัน, เสรีภาพของสื่อมวลชนในประเทศไทยในการแสวงหาข่าวสาร, วารสารอัยการ 9, (สิงหาคม 2529), 43.

⁵⁵ มาตรา 4 แห่งพระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ.2518

ดำเนินชีวิตมาจากประเทศตะวันตกในขณะที่ความเจริญทางความคิดตามไม่ทันแล้ว ยังปรากฏด้วยว่า แผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติของประเทศไทยตั้งแต่อดีตมา เน้นการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจมากกว่าการพัฒนาสังคม จึงทำให้สังคมไทยมิได้รับการพัฒนาทางด้านจิตใจ ศิลธรรม และวัฒนธรรม ปัญหาสังคมจึงเกิดขึ้นได้ง่าย และถ้าไม่ได้รับการแก้ไขจะกลายเป็นอันตรายต่อความมั่นคงแห่งชาติ รัฐได้ตระหนักถึงปัญหาสังคมเหล่านี้ จึงได้พยายามหาทางป้องกันและระงับปัญหาดังกล่าว จนถึงขนาดต้องมีการบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ

2.3.2.9 จรรยาบรรณแห่งการประกอบวิชาชีพ การจัดระเบียบ การประกอบอาชีพ ในการประกอบอาชีพแต่ละอาชีพ ไม่ว่าจะเป็นอาชีพใดก็ตาม ผู้ประกอบอาชีพเหล่านั้นต้องมีคุณธรรม ยึดเหนี่ยวจิตใจ ดำเนินกิจการไปในทางที่ถูกต้องและเหมาะสม คำว่า “ถูกต้อง” ในที่นี้หมายรวมทั้ง ถูกต้องตามกฎหมายและถูกต้องตามหลักศีลธรรม หากผู้ประกอบอาชีพใดดำเนินกิจการงานโดยไร้ซึ่งจรรยาบรรณแล้วจะทำให้เกิดความวุ่นวายในหน่วยงาน องค์กร หรือแม้แต่ตัวผู้ประกอบวิชาชีพนั้น ดังนั้น การสร้างคุณธรรมในการประกอบอาชีพนั้นจึงถือเป็นภาระหน้าที่ของผู้ประกอบการทุกคน ส่วนการจัดระเบียบการประกอบอาชีพเป็นการจัดหรือให้อำนาจเอกชนในการเลือกประกอบอาชีพได้โดยชอบธรรมไม่ขัดกับรัฐธรรมนูญ

2.3.2.10 หน้าที่พลเมืองหรือหน้าที่ของชนชาวไทย มีบัญญัติไว้ในหมวด 4 ของรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน มีทั้งหมด 5 มาตรา ตั้งแต่มาตรา 70 ถึงมาตรา 74 ซึ่งนับว่าเป็นส่วนสำคัญยิ่งอีกส่วนหนึ่งในรัฐธรรมนูญ เพราะการที่เกิดมาเป็นชนชาวไทยก็ควรจะมีส่วนรวมในการทำนุบำรุงรักษาประเทศชาติบ้านเมือง ดังที่มีบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญว่า “บุคคลมีหน้าที่รักษาไว้ซึ่งชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขตามรัฐธรรมนูญนี้”⁵⁶

2.3.2.11 กลุ่มครองผู้บริโภค ป้องกันการผูกขาด ขจัดความไม่เป็นธรรมในการแข่งขัน การผูกขาดทางการค้ามีหลายระดับทั้งระดับประเทศและระดับโลก ผลที่เกิดจากการผูกขาดทางการค้านี้จะกระทบกระเทือนต่อประชาชนในฐานะผู้บริโภคโดยตรงในเรื่องราคาสินค้าและปริมาณสินค้าในท้องตลาด เพราะการรวมกลุ่มกันเพื่อผูกขาดการผลิตปัจจัยการผลิตหรือการกำหนดราคาสินค้าเหล่านี้ล้วนแล้วแต่ทำให้อำนาจในการต่อรองของฝ่ายผู้ผลิตซึ่งรวมกลุ่มกันมีเหนือกว่าผู้บริโภค จึงทำให้ผู้ผลิตกลายเป็นผู้กำหนดภาวะทางการตลาด ดังนั้นจึงเป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่งที่รัฐธรรมนูญ ฉบับปัจจุบันได้ให้ความสำคัญ

⁵⁶รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2550 มาตรา 70.

2.3.2.12 เพื่อสร้างเจตนารมณ์ทางการเมืองและดำเนินการทางการเมืองให้เป็นไปตามเจตนารมณ์

2.3.2.13 ค้ำครองประชาชนในด้านสาธารณูปโภค ซึ่งรัฐให้ความสำคัญในความเป็นอยู่ของประชาชน ให้ประชาชนมีสาธารณูปโภคที่ดีที่เหมาะสมแก่การดำรงชีพ จนถึงขั้นที่ต้องมีการบัญญัติรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญ

2.3.2.14 การรักษาทรัพยากรธรรมชาติหรือสิ่งแวดล้อม ในอดีตที่ผ่านมา ประเทศไทยถือเป็นประเทศหนึ่งที่มีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ทั้งทรัพยากรดินและที่ดิน ป่าไม้ แร่ธาตุ น้ำและอากาศ ต่อมาเมื่อประชาชนในประเทศมีจำนวนมากเพิ่มมากขึ้น ประกอบการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและอุตสาหกรรม การใช้ทรัพยากรธรรมชาติเหล่านั้นจึงมีการใช้กันอย่างฟุ่มเฟือยโดยปราศจากแผนการอนุรักษ์และพัฒนาทำให้ทรัพยากรธรรมชาติเสื่อมโทรมและหมดลงอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้สมดุลตามธรรมชาติของระบบนิเวศเปลี่ยนแปลงไป จนทำให้เกิดสาธารณภัยจากธรรมชาติ (natural disaster) ในรูปแบบต่าง ๆ รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน เห็นความสำคัญของเรื่องดังกล่าว จึงมีบทบัญญัติรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญด้วยและการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของประชาชนได้ ก็ต้องเข้าวัตถุประสงค์เพื่อการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม⁵⁷

2.3.2.15 ป้องกันภัยพิบัติสาธารณะอันมีมาเป็นการฉุกเฉิน ความเสียหายจากสาธารณภัย สามารถจำแนกความเสียหายได้ 4 ประเภท คือ ความเสียหายทางร่างกาย ความเสียหายทางใจ ความเสียหายในทรัพย์สินและความเสียหายเกี่ยวกับการใช้เวลา การที่รัฐหรือหน่วยงานของรัฐจะจำกัดสิทธิและเสรีภาพของประชาชนต้องเพื่อป้องกันภัยพิบัติสาธารณะอันต้องเป็นการฉุกเฉินด้วย

2.3.2.16 ส่วนได้เสียอันพึงได้รับความคุ้มครองของบุคคลอื่น หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือถ้าต้องการมีเสรีภาพก็ต้องสละเสรีภาพบางอย่าง ทั้งนี้รัฐอาจเข้ามาจัดการให้บรรล่วัตถุประสงค์ได้เช่น ในเสรีภาพที่ขัดกัน รัฐอาจจำเป็นต้องออกกฎหมายมาให้ความสำคัญกับเสรีภาพหนึ่งมากกว่าเสรีภาพอีกอย่างหนึ่ง⁵⁸

จากที่กล่าวมาแล้ว 16 ประการข้างต้น ถือเป็นวัตถุประสงค์ที่รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันกำหนดขึ้นเพื่อจะใช้ในการออกกฎหมายหรือกระทำการใด ๆ ที่อาจเป็นการกระทบหรือจำกัดสิทธิและเสรีภาพของประชาชนได้โดยไม่เป็นการขัดต่อรัฐธรรมนูญ

⁵⁷รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2550 มาตรา 67 วรรคสอง

⁵⁸บรรศักดิ์ อูวรรณโณ, กฎหมายมหาชน เล่ม 3 ที่มาและนิติวิธี, (กรุงเทพฯ: นิติธรรม, 2538),

2.3.3 การจำกัดสิทธิและเสรีภาพต้องใช้บังคับเป็นการทั่วไป

ข้อจำกัดอำนาจนิติบัญญัตินี้มีที่มาจากหลักความเสมอภาคอันเป็นหลักที่มีบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันในมาตรา 27 ที่ให้สิทธิและเสรีภาพบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ ย่อมได้รับความคุ้มครองและผูกพันรัฐสภา คณะรัฐมนตรี ศาล และองค์กรอื่นของรัฐโดยตรงในการตรากฎหมาย การใช้บังคับกฎหมายและการตีความกฎหมาย นอกจากนี้ยังมีหลักที่ว่า “บุคคลที่เหมือนกันในสาระสำคัญจะต้องได้รับการปฏิบัติอย่างเดียวกัน และบุคคลที่แตกต่างกันในสาระสำคัญจะต้องได้รับการปฏิบัติที่แตกต่างกันออกไปตามลักษณะเฉพาะของแต่ละคน ดังนั้นที่กล่าวว่ากฎหมายต้องมีผลบังคับเป็นการทั่วไป จึงมิได้หมายความว่า กฎหมายต้องเหมือนกันสำหรับทุกคนหากแต่หมายความว่ากฎหมายจะต้องไม่มุ่งหมายให้ใช้บังคับแก่กรณีใดกรณีหนึ่งหรือแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นการเจาะจง”⁵⁹ และมาตรา 29 วรรคสอง แห่งรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน ได้บัญญัติไว้ว่า “กฎหมายตามวรรคหนึ่งต้องมีผลบังคับใช้เป็นการทั่วไปและไม่มุ่งหมายให้ใช้บังคับแก่กรณีใดกรณีหนึ่งเป็นการเจาะจง ทั้งต้องระบุบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญที่ให้อำนาจในการตรากฎหมายนั้นด้วย”

จากที่กล่าวมาแล้วข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า กฎหมายต้องเหมือนกันสำหรับทุกคน แต่ก็มิได้หมายความว่า กฎหมายต้องใช้บังคับแก่ประชาชนทุกคนเหมือนกันหมด เพราะในหลักแห่งความเสมอภาคนั้นบังคับไว้ว่า บุคคลที่เหมือนกันในสาระสำคัญจะต้องได้รับการปฏิบัติอย่างเดียวกัน ในขณะที่บุคคลที่แตกต่างกันในสาระสำคัญจะต้องได้รับการปฏิบัติที่แตกต่างกันออกไป

2.3.4 การจำกัดสิทธิและเสรีภาพต้องกระทำเท่าที่จำเป็น

หลักแห่งความจำเป็น หมายความว่า ในมาตรการหรือคำสั่งทั้งหลายซึ่งล้วนแต่สามารถทำให้เจตนารมณ์หรือความมุ่งหมายของกฎหมายที่ให้อำนาจสำเร็จลุล่วงไปได้ แต่ทว่าแต่ละมาตรการมีผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชนมากน้อยแตกต่างกันอย่างไร ฝ่ายบริหารต้องตัดสินใจเลือกเอาแต่มาตรการที่มีความรุนแรงน้อยที่สุด⁶⁰ และถ้าคำสั่ง หรือมาตรการนั้นเป็นประโยชน์แก่ประชาชน องค์กรของรัฐฝ่ายปกครองจะต้องเลือกออกคำสั่งหรือใช้มาตรการนั้น หลักแห่งความจำเป็นจะมีความสำคัญอยู่ในบรรดามาตรการทั้งหลายที่รัฐธรรมนูญเปิดโอกาสให้องค์กรของรัฐสามารถใช้อำนาจกำหนดเพื่อไปจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคล หากมาตรการเหล่านั้นล้วนแต่สามารถดำเนินการให้เจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญหรือกฎหมายสำเร็จลุล่วงไปได้ทั้งสิ้นและในกรณี

⁵⁹ วรพจน์ วิศรุตพิชญ์, สิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540, (กรุงเทพฯ: วิญญูชน, 2543), 118.

⁶⁰ เรื่องเดียวกัน, 76 – 77.

ท้องถิ่นของรัฐที่จะกำหนดมาตรการที่ไปจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคล องค์กรของรัฐต้องเลือกออกมาตรการที่ยังผลให้สิทธิและเสรีภาพของประชาชนถูกระทบกระเทือนน้อยที่สุด และดำเนินการให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญเท่านั้น โดยก่อให้เกิดประโยชน์มากที่สุดนั้นก็หมายความว่า หลักแห่งความจำเป็นนี้จะใช้ได้ก็ต่อเมื่อปรากฏว่ามีมาตรการที่อยู่ในวิสัยที่สามารถดำเนินให้ความมุ่งหมายของกฎหมายที่ให้อำนาจสำเร็จลุล่วงไปได้ ดังจะเห็นได้จากบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญที่กำหนดไว้ว่า “การจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลที่รัฐธรรมนูญรับรองไว้จะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายเฉพาะเพื่อการที่รัฐธรรมนูญนี้กำหนดไว้ และเท่าที่จำเป็นเท่านั้น และจะกระทบกระเทือนสาระสำคัญของสิทธิและเสรีภาพนั้นมิได้”⁶¹

2.3.5 การจำกัดสิทธิและเสรีภาพจะกระทบกระเทือนสาระสำคัญของสิทธิและเสรีภาพนั้นไม่ได้

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2550 ได้มีบทบัญญัติรับรองหลักการนี้ว่า “การจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลที่รัฐธรรมนูญรับรองไว้จะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย เฉพาะเพื่อการที่รัฐธรรมนูญนี้กำหนดไว้และเท่าที่จำเป็นเท่านั้น และจะกระทบกระเทือนสาระสำคัญของสิทธิและเสรีภาพนั้นมิได้”⁶²

จากบทบัญญัตินี้ดังกล่าวมีผลต่อการบัญญัติกฎหมายในเรื่องต่าง ๆ ที่ต้องไปกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของบุคคลตามที่รัฐธรรมนูญรับรองไว้ กล่าวคือ หากมีบทกฎหมายออกมาจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของประชาชนก็ให้ทำได้ แต่ทั้งนี้ต้องเป็นไปตามเงื่อนไขที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ และจำต้องระบุนำข้อจำกัดพร้อมเหตุผลในการจำกัดสิทธิและเสรีภาพไว้ในบทบัญญัติของกฎหมายนั้น ๆ ด้วย และถึงแม้ฝ่ายนิติบัญญัติจะสามารถออกกฎหมายที่จำกัดหรือให้อำนาจฝ่ายบริหารจำกัดสิทธิและเสรีภาพของประชาชน แต่ก็ไม่มีอำนาจตัดสินใจหรือเพิกถอนสิทธิและเสรีภาพของประชาชนได้โดยทีเดียว เพราะการกระทำเช่นนั้นย่อมขัดต่อรัฐธรรมนูญ⁶³ สำหรับหลักประกันที่เด็ดขาดและหลักประกันที่ไม่เด็ดขาดโดยมีข้อยกเว้นภายใต้เงื่อนไขนั้นย่อมเป็นของธรรมดาเพราะในบางกรณีสิทธิและเสรีภาพของประชาชนควรจะเป็นไปโดยเด็ดขาดไม่มีข้อแม้ แต่ในบางกรณีก็ควรถูกจำกัดให้อยู่ภายในขอบเขต ซึ่งหากการจำกัดนั้นเป็นไปตามเงื่อนไขที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญแล้วก็เป็น การชอบ

⁶¹รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2550 มาตรา 29 วรรคหนึ่ง

⁶²รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2550 มาตรา 29 วรรคหนึ่ง

⁶³รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2550 มาตรา 6

2.3.6 การจำกัดสิทธิและเสรีภาพกับหลักแห่งความเหมาะสม

หลักแห่งความเหมาะสม คือบรรดาคำสั่งหรือมาตรการทางกฎหมายที่ฝ่ายบริหารออกมาใช้บังคับแก่ประชาชน ซึ่งฝ่ายบริหารจะต้องใช้พิจารณาในการเลือกออกคำสั่ง หรือมาตรการที่สามารถดำเนินการให้เจตนารมณ์ หรือความมุ่งหมายของกฎหมายสำเร็จลุล่วงไปได้ โดยให้มีความสัมพันธ์เชิงเหตุและผล ระหว่างมาตรการที่ฝ่ายบริหารออกมาใช้บังคับกับสิ่งที่กฎหมายฉบับที่ให้อำนาจประสงค์จะให้เกิดขึ้น⁶⁴

หลักแห่งความเหมาะสมนี้ บังคับให้องค์กรของฝ่ายปกครองใช้พิจารณาเลือกออกคำสั่งเท่าที่จะสามารถดำเนินการให้บรรลุความมุ่งหมายของกฎหมายที่ให้อำนาจไว้เท่านั้น คำสั่งทางปกครองที่ไม่อยู่ในวิสัยจะทำให้ความมุ่งหมายของกฎหมายที่ให้อำนาจปรากฏขึ้นมาเป็นจริงได้เลย คำสั่งหรือมาตรการนั้นถือเท่ากับว่าไม่เหมาะสม

ตัวอย่างที่พอจะเทียบเคียงได้กับการจำกัดสิทธิและเสรีภาพต้องกระทำไปบนหลักแห่งความเหมาะสม คือ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1110/2512 โจทก์ฟ้องว่าคณะกรรมการส่วนจังหวัดป้องกันการการค้ากำไรเกินควร จังหวัดนครราชสีมา ได้ออกประกาศกำหนดให้สุกรมมีชีวิตเป็นสิ่งควบคุมและกำหนดให้เขตท้องที่อำเภอสุโขทัย โกลก อำเภอแวง และอำเภอตากใบ เป็นเขตควบคุมโดยห้าม มิให้ผู้ใดเคลื่อนย้ายสุกรมมีชีวิตเข้าไปในเขตท้องที่ดังกล่าว ทั้งนี้ เพื่อมิให้สุกรมมีชีวิตในท้องที่ควบคุมมีราคาสูงขึ้นอันเป็นการป้องกันการการค้ากำไรเกินควร จำเลยได้ทราบประกาศดังกล่าวแล้วยังบังอาจร่วมกันทำการเคลื่อนย้ายสุกรมมีชีวิต จำนวนสิบห้าตัวบรรทุกรถยนต์เข้าไปในท้องที่ ตำบลเจ้าเห อำเภอตากใบ จังหวัดนครราชสีมา โดยมีได้รับอนุญาตจากคณะกรรมการส่วนจังหวัดป้องกันการการค้ากำไรเกินควร ขอให้ลงโทษตามพระราชบัญญัติป้องกันและการค้ากำไรเกินควร พ.ศ.2490 ฯลฯ คดีนี้ ศาลมีคำพิพากษาว่า “ปัญหามีว่าประกาศฉบับนี้ชอบด้วยกฎหมายหรือไม่ หลักสำคัญในเรื่องนี้มีอยู่ว่าประกาศของคณะกรรมการฯ จะต้องเป็นไปเพื่อป้องกันการการค้ากำไรเกินควร ตามประกาศฉบับนี้ไม่ได้แสดงชัดแจ้งว่าที่ห้ามนำสุกรมมีชีวิตเข้าไปในเขตสามอำเภอนั้น มีวัตถุประสงค์อย่างไร คงปรากฏอยู่ในคำฟ้องของโจทก์ว่า ที่ห้ามเช่นนั้นเพื่อป้องกันมิให้สุกรมมีชีวิตในท้องที่ควบคุมมีราคาสูงขึ้น เป็นที่รู้กันทั่วไปว่าสินค้าใดก็ตามมีปริมาณเพิ่มมากขึ้นราคาย่อมจะถูกลง ตรงกันข้ามสินค้าใดมีปริมาณลดน้อยลงราคาย่อมจะสูงขึ้น การที่ทางราชการประกาศห้ามมิให้นำสุกรมมีชีวิตเข้าไปในเขตใด ย่อมจะทำให้ปริมาณของสุกรมมีชีวิตในเขตนั้นลดน้อยลงอันจะทำให้ราคาสูงขึ้น กรณีเช่นนี้จะเรียกว่าเป็นการป้องกันการการค้ากำไรเกินควรหาได้ไม่ ในทางกลับกันจะยังเป็นการส่งเสริมให้มี

⁶⁴ วรพจน์ วิศรุตพิชญ์, สิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540, (กรุงเทพฯ: วิทยุชน, 2543), 74.

การคำค่าใดกันมากยิ่งขึ้น จึงเห็นว่าประกาศของคณะกรรมการส่วนจังหวัดฉบับนี้มิได้มีวัตถุประสงค์เพื่อป้องกันการคำค่าใดเกินควรจึงเป็นการไม่ชอบด้วยเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติที่ให้อำนาจคณะกรรมการส่วนจังหวัดไว้ใช้บังคับไม่ได้ จึงพิพากษายืนให้ยกฟ้องโจทก์

2.3.7 การจำกัดสิทธิและเสรีภาพเพื่อคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้อื่นและสังคม

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2550 ถือเป็นรัฐธรรมนูญไทยอีกหนึ่งในหลายฉบับที่ยังคงเห็นความสำคัญของสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ดังจะเห็นได้จากบทบัญญัติหลายมาตรา ในหมวด 3 ซึ่งจัดไว้เป็นหมวดหมู่เฉพาะ แต่อย่างไรก็ตามการที่ทุกคนมีสิทธิและเสรีภาพตามที่รัฐธรรมนูญให้การรับรองและคุ้มครองนั้น มิได้หมายความว่าใครจะใช้สิทธิและเสรีภาพที่มีเหล่านั้นได้อย่างไร้ขีดจำกัด เพราะถ้าเป็นเช่นนั้นต่างคนต่างก็ใช้สิทธิและเสรีภาพที่ตนมีจนอาจไปล่วงละเมิดหรือกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่นโดยไม่ถือว่าสิ่งนั้นผิดหรือไม่ควรกระทำ เพราะถือว่ารัฐธรรมนูญบัญญัติรับรองไว้แล้ว

ดังนั้น ด้วยเหตุดังกล่าวจึงมีความจำเป็นที่ต้องให้อำนาจอรัฐในการเข้ามาจัดระเบียบโดยการจำกัดสิทธิและเสรีภาพด้วยวิธีการต่าง ๆ ได้แต่ทั้งนี้ก็ต้องมีกฎหมายให้อำนาจไว้ด้วยเช่นกัน ซึ่งวิธีการดำเนินการจำกัดสิทธิและเสรีภาพนั้น รัฐอาจเลือกให้สิทธิและเสรีภาพอย่างหนึ่งสำคัญกว่าสิทธิและเสรีภาพอีกอย่างหนึ่ง โดยสละสิทธิและเสรีภาพนั้นไปหรือใช้วิธีการจัดลำดับความสำคัญของสิทธิและเสรีภาพก็ได้ เช่น เสรีภาพในตัวของบุคคลอยู่เหนือในการแสดงออกเสรีภาพในการติดต่อคมนาคมอยู่เหนือเสรีภาพในการชุมนุมประท้วง เป็นต้น แต่บางครั้งกฎหมายก็ต้องยอมให้มีความสำคัญกับทั้งสองเสรีภาพโดยจำกัดเสรีภาพทั้งสองเพื่อให้ใช้ได้โดยไม่ขัดกัน เช่น ยอม รับสิทธิในการนัดหยุดงานของแรงงาน (บางส่วน) และก็ยอมรับเสรีภาพในการเข้าทำงานของแรงงานที่ไม่อยากหยุดด้วย

เป็นที่ทราบกันดีอยู่แล้วว่า ถ้าหากสังคมใดที่ประชาชนใช้สิทธิและเสรีภาพที่มีอยู่ขัดกับสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่นแล้ว สังคมนั้นก็จะวุ่นวาย ไม่สงบสุข ฉะนั้นในเรื่องการจำกัดสิทธิและเสรีภาพจึงนับว่าเป็นสิ่งสำคัญ แต่ทั้งนี้การจำกัดสิทธิและเสรีภาพต้องเป็นการกระทำหรือละเว้นกระทำเพื่อคุ้มครองสังคมให้เป็นปกติสุข ในทางกลับกันถ้าการคุ้มครองสังคมโดยปราศจากเสรีภาพเลยก็ไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ในทางที่ควรแต่อย่างใด ดังนั้น จึงควรให้อำนาจอรัฐเข้ามาจัดระเบียบการใช้สิทธิและเสรีภาพเพื่อให้เกิดสมดุลกันในสังคม การจัดระเบียบสิทธิและเสรีภาพดังกล่าวนี้ในบางครั้งอาจจำเป็นต้องจำกัดสิทธิและเสรีภาพโดยเด็ดขาด โดยมีเหตุผล 3 ประการ คือ⁶⁵

⁶⁵เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์, วิเคราะห์แนวความคิดสิทธิเสรีภาพตามกฎหมายบ้านเมือง, วารสารกฎหมาย, (พฤศจิกายน 2543), 107.

ประการที่ 1 เพื่อคุ้มครองรัฐ องค์กรของรัฐ และเจ้าหน้าที่ของรัฐ ไม่ให้กลายมาเป็นบุคคลที่ใช้สิทธิและเสรีภาพมาทำลายรัฐ องค์กรของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ ด้วยเหตุผลดังกล่าวนี้ ความผิดเกี่ยวกับความมั่นคงก็ดี ความผิดต่อเจ้าพนักงานก็ดี จึงจำเป็นต้องมีขึ้นมาเพื่อจำกัดสิทธิและเสรีภาพและคุ้มครองรัฐ

ประการที่ 2 เพื่อคุ้มครองเพื่อให้เกิดความสงบเรียบร้อยปราศจากความวุ่นวายในสังคม ดังนั้น ความมั่นคง ความสงบเรียบร้อย และทางเศรษฐกิจ จึงถือเป็นข้อจำกัดเด็ดขาดของสิทธิและเสรีภาพ เช่น ในรัฐธรรมนูญไทยฉบับปัจจุบันบัญญัติถึงสิทธิและเสรีภาพในการรวมตัวกันโดยชอบยอมได้รับความคุ้มครอง แต่ถ้าเมื่อใดที่การรวมตัวกันโดยชอบนั้นเกิดความชุลมุนวุ่นวายก็ต้องถือว่าสิทธิและเสรีภาพดังกล่าวนี้หมดไป⁶⁶

ประการที่ 3 เพื่อคุ้มครองศีลธรรมอันดี ซึ่งเหตุประการนี้ถือเป็นความรู้สึกร่วมกันของสมาชิกในสังคม ซึ่งอาจเป็นข้อจำกัดสิทธิและเสรีภาพโดยเด็ดขาด แต่บางกรณีอาจกำหนดให้เป็นข้อจำกัดเสรีภาพตามสภาพความจำเป็นเพื่อคุ้มครองสังคม เช่น คนต่างด้าวอาจถูกจำกัดสิทธิและเสรีภาพทางการเมือง ทั้งนี้สถานการณ์ร้ายแรงหรือสถานการณ์ฉุกเฉินบางกรณีอาจถือเป็นข้อจำกัดสิทธิและเสรีภาพได้ เช่น สถานการณ์สงคราม สถานการณ์ฉุกเฉินหรือแม้แต่การประกาศใช้กฎอัยการศึก เป็นต้น

2.4 การรับรองและคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ

หลักการทั่วไปในเรื่องการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ หากพิจารณาในเรื่องของการรับรองและคุ้มครองในแง่ของการมีสิทธิและเสรีภาพอย่างสมบูรณ์ ก็จะพบว่าสิทธิและเสรีภาพดังกล่าวย่อมสามารถนำไปใช้ได้เต็มที่ และไม่มีข้อจำกัดใด ๆ ที่จะมาทำให้การใช้สิทธิและเสรีภาพต้องถูกจำกัดได้ ดังนั้น เมื่อรัฐธรรมนูญได้บัญญัติรับรองสิทธิและเสรีภาพในเรื่องใด ๆ ไว้ในบทบัญญัติ อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากพัฒนาการในเรื่องแนวคิดสิทธิเสรีภาพตามกฎหมายบ้านเมืองที่ได้ยอมรับเอาแนวความคิดในเรื่องกฎหมายสิทธิมนุษยชน และหลักสิทธิ เสรีภาพตามกฎหมายธรรมชาติเข้ามาปรับใช้โดยสำนักกฎหมายบ้านเมืองได้บัญญัติรับรองสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของความเป็นมนุษย์ ทำให้รัฐหรือฝ่ายปกครองนั้น ต้องรับรองและคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพดังกล่าวโดยบัญญัติเป็นลายลักษณ์อักษร ผลที่ตามมาคือรัฐหรือผู้ปกครองจะยกเลิกหรือเพิกถอนสิทธิเสรีภาพของประชาชนไม่ได้ แต่ไม่ได้หมายความว่ารัฐหรือฝ่ายปกครองจะจำกัดสิทธิและเสรีภาพ

⁶⁶รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550.

ของประชาชนไม่ได้เลย กล่าวคือ รัฐสามารถจำกัดสิทธิและเสรีภาพบางประเภทของประชาชนได้ โดยมีบทบัญญัติให้อำนาจแก่รัฐในกรณีนั้น ๆ กรณีดังกล่าวเรียกว่า บทบัญญัติรับรองไว้อย่างสัมพัทธ์ (relative)

ในทางหลักการและแนวความคิดในทางกฎหมาย เสรีภาพทางวิชาการนั้น เป็นเสรีภาพที่ได้รับการรับรองและคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญเช่นเดียวกับเสรีภาพในการนับถือศาสนา ส่วนสิทธิและเสรีภาพในเรื่องทั่วไปนั้น มีหลักในการรับรองและคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ

2.4.1 สิทธิและเสรีภาพของบุคคลตามรัฐธรรมนูญ มีดังนี้

2.4.1.1 ความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและร่างกาย ซึ่งรัฐธรรมนูญบัญญัติให้ความคุ้มครองการใช้อำนาจรัฐป้องกันและปราบปรามการกระทำความผิดทางอาญา เช่น บทบัญญัติที่ว่าบุคคลจะไม่ต้องรับโทษทางอาญา เว้นแต่จะได้กระทำความผิดกฎหมายที่ใช้อยู่ในเวลาที่กระทำความผิดนั้น บัญญัติเป็นความผิดและกำหนดโทษไว้ และโทษที่จะลงแก่บุคคลนั้นจะหนักกว่าโทษที่กำหนดไว้ในกฎหมายที่ใช้อยู่ในเวลาที่กระทำความผิดมิได้ ซึ่งเป็นการรับรองหลัก “ไม่มีความผิดและไม่มีโทษโดยไม่มีกฎหมาย” (nullum crimen , nulla poena sine lege) บทบัญญัติที่ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด ก่อนที่จะมีคำพิพากษาอันถึงที่สุดแสดงว่าบุคคลได้กระทำความผิด จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดมิได้ บทบัญญัติห้ามจับกุม คမ်းขัง หรือตรวจค้นตัวบุคคล เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย ฯลฯ

2.4.1.2 สิทธิที่จะไม่ให้ถ้อยคำอันเป็นปฏิปักษ์ต่อตนเองอันอาจทำให้ตนถูกฟ้องเป็นคดีอาญา

2.4.1.3 เสรีภาพในเคหสถาน รัฐธรรมนูญได้บัญญัติไว้ในมาตรา 33 ว่า บุคคลย่อมมีเสรีภาพในเคหสถาน บุคคลย่อมได้รับความคุ้มครองในการที่จะอยู่อาศัยและครอบครองเคหสถานโดยปกติสุข การเข้าไปในเคหสถานโดยปราศจากความยินยอมของผู้ครอบครองหรือการตรวจค้นเคหสถานหรือในที่รโหฐาน จะกระทำได้ เว้นแต่มีคำสั่งหรือหมายของศาล หรือมีเหตุอย่างอื่นตามที่กฎหมายบัญญัติ

2.4.1.4 เสรีภาพในการเดินทางและการเลือกถิ่นที่อยู่ภายในราชอาณาจักร ตามมาตรา 34 แห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย บัญญัติไว้ว่า บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการเดินทางและการเลือกถิ่นที่อยู่ในราชอาณาจักร การจำกัดเสรีภาพตามวรรคหนึ่ง จะกระทำได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย เฉพาะเพื่อความมั่นคงของรัฐ ความสงบเรียบร้อยหรือสวัสดิภาพของประชาชน การผังเมือง หรือเพื่อสวัสดิภาพของผู้เยาว์ การเนรเทศบุคคลผู้มีสัญชาติไทยออกนอกราชอาณาจักร หรือห้ามมิให้บุคคลผู้มีสัญชาติไทยเข้ามาในราชอาณาจักร จะกระทำได้

2.4.1.5 เสรีภาพในครอบครัว เกียรติยศ ชื่อเสียง และความเป็นอยู่ส่วนตัว ฯลฯ เหล่านี้

เป็นสิทธิและเสรีภาพของบุคคลที่รัฐธรรมนูญได้บัญญัติคุ้มครองไว้ โดยการควบคุมมิให้มีการรบกวนการใช้อำนาจตามที่รัฐธรรมนูญบัญญัติรับรองไว้ให้แก่บุคคลในอันที่จะกระทำการเกี่ยวข้องกับทรัพย์สินหรือบุคคลอื่น และควบคุมมิให้บุคคลใดมีอำนาจครอบงำบุคคลอื่นในการที่จะกำหนดตนเอง หากมีผู้ดำเนินการใดเป็นการกระทบต่ออำนาจของตนโดยที่ผู้นั้นไม่มีอำนาจหรือมีอำนาจแต่ต้องกระทำการตามอำนาจนั้นมิให้เป็นการจัดหรือกระทบกระเทือนต่ออำนาจของผู้อื่น ผู้ใช้อำนาจอันเป็นการกระทบกระเทือนนั้นต้องรับผิดชอบในการกระทำของตนเอง และอาจต้องเยียวยาแก้ไขต่อการกระทำของตนเอง

2.4.2 สิทธิเสรีภาพในทางสติปัญญาและความเชื่อ

สิทธิเสรีภาพในทางสติปัญญาและความเชื่อ ถือเป็นสิทธิเสรีภาพประการหนึ่งที่มีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าสิทธิเสรีภาพในชีวิตร่างกาย เนื่องจากมนุษย์ทุกคนที่เกิดมามีความสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ด้วยตนเอง ด้วยมันสมอง ด้วยร่างกาย ซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนแต่จะต้องมีการคิดพิจารณาไตร่ตรองให้รอบคอบ ด้วยสติปัญญา และความเชื่อ ด้วยการแสดงออกมาให้ปรากฏ ซึ่งความคิดและลงมือปฏิบัติในสิ่งที่ตนเชื่อโดยจะปรากฏให้เห็นอย่างเป็นรูปธรรม ทั้งนี้จะต้องอยู่ในกรอบของความชอบธรรมภายใต้หลักเกณฑ์ของกฎหมาย โดยจะไม่เป็นการไปละเมิดต่อสิทธิเสรีภาพของบุคคลอื่น เพราะเหตุว่าบุคคลทุกคนย่อมเสมอกันและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน

สิทธิเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น ถือได้ว่าเป็นสิทธิเสรีภาพในขั้นมูลฐานของมนุษย์ที่สำคัญประการหนึ่ง โดยอาจกล่าวได้ว่าประเทศใดก็ตามที่สิทธิเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นไม่อาจกระทำได้อย่างเสรีแล้ว ประเทศนั้นก็หาได้เป็นประชาธิปไตยไม่ หากพิจารณาถึงสิทธิเสรีภาพประเภทนี้มีอยู่จริงหรือไม่นั้น เราได้จากทุกประเทศจะมีการให้การรับรองหรือคุ้มครองในสิทธิเสรีภาพในทางสติปัญญา ความเชื่อ หรือการแสดงความคิดเห็นทั้งสิ้น แต่จะมีมากหรือน้อยก็ขึ้นอยู่กับความใจกว้างของผู้มีอำนาจจัดให้มี ผู้จัดทำรัฐธรรมนูญหรือผู้อำนาจในการตีความรัฐธรรมนูญ อันจะประกอบไปด้วยสิทธิเสรีภาพดังต่อไปนี้⁶⁷ เสรีภาพในการพูด (freedom of speech) เสรีภาพในการเขียน (freedom of writing) เสรีภาพในการพิมพ์ (freedom of the press) เสรีภาพในการสมาคม (freedom of association) เสรีภาพในการชุมนุม (freedom of assembly) และเสรีภาพในการเดินขบวน (freedom of demonstration) และประท้วง (protest) เสรีภาพในความเชื่อทางศาสนา เสรีภาพในการปฏิบัติตามความเชื่อ⁶⁸ ต่าง ๆ เหล่านี้เป็นต้น

⁶⁷วิชญ์ เครืองาม, *กฎหมายรัฐธรรมนูญ*, (กรุงเทพฯ: นิติบรรณการ, 2530), 652.

⁶⁸รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2534 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 5) พุทธศักราช 2538, มาตรา 27.

กรณีสิทธิเสรีภาพในการนับถือศาสนา รัฐธรรมนูญของไทยได้ให้การรับรองและคุ้มครองไว้อย่างสมบูรณ์ โดยไม่ยอมให้มีการออกกฎหมายมาจำกัดสิทธิและเสรีภาพในเรื่องนี้ และยินยอมให้ประชาชนสามารถใช้เสรีภาพในการนับถือศาสนาได้อย่างเสรี ไม่ว่าจะเป็นศาสนาคริสต์ อิสลาม ฮินดู หรือศาสนาอื่น ๆ ที่แต่ละบุคคลประสงค์หรือพึงพอใจในการนับถือ ปฏิบัติตามศาสนพิธี หรือพิธีกรรมที่ทางศาสนานั้นกำหนด เช่น การถือศีลอด การไว้หนวดไว้เครา การกินเจ เป็นต้น แต่มีข้อจำกัดในการปฏิบัติว่าจะต้องไม่เป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน อีกทั้งไม่ขัดต่อหน้าที่ของพลเมือง และรัฐจะเข้ามาแทรกแซง หรือทำให้เสื่อมประโยชน์มิได้ ซึ่งจะเห็นว่ามียุคเพียงเรื่องเดียวและเป็นเสรีภาพเดียวมาตั้งแต่แรก นับแต่เริ่มมีการใช้รัฐธรรมนูญที่เป็นลายลักษณ์อักษรในปี พ.ศ. 2475⁶⁹ ที่มีการรับรองและให้ความคุ้มครองอย่างแท้จริงและเกิดผลที่เป็นจริงในทางปฏิบัติ อันจะเห็นได้ว่ามีความแตกต่างจากสิทธิและเสรีภาพอื่นๆ ซึ่งยังมีข้อจำกัด เช่น เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น⁷⁰ ถึงแม้ว่ารัฐธรรมนูญจะรับรองว่าสามารถกระทำได้ แต่มีข้อยกเว้นว่าหากเป็นกรณีที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคง หรือเป็นเรื่องส่วนตัวของบุคคลอื่น เกียรติยศชื่อเสียง หรือเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน การระงับความเสื่อมทรามทางจิตใจหรือสุขภาพของบุคคลต่าง ๆ เหล่านี้ บุคคลใด ๆ ไม่สามารถแสดงความคิดเห็นโดยวิธีใดได้เลย เนื่องจากต้องเป็นไปตามกฎหมายในแต่ละเรื่อง เช่น ในพระราชบัญญัติการพิมพ์ พ.ศ. 2484 ที่ว่า การที่บุคคลจะสามารถเป็นผู้พิมพ์หรือโฆษณาได้นั้นจะต้องเป็นบุคคลผู้ที่บรรลุนิติภาวะแล้ว ประกอบกับต้องมีถิ่นที่อยู่ในประเทศไทย และจะต้องไม่ถูกจำคุกอยู่ตามคำพิพากษาหรือถูกคำสั่งการเป็นผู้พิมพ์หรือโฆษณา จากการแสดงความคิดเห็นซึ่งอาจขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนหรือฝ่าฝืนคำสั่งห้ามของอธิบดีกรมตำรวจหรือผู้รักษาการแทน⁷¹ และในพระราชบัญญัติป้องกันการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ พ.ศ. 2495 โดยเฉพาะในการปฏิบัติหน้าที่ของผู้อำนวยการป้องกันการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ภาคกฎหมายฉบับนี้ยอมให้ผู้อำนวยการป้องกันการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ มีอำนาจในการสั่งห้ามรับหรือส่งวิทยุกระจายเสียงหรือวิทยุโทรทัศน์⁷² เมื่อพิจารณาพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวประกอบกับ

⁶⁹บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, กฎหมายกับทางเลือกของสังคมไทย, (กรุงเทพฯ: นิติธรรม, 2537), 61-62.

⁷⁰รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2534 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 5) พุทธศักราช 2538, มาตรา 39.

⁷¹พระราชบัญญัติการพิมพ์ พ.ศ. 2484, มาตรา 14, 15, 16, 34, 36.

⁷²พระราชบัญญัติป้องกันการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ พ.ศ. 2495, มาตรา 15 ตรี วรรคสอง

บทบัญญัติรัฐธรรมนูญแล้ว จะเห็นว่าเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นตามที่รัฐธรรมนูญได้ให้การรับรองนั้น เป็นไปอย่างมีข้อจำกัดประกอบกับความไม่สอดคล้องของพระราชบัญญัติที่ให้อำนาจแก่เจ้าพนักงานในการสามารถสั่งระงับการใช้เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นได้ ซึ่งกรณีนี้อาจทำให้การใช้เสรีภาพในทางสติปัญญาและความเชื่อตามรัฐธรรมนูญ ไม่สามารถบรรลุเป้าหมายอย่างเป็นรูปธรรมหรือเป็นไปตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย

2.4.3 สิทธิและเสรีภาพทางสังคม

บุคคลย่อมมีความเสมอภาคกันภายใต้กฎหมายและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายอย่างเท่าเทียมกัน ขณะเดียวกันรัฐก็มีหน้าที่ในการให้ความคุ้มครองไม่ให้มีการกระทำความผิดในสิทธิเสรีภาพ ซึ่งในสังคมยุคใหม่รัฐไม่เพียงแต่ทำหน้าที่ในการให้ความคุ้มครองแต่เพียงอย่างเดียว แต่รัฐยังต้องมีหน้าที่กระทำการ อันเป็นการอำนวยความสะดวกซึ่งเป็นสิทธิที่ประชาชนจะพึงได้รับจากการที่รัฐจัดหาให้ เช่น การจัดให้มีการศึกษาอบรมในขั้นพื้นฐานแก่ประชาชนหรือนักโทษอย่างเสมอภาคกันตามกฎหมาย⁷³ และการจัดให้มีบุคคลหรือนักโทษมีสถานทีในการรับการรักษาในกรณีเจ็บป่วย⁷⁴ อีกทั้งในการสนับสนุนพัฒนาพลเมืองของชาติ โดยเฉพาะเด็กและเยาวชนให้มีความสมบูรณ์ทั้งทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา คุณธรรมและจริยธรรม และการให้ความช่วยเหลือผู้สูงอายุและผู้พิการ⁷⁵ ทั้งนี้ถือเป็นสิทธิเสรีภาพในทางสังคมอันก่อให้เกิดหน้าที่แก่รัฐในการจัดสวัสดิการให้แก่ประชาชนหรือนักโทษ หากพิจารณาในลักษณะ นี้จะเห็นว่าเสรีภาพมีลักษณะที่ใกล้เคียงกับสิทธิหรือประโยชน์ที่ประชาชนสามารถเรียกร้องให้รัฐหรือหน่วยงานของรัฐจัดหาให้แก่ตนได้

จากการที่รัฐธรรมนูญได้บัญญัติให้การรับรองสิทธิเสรีภาพในทางสังคมไว้ดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่าในความเป็นจริงหรือในทางปฏิบัติที่ผ่านมา ยังไม่ค่อยสัมฤทธิ์ผลเท่าที่ควร ทั้งนี้อาจเป็นเพราะสาเหตุในหลาย ๆ ประการ เช่น ความรับผิดชอบในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานของรัฐหรือ การดำเนินนโยบายการบริหารประเทศในสอดคล้องกับความเป็นจริงหรือสภาพของปัญหาที่เป็นอยู่ ที่สำคัญคือปัญหาทางด้านงบประมาณ ซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ รัฐควรที่จะต้องรีบดำเนินการหาทางแก้ไขเพื่อให้การรับรองสิทธิเสรีภาพในทางสังคมของบุคคลหรือนักโทษเด็ดขาดเกิดผลที่เป็นรูปธรรม อันจะทำให้ความเป็นอยู่ของประชาชนหรือนักโทษเป็นไปด้วย ความผาสุก ปราศจาก

⁷³รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2534 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 5) พ.ศ.2538, มาตรา 40.

⁷⁴เรื่องเดียวกัน, มาตรา 41.

⁷⁵เรื่องเดียวกัน, มาตรา 89 ทวิ.

โรคภัยไข้เจ็บ มีพลานามัยที่ดี เป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพ อันจะทำให้ประเทศได้พัฒนาก้าวหน้าเท่าเทียมกับนานาประเทศ

2.4.4 สิทธิเสรีภาพในทางเศรษฐกิจ

ประเทศไทยได้เข้าเป็นภาคีขององค์การสหประชาชาติ ซึ่งยังไม่ได้ให้สัตยาบันรับรองในกติการะหว่างประเทศ อันว่าด้วยสิทธิเสรีภาพในทางเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรม (ค.ศ.1966) ประเทศไทยจึงยังไม่มีกฎหมายเฉพาะในเรื่องนี้ ซึ่งการศึกษาถึงสิทธิเสรีภาพหรือหน้าที่ในทางเศรษฐกิจของบุคคลต้องพิจารณาจากบทบัญญัติรัฐธรรมนูญ และแนวทางในการปฏิบัติของรัฐเป็นสำคัญ โดยก่อนปี พ.ศ.2475 ประเทศไทยได้ปรากฏหลักฐานในทางประวัติศาสตร์ที่มีการจารึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร ได้แก่หลักศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหง⁷⁶ มีใจความตอนหนึ่งว่า “เมื่อชั่วพ่อขุนรามคำแหง เมืองสุโขทัยนี้ดี ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว เจ้าเมืองบ่เอาจากอบในไพร่ลู่ทาง เพื่อนจูงวัวไปค้า ขุนม้าไปขาย ใครจักใคร่ค้าช้างค้า ใครใคร่จักค้าม้าค้า ใครใคร่จักค้าเงินค้าทองค้า ใครใคร่ค้าผ้าไหมแพร...” จากข้อความที่ปรากฏในหลักศิลาจารึกดังกล่าว ได้แสดงให้เห็นถึงพัฒนาการของสิทธิเสรีภาพทางเศรษฐกิจในสมัยนั้นว่า จะไม่มีการกำหนดหน้าที่ของประชาชนว่าจะต้องเสียภาษีแต่ประการใด กรณีจึงเป็นเช่นเดียวกับของรัฐบาลบรูไนที่ไม่ได้เก็บภาษีจากประชาชนในประเทศขณะนี้ นอกจากนี้ข้อความในศิลาจารึกที่ปรากฏยังได้ให้การยืนยันว่าประเทศไทยในขณะนั้น ได้มีการดำเนินระบบเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมมาตั้งแต่สมัยพ่อขุนรามคำแหงแห่งกรุงสุโขทัย ดังปรากฏข้อความที่ว่า “ใครใคร่ค้าช้างค้า ใครจักใคร่ค้าม้าค้า”

สิทธิเสรีภาพของบุคคลนั้นถือเป็นประโยชน์ที่บุคคลพึงได้รับ ไม่ว่าจะเป็นได้รับมาจากธรรมชาติแต่เดิมหรือจะได้รับมาในภายหลัง จะเห็นว่ามี mốiเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันกับหน้าที่ และสิ่งที่เป็นเครื่องมือในการกำหนดสิทธิและหน้าที่ของประชาชนคือ รัฐธรรมนูญอันเป็นกฎหมายสูงสุด สิทธิเสรีภาพในทางเศรษฐกิจนั้น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2534 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 5) พ.ศ.2538 ได้บัญญัติรับรองไว้หลาย ๆ ประการ เช่น เสรีภาพในการรวมตัวกัน⁷⁷ เสรีภาพในการประกอบอาชีพ เสรีภาพในทางเศรษฐกิจ ถือเป็นเสรีภาพดั้งเดิมตามแนวคิดที่เป็นเสรี

⁷⁶มรว.เสนีย์ ปราโมทย์, ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง ปรากฏแสดงที่หอประชุมคุรุสภา เมื่อวันที่ 25 ธันวาคม 2506, หน้า 8 อ้างใน วิมลศิริ ชำนาญเวช และสุพานิต เกิดสมเกียรติ, สิทธิและหน้าที่ของประชาชนในสังคมไทย : มองในแง่เศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรม, ผู้สิทธิมนุษยชน สิทธิหรือหน้าที่ในประเทศไทยปัจจุบัน (กรุงเทพฯ: นิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, เมษายน 2535), 47.

⁷⁷รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2534 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 5) พ.ศ.2538, มาตรา 43.

นิยม เช่น เสรีภาพทางอุตสาหกรรมและพาณิชย์กรรม และต่อมาสิทธิเสรีภาพในทางเศรษฐกิจได้พัฒนาขึ้นในศตวรรษที่ 20 ตอนกลาง เช่น เสรีภาพในการรวมตัวเป็นสหภาพ เสรีภาพในการนัดหยุดงาน อันถือเป็นเสรีภาพใหม่ที่เพิ่มเติมขึ้นมาจากเดิม⁷⁸ นอกจากนี้มีข้อสังเกตว่าบุคคลผู้กระทำความผิดนั้นอาจจะสูญเสียสิทธิเสรีภาพในทางเศรษฐกิจไปชั่วระยะเวลาหนึ่ง ในขณะที่รับโทษอยู่ในเรือนจำ ทำให้ไม่สามารถจะใช้สิทธิเสรีภาพในทางเศรษฐกิจได้เนื่องจากถูกจำกัดหรือสูญเสียสิทธิเสรีภาพดังกล่าวไปโดยผลของกฎหมาย

2.4.5 สิทธิและเสรีภาพที่ได้รับการรับรองและคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญ แต่อาจถูกจำกัดได้ตามเงื่อนไขของกฎหมายทั่วไป

การรับรองสิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญมีระดับการรับรองและคุ้มครองที่แตกต่างกัน ในกรณีนี้ สิทธิและเสรีภาพที่อยู่ในการรับรองและคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญนั้น อาจถูกจำกัดได้ตามเงื่อนไขของกฎหมายทั่วไป หรือกล่าวได้ว่า มีการรับรองและคุ้มครองแต่ถูกจำกัดได้ในรูปของการตราเป็นกฎหมาย เช่น พระราชบัญญัติ⁷⁹ ซึ่งในกรณีนี้รัฐธรรมนูญเพียงแต่เรียกร้องว่า การจำกัดสิทธิและเสรีภาพนั้นเกิดขึ้นได้โดยบทบัญญัติของกฎหมาย และสิทธิและเสรีภาพในกลุ่มนี้ไม่ได้เรียกร้องเงื่อนไขพิเศษในการจำกัดสิทธิและเสรีภาพประการอื่น⁸⁰ ดังนั้น เสรีภาพนี้จึงมีระดับความสำคัญในแง่ของการบัญญัติรับรองให้มีไว้ตามรัฐธรรมนูญ แต่การจำกัดจะต้องกระทำโดยบทบัญญัติของกฎหมายที่จะออกมาจำกัดสิทธิและเสรีภาพในกลุ่มนี้ได้ ต้องเป็นพระราชบัญญัติที่ผ่านการพิจารณาของรัฐสภาหรือผ่านความเห็นชอบของฝ่ายนิติบัญญัติ ซึ่งการตรากฎหมายดังกล่าวจะต้องไม่ขัดต่อเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ หากไม่แล้ว ก็จะทำให้บทกฎหมายดังกล่าวไม่ชอบด้วยกฎหมาย ดังนั้น สิทธิและเสรีภาพที่อาจถูกจำกัดได้ตามเงื่อนไขของกฎหมายทั่วไปนี้ กฎหมายที่นำมาจำกัดนี้จะต้องอยู่ภายใต้หลักนิติธรรม หรือหลักเกณฑ์ในเรื่องนิติรัฐ โดยกฎหมายจะใช้อำนาจได้ก็แต่ที่กฎหมายให้อำนาจไว้ จะกระทำตามอำเภอใจไม่ได้ หากเกิดกรณีว่ารัฐหรือผู้ปกครองรัฐใช้

⁷⁸รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2534 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 5) พ.ศ.2538, มาตรา 37.

⁷⁹ไพศาล กุศลย์วิสัย, วิจัยรณกฤษฎาธรรมนูญรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย หมวด 3 สิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทย, *ตุลพาพ* 15, (กรกฎาคม 2511), 100.

⁸⁰บรรเจิด ลีคะเนติ, *หลักพื้นฐานของสิทธิ เสรีภาพ และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540*, (กรุงเทพฯ: วิญญูชน, 2543), 51.

อำนาจตามกฎหมายหรือไม่ จะต้องมีการบวนการที่ทำให้เอกชนสามารถขอให้มีการวินิจฉัยชี้ขาด และเยียวยาสิทธิของตนได้ หลักนิติธรรมหรือนิติรัฐ มีสาระสำคัญ 2 ประการ คือ⁸¹

ประการที่ 1 ประชาชนจะต้องมีสิทธิและหน้าที่ที่ได้รับการรับรองโดยกฎหมายรัฐและองค์กรของรัฐที่เป็นผู้ปกครองรัฐจะกระทำการใดต้องอาศัยอำนาจที่กฎหมายให้ไว้ และจะต้องทำตามกฎหมาย กล่าวอีกนัยก็คือ สิทธิและหน้าที่ของประชาชนที่กฎหมายได้ให้อำนาจไว้ หรือทำตามกฎหมายหรือทำตามกระบวนการกฎหมายเท่านั้น

ประการที่ 2 การทำให้การรับรองสิทธิปัจเจกชนได้ จะต้องเป็นผู้วินิจฉัยชี้ขาดและเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการที่รัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐกระทำการนอกกฎหมายและไปกระทบกระเทือนสิทธิและหน้าที่ของประชาชนโดยมีประสิทธิภาพด้วย

หลักนิติรัฐ จึงเป็นบทเชื่อมโยงการรับรองและคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพและบทโต้แย้งทฤษฎีอำนาจอธิปไตยของรัฐแบบดั้งเดิมที่รัฐมีอำนาจจัดการได้ทุกเรื่อง และแนวความคิดในเรื่องนิติรัฐสืบเนื่องมาจากแนวความคิดเรื่องการจำกัดตนเองด้วยความยินยอมของรัฐ การจำกัดนี้เป็นไปเพราะมีกฎหมายหรือเกณฑ์ทางรัฐธรรมนูญที่กำหนดถึงรูปแบบและเงื่อนไขของการใช้อำนาจรัฐ ซึ่งเท่ากับเป็นการจำกัดการกระทำของรัฐให้เป็นไปตามเกณฑ์นั้น ๆ หรือจะกล่าวอีกนัยหนึ่งว่าในความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับประชาชน รัฐจะไม่สามารถได้ข้อจำกัดใด นอกเหนือจากข้อจำกัดตามกฎหมายแห่งกฎหมายที่รัฐนั้นได้สร้างขึ้นและกฎเกณฑ์ทางกฎหมายเช่นว่านี้จำเป็นสำหรับการดำรงอยู่ของรัฐเอง⁸²

ตัวอย่างสิทธิและเสรีภาพ ที่ได้รับการรับรองและคุ้มครองในลักษณะนี้ ได้แก่ เสรีภาพที่รัฐธรรมนูญกำหนดไว้ว่า “เว้นแต่อาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย” เช่น เสรีภาพในเคหสถาน ตามมาตรา 33 ซึ่งบัญญัติไว้ว่า

บุคคลย่อมมีเสรีภาพในเคหสถาน⁸³

⁸¹เกรียงไกร เจริญนาวัฒน์, องค์กรและวิธีการคุ้มครองประชาชนและควบคุมฝ่ายปกครองภายในฝ่ายปกครองในประเทศไทย, วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชานิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, (2537), 8.

⁸²เรื่องเดียวกัน, หน้า 10.

⁸³รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2550 มาตรา 33.

บุคคลย่อมได้รับความคุ้มครองในการที่จะอยู่อาศัยและครองครองเคหสถานโดยปกติสุข การเข้าไปในเคหสถานโดยปราศจากความยินยอมของผู้ครอบครองหรือการตรวจค้นเคหสถานหรือในที่โหล้น จะกระทำมิได้ เว้นแต่มีคำสั่งหรือหมายของศาล หรือมีเหตุอย่างอื่นตามที่กฎหมายบัญญัติกฎหมายจะเห็นได้ว่า รัฐธรรมนูญได้บัญญัติรับรองเสรีภาพในเคหสถานเอาไว้ แต่อย่างไรก็ตาม หากมีบทบัญญัติแห่งกฎหมายให้กระทำได้ ฝ่ายปกครองก็ต้องยกบทบัญญัติตามมาตรา 33 วรรคสองมากล่าวอ้าง ในการใช้บทบัญญัติที่มีลักษณะเป็นการกระทบต่อเสรีภาพในเคหสถานด้วย เช่น ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 92⁸⁴ ได้บัญญัติให้การเข้าไปค้นเคหสถานจะกระทำได้อีกเมื่อมีเหตุดังนี้

มาตรา 92 ห้ามมิให้ค้นในที่โหล้นโดยไม่มีหมายค้น เว้นแต่ พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจเป็นผู้ค้น และในกรณีต่อไปนี้

1. เมื่อมีเสียงร้องให้ช่วยจากข้างในที่โหล้น
2. เมื่อปรากฏความผิดซึ่งหน้ากำลังกระทำลงในที่โหล้น
3. เมื่อบุคคลที่ได้กระทำความผิดซึ่งหน้าขณะที่ถูกไล่จับหนีเข้าไปหรือมีเหตุอันแน่นแฟ้นหรือสงสัยว่าได้เข้าไปซุกซ่อนตัวอยู่ในที่โหล้น
4. เมื่อมีความสงสัยตามสมควรที่ได้มาโดยการกระทำผิด ได้ซ่อนหรืออยู่ในนั้น ประกอบทั้งต้องมีเหตุอันควรเชื่อว่า เนื่องจากการเน้นซ้ำกว่าจะเอาหมายค้นมาได้ สิ่งของนั้นจะถูกโยกย้ายเสียก่อน
5. เมื่อที่โหล้นผู้จะต้องถูกจับเป็นเจ้าของบ้าน และการจับนั้นมีหมายจับหรือจับตามมาตรา 78

เมื่อพิจารณาประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 92 นี้ เห็นได้ว่าบทบัญญัติที่มีลักษณะเป็นการกระทบต่อเสรีภาพในเคหสถานที่อาศัยอำนาจตามกฎหมาย

2.4.6 การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพจากการละเมิดของรัฐ

ในรัฐเสรีประชาธิปไตย ประชาชนย่อมมีสิทธิและเสรีภาพเพื่อเป็นตัวกำหนดวิถีการดำเนินชีวิตของตน ถ้าประชาชนไม่มีสิทธิและเสรีภาพก็อาจจะถูกแทรกแซงจากรัฐหรือผู้ ปกครองรัฐ ดังนั้นเพื่อให้การดำเนินชีวิตของปัจเจกชนสามารถดำเนินไปได้ รัฐธรรมนูญของรัฐเสรีประชาธิปไตยทุกรัฐต้องมีบทบัญญัติรับรองและคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนไว้เพื่อให้

⁸⁴ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 92.

ประชาชนแต่ละคนสามารถใช้สิทธิและเสรีภาพตามแต่ที่ตนมี เพื่อให้ดำเนินชีวิตไปเป็นอย่างสงบสุข⁸⁵

รัฐธรรมนูญได้ให้ความสำคัญต่อการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนจากการละเมิดของรัฐเป็นอย่างมาก ดังจะเห็นได้จากบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญที่การใช้อำนาจโดยองค์กรของรัฐทุกองค์กรต้องคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิและเสรีภาพตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้⁸⁶ และสิทธิและเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญรับรองไว้โดยชัดแจ้ง โดยปริยายหรือโดยคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญย่อมได้รับความคุ้มครองและผูกพันรัฐสภา คณะรัฐมนตรี ศาล และองค์กรของรัฐโดยตรงในการตรากฎหมาย การใช้บังคับกฎหมายและการตีความกฎหมายทั้งปวง⁸⁷ อีกทั้ง ที่กล่าวไว้ว่าบุคคลซึ่งถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญฉบับนี้รับรองไว้สามารถยกบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้เพื่อใช้สิทธิทางศาลหรือยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้คดีในศาลได้⁸⁸ อย่างไรก็ตามเมื่อรัฐธรรมนูญกำหนดเงื่อนไขในการจำกัดสิทธิและเสรีภาพว่าต้องเป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ⁸⁹ องค์กรผู้ใช้อำนาจตรากฎหมายอย่างเช่นรัฐสภา ซึ่งถือเป็นฝ่ายนิติบัญญัติ จึงย่อมต้องอยู่ภายใต้กฎหมายที่ตนตราขึ้นมาเช่นเดียวกับประชาชนด้วย

การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพจากการละเมิดของรัฐ หน่วยงาน และเจ้าหน้าที่ของรัฐ มีอยู่ 3 ประการ คือ⁹⁰

1. การที่รัฐธรรมนูญคุ้มครองโดยการที่ไม่ให้องค์กรใดของรัฐละเมิดสิทธิและเสรีภาพของประชาชนในบางเรื่องเลย แม้แต่องค์กรนิติบัญญัติและรัฐสภาก็ไม่อาจทำได้ เรียกการคุ้มครองนี้ว่า “การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพเด็ดขาดระดับรัฐธรรมนูญ” เป็นการห้ามตรากฎหมายใดออกมาฝ่าฝืนเด็ดขาด เพราะจะทำให้กฎหมายนั้นขัดรัฐธรรมนูญ และไม่มีผลใช้บังคับ เช่น ในเรื่องเสรีภาพในการนับถือศาสนา ซึ่งรัฐธรรมนูญรับรองไว้เด็ดขาดห้ามตรากฎหมายฝ่าฝืนกฎเกณฑ์ดังกล่าว หรือเรื่องการห้ามตรากฎหมายอาญาย้อนหลัง ซึ่งถือเป็นเรื่องที่รัฐธรรมนูญให้ความคุ้มครองอย่างเด็ดขาด

⁸⁵ วรพจน์ วิศรุดพิชญ์, สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ, (กรุงเทพฯ: วิญญูชน, 2538), 13.

⁸⁶ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2550 มาตรา 26.

⁸⁷ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2550 มาตรา 27

⁸⁸ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2550 มาตรา 28 วรรคสอง.

⁸⁹ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2550 มาตรา 31, 35, 48.

⁹⁰ บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, คำอธิบายกฎหมายมหาชน: เล่ม 3 ที่มาและนิติวิธี, (กรุงเทพฯ: นิติธรรม, 2538), 352-353.

2. การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพจากการกระทำละเมิดของฝ่ายบริหาร เป็นการที่กำหนดให้การจำกัดสิทธิและเสรีภาพนั้น ต้องกระทำโดยกฎหมายที่รัฐสภาตราขึ้นเท่านั้น⁹¹ เพราะถือว่ากฎหมายที่ผู้แทนของประชาชนออกเป็นการแสดงเจตนารมณ์ร่วมกัน และเจตนารมณ์ร่วมกันเท่านั้นที่จะมาจำกัดสิทธิและเสรีภาพของปัจเจกชนเหล่านั้นได้ เช่น การกำหนดความผิดทางอาญา และการกำหนดโทษถือเป็นการจำกัดสิทธิและเสรีภาพในชีวิตร่างกายของประชาชน จึงต้องตราเป็นกฎหมายซึ่งออกโดยรัฐสภาเท่านั้น เป็นต้น

3. การตรวจสอบหรือการเยียวยาต่อผลเสียที่เกิดขึ้นจากการกระทำของรัฐเป็นการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพในกรณีที่มีการละเมิดโดยให้ประชาชนผู้ได้รับความเสียหายจากการ ถูกทำละเมิดสามารถใช้สิทธิทางศาล ซึ่งอาจเป็นศาลพิเศษในทางกฎหมายมหาชน เช่น ศาลรัฐธรรมนูญ ศาลปกครอง เป็นต้น เช่นถ้ารัฐสภาออกกฎหมายไปจำกัดหรือกระทบต่อสิทธิและ เสรีภาพของประชาชนโดยที่ไม่มีกฎหมายบัญญัติให้ทำเช่นนั้น ได้แล้ว ย่อมถือเป็นการขัดรัฐธรรมนูญ และต้องให้มืองค์กรชี้ขาดว่า กฎหมายดังกล่าวนี้ไม่อาจมีผลใช้บังคับได้ ต้องระงับยับยั้งการละเมิดของฝ่ายบริหารนั้น รวมทั้งต้องมีการชดใช้ค่าเสียหายให้แก่ประชาชนผู้ถูกละเมิดนั้นด้วย

2.4.7 การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพจากการละเมิดของปัจเจกชน

แม้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับปัจจุบันจะมีบทบัญญัติในหมวด 3 ว่าด้วยสิทธิและเสรีภาพของประชาชนซึ่งถือว่ารัฐธรรมนูญได้รับรองสิทธิและเสรีภาพนั้น ว่าเป็นของปวงชนชาวไทยทุกคน แต่การที่ทุกคนต่างมีสิทธิและเสรีภาพกันทุกคนย่อมอาจกระทบกระทั่งกันระหว่างเจ้าของสิทธิและเสรีภาพได้ทุกขณะ สิทธิและเสรีภาพของแต่ละบุคคลอาจขัดแย้งกันเองได้ทุกเมื่อ ดังนั้น รัฐและหน่วยงานของรัฐจึงมีหน้าที่ ในการสอดส่องดูแลการใช้สิทธิและเสรีภาพของแต่ละบุคคล เพื่อให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อยในสังคม และทำให้แต่ละบุคคลสามารถดำเนินชีวิตของตนไปได้โดยปกติสุข

อย่างไรก็ตาม การใช้อำนาจรัฐและเจ้าหน้าที่ของรัฐคอยกำกับดูแลการใช้สิทธิและเสรีภาพของประชาชนในสังคมนอกจากที่รัฐธรรมนูญบัญญัติให้อำนาจไว้แล้ว ก็ยังมีปรากฏอยู่ในกฎหมายอื่น ๆ ซึ่งไม่ถือว่าขัดหรือแย้งกับรัฐธรรมนูญแต่อย่างใด กฎหมายที่กำหนดให้อำนาจรัฐและหน่วยงานของรัฐ ได้แก่ กฎหมายอาญา ซึ่งอาจกำหนดทั้งในส่วนความผิดและในส่วนโทษ กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ซึ่งส่วนสำคัญที่กฎหมายแพ่งและพาณิชย์กำหนดไว้คือ ในส่วนของการชดใช้ค่าเสียหาย

⁹¹Burdeau, *Libertes publiques*, 33-37. : อ้างถึงใน บวรศักดิ์ อุวรรณโณม กฎหมายมหาชน เล่ม 3 ที่มาและนิติวิธี, 352.

ในประเทศที่ปกครองระบอบประชาธิปไตย สิทธิและเสรีภาพของปัจเจกชนเป็นที่ยอมรับกันอย่างแพร่หลายตามทฤษฎีกฎหมายธรรมชาติ แต่การใช้สิทธิและเสรีภาพของแต่ละคนอาจมีการขัดแย้งหรือกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของผู้อื่น และถ้าไม่สามารถหากลไกหรือมาตรการที่จะมายับยั้งหรือแก้ไขเหตุการณ์ดังกล่าว สังคมย่อมตกอยู่ในภาวะไร้สิทธิหรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่าประชาชนมีสิทธิและเสรีภาพมากเกินไปจนความพอดีจนกลายเป็นการไร้สิทธิและเสรีภาพ เมื่อสังคมนั้นเป็นสังคมที่ไร้ขอบเขตในเรื่องสิทธิและเสรีภาพแล้ว ก็จะกลายเป็นสังคมที่วุ่นวายไม่น่าอยู่ และการที่จะชี้ไปว่าใครมีสิทธิหรือใครไม่มีสิทธิก็ไร้กฎเกณฑ์ที่แน่นอน เนื่องจากคนที่ใช้สิทธิและเสรีภาพนั้น ก็จะมองว่าตนเองมีสิทธิและเสรีภาพ ในขณะเดียวกัน ผู้ที่ถูกกระทบกระเทือนอันเนื่องมาจากการใช้สิทธิและเสรีภาพนั้น ก็มองว่าผู้ใช้สิทธิและเสรีภาพดังกล่าวไม่มีสิทธิและเสรีภาพ หรือมีแต่ใช้โดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย จึงเป็นการยากที่จะชี้ลงไปได้ว่า ใครมีสิทธิและเสรีภาพ ใครไม่มีสิทธิและเสรีภาพ หรือถ้ามีสิทธิและเสรีภาพแล้วมีมากน้อยประการใด

2.5 แนวความคิดในการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด

2.5.1 แนวความคิดในการแก้ไขปัญหายูสเอฟและผู้ติดยาเสพติด

ปัญหายาเสพติด เป็นปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อไปทั่วโลก ซึ่งลักษณะของยาเสพติดในแต่ละประเทศมีลักษณะที่แตกต่างกันไป มีทั้งปัญหาในเรื่องการผลิต การขนส่งลำเลียง การค้า และการเสพยาเสพติด บางประเทศมีลักษณะปัญหาดังกล่าวเพียงอย่างเดียว และบางประเทศมีลักษณะปัญหารวมกัน ดังนั้นการแก้ไขปัญหายาเสพติดจึงต้องพิจารณาจากภาพรวม ซึ่งจะมียุทธศาสตร์ประกอบที่สำคัญต่อการเกิดปัญหายาเสพติด 2 ประการ คือ ด้านอุปทานของยาเสพติด (supply for drug) คือ ผู้ผลิตหรือผู้จำหน่าย และด้านอุปสงค์ของยาเสพติด (demand for drug) คือ ผู้เสพยาและผู้ติดยาเสพติด หรือความต้องการใช้ยาเสพติด ดังนั้นจึงเกิดแนวความคิดหลักในการแก้ไขปัญหายาเสพติดขึ้น 2 ประการ คือ แนวความคิดในการลดอุปทานของยาเสพติด (supply reduction) และแนวความคิดในการลดอุปสงค์ (demand reduction)

2.5.1.1 แนวความคิดในการลดอุปทานของยาเสพติด (supply reduction) การลดอุปทานของยาเสพติด มีจุดประสงค์เพื่อลดปริมาณยาเสพติด โดยมุ่งเน้นไปที่วิธีการลดหรือขจัดผลิตและผู้จำหน่าย โดยการบังคับใช้กฎหมายที่เข้มงวด ไม่ว่าจะเป็นบทกำหนดโทษที่รุนแรงและใช้มาตรการริบทรัพย์สินทางอาญาและทางแพ่ง รวมทั้งใช้มาตรการควบคุมยาเสพติดและการปราบปรามเป็นหลัก เพราะแนวความคิดนี้เชื่อว่าเมื่อไม่มีผู้ผลิตและผู้จำหน่ายซึ่งเป็นสาเหตุของการเกิดยาเสพติด ก็จะไม่มีผู้เสพยา

2.5.1.2 แนวคิดในการลดอุปสงค์ของยาเสพติด (demand reduction) การลดอุปสงค์ของยาเสพติด มีจุดประสงค์เพื่อลดความต้องการใช้ยาเสพติดและลดปริมาณผู้เสพและผู้ติดยาเสพติด โดยมุ่งเน้นวิธีการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพผู้เสพและผู้ติดยาเสพติด เพื่อช่วยให้ผู้เสพและผู้ติดยาเสพติดเลิกจากพฤติกรรมการติดยาเสพติด นอกจากนี้ยังเป็นการเตรียมความพร้อมให้ผู้ติดยาเสพติดกลับสู่สังคมได้อีกครั้ง และสามารถประกอบอาชีพหรือดำรงชีวิตได้โดยไม่ต้องพึ่งยาเสพติด นอกจากนี้ ยังมีการใช้มาตรการป้องกันมิให้มีผู้เสพยาใหม่เกิดขึ้น โดยการให้ข้อมูลถึงอันตรายจากการเสพยาเสพติด เพราะแนวความคิดนี้เชื่อว่าผู้เสพยาเสพติดเป็นผู้ป่วย เมื่อได้รับการบำบัดรักษาให้หายจากพฤติกรรมการติดยาเสพติดก็จะไม่มีความต้องการเสพยาเสพติดและ ไม่มีความต้องการเสพ ผู้ผลิตและผู้ค้าก็จะหมดลงไปด้วย

2.5.2 แนวคิดในการบังคับบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติด

2.5.2.1 แนวความคิดตามหลักสำนักอาชญาวิทยา เป็นแนวความคิดของสากลที่เป็นที่ยอมรับกันว่า ผู้ติดยาเสพติดมิใช่อาชญากร แต่เป็น “คนไข้” หรือ “ผู้ป่วย” ทั้งทางร่างกายและจิตใจ ประเภทหนึ่งที่ได้รกระทำทำให้ตนเองต้องได้รับความเสียหาย และสมควรที่จะได้รับความช่วยเหลือจากสังคมโดยเร่งด่วน⁹² โดยรัฐบาลไทยเองก็มีนโยบายในการปฏิบัติต่อผู้ติดยาเสพติดในฐานะผู้ป่วย โดยให้โอกาสในการเข้ารับการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพตามความต้องการและเหมาะสมของผู้ติดยาเสพติด⁹³

สาเหตุที่ผู้ติดยาหรือผู้ที่ใช้ยาเสพติดเป็นผู้ป่วย มิใช่อาชญากร เพราะความผิดประเภทนี้เป็นความผิดซึ่งเกิดจากข้อห้ามที่กำหนดโดยสังคม (mala prohibita) ซึ่งในทางอาชญาวิทยาไม่จัดอยู่ในความหมายของอาชญากรรม ดังนั้น ผู้กระทำความผิดนี้จึงไม่ถือว่าเป็นผู้ประกอบอาชญากรรม อีกทั้งผู้กระทำความผิดเองก็เป็นเหยื่อของการกระทำความผิดนี้อีกด้วย เนื่องจากเป็นผู้ที่ได้รับผลร้ายจากการประกอบอาชญากรรม ซึ่งไม่คำนึงว่าจะเป็นผู้ก่อความผิดนั้นขึ้นมาเองหรือไม่⁹⁴

⁹² ศักดิ์ชัย เลิศพานิชย์พันธ์, ข้อสังเกตบางประการเกี่ยวกับการจัดตั้งศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดแบบบังคับ, วารสารต่อต้านยาเสพติด 8 (กรกฎาคม - ธันวาคม, 2535), 13-23.

⁹³ คำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีที่ 141/2541 เรื่อง นโยบายการดำเนินงานป้องกันและปราบปรามยาเสพติด ณ วันที่ 19 สิงหาคม 2541, ข้อ 5 และข้อ 6.

⁹⁴ สีนาท ประยูรรัตน์, มาตรการทางกฎหมายเพื่อป้องกันและควบคุมโรคเอดส์ในส่วนที่เกี่ยวข้องผู้กระทำความผิดประเวณี, วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชานิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, (2534), 75.

การปฏิบัติต่อผู้ติดยาเสพติดเพื่อบำบัดรักษาและแก้ไขฟื้นฟูสมรรถภาพนั้นเป็นแนวความคิดที่ริเริ่มมาจากสำนักอาชญาวิทยา (positive school of criminology) ซึ่งมุ่งพิจารณาปัญหาอาชญากรรมให้สอดคล้องกับหลักการทางวิทยาศาสตร์ และทฤษฎีเหตุจำเป็นซึ่งผล (the theory of determinism) โดยมีความเห็นว่าการที่มนุษย์จะกระทำความผิดย่อมมีสาเหตุมาจากอิทธิพลผลักดันต่าง ๆ ที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ มนุษย์ได้ละเมิดกฎหมายเพราะอิทธิพลของปัจจัยทางชีวภาพ จิตภาพ และหรือทางสังคม มนุษย์ขาดเจตจำนงอิสระ (free will) ในทางความคิด ขาดอิสรภาพในการกำหนดทางเลือก ดังนั้นมนุษย์จึงไม่ต้องรับผิดชอบต่อการกระทำของตนเองชีวภาพ จิตภาพ และหรือทางสังคม⁹⁵ มนุษย์ขาดเจตจำนงอิสระ (free will) ในทางความคิด ขาดอิสรภาพในการกำหนดทางเลือก ดังนั้นมนุษย์จึงไม่ต้องรับผิดชอบต่อการกระทำของตนเอง

จากหลักการทางวิทยาศาสตร์และทฤษฎีเหตุจำเป็นซึ่งผลนี้อยู่บนพื้นฐานทางปรัชญาที่เรียกว่า “สสารนิยม” (materialism) ซึ่งถือว่าสสารเป็นความจริงเพียงสิ่งเดียวโดยอาศัยทฤษฎีจักรกลนิยม (machanism) อธิบายการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นของสสารใน โลกว่ามีได้เป็นไปเพื่อสู่จุดหมายอะไร แต่เป็นอย่างกลไก (machanistic)⁹⁶ และเห็นว่าโลกหรือจักรวาลก็เป็นเหมือนกับเครื่องจักรโรงใหญ่ โดยชิ้นส่วนต่าง ๆ ของเครื่องจักรนั้นเคลื่อนไหวและดำเนินไปอย่างมีระเบียบ ทุกสิ่งทุกอย่างเกิดขึ้นและดำเนินไปในโลกหรือจักรวาลก็มีลักษณะที่เป็นกลไกเช่นกัน ไม่มีอะไรเกิดขึ้นลอย ๆ โดยไม่มีสาเหตุมาผลักดัน ไม่มีอะไรเกิดขึ้นโดยบังเอิญ หรือปราศจากเหตุที่แน่นอนอันหนึ่ง และเมื่อมีสาเหตุที่แน่นอนอันหนึ่งผลอย่างใดอย่างหนึ่งจะต้องเกิดขึ้นอย่างไม่มีข้อแม้ ทุกอย่างดำเนินการไปตามกฎหมายที่ตายตัว

2.5.2.2 แนวความคิดตามหลักทฤษฎีตราหน้า เป็นแนวความคิดเกี่ยวกับทฤษฎีตราหน้าได้กำเนิดขึ้นในปี ค.ศ. 1983 โดยผลงานของนักอาชญาวิทยา ชื่อ Frank Tannenbaum ซึ่งในขณะใช้คำว่า “การระบายสีเส้นแก่ความชั่วร้าย” (dramatization of evil) เพื่ออธิบายพฤติกรรมอาชญากร⁹⁷

⁹⁵ ศรีชาติ ลิมปิสุริย์, การศึกษาทัศนคติและแนวทางของเจ้าหน้าที่ฝ่ายบำบัดรักษาที่มีต่อการใช้มาตรการทางกฎหมายในการบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติด, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, (2529), 65.

⁹⁶ วิทย์ วิศทเวทย์, ปรัชญาทั่วไป มนุษย์ โลก และความหมายของชีวิต, พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์, 2522), 41-45.

⁹⁷ สีนาท ประยูรรัตน์, มาตรการทางกฎหมายเพื่อป้องกันและควบคุมโรคเอดส์ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับผู้กระทำความผิด, วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชานิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, (2534), 75.

สำหรับสาระสำคัญของทฤษฎีตราหน้า Frank Tannenbaum ได้อธิบายไว้ว่า “แม้พฤติกรรมอาชญากรจะเป็นสิ่งที่ชั่วร้าย แต่สิ่งที่ร้ายยิ่งกว่านี้ก็คือการที่สังคมพยายามผลักดันให้อาชญากรถดถอยลงไปทางที่ผิดเป็นภัยแก่สังคมมากขึ้น โดยไม่ยอมเปิดโอกาสให้บุคคลที่ประพฤติดีกกลับตนเป็นคนดี”

ทฤษฎีตราหน้านี้ชี้ให้เห็นถึงปฏิกิริยาตอบโต้สังคมที่มีต่อบุคคลที่กระทำความผิดที่แสดงออกมาในแง่ลบ ได้แก่ การรังเกียจ ถูกเหยียดหยาม ไม่ยอมรับ ไม่ให้อภัย ไม่ให้โอกาสแก้ตัว รวมถึงพฤติกรรมต่างในแง่ลบที่สังคมแสดงต่อผู้กระทำความผิด แม้ว่าผู้กระทำความผิดจะได้รับโทษไปแล้วก็ตาม เหล่านี้ถือได้ว่า สังคม “ตราหน้า” ผู้กระทำความผิด

ในปี ค.ศ. 1968 นักอาชญาวิทยาชื่อ Gibbs ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการตราหน้าว่า “ในความเป็นจริงแล้วยังมีพฤติกรรมอาชญากรที่แฝงอยู่ในสังคมอีกมาก ได้แก่ ผู้กระทำความผิดซึ่งเป็นผู้ก่ออาชญากรรมแต่ยังไม่ถูกจับได้” แฝงอยู่ในคราบของพลเมืองดีในสังคม และกลุ่มคนเหล่านี้จะรอดพ้นจากการถูกสังคม “ตราหน้า” และยิ่งไปกว่านั้นผู้ที่มีพฤติกรรมแฝงเป็นอาชญากรหลายคนสังคมให้การนับหน้าถือตา ยกย่อง และคนเหล่านี้ยังเสแสร้งร่วม “ตราหน้า” แก่ผู้กระทำความผิดด้วย

สำหรับผลดีที่เป็นประโยชน์สำคัญของการนำทฤษฎีนี้มาใช้คือ การป้องปรามมิให้มีการกระทำผิด เพราะหากผู้ใดกระทำผิดก็จะถูกตราหน้าจากสังคม อันเป็นการควบคุมอาชญากรรมในระดับหนึ่ง ส่วนผลเสียของการนำทฤษฎีนี้ใช้ในการปฏิบัติตราหน้าแก่ผู้กระทำความผิด หรือผู้ที่เคยกระทำผิด ย่อมก่อให้เกิดผลร้ายคือเหมือนผู้กระทำความผิดให้ลงเหว ทำให้เขายิ่งถดถอยไปในทางชั่วมากยิ่งขึ้น แม้จะเป็นความผิดเล็กน้อย แม้จะกลับตนเป็นคนดีแล้ว สังคมก็ไม่ยอมรับ พวกเขาจึงไม่มีทางเลือก ไม่มีโอกาสอีกต่อไป ซึ่งพฤติกรรมการตราหน้านี้ เป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดการกระทำ ความผิดซ้ำซาก และยังทำให้ผู้กระทำความผิดก่ออาชญากรรมรุนแรงขึ้นเรื่อย ๆ ด้วย นับเป็นภัยอย่างร้ายแรงแก่สังคม ดังนั้น ในการนำมาใช้ในคดีอาชญากรรมจะมุ่งเน้นแต่ความผิดที่ร้ายแรง

แนวความคิดตามหลักทฤษฎีตราหน้านี้ ภายหลังไม่เป็นที่ยอมรับในสังคมเท่าใดนัก โดยเฉพาะในความผิดบางประเภทที่การลงโทษหรือการตราหน้าไม่ก่อผลดีทั้งผู้กระทำความผิดเองและสังคม ในทางตรงข้ามกลับเป็นแรงกระตุ้นให้มีการกระทำผิดซ้ำขึ้นอีก จึงได้มีการนำหลักการอื่นมาใช้แทนการตราหน้า โดยยึดหลักแนวความคิดตามหลักแทนการดำเนินคดีเพื่อแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดให้กลับเป็นคนดี จึงจะได้กล่าวถึงหลักนี้ต่อไป

2.5.2.3 แนวความคิดตามหลักแทนการดำเนินคดีอาญา (diversion) เป็นแนวความคิดนี้เป็นการเปลี่ยนแปลงการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนขึ้นศาล โดยหลีกเลี่ยง หรือเบี่ยงเบน (deviation) ไม่นำ “กระบวนการยุติธรรมตามแบบพิธี” ปกติ (tradition or typical justice system) มาใช้กับผู้กระทำความผิดให้ครบทุกขั้นตอน แต่ใช้วิธีอื่นแทน ซึ่งอาจมีกฎหมายอนุญาตโดยชัดแจ้งหรือไม่ก็ตาม

ดังนั้นแนวคิดการแทนการดำเนินคดีอาญา อาจหมายถึงวิธีการทุกชนิดที่นำมาใช้แทนการร้องทุกข์ การจับกุม การสอบสวน การฟ้องร้อง การพิจารณาคดี หรือการลงโทษผู้กระทำความผิด⁹⁸

เนื่องจากการนำตัวผู้ต้องหาหรือผู้กระทำความผิดในคดีอาญาเสพติดบางประเภทมาบังคับ บำบัดรักษานี้ มิใช่เป็นมาตรการในการนำบุคคลมาลงโทษทางอาญา เพราะถือว่าผู้ติดยาเสพติดเป็น ผู้ป่วยที่ต้องแก้ไขฟื้นฟู ดังนั้น จึงถือว่าเป็นการนำบุคคลเข้าสู่ “โครงการหลบเลี่ยงการตัดสิน ลงโทษ”⁹⁹ โดยใช้หลักแทนการดำเนินคดีอาญา (diversion) ซึ่งแยกออกเป็น 2 กรณี คือ กรณีแรกผู้ที่ ถูกบังคับบำบัดรักษายังมิได้มีฐานะเป็นจำเลยหรือนักโทษเพียงแต่เป็นผู้ถูกคุมขังในขั้นตอนของ การสอบสวนเท่านั้น โดยพนักงานเจ้าหน้าที่จะส่งตัวผู้นั้นเข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพในศูนย์ฟื้นฟู สมรรถภาพที่กำหนดไว้โดยองค์กรฝ่ายบริหาร ซึ่งหากผู้ต้องหาไม่จำเป็นต้องได้รับการใช้การบังคับ บำบัดรักษานี้หรือไม่ประสบผลสำเร็จ พนักงานสอบสวนก็จะดำเนินการตามขั้นตอนของ กระบวนการยุติธรรมตามแบบพิธี เพื่อใช้อำนาจศาลในการพิจารณาพิพากษาลงโทษทางอาญาต่อ บุคคลนั้นต่อไป สำหรับกรณีที่สองคือผู้ที่ถูกบังคับบำบัดรักษายังมิได้มีฐานะเป็นจำเลยหรือนักโทษ เช่นกัน หรือความเป็นนักโทษได้สิ้นสุดลงแล้ว แต่ผู้นั้นต้องได้รับการแก้ไขฟื้นฟู ซึ่งพนักงาน เจ้าหน้าที่หรือบุคคลที่รับการมอบหมายตามกฎหมายจะนำตัวไปบำบัดรักษา หรือฟื้นฟูสมรรถภาพ ตามขั้นตอนที่กำหนดไว้โดยองค์กรฝ่ายบริหาร อย่างไรก็ดี การให้อำนาจดำเนินการของ ฝ่ายบริหาร ในการบังคับบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติดนี้ บทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ให้อำนาจจะต้องไม่เป็นการขัด ต่อหลักการของรัฐธรรมนูญที่ว่า การพิจารณาพิพากษาอรรถคดีเป็นอำนาจของศาล องค์กรอื่นใดที่ มิใช่ศาลมีอำนาจจะพิจารณาลงโทษทางอาญาแก่บุคคลใดได้

แนวความคิดและเหตุผลของการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการดำเนินคดีอันเป็นการ เปลี่ยนแปลงวิธีดำเนินการกับผู้ต้องหาจากที่กำหนดไว้ตามกระบวนการพิจารณาความหรือเป็นการ ปฏิบัติที่มีได้ดำเนินไปตามกลไกการบริหารงานยุติธรรมทางคดีอาญาตามระบบนั้น เนื่องจาก

1. ปัจจุบันวัตถุประสงค์ในการดำเนินคดีอาญาได้ให้ความสำคัญแก่ผลคดีที่ ผู้กระทำความผิดจะได้รับเนื่องจากการลงโทษ คือมุ่งเน้นให้ผู้กระทำความผิดได้ปรับปรุงแก้ไขและกลับตัว เป็นคนดีของสังคมด้วย มิใช่มุ่งเน้นเพียงการดำเนินคดีกับผู้ต้องหาเพื่อลงโทษให้สาสมกับความผิด เท่านั้น

⁹⁸ ศิริศักดิ์ ดิยะพรรณ, มาตรการแทนการดำเนินคดีอาญา, วารสารอัยการ, 14 (สิงหาคม 2534), 67.

⁹⁹ สุรางค์ เจียรณมงคล, ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติด ยาเสพติด, วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชานิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, (2538), 87.

2. ผู้กระทำความผิดบางคนเป็นผู้ไม่สมควรได้รับโทษเนื่องจากมิได้มีจิตใจชั่วร้าย หรือมีเจตนาร้าย (mens rea) อยู่ในการกระทำ แต่ได้กระทำความผิดด้วยเหตุบางประการ เช่น การติดยาเสพติด หรือได้กระทำความผิดกฎหมายบางอย่างที่มีได้เป็นความผิดในตัวเอง (mala prohibita)¹⁰⁰

3. การดำเนินการโดยใช้วิธีการแทนการดำเนินคดีอาญานั้น จะสามารถเอื้อประโยชน์ต่อผู้ที่เกี่ยวข้องในคดีมากที่สุด เพราะวัตถุประสงค์หลักของการปฏิบัติเช่นนี้เพื่อการประหยัดค่าใช้จ่าย เพื่อแก้ไขนิสัยของผู้กระทำความผิด เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและความรวดเร็วในการยุติข้อพิพาท และดำเนินการต่อผู้กระทำความผิดอย่างมีมนุษยธรรมขึ้นแทน ส่วนรูปแบบและขั้นตอนที่การเปลี่ยนรูปการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนขึ้นศาลอาจเกิดขึ้นได้นั้น มีดังนี้

1) การเปลี่ยนรูปแบบในชั้นก่อนถึงเจ้าพนักงาน มักจะเกิดขึ้นและเป็นไปในลักษณะประนีประนอมยอมความของคู่ความ การไกล่เกลี่ยทำขวัญ การขอขมาของผู้กระทำความผิด

2) การเปลี่ยนรูปแบบในชั้นจับกุม โดยมากมักจะเกิดขึ้นในรูปแบบของการว่ากล่าวตักเตือนในคดีความผิดเล็กน้อย การตกลงชดเชยค่าเสียหายจนเป็นที่พอใจแก่ผู้เสียหาย

3) การเปลี่ยนรูปแบบในชั้นสอบสวน มักจะเป็นการดำเนินการของพนักงานสอบสวนในรูปของการตั้งคสอบสวน และส่งตัวผู้กระทำความผิดที่วิกลจริตไปบำบัดรักษาทางจิตยังโรงพยาบาลโรคจิต ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 14 หรือการเปรียบเทียบปรับในคดีบางประเภทตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 37 และมาตรา 38

4) การเปลี่ยนรูปแบบในชั้นของพนักงานอัยการ โดยทั่วไปจะกระทำได้ในรูปของการตั้งเปรียบเทียบคดี การชะลอการฟ้อง

ประโยชน์ของการใช้หลักแทนการดำเนินคดีอาญา ได้แก่

1. ให้โอกาสผู้กระทำความผิดที่มีได้มีสำนึกตนเป็นอาชญากรได้กลับตัวเป็นคนดี
2. เป็นผลดีแก่ประวัติและอนาคตของผู้กระทำความผิด คือไม่มีใบแดงแจ้งโทษ ไม่ได้ชื่อว่าเป็นคนชั่วหรือเป็นนักโทษ ไม่ได้ชื่อว่าเป็นอาชญากร ไม่ถูกตามหน้า ไม่มีปมด้อย ไม่ถูกรังเกียจ ไม่เสียอนาคต ไม่เสียชื่อเสียง

3. ผู้กระทำความผิดไม่เสียเวลาในการศึกษาเล่าเรียน หรือไม่ต้องออกจากงานและสามารถทำงานได้เหมือนปกติ ไม่เกิดปัญหาแก่ครอบครัว

¹⁰⁰เรวัต จำเริญม, **ชะลอการฟ้อง**, วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชานิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, (2522), 16.

4. ผู้กระทำผิดไม่ต้องไปคลุกคลีสมาคมกับผู้ซึ่งประเภทอื่นที่มีสันดานเป็นอาชญากรในเรือนจำ
5. เป็นผลดีต่อสุขภาพทั้งทางกายและจิตใจของผู้กระทำผิด
6. ช่วยลดปัญหาอาชญากรรมโดยทางอ้อม เพราะเมื่อเขากลับตัวเป็นคนดี อาชญากรรมที่จะไปก่อก็ลดลง ทำให้สังคมปลอดภัยขึ้น
7. ช่วยลดปัญหานักโทษล้นเรือนจำได้ดีมาก เพราะนักโทษในเรือนจำและทัณฑสถานต่าง ๆ มีผู้ต้องขังที่มีโทษจำคุกระยะสั้นเป็นจำนวนมาก
8. ช่วยลดงบประมาณค่าใช้จ่ายต่าง ๆ เช่น ค่าเลี้ยงดู เครื่องอุปโภคบริโภค ซึ่งรัฐต้องจ่ายเป็นค่าใช้จ่ายในการเลี้ยงดูผู้ต้องขังจำนวนมาก ซึ่งผลดีข้อนี้นับว่าเป็นผลดีต่อส่วนรวมทั้งสังคมและรัฐ

ดังนั้น ในการนำหลักการแทนการดำเนินคดีอาชญามาใช้ในความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด กฎหมาย¹⁰¹ ได้กำหนดให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายบริหารนำตัวผู้เสพยาเสพติดหรือผู้ที่เสพยาเสพติดให้โทษที่ต้องโทษเป็นครั้งที่สามไปบังคับบำบัดรักษายังศูนย์ฟื้นฟู หรือสถานพยาบาลหรือสถานพักฟื้นได้โดยไม่ต้องได้รับการพิจารณาพิพากษาความผิดจากศาลก่อนซึ่งเป็นผลดีโดยตรงต่อการบำบัดรักษา และลดจำนวนผู้ติดยาเสพติดในสังคมลง ตลอดจนสามารถส่งผลที่ดีในทางอ้อมต่อการลดปัญหาอาชญากรรม ตามแนวความคิดแห่งทฤษฎีการควบคุมอาชญากรรม (crime control) ที่มุ่งควบคุม ระวัง และปราบปรามอาชญากรรมเป็นหลัก แต่รัฐที่มีการปกครองใน ระบบแห่งความเป็นนิติรัฐ ก็ต้องไม่นำวิธีการดังกล่าวนี้มาใช้เพื่อส่งเสริมประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรม จนมองข้ามความสำคัญแห่งการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพทางอาญาของบุคคลตามแนวความคิดแห่งทฤษฎีกระบวนการนิติธรรม (due process) ไปโดยเฉพาะเมื่อบุคคลนั้นต้องตกอยู่ในสถานะผู้ต้องหาหรือผู้ถูกคุมขัง และต้องรับสภาพจำยอมจากการถูกจำกัดสิทธิเสรีภาพบางประการอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ทั้งที่ได้รับการสนับสนุนตามกฎหมายรัฐธรรมนูญว่าไม่มีความผิด และก่อนมีคำพิพากษาอันถึงที่สุดแสดงว่าบุคคลใดได้กระทำความผิด จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดมิได้

2.5.3 วัตถุประสงค์ของการลงโทษทางอาญา

มนุษย์ เป็นสัตว์สังคม ไม่สามารถอยู่หรือดำเนินชีวิตอยู่เพียงลำพังได้ และเมื่อได้มาอยู่ร่วมกันเป็นสังคมย่อมมีความจำเป็นต้องมีกฎระเบียบเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการกำหนดพฤติกรรม

¹⁰¹พระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. 2545 พระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. 2522 และพระราชบัญญัติวัตถุออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาท พ.ศ. 2518.

ของมนุษย์มิให้ก่อหรือสร้างความเดือดร้อนให้แก่ผู้อื่น อันจะส่งผลถึงความสงบเรียบร้อยในสังคมโดยรวม การดำเนินชีวิตร่วมกันในสังคมให้เป็นไปโดยราบรื่นนั้น ย่อมประกอบด้วยปัจจัยหลายประการ เป็นต้นว่า ความเข้าใจดีต่อกัน ความสัมพันธ์อันสนิท ความเป็นผู้ไม่ตกอยู่ในความโลภ โกรธ หลง ที่สำคัญและจำเป็นยิ่งอีกประการหนึ่งได้แก่ “ความเสียสละ” ณ ที่นี้ “ความเสียสละ” หมายถึงการที่ทุกคนยอมจำกัดเสรีภาพของตนให้อยู่ภายในขอบเขตซึ่งได้กำหนดขึ้น โดยมุ่งหวังความสงบและความสันติสุขทั่วหน้ากัน “ขอบเขต” นี้แสดงออกในรูปการกำหนดให้ปฏิบัติ หรือการบังคับความประพฤติ ซึ่งบุคคลทุกคนจำต้องปฏิบัติตามในความเกี่ยวพันระหว่างกันและกัน ข้อกำหนดหรือข้อบังคับอันบุคคลจำต้องปฏิบัติตามนี้เอง เราเรียกกันว่า “กฎหมาย”¹⁰²

“กฎหมาย” จึงมีความหมายถึง ข้อบังคับ คำสั่ง หรือข้อห้ามอันรัฐได้กำหนดขึ้นใช้บังคับความประพฤติของพลเมืองโดยทั่วไป และมีลักษณะใช้ได้อยู่เสมอ อันบังคับให้ทุกคนต้องปฏิบัติตาม ถ้าผู้ใดฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตาม ย่อมต้องมีความผิดและถูกลงโทษ

ผู้กระทำความผิดหรือผู้กระทำความผิดกฎหมาย แบ่งออกเป็นสองประเภท ตามลักษณะของกฎหมายสารบัญญัติ ได้แก่ ผู้กระทำความผิดทางแพ่ง และผู้กระทำความผิดทางอาญา

ในที่นี้ จะขอกล่าวถึงเฉพาะผู้กระทำความผิดทางอาญา ซึ่งหมายถึงผู้กระทำความผิดตามความที่กำหนดไว้ในกฎหมายอันมีวัตถุประสงค์เพื่อการคุ้มครองป้องกันสังคมให้อยู่กันด้วยความผาสุก ปลอดภัย และอยู่ในศีลธรรมอันดี คือ ประมวลกฎหมายอาญา พ.ศ. 2499 ซึ่งได้กำหนดลักษณะความผิดและกำหนดโทษไว้ เช่น ในเรื่องเกี่ยวกับความมั่นคงแห่งราชอาณาจักร ความสงบสุขของประชาชน ความปลอดภัยในชีวิต ร่างกาย และทรัพย์สิน ความผิดอันเกี่ยวกับการก่อให้เกิดอันตรายต่อประชาชนและสังคม และกฎหมายอื่นที่มีบทกำหนดโทษในทางอาญา เช่น พระราชบัญญัติจราจรทางบก พ.ศ. 2477 พระราชบัญญัติสุรา พ.ศ. 2493 พระราชบัญญัติการขายยา พ.ศ. 2493 ฯลฯ

การที่ผู้บัญญัติกฎหมายได้ใช้ “การลงโทษ” เป็นวิธีการบังคับอย่างหนึ่งของกฎหมายนั้น สืบเนื่องมาจากความคิดเห็นต่าง ๆ ดังจะกล่าวต่อไป¹⁰³

1. ทฤษฎีแห่งการแก้แค้น ทฤษฎีนี้อ้างว่า มนุษย์มีธรรมชาติอยู่ประการหนึ่ง คือ เมื่อมีใครทำละเมิด หรือกระทำให้เป็นที่ยึดเคืองอย่างใดอย่างหนึ่งขึ้นแก่ตน มนุษย์ผู้นั้นจะเกิดความรู้สึกขึ้น

¹⁰² บุญหยด พันธุ์เพ็ง, การลงโทษผู้กระทำความผิดทางอาญา, วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขา การเมืองการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, (2502), 1.

¹⁰³ ชาตรี ศรีนวนนิต, การลงโทษจำคุก, วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขา นิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, (2502), 15-20.

2 ประการ คือ โกรธหรือกลัว ความรู้สึกนี้จะบันดาลให้มนุษย์ กระทำตอบแทนแก่ผู้ละเมิด หรือผู้ที่มาทำให้เป็นที่ขัดใจนั้นบ้าง การกระทำตอบแทนเช่นนี้เรียกกันว่า “การแก้แค้น (vengeance)” การแก้แค้น เป็นปฏิกิริยาที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ ตามหลักแห่งเหตุและผล เป็นเครื่องยับยั้งอย่างหนึ่ง มิให้อาชญากรรมเกิดขึ้น แต่การที่รัฐจะปล่อยให้อุบายใช้สิทธิแก้แค้นกันเองนั้น ย่อมก่อให้เกิดผลร้ายขึ้นมาก เพราะฉะนั้นรัฐจึงต้องเข้าควบคุมโดยจัดการลงโทษผู้ละเมิดเสียเอง

ข้ออ้างทฤษฎีนี้ที่ว่า “มนุษย์ที่ถูกละเมิด ย่อมจะเกิดความรู้สึกโกรธ หรือกลัว และแล้วก็จะหาทางกระทำตอบแทน” นั้น เป็นข้ออ้างที่แก่นักจิตวิทยาสมัยใหม่ ก็ยอมรับว่าเป็นความจริง เพราะเป็นข้ออ้างที่ตรงกับหลักชีววิทยา (biology) ซึ่งกล่าวว่า “ชีวิตินทรีย์ทั้งหลาย ย่อมแสดงปฏิกิริยา (react) ต่อสิ่งเร้า เพราะฉะนั้นการลงโทษโดยอาศัยทฤษฎีนี้ จึงเป็นสิ่งที่มีความหมายอยู่มาก ดังเราจะเห็นได้ว่า การใช้การลงโทษ เป็นวิธีการบังคับของกฎหมาย หรือการผิดระเบียบอย่างอื่นนั้น ได้ปฏิบัติกันตลอดมาและทั่วไป ไม่ว่าจะเป็นเอกชนหรือรัฐบาลทั้งหลายในโลก

อย่างไรก็ตาม การลงโทษเพื่อการแก้แค้นนั้น มีข้อเสียอยู่หลายประการ ได้แก่ อาจก่อให้เกิดความไม่ยุติธรรมได้โดยง่าย เนื่องจากผู้ถูกละเมิดอาจลงโทษด้วยความโกรธ จึงอาจลงโทษรุนแรงเกินกว่าเหตุ เป็นการแสดงถึงความป่าเถื่อนของผู้ลงโทษ เนื่องจากการลงโทษเพื่อแก้แค้น มีพื้นฐานมาจากอารมณ์โกรธ เกลียด หรือกลัว อันเป็นความรู้สึกที่มีมาแต่เดิมของมนุษย์ มนุษย์ที่ถือว่าเป็นผู้เจริญแล้วจะต้องขัดเกลาความรู้สึกเดิมให้เบาบางลง การลงโทษเพื่อแก้แค้น ไม่ได้กระทำไปเพื่ออบรมบ่มนิสัยของผู้ถูกลงโทษ จึงไม่เป็นการป้องกันการกระทำผิดซ้ำได้ การลงโทษเพื่อการแก้แค้น เป็นการแสดงถึงความเป็นศัตรูกัน มนุษย์ที่อยู่กันด้วยความโกรธ เกลียด และความกลัวนั้น ย่อมหาความสุขมิได้ และการลงโทษโดยรัฐ เป็นการใช้สิทธิแก้แค้นแทนพลเมือง ซึ่งเป็นการกระทำที่มีขอบ เนื่องจากรัฐเป็นตัวแทนของชุมชน มิได้เป็นตัวแทนของพลเมืองคนใดคนหนึ่ง จึงมีหน้าที่ที่จะให้ความช่วยเหลือดูแลพลเมืองในฐานะเป็นผู้ปกครองรัฐ แต่หากตั้งตนเป็นศัตรูต่อพลเมืองคนใดคนหนึ่ง ถึงแม้เขาจะเป็นผู้กระทำการละเมิดต่อผู้อื่นก็ตาม รัฐก็ไม่ควรแสดง ซึ่งเป็นการกระทำที่มีขอบ เนื่องจากรัฐเป็นตัวแทนของชุมชน มิได้เป็นตัวแทนของพลเมืองคนใดคนหนึ่ง จึงมีหน้าที่ที่จะให้ความช่วยเหลือดูแลพลเมืองในฐานะเป็นผู้ปกครองรัฐ แต่หากตั้งตนเป็นศัตรูต่อพลเมืองคนใดคนหนึ่ง ถึงแม้เขาจะเป็นผู้กระทำการละเมิดต่อผู้อื่นก็ตาม รัฐก็ไม่ควรแสดงความรุนแรงต่อพลเมืองอันเป็นตัวอย่างที่ไม่ดีต่อประชาชน

2. ทฤษฎีแห่งความยุติธรรมทฤษฎีนี้อ้างว่า มนุษย์ย่อมเสมอภาคกันโดยกำเนิด การที่มนุษย์คนหนึ่ง ทำละเมิดแก่มนุษย์ผู้ถูกละเมิด ด้วยวิธีใดวิธีหนึ่ง จึงเป็นความยุติธรรมแล้ว อีกประการหนึ่ง กฎหมายย่อมเป็นหลักความประพฤติที่ดีของบุคคล โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสมัยโบราณถือกันว่า กฎหมายเป็นหลักความยุติธรรมประจำโลก เป็นสิ่งที่พระเจ้าเป็นเจ้าบนสวรรค์สร้างขึ้น หาใช่สิ่งที่

มนุษย์สร้างขึ้นเองไม่ เพราะฉะนั้นผู้ใดละเมิดกฎหมายก็เท่ากับว่า ได้ละเมิดหลักความยุติธรรม เหล่านั้น จึงต้องใช้หนี้ความผิดของตนด้วยการถูกลงโทษ

การที่กฎหมายบังคับให้ผู้ละเมิดต้องชดใช้ความเสียหายให้แก่ผู้ถูกละเมิดนั้น ย่อมถือว่ามีความยุติธรรมอยู่ แต่เมื่อได้ชดใช้ค่าเสียหายแล้ว รัฐยังลงโทษด้วยวิธีการจำคุก หรือมีการปรับอีก ถือว่ามีความยุติธรรมหรือไม่ แต่ถึงแม้ว่าผู้กระทำความผิดจะไม่สามารถชดใช้ค่าเสียหายให้แก่ผู้ถูกละเมิดได้ แต่การนำตัวผู้กระทำความผิดไปลงโทษจำคุก ก็ไม่ทำให้ผู้ถูกละเมิดได้รับการชดใช้ค่าเสียหาย แต่ประการใด นอกจากอาจได้รับความพอใจเท่านั้น

การลงโทษโดยอ้างว่าเพื่อความยุติธรรม จึงเป็นทฤษฎีที่ไม่ถูกต้องกับความเป็นจริงมากนัก นอกจากนี้ ยังนำมาปฏิบัติไม่ได้จริง เนื่องจากผู้ตรากฎหมาย หรือผู้ใช้กฎหมาย มักมีอคติอยู่เสมอ ในบางกรณี การลงโทษ แทนที่จะก่อให้เกิดความเป็นธรรมกลับก่อความอยุติธรรม เนื่องจากในบางครั้งกลับเป็นเครื่องมือให้มนุษย์คนหนึ่งใช้ไปกดขี่มนุษย์อีกคนหนึ่งได้

3. ทฤษฎีใครทำดีได้ดีใครทำชั่วได้ชั่วทฤษฎีนี้อ้างว่า ในโลกนี้มีความดีและความชั่วอยู่ ผู้ที่กระทำความดีย่อมได้รับความสุขเป็นรางวัล ส่วนผู้กระทำความชั่ว ย่อมจะได้รับความทุกข์เป็นโทษ กฎหมายคือหลักแห่งความประพฤติที่ดีของบุคคล ดังนั้นเมื่อใครละเมิดกฎหมาย ก็แปลว่าไม่ประพฤติดี ผลตอบแทนจึงต้องเป็นโทษ ทั้งนี้เพื่อให้เป็นไปตามหลักแห่งเหตุและผล

ทฤษฎีนี้กล่าวอ้างต่อไปว่า สังคมต้องลงโทษผู้กระทำความผิด เพื่อให้เขาและคนอื่น ๆ สำนึกไว้เสมอว่า การกระทำความผิดกฎหมาย ย่อมไม่มีผลดีอะไรเลย (the crime dose not pay) หากไม่เป็นเช่นนั้นแล้ว กฎหมายก็จะขาดความศักดิ์สิทธิ์ ไม่มีใครกระทำความผิด เมื่อไม่มีใครกระทำความผิดตามกฎหมาย สังคมก็เกิดความวุ่นวาย

อย่างไรก็ตาม ทฤษฎีนี้ มีข้อโต้แย้งอยู่ 2-3 ประการ ได้แก่

ประการที่ 1 “ใครทำดีย่อมได้ดี ใครทำชั่วย่อมได้ชั่ว” เป็นทฤษฎีทางศาสนาหรือศีลธรรมมากกว่า ไม่สมควรนำมาปะปนกับกฎหมาย เมื่อพิจารณาแล้ว จะเห็นว่าหลักทางศาสนาและหลักทางกฎหมายมีความแตกต่างกันอยู่ไม่น้อย แม้ว่ากฎหมายโดยส่วนใหญ่จะอาศัยหลักของศีลธรรมเป็นเครื่องกำหนด แต่มีกฎหมายอีกไม่น้อยที่ไม่ได้อาศัยหลักศีลธรรมเป็นเครื่องกำหนด เช่น กฎหมายเกี่ยวกับการทหาร การเมือง การปกครอง เป็นต้น และที่สำคัญกฎหมายเป็นคำสั่งคำบังคับของผู้มีอำนาจปกครอง ย่อมมีการตราออกมาตามความประสงค์ของผู้มีอำนาจ การกระทำความผิดกฎหมาย จึงเป็นเพียงการละเมิดกฎ ระเบียบ คำสั่ง ข้อบังคับของผู้ปกครองแผ่นดินเท่านั้น อาจจะไม่ถือว่าเป็นการทำชั่วก็ได้ แต่เป็นการทำตัวที่ไม่ถูกต้อง การแก้ไขบุคคลเหล่านี้ด้วยวิธีการลงโทษ อาจจะไม่ถูกต้องนัก ต้องแก้ไขด้วยวิธีการฝึกอบรมเสียใหม่จึงจะได้ผลดี

ประการที่ 2 หลักการที่ว่า “ใครทำดีย่อมได้ดี ใครทำชั่วย่อมได้ชั่ว” เป็นหลักที่เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไป แต่การกำหนดว่าสิ่งไหนดี สิ่งไหนชั่ว เป็นเรื่องที่กำหนดได้ยาก เพราะการกระทำหรือสิ่งใด ๆ จะดีหรือชั่ว อาจขึ้นอยู่กับความนิยมชมชอบและวิวัฒนาการในด้านต่าง ๆ ในแต่ละยุคแต่ละสมัยที่แตกต่างกัน ความประพฤติบางอย่างอาจเป็นสิ่งที่ชั่วร้ายในอดีต เช่น การผิดลูกผิดเมียชาวบ้านถือเป็นการประพฤติดังร้ายแรง แต่ปัจจุบันอาจเป็นเพียงการกระทำที่ไม่เหมาะสมเท่านั้น เพราะมีสามีภรรยาบางคู่ในปัจจุบันที่มีรสนิยมในเรื่องของการเปลี่ยนคู่นอน เป็นต้น

ตามหลักศาสนาพุทธสอนว่า “ความดี คือสิ่งที่ทำแล้วให้ผลเป็นสุข ความชั่ว คือสิ่งที่ทำแล้วให้ผลเป็นทุกข์ ตามหลักนี้ การวินิจฉัยว่า อะไรเป็นความดี อะไรเป็นความชั่ว ถือเอาผลเป็นเครื่องวินิจฉัย เพราะฉะนั้น เมื่อบุคคลหนึ่ง อยากจะรู้ว่าอะไรเป็นความดี อะไรเป็นความชั่ว ก็ต้องทดลองทำดูก่อน เพื่อให้ได้ผลมาเป็นเครื่องวินิจฉัย บางคนต้องเข้าไปอยู่ในเรือนจำเป็นเวลานานถึง 20 ปี หรือตลอดชีวิต เมื่อเป็นเช่นนี้แล้วก็ไม่สามารถแก้ไขอะไรได้ เพราะแก่เสียแล้ว หรือตายในคุกเสียก่อน

ประการที่ 3 ข้ออ้างที่ว่า สังคมต้องลงโทษให้บุคคลสำนึกอยู่เสมอว่า การกระทำผิดกฎหมาย ย่อมไม่มีผลดีอะไรเลย (the crime dose not pay) นั้น บุคคลจะมีความเชื่อเช่นนั้นได้ ก็ต่อเมื่อมีกลไกแห่งความเป็นธรรมที่เชื่อถือได้ ด้วยการนำเอาตัวผู้กระทำผิดที่แท้จริงมาลงโทษได้ ทุกครั้งหรือเป็นส่วนใหญ่ แต่ในความจริงที่เกิดขึ้น มักจะได้ยินอยู่เสมอว่า จับแพะเข้าคุก หรืออาชญากรรมบางรายที่เกิดขึ้น โดยเฉพาะอาชญากรรมที่ร้ายแรงก็ไม่สามารถนำเอาตัวผู้กระทำผิดมาลงโทษได้ ยิ่งจะทำให้เกิดความรู้สึกกลับข้างใจว่า ทำผิดกฎหมายแล้ว ไม่มีผลดีอะไรเลยจริงหรือ เพราะในปัจจุบัน มีผู้กระทำความผิดจำนวนไม่น้อย ที่กฎหมายไม่สามารถนำเอาตัวมาลงโทษได้ เพราะไม่มีพยานหลักฐานที่เพียงพอ หรือถ้ามีก็ถูกบิดเบือนไปจนไม่สามารถเอาผิดได้ เมื่อเป็นเช่นนี้แล้ว จะสร้างความเชื่อถือ ความสำนึกให้แก่บุคคลได้อย่างไรว่า การกระทำผิดกฎหมาย ย่อมไม่มีผลดีอะไรเลย (the crime dose not pay)

4. ทฤษฎีความอิสระในการเลือกกระทำ (the free will) ทฤษฎีนี้ มาจากแนวความคิดที่ว่า บุคคลเป็นเจ้าของชีวิตของตนเอง ต้องรับผิดชอบในชีวิตของตนเอง หรือเป็นผู้กำหนดชะตาชีวิตของตนเอง ดังนั้น จึงมีอิสระที่จะเลือกกระทำอย่างไรก็ได้ตามแต่จะเห็นชอบ ถ้าต้องการรางวัล ก็ต้องเลือกที่จะทำความดีหรือความถูกต้อง แต่ถ้าเลือกที่จะทำผิดกฎหมาย ก็ต้องได้รับโทษเป็นสิ่งตอบแทน การลงโทษเป็นวิธีการที่ดีที่สุดที่จะบังคับให้บุคคลเลือกที่จะทำถูกต้องกฎหมาย เพราะถ้าเลือกที่จะทำผิดกฎหมายก็ต้องได้รับโทษ

ทฤษฎีนี้ เป็นความคิดที่มีอยู่ก่อนคริสต์ศตวรรษที่ 19 ก่อนที่จะเกิดนักอาชญาวิทยาคนสำคัญ ๆ เพราะฉะนั้น คนที่บัญญัติกฎหมายในสมัยนั้น ยังไม่เห็นถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล

ทั้งทางร่างกายและจิตใจ ทั้งมองไม่เห็นว่าคุณภาพแวดล้อมจะมีอิทธิพลเหนือชีวิตมนุษย์อย่างไร จึงทำให้ผู้ร่างกฎหมายในสมัยนั้นยึดเอาลักษณะแห่งการกระทำ มาเป็นหลักในความรับผิดชอบทางอาญาบุคคล เพราะฉะนั้น บุคคลทุกคน ไม่ว่าจะเป็นเด็กหรือผู้ใหญ่ ผู้ชายหรือผู้หญิง คนบ้าเสียสติหรือคนดี เมื่อได้กระทำความผิดกฎหมายแล้ว ย่อมถูกลงโทษเหมือนกันหมด เจตนาในการกระทำก็ดี มูลเหตุจูงใจในการกระทำผิดก็ดี ไม่มีความสำคัญในทฤษฎีนี้

ในปัจจุบัน นักอาชญาวิทยาเกือบทุกท่าน ยืนยันว่า มูลเหตุแห่งการกระทำผิดของบุคคล (causes of crime) นั้น มิได้มาจากเหตุภายในกายของบุคคลแต่เพียงอย่างเดียว หากแต่สิ่งแวดล้อมภายนอกก็เป็นสาเหตุที่สำคัญ จึงเป็นการคัดค้านทฤษฎีที่ว่าบุคคลย่อมมีอิสระที่จะเลือกกระทำ จึงทำให้ทฤษฎีนี้เสื่อมความนิยมลงไปมาก

5. ทฤษฎีแห่งการรักษาความสงบเรียบร้อย หรือการป้องกันสังคม (social defence) ทฤษฎีนี้อ้างว่า การที่รัฐต้องลงโทษผู้ละเมิดกฎหมาย ก็เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคม ประชาชน หรือเพื่อป้องกันสังคมไว้ มิให้ถูกรบกวนจากการกระทำต่าง ๆ อันเป็นที่เดือดร้อนเสียหาย เพราะการบังคับให้ผู้ละเมิดกฎหมายชดใช้ค่าสินไหมทดแทนอย่างเดียวก็นั้น ไม่เป็นวิธีการอันเพียงพอที่จะรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคมไว้ได้ เพราะการลงโทษ หรือความกลัวที่จะถูกลงโทษ ย่อมทำให้เกิดการหดถอย (withdraw) ขึ้นแก่ผู้ที่จะกระทำความผิดกฎหมาย ดังนั้นจึงเป็นวิธีการป้องกันอาชญากรรมได้อีกวิธีหนึ่ง และถ้าโทษนั้นเป็นการกำจัดอาชญากรโดยเด็ดขาด เช่น การประหารชีวิต การเนรเทศ ก็เป็นการป้องกันได้อย่างหนึ่ง ในเมื่อผู้ถูกลงโทษเป็นอาชญากรโดยติดเป็นนิสัย

การกระทำความผิด หรือการกระทำอันเป็นปฏิปักษ์ต่อชุมชน เป็นการขัดขึ้นฝืนต่อข้อบังคับ อันเป็นเครื่องประกันความมั่นคง ความสัมพันธ์อันดีระหว่างมนุษย์ ย่อมก่อให้เกิดความรู้สึกในบุคคลซึ่งเป็นสมาชิกร่วมชุมชนเดียวกันกับผู้กระทำความผิดได้ 2 ประการ คือ¹⁰⁴

ประการที่ 1 ความรู้สึกเกลียดชัง ไม่พอใจในการกระทำนั้นเป็นความรู้สึกที่ทำให้เห็นว่าบุคคลผู้กระทำความผิดเป็นผู้ที่มีความชั่วช้าน่ารังเกียจ มีความประพฤติที่ผิดธรรมดาสามัญ หรือไม่น่าไว้วางใจ เมื่อมีการกระทำความผิดรายหนึ่งรายใดเกิดขึ้น บรรดาสมาชิกของชุมชนย่อมพากันรู้สึกว่า ได้มีการบางอย่างผิดไปจากธรรมดา และขัดขวางต่อระเบียบในชุมชนเกิดขึ้น ซึ่งเป็นผลให้

¹⁰⁴ บุญหยด พันธุ์เพ็ง, การลงโทษผู้กระทำความผิดทางอาญา, วิทยานิพนธ์ปริญญาโทสาขากฎหมาย การปกครอง คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, (2502), 7-10.

เกิดความรู้สึกเกลียดชังต่อผู้กระทำความผิด และทำให้รู้สึกว่าจะต้องมีการกระทำตอบต่อบุคคลผู้กระทำความผิดติดตามมาทันที

ประการที่ 2 ความรู้สึกหวาดกลัวว่าจะเกิดการเช่นนั้นขึ้นอีกในอนาคตในบรรดาผู้อยู่ร่วมชุมชนเดียวกันกับผู้กระทำความผิด เมื่อได้พบเห็นเหตุการณ์หรือความกระทบกระเทือนต่อความสงบเรียบร้อยของชุมชน ไม่ว่าจะอยู่ในขั้นรุนแรง หรือไม่รุนแรงเพียงใด ก็ย่อมจะรู้สึกหวาดระแวงเกรงอันตราย และความรู้สึกในความปลอดภัยในการเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์ระหว่างกันได้ลดน้อยลง สมาชิกในชุมชนไม่กล้าแต่เพียงว่า ผู้ที่ได้กระทำความผิดนั้น จะกลับกระทำการแสดงตนเป็นปฏิปักษ์ต่อชุมชนขึ้นมาอีก แต่ยังหวาดกลัวต่อไปอีกว่า ความผิดที่เกิดขึ้นนั้นอาจชักจูงให้ผู้อื่นกระทำความผิดขึ้นอีก

เนื่องจากการลงโทษเป็นการกระทำตอบของชุมชนอย่างสำคัญต่อผู้กระทำความผิด ฉะนั้นจึงจำเป็นต้องมีลักษณะที่ตรงกับความรู้สึกของผู้อยู่ในชุมชนทั้งสองประการดังกล่าว คือการลงโทษนั้นจะต้องเป็นทั้งการแก้ไขทดแทน และการป้องกันมิให้มีความผิดเกิดขึ้นใหม่อีก นอกจากนี้การลงโทษยังมีวัตถุประสงค์หรือความมุ่งหมายอย่างอื่น ๆ อีก ซึ่งเมื่อสรุปแล้ว ความมุ่งหมายในการลงโทษนั้น ประมวลได้ดังนี้

2.5.3.1 เพื่อปราบปรามผู้กระทำความผิด เมื่อมีผู้กระทำความผิดเกิดขึ้นในชุมชน และได้ตัวมาลงโทษ จะโดยสถานใดก็ตาม ตามฐานานุโทษแห่งความผิด ย่อมได้ชื่อว่าเป็นการ “ปราบ” ผู้กระทำความผิดให้เลิกหรืองดเว้นการกระทำความผิดนั้นอีก ยิ่งในการลงโทษประหารชีวิต ซึ่งมีผลคือ ทำให้ผู้ถูกลงโทษถึงแก่ความตาย เป็นการกำจัดผู้กระทำความผิด หรือเป็นการปราบอย่างที่ว่า ไม่มีโอกาสที่จะกลับมากระทำความผิดได้อีก

2.5.3.2 เพื่อป้องกันมิให้มีการกระทำความผิดเกิดขึ้น ข้อนี้เป็นผลสืบเนื่องมาจากความรู้สึกของชุมชนที่ว่า มีความรู้สึกหวาดกลัวว่า จะเกิดการกระทำความผิดเช่นนั้นขึ้นมาอีก การลงโทษจึงเป็นทางหนึ่งที่จะป้องกันมิให้มีการกระทำความผิดเกิดขึ้น ด้วยเหตุผลว่า การลงโทษ ซึ่งอาจจะเป็นการทรมานอย่างโหดร้าย หรือโทษถึงตาย เป็นทางที่จะทำให้ผู้ที่ได้รับโทษนั้นสำนึกถึงความโหดร้ายของโทษทัณฑ์ที่พึงจะได้รับ ซึ่งเรียกได้ว่าเป็นการป้องกันเฉพาะตัว คือ ป้องกันโดยตรงต่อผู้กระทำความผิดเอง มิให้กลับไปทำความผิดขึ้นใหม่อีก

อีกประการหนึ่ง การลงโทษ เป็นการป้องกันบุคคลอื่นโดยทั่วไปมิให้กระทำความผิด กล่าวคือ เมื่อได้มีการลงโทษผู้กระทำความผิดคนใดคนหนึ่งขึ้น จากผลของการลงโทษนั้น เป็นมูลกรณีที่จะทำให้เกิดความหวาดหวั่น เกรงกลัวขึ้นในหมู่ผู้ที่จะกระทำความผิดซ้ำตามแบบอย่าง เป็นการขู่พวกเหล่าร้าย หรืออย่างน้อยก็อาจจะเป็นเรื่องยับยั้งให้สำวรในการกระทำความผิดได้บ้าง

2.5.3.3 เพื่อคัดค้านการกระทำผิด การลงโทษจะโดยสถานใดก็ตาม เป็นวิธีหนึ่ง ที่เชื่อกันว่าจะช่วยให้ผู้กระทำความผิดได้รู้สึกสำนึกตัว และถือว่าเป็นทางที่จะแก้ไขเปลี่ยนแปลง หรือ คัดนิสัยความเคยชินซึ่งเกาะติดแน่นอยู่กับความหลงผิด ประกอบแต่กรรมอันเป็นทางนำมาซึ่งความ เสื่อมเสียให้แก่ตนและวงศ์ตระกูล ให้กลับคืนสู่ในทางที่ชอบ เพราะคนยังเป็นปุถุชนอยู่ โอกาสที่จะ กระทำความผิด หรือโอกาสที่จะกระทำความดี ทุกคนมีอยู่เสมอกัน ดังนั้น ในการลงโทษแก่ผู้ที่ กระทำความผิด ซึ่งอาจจะด้วยวิธีการแก้ไขทำให้เขาเจ็บปวด หรือการแก้ไขโดยวิธีการอื่นใด จะ ช่วยให้เขาได้สำนึกตัวกลัวความผิดอีกในภายหน้า เป็นผลให้เมื่อพ้นโทษไปแล้ว ก็จะไม่กล้าที่จะ กระทำความผิดอีก

2.5.3.4 เพื่อเป็นการชดใช้ความเสียหายที่เกิดขึ้น เป็นความรู้สึกที่เกิดขึ้นเมื่อมีการ กระทำความผิด ในฐานะที่บุคคลอันเป็นตัวการกระทำความผิด ได้ก่อให้เกิดความไม่ปลอดภัยใน ชุมชน สมาชิกในชุมชนนั้นก็มีความแค้นเคือง และอยากจะแสดงออกซึ่งการกระทำตอบแทนเพื่อ ชดใช้ความเสียหาย แต่การแสดงออกเพื่อชดใช้ความเสียหายที่เกิดขึ้นนี้ ถ้าหากจะปล่อยให้เป็นไป โดยพลการ ก็ย่อมเห็นหนทางให้เกิดความผิดอาญาขึ้นใหม่ตามมาอีกก็ได้ ซึ่งก็จะเป็นอันตรายมาก ยิ่งขึ้น เพราะเป็นความรู้สึกที่รุนแรง และการลงโทษเพื่อแก้แค้นย่อมจะทารุณร้ายกาจและไม่เป็น ธรรม เช่นที่เคยปรากฏว่าเคยมีผู้กระทำความผิดต่อชุมชนอย่างร้ายแรงและถูกรุมทำร้ายถึงตายด้วย ความเกลียดแค้นของชุมชน ด้วยเหตุนี้ จึงได้มีการจัดระเบียบการลงโทษโดยรัฐ ให้ผู้กระทำความผิด ได้รับโทษทดแทน ให้ได้รับความทุกข์ทรมาน ชดใช้ความเสียหายที่เกิดขึ้นพอเหมาะกับความผิดที่ กระทำไปก็เป็นทางผ่อนปรน บรรเทาความแค้นเคืองของสมาชิกในชุมชน

การที่สังคมหรือชุมชนใดได้รับความกระทบกระเทือนจากการกระทำของบุคคลคนหนึ่ง และคน ๆ นั้นก็ได้รับผลตอบแทนด้วยการลงโทษแล้ว จากผลของการถูกลงโทษนี้ ย่อมเป็นทางที่ จะทำให้สังคมหรือชุมชนนั้น อยู่กันด้วยความปกติสุข หรือกลับคืนสู่สภาพของความปลอดภัยได้

2.6 การบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติดกับสิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ

ในการบังคับบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติดโดยฝ่ายบริหารตามที่กฎหมายได้ให้อำนาจกระทำ ได้โดยไม่ผ่านกระบวนการยุติธรรมทางศาลนั้น มีข้อพิจารณาว่าการใช้อำนาจนี้เป็นการกระทบต่อ สิทธิเสรีภาพของผู้ติดยาเสพติดหรือไม่ กล่าวคือ การที่ฝ่ายบริหาร อันได้แก่พนักงานเจ้าหน้าที่ เจ้าหน้าที่ มีอำนาจในการนำตัวผู้เสพยาเสพติดหรือผู้เสพยาเสพติดที่ต้องหาว่าเสพยาเสพติดให้โทษ หรือเสพยาและครอบครองยาเสพติดให้โทษหรือเสพยาและครอบครองยาเสพติดให้โทษเพื่อจำหน่าย และจำหน่าย ไปควบคุมตัวเพื่อตรวจพิสูจน์ในการบำบัดรักษาในสถานที่และช่วงระยะเวลาหนึ่ง ซึ่ง

มีขั้นตอนหรือกระบวนการบางอย่างที่ได้กำหนดไว้เพื่อการบำบัดรักษาโดยเฉพาะนั้น เป็นการใช้อำนาจที่จำกัดสิทธิเสรีภาพของบุคคลที่รัฐธรรมนูญได้รับรองไว้หรือไม่ ทั้งนี้ เนื่องจากตามรัฐธรรมนูญได้บัญญัติไว้เกี่ยวกับการจำกัดสิทธิเสรีภาพของบุคคลที่รัฐธรรมนูญรับรองไว้จะกระทำมิได้ เว้นแต่อาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายเฉพาะเพื่อการที่รัฐธรรมนูญนี้กำหนดไว้และเท่าที่จำเป็นเท่านั้น และจะกระทบกระเทือนสาระสำคัญของสิทธิเสรีภาพนั้นมิได้ อีกทั้งกฎหมายดังกล่าวนี้ต้องมีผลใช้บังคับเป็นการทั่วไปและไม่มุ่งหมายให้ใช้บังคับแก่กรณีใดกรณีหนึ่ง หรือบุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นการเจาะจง ทั้งต้องระบุบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญที่ให้อำนาจในการตรากฎหมายนั้นด้วย¹⁰⁵ จากบทบัญญัตินี้แสดงให้เห็นว่า หากรัฐหรือฝ่ายบริหารต้องการที่จะจำกัดสิทธิเสรีภาพของบุคคล ก็จะต้องอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ตราขึ้นภายใต้บทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้ด้วย

เมื่อพิจารณาถึงอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่เกี่ยวกับการบังคับบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติด จะเห็นได้ว่าเป็นอำนาจที่จำกัดสิทธิเสรีภาพของผู้ติดยาเสพติดบางประการและกระทบกระเทือนถึงสาระสำคัญของสิทธิเสรีภาพของผู้ติดยาเสพติด เนื่องจากในการจำกัดสิทธิเสรีภาพบางประการนั้น จะตรากฎหมายขึ้นมาให้ฝ่ายบริหารจำกัดสิทธิเสรีภาพของบุคคลโดยเด็ดขาด กฎหมายที่ตราขึ้นนั้นต้องเป็นไปตามหลักนิติธรรมด้วย คือต้องยอมรับนับถือสิทธิเสรีภาพของบุคคลก่อนที่จะจำกัด และการจำกัดต้องเป็นไปเพื่อการที่รัฐธรรมนูญกำหนดไว้และเท่าที่จำเป็นเท่านั้น แม้ว่าการบังคับบำบัดรักษานั้นมีความจำเป็นที่ต้องจำกัดสิทธิเสรีภาพของผู้ติดยาเสพติด เพื่อให้การบำบัดรักษาบรรลุผลสำเร็จตามความมุ่งหมาย ทำให้ผู้ติดยาเสพติดหายจากอาการติดยาเสพติด

สำหรับสิทธิเสรีภาพของผู้ติดยาเสพติดที่กระทบกระเทือนจากการใช้อำนาจตามกฎหมายเพื่อการบังคับบำบัดรักษาการติดยาเสพติด ซึ่งอาจถือได้ว่าเป็นการจำกัดสิทธิเสรีภาพของบุคคลตามรัฐธรรมนูญนั้น ได้แก่

2.6.1 การจำกัดสิทธิเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย

โดยทั่วไปแล้วความหมายของชีวิตและร่างกายก็คือสรีระทั้งหมดของบุคคล รวมทั้ง เล็บ เส้นผม เป็นต้น รวมถึงสิ่งที่อยู่ทั้งนอกและในสรีระของคนด้วย กล่าวคือสิ่งที่อยู่ภายนอกร่างกาย เช่น เสื้อผ้าที่กำลังสวมใส่อยู่ในเวลาที่เจ้าพนักงานตรวจร่างกาย ถ้าล้วงเข้าไปตรวจค้นในกระเป๋า เสื้อหรือกางเกงของผู้ที่อยู่ในกระเป๋าก็ถือว่าเป็นการทำต่อสิทธิในชีวิตและร่างกาย ส่วนสิ่งที่อยู่ในร่างกาย เช่น การเอาเลือดหรือปัสสาวะไปตรวจหาสารเสพติดในร่างกายก็ถือว่าเป็นการทำต่อสิทธิใน

¹⁰⁵ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550, มาตรา 29.

ชีวิตและร่างกาย จะเห็นได้ว่าความหมายของชีวิตและร่างกายจึงไม่ใช่เฉพาะแต่สรีระ แต่รวมทั้งสิ่งที่อยู่ภายนอกร่างกายและภายในร่างกายด้วย การกระทำที่เข้ามากระทบต่อสิ่งเหล่านี้ถือว่าการกระทำที่กระทบต่อชีวิตและร่างกาย¹⁰⁶ ดังนั้น ในการบังคับบัญชาผู้ติดยาเสพติดที่มีการกระทำเริ่มตั้งแต่เจ้าหน้าที่ พนักงานเจ้าหน้าที่ควบคุมตัวผู้ที่เสพหรือผู้ติดยาเสพติดเพื่อนำไปบังคับบำบัดรักษาอาการติดยาเสพติดในสถานบำบัดรักษาตามระยะเวลาที่กำหนดไว้ หรือตำรวจจับกุมและควบคุมบุคคลที่ต้องหาว่าเสพยาเสพติดบางประเภท และพนักงานสอบสวนก็จะส่งตัวผู้ต้องหาไปยังสถานที่ฟื้นฟูสมรรถภาพ เพื่อตรวจพิสูจน์ว่าเป็นผู้ติดยาเสพติดหรือไม่ อย่างไร ซึ่งหากผลการตรวจพิสูจน์ปรากฏว่าเป็นผู้เสพหรือผู้ติดยาเสพติดก็จะถูกกำหนดให้เข้ารับการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพในบางรายต้องถูกควบคุมตัวไว้เพื่อการบำบัดรักษา ภายในระยะเวลาที่กำหนด แต่หากผลการตรวจพิสูจน์ปรากฏว่ามีได้เป็นผู้เสพหรือผู้ติดยาเสพติด ก็จะถูกส่งตัวคืนพนักงานสอบสวนเพื่อดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรมทางอาญาต่อไป จะเห็นได้ว่าการกระทำต่าง ๆ ดังกล่าวเพื่อบังคับบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติด เป็นการกระทำต่อชีวิตและร่างกายของผู้ติดยาเสพติดโดยตรง กล่าวคือ การจับและการควบคุมตัวไว้เพื่อการตรวจพิสูจน์การเสพยาเสพติด หรือเพื่อการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด เป็นการกระทำต่อสรีระทั้งหมดของผู้ติดยาเสพติด ซึ่งรวมถึงสิ่งที่อยู่ภายนอกและในสรีระของผู้ติดยาเสพติดด้วย ทำให้ผู้ติดยาเสพติดไม่มีสิทธิเสรีภาพในชีวิตและร่างกายของตนเองขณะที่ถูกกระทำนั้น

2.6.2 การจำกัดสิทธิเสรีภาพในการเดินทางและการเลือกถิ่นที่อยู่

เนื่องจากในการบังคับบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติด จำเป็นต้องมีการควบคุมตัวเพื่อตรวจพิสูจน์การติดยาเสพติดหรือเพื่อการบังคับบำบัดรักษาอาการติดยาเสพติดไว้ในสถานควบคุมตัวเพื่อการตรวจพิสูจน์หรือสถานพยาบาลหรือศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพ จึงมีผลให้ผู้ติดยาเสพติดที่ถูกควบคุมตัวนี้ไม่สามารถเดินทางหรือไปในสถานที่ใด ๆ หรือเลือกถิ่นที่อยู่ของตนเองได้ตามที่รัฐธรรมนูญได้บัญญัติรับรองไว้¹⁰⁷ ดังนั้นการที่พนักงานเจ้าหน้าที่ควบคุมผู้ติดยาเสพติดไว้เพื่อการตรวจพิสูจน์การติดยาเสพติดหรือเพื่อการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพจึงเป็นการกระทำที่กระทบต่อสิทธิเสรีภาพในการเดินทางและการเลือกถิ่นที่อยู่ดังกล่าวของผู้ติดยาเสพติด ถึงแม้ว่าจะอนุญาตให้เดินทางหรือเลือกถิ่นที่อยู่ได้ในบางกรณี แต่ก็เกินไปเพื่อประโยชน์ในการบำบัดรักษาเท่านั้น ซึ่งหากผู้ติดยาเสพติดได้เดินทางออกนอกสถานพยาบาลหรือศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพโดยไม่ได้รับ

¹⁰⁶ จิรนิติ หะวานนท์, สิทธิทางวิธีพิจารณาความอาญาตามรัฐธรรมนูญ. (กรุงเทพฯ: วิญญูชน, 2543), 15-16.

¹⁰⁷ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550, มาตรา 3

อนุญาต ก็จะถือว่าเป็นการหลบหนีจากสถานพยาบาลหรือศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพ หรือแม้แต่ในขณะที่ถูกควบคุมตัวก่อนการเข้ารับการรักษาในสถานื่อดังกล่าว หากไม่อยู่ในความควบคุมก็จะถือว่าเป็นการขัดขืนต่อคำสั่งเจ้าพนักงานได้ ซึ่งไม่ว่ากรณีใดดังกล่าว ผู้ติดยาเสพติดเองก็จะถูกดำเนินการตามที่กฎหมายกำหนดไว้

บทที่ 3

การรับรองสิทธิและเสรีภาพของผู้ติดยาเสพติด

3.1 การรับรองสิทธิและเสรีภาพของผู้ติดยาเสพติดตามกฎหมายต่างประเทศ

3.1.1 สิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ

3.1.1.1 ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน

1. ความเป็นมา¹⁰⁸ เมื่อสงครามโลกครั้งที่สองได้ยุติลงเมื่อปี พ.ศ. 2488 (ค.ศ. 1945) โดยชัยชนะของฝ่ายสัมพันธมิตร ที่มีสหรัฐอเมริกา อังกฤษ ฝรั่งเศส รัสเซีย เป็นผู้นำ สงครามโลกครั้งที่สองได้นำพาความหายนะมาสู่ชีวิตและทรัพย์สินของหลายประเทศทั่วโลก พร้อมกับได้ประจักษ์ถึงความทารุณโหดร้ายของพรรคนาซีเยอรมันที่ได้ฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ชาวยิวหลายล้านคน และกระทำร้ายต่อประชาชนทุกประเทศที่เยอรมันเข้ายึดครอง อันถือเป็นการล้าทายศักดิ์ศรีของมนุษย์อย่างชัดเจน หัวหน้ารัฐบาลประเทศสัมพันธมิตรต่างเห็นพ้องกันว่าจะต้องแสวงหามาตรการที่เป็นรูปธรรมป้องกันมิให้มีการทำลายศักดิ์ศรีของมนุษย์เกิดขึ้นอีก

ภายหลังการก่อตั้งองค์การสหประชาชาติแล้ว ในวันที่ 15 เมษายน 2488 มีการรับรองกฎบัตรสหประชาชาติ (UN Charter) โดยมติที่ประชุมใหญ่ ในกฎบัตรนี้มีข้อความหลายตอนที่แสดงถึงความมุ่งมั่นของสหประชาชาติในการทำหน้าที่ส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชน

เดือนตุลาคม พ.ศ. 2489 สหประชาชาติได้ตั้งคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน (the commission on human rights) ให้อยู่ภายใต้คณะมนตรีเศรษฐกิจและสังคม (Economic and Social Council) หรือ ECOSOC คณะกรรมการสิทธิมนุษยชน โดยแบ่งออกเป็น 3 ชุด ชุดแรกจัดทำร่างปฏิญญา (declaration) ชุดที่สองจัดทำอนุสัญญา (convention) และชุดที่สามศึกษาปัญหาทางการเมืองระหว่างประเทศ

¹⁰⁸ คณะกรรมการประสานงานองค์กรสิทธิมนุษยชน, สิทธิมนุษยชน, (กรุงเทพฯ: มูลนิธิฟรีดริค เอแบร์ท, ม.ป.ป.), 3-6.

2. เนื้อหาของปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ประกอบด้วยข้อความ 30 ข้อ มีเนื้อหาแบ่งเป็น 4 ส่วนได้แก่

1) ปรากฏในคำปรารภ ข้อ 1 ข้อ 2 กล่าวถึงหลักการสำคัญของสิทธิมนุษยชน ที่ว่า มนุษย์มีสิทธิติดตัวมาตั้งแต่เกิด มนุษย์มีศักดิ์ศรี มีความเสมอภาคกัน ดังนั้นจึงห้ามเลือกปฏิบัติ ต่อมนุษย์และควรปฏิบัติต่อกันเสมือนเป็นพี่น้อง สิทธิมนุษยชนนี้เป็นสิ่งที่ไม่สามารถโอนให้แก่กันได้ จึงเป็นหน้าที่ของรัฐบาลทุกประเทศที่จะต้องให้หลักประกันแก่ทุกชีวิตด้วยการเคารพหลักการของสิทธิเสรีภาพที่ปรากฏในปฏิญญานี้ เพื่อให้สิทธิมนุษยชนเป็นมาตรฐานร่วมกันสำหรับการปฏิบัติต่อกันของผู้คนในสังคมทั้งในประเทศและระหว่างประเทศอันจะเป็นพื้นฐานแห่งเสรีภาพ ความยุติธรรม และสันติภาพโลก

2) กล่าวถึงสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (civil and political rights) เริ่มตั้งแต่ข้อ 3 ถึงข้อ 21 ประกอบด้วย สิทธิในชีวิต เสรีภาพความมั่นคงในชีวิต สิทธิในกระบวนการยุติธรรม เสรีภาพในความเป็นส่วนตัว เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น การแสดงออก เสรีภาพสื่อมวลชน เสรีภาพในการชุมนุม การสมาคมรวมกลุ่ม และสิทธิในการมีส่วนร่วมทางการเมือง และการเข้าถึงบริการสาธารณะ

3) กล่าวถึงสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม (economic social and cultural rights) สิทธิดังกล่าวเริ่มตั้งแต่ข้อ 22 ถึงข้อ 27 ได้แก่สิทธิในการเข้าถึงทรัพยากรของรัฐ และได้รับผลทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมที่จำเป็นต่อการพัฒนาตนเอง สิทธิในการศึกษา สิทธิในด้านแรงงาน สิทธิในมาตรฐานการครองชีพที่เพียงพอ สิทธิในสวัสดิการสังคม การคุ้มครองแม่และเด็ก สิทธิในการได้รับความคุ้มครองทางวัฒนธรรม ศิลปะ ลิขสิทธิ์ และสิทธิบัตร

4) กล่าวถึงหน้าที่ของบุคคล สังคม และรัฐ โดยการทำหน้าที่จะต้องดำเนินการสร้างหลักประกันให้มีคุ้มครองสิทธิที่ปรากฏในปฏิญญานี้ให้ได้รับการปฏิบัติอย่างจริงจัง ห้ามรัฐกระทำการละเมิดสิทธิมนุษยชนและจำกัดสิทธิของบุคคลมิให้ใช้สิทธิมนุษยชนละเมิดสิทธิของผู้อื่น สังคม และโลก สิทธิเหล่านี้ปรากฏอยู่ในข้อ 28 ถึงข้อ 30

3. สนธิสัญญาสิทธิมนุษยชนที่สำคัญ 4 ฉบับ ด้วยเหตุที่ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน มีข้อจำกัด คือเป็นเพียงคำประกาศที่ไม่มีสภาพบังคับเป็นกฎหมาย ซึ่งหมายความว่าประเทศใดในโลกนี้อาจเห็นด้วยกับคำประกาศ 30 ข้อในปฏิญญาสากลก็ได้ หากมีการละเมิดหลักการตามที่ปรากฏในปฏิญญา ก็ไม่มีผลลงโทษรัฐที่ทำการละเมิด

สหประชาชาติจึงได้ริเริ่มให้มีการจัดทำหลักการของสิทธิมนุษยชนให้อยู่ในรูปของกฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ (สนธิสัญญา) เพื่อให้มีสภาพบังคับสำหรับประเทศที่

ต้องการผูกพันตามสนธิสัญญา สนธิสัญญาสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ 4 ฉบับ ที่ถือเป็นหลักในการคุ้มครองและส่งเสริมสิทธิมนุษยชน ได้แก่

1. กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม (International Covenant on Economic Social and Cultural Rights หรือ ICESCR)
2. กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights หรือ ICCPR)
3. อนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ (Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women หรือ CEDAW)
4. อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก (Convention on the Rights of the Child หรือ CRC)

แต่ละฉบับยังได้บรรจุกลไกในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนไว้ด้วย กลไกดังกล่าวอยู่ในรูปของคณะกรรมการประจำสนธิสัญญานั้น ซึ่งทำหน้าที่สอดส่อง ดูแล ตรวจสอบรายงานการละเมิดสิทธิมนุษยชน และตรวจสอบรายงานการดำเนินงานของรัฐภาคีให้เป็นไปตามขั้นตอนที่ระบุไว้ในสนธิสัญญา

3.1.1.2 กฎบัตรสหประชาชาติ (charter of the united nation)

1. ความเป็นมา¹⁰⁹ เมื่อสงครามได้นำภัยพิบัติมาสู่มวลมนุษยชาติ โดยเฉพาะสงครามโลกทั้งสองครั้งซึ่งได้นำความวิปโยคอย่างสุดจะพรรณนามาสู่มนุษยชาติ เหล่าประชาชนแห่งสหประชาชาติ จึงได้ตั้งเจตจำนงที่จะช่วยให้รุ่นหลังได้พ้นจากภัยพิบัติแห่งสงคราม และยืนยันในความเชื่อมั่นในสิทธิมนุษยชนอันเป็นหลักมูลในเกียรติศักดิ์และคุณค่าของมนุษย์บุคคล ในสิทธิอันเท่าเทียมกันของบุรุษและสตรี และของประเทศชาติใหญ่น้อย และที่จะสถาปนาภาวะการณ์ อันจะดำรงไว้ ซึ่งความยุติธรรมและความเคารพต่อข้อผูกพันทั้งปวงอันเกิดจากพันธสัญญาและที่มาอื่น ๆ ของกฎหมายระหว่างประเทศ และที่จะส่งเสริมความก้าวหน้าทางสังคมและมาตรฐานอันดียิ่งขึ้นแห่งชีวิตในอิสรภาพที่กว้างขวางยิ่งขึ้น และเพื่อจุดหมายปลายทางเหล่านี้ ที่จะปฏิบัติการผ่อนผันผ่านยาว และดำรงชีวิตอยู่ด้วยกันในสันติภาพเยี่ยงเพื่อนบ้านที่ดี และที่จะรวมกำลังของเราเพื่อธำรงไว้ซึ่งสันติภาพและความมั่นคงระหว่างประเทศ และที่จะให้ความแน่อนใจว่าจะไม่มีการใช้กำลังอาวุธ นอกจากเพื่อประโยชน์ร่วมกัน โดยการยอมรับหลักการและวิธีการที่จะตั้งขึ้น และที่ใช้จักรกลระหว่างประเทศสำหรับส่งเสริมความรุดหน้าในทางสังคมและเศรษฐกิจของประชาชนทั้งปวง จึงได้ลงมติที่จะผสมผสานความพยายามทั้งปวงของเรา ในอันที่จะให้สำเร็จผลตามความมุ่ง

¹⁰⁹ กฎบัตรสหประชาชาติ สำนักงานเลขาธิการสหประชาชาติ (อัคราณา)

หมายเหตุนี้ โดยนัยนี้ รัฐบาลของเราโดยลำดับจึงได้ตกลงกันตามกฎบัตรสหประชาชาติฉบับปัจจุบันนี้ โดยทางผู้แทนที่มาร่วมชุมนุมในนครซานฟรานซิสโก ผู้ซึ่งได้แสดงหนังสือมอบอำนาจเต็มของตนอันได้ตรวจแล้วว่าเป็นไปตามแบบที่ดีและเหมาะสม และ ณ ที่นี้จึงสถาปนาองค์การระหว่างประเทศ ขึ้น โดยเรียกชื่อว่าสหประชาชาติ

2. ความมุ่งหมายและหลักการ¹¹⁰

1) เพื่อธำรงไว้ซึ่งสันติภาพและความมั่นคงระหว่างประเทศ และมุ่งต่อจุดหมายคุกคามต่อสันติภาพ และเพื่อปราบปรามการรุกรานหรือการล่วงละเมิดอื่น ๆ ต่อสันติภาพ ตลอดจนนำมาโดยสันติวิธีและสอดคล้องกับหลักการแห่งความยุติธรรม และกฎหมายระหว่างประเทศซึ่งการปรับปรุงหรือระงับกรณีพิพาท หรือสถานการณ์ระหว่างประเทศอันจะนำไปสู่การล่วงละเมิดสันติภาพได้

2) เพื่อพัฒนาสัมพันธไมตรีระหว่างประชาชาติทั้งปวง โดยยึดการเคารพต่อหลักการแห่งสิทธิที่เท่าเทียมกันและการกำหนดเจตจำนงของตนเองแห่งประชาชนทั้งปวงเป็นมูลฐาน และจะได้ดำเนินมาตรการอันเหมาะสมอย่างอื่น เพื่อเป็นกำลังแก่สันติภาพสากล

3) เพื่อทำการร่วมมือระหว่างประเทศในอันที่จะแก้ปัญหาระหว่างประเทศในทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และมนุษยธรรม และส่งเสริมและสนับสนุนการเคารพสิทธิมนุษยชนและอิสรภาพ อันเป็นหลักมูลฐานสำหรับทุก ๆ คน

4) เพื่อเป็นศูนย์กลางสำหรับประสานการดำเนินการของประชาชนทั้งปวงในอันที่จะบรรลุจุดหมายปลายทางร่วมกันเหล่านี้ให้กลมกลืนกัน

3.1.1.3 อนุสัญญาประชาชาติเกี่ยวกับการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด ปัญหา ยาเสพติดเป็นปัญหาระดับประเทศที่ทุกประเทศทั่วโลก จะต้องให้ความร่วมมือในการแก้ไขปัญหายาเสพติด ดังคำกล่าวที่ว่า “การจัดการลักลอบค้ายาเสพติดเป็นความรับผิดชอบร่วมกันของทุกรัฐ และด้วยเหตุนี้ การดำเนินการร่วมกันภายใต้กรอบของความร่วมมือระหว่างประเทศจึงเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อให้บรรลุผลดังกล่าว” (คำปรารภในอนุสัญญา ค.ศ. 1988) โดยเครื่องมือที่สำคัญ ที่ทำให้แต่ละประเทศเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหายาเสพติด คือ อนุสัญญา หรือกฎหมายระหว่างประเทศ ซึ่งเป็นสิ่งที่กำหนดขอบเขตบทบาทและหน้าที่ที่พึงปฏิบัติในการแก้ไขปัญหายาเสพติดระหว่างกัน

อนุสัญญาสหประชาชาติเกี่ยวกับการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด (United Nations Conventions on Drugs Control) ประกอบด้วย

¹¹⁰ กฎบัตรสหประชาชาติ มาตรา 1

1. อนุสัญญาเดี่ยวว่าด้วยยาเสพติดให้โทษ ค.ศ. 1961 และพิธีสารแก้ไขอนุสัญญาเดี่ยวว่าด้วยยาเสพติดให้โทษ ค.ศ. 1961, ค.ศ. 1972 (Single Convention on Narcotic Drugs, 1961, as amended by the 1972 Protocol Amending the Single Convention on Narcotic Drugs, 1961)

2. อนุสัญญาว่าด้วยวัตถุออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาท ค.ศ. 1971 (Convention on Psychotropic Substances 1971)

3. อนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการต่อต้านการลักลอบค้ายาเสพติดและวัตถุออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาท ค.ศ. 1988 (United Nations Convention Against Illicit Traffic in Narcotic Drugs and Psychotropic Substances 1988)

4. อนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการต่อต้านอาชญากรรมข้ามชาติที่จัดตั้งในลักษณะองค์กร ค.ศ. 2000 (United Nations Convention Against Transnational Organized Crime 2000)

3.1.1.4 กฎบัตรอาเซียน (Asean Charter) มีความเป็นมาจากการประชุมสุดยอดอาเซียน ครั้งที่ 11 ที่กรุงกัวลาลัมเปอร์ เมื่อวันที่ 12-14 กันยายน 2548 ผู้นำประเทศสมาชิกอาเซียนได้ลงนามในปฏิญญาควาลาลัมเปอร์เรื่องการจัดทำกฎบัตรอาเซียนเพื่อให้การรวมตัวกันของประเทศสมาชิกมีความเป็นเอกภาพมากยิ่งขึ้น ภายใต้คำขวัญที่ว่า “One Vision, One Identity, and One Caring and Sharing Community” ทั้งนี้ ได้มีการมอบหมายให้คณะผู้ทรงคุณวุฒิเรื่องกฎบัตรอาเซียน (Eminent Persons Group on the ASEAN Charter- EPG) จัดทำข้อเสนอแนะเกี่ยวกับทิศทางการรวมกลุ่มของอาเซียนและเนื้อหาของกฎบัตรดังกล่าว เพื่อเสนอต่อผู้นำอาเซียนในการประชุมสุดยอดอาเซียน ครั้งที่ 12 เมื่อวันที่ 13 มกราคม 2550 ณ เมืองเซบู ประเทศฟิลิปปินส์ ซึ่งในการประชุมครั้งนี้ ผู้นำประเทศสมาชิกอาเซียนได้ลงนามในปฏิญญาเซบูว่าด้วยแผนแม่บทของกฎบัตรอาเซียน โดยมอบหมายให้คณะทำงานระดับอาวุโสในการยกร่างกฎบัตรอาเซียน (High Level Task Force on the Drafting of ASEAN Charter – HLTF) ทำการยกร่างกฎบัตรอาเซียน

กฎบัตรอาเซียนนี้ จะทำหน้าที่เป็นธรรมนูญของอาเซียน ซึ่งจะวางกรอบทางกฎหมายและโครงสร้างองค์กร ทำให้อาเซียนเป็นองค์กรที่มีกฎหมายในการทำงาน (rule-based organization) เพื่อนำไปสู่การรวมตัวเป็นประชาคมอาเซียนภายในปี 2558

เนื้อหาของกฎบัตรอาเซียนโดยสังเขป ได้แก่

1. อารัมภบท ประกอบด้วย ความเป็นมาของอาเซียน เหตุผลในการจัดทำกฎบัตร การสร้างประชาคมอาเซียน การเป็นประชาคมที่มีประชาชนเป็นศูนย์กลาง การเน้นย้ำถึงเป้าหมายที่จะสร้างประชาคมอาเซียนที่มีความเหนียวแน่นทางการเมือง มีการรวมตัวทางเศรษฐกิจ และมีความรับผิดชอบต่องาน

2. เป้าหมายและหลักการ ระบุเป้าหมายของอาเซียนและหลักการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างรัฐสมาชิก

3. สถานะบุคคล กฎบัตรอาเซียนจะทำให้อาเซียนเป็นองค์กรระหว่างประเทศ ซึ่งทำให้อาเซียนมีสถานะนิติบุคคลตามกฎหมายภายใน

4. สมาชิกภาพ เป็นการกำหนดสิทธิและหน้าที่ของรัฐสมาชิกภายใต้กฎบัตรและความตกลงต่าง ๆ ของอาเซียน รวมทั้งกำหนดกฎเกณฑ์และกระบวนการในการรับสมาชิกอาเซียนใหม่

5. องค์กรของอาเซียน ประกอบด้วย

- 1) ASEAN Summit
- 2) ASEAN Coordinating Council
- 3) ASEAN Community Councils (ACC)
- 4) ASEAN Sectoral Ministerial Bodies
- 5) เลขาธิการอาเซียน
- 6) Committee of Permanent Representatives
- 7) ASEAN National Secretariat
- 8) กลไกสิทธิมนุษยชนของอาเซียน
- 9) ASEAN Foundation

กฎบัตรอาเซียนด้านยาเสพติด จากการแบ่งโครงสร้างองค์กรภายใต้กฎบัตรอาเซียนออกเป็น 3 เสาหลักนั้น ความร่วมมือด้านยาเสพติดจะอยู่ในเสาหลักด้านการเมืองและความมั่นคง โดยการประชุมเจ้าหน้าที่อาวุโสอาเซียนด้านยาเสพติด (ASEAN Senior Officials on Drugs Matters – ASOD) จะอยู่ภายใต้การประชุมรัฐมนตรีอาเซียนด้านอาชญากรรมข้ามชาติ (ASEAN Ministerial Meeting on Transnational Crime – AMMTC) สำหรับประเด็นเรื่องยาเสพติด มีการระบุไว้ในข้อ 12 ของข้อบ่งชี้เป้าหมายว่า อาเซียนจะเสริมสร้างความร่วมมือในการสร้างสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัย มั่นคง และปลอดยาเสพติด สำหรับประชาชนของอาเซียน (To strengthen cooperation in building a safe, secure and drug-free environment for the peoples of ASEAN)

3.1.2 สิทธิและเสรีภาพของผู้ติดยาเสพติดตามกฎหมายในต่างประเทศ

3.1.2.1 แนวความคิดในการแก้ไขปัญหายาเสพติดระหว่างประเทศ ในอดีตถือว่ายาเสพติดเป็นปัญหภายในของแต่ละประเทศ ซึ่งโดยทั่วไปจะมีการแก้ไขปัญหไปตามแนวทางของตน เช่น ในปี ค.ศ.1895 รัฐต่าง ๆ ของสหรัฐอเมริกาได้ตรากฎหมายเกี่ยวกับการควบคุมฝิ่นและ

ยาเสพติดอย่างอื่น ในปี ค.ศ.1906 ประเทศจีนได้มีประกาศห้ามการปลูกฝิ่น และในปี ค.ศ.1908 ได้มีการห้ามใช้ฝิ่นในประเทศฟิลิปปินส์ นอกจากนี้จะใช้ในทางการแพทย์ ตั้งแต่ ปี ค.ศ. 1909 เป็นต้นมา ปัญหายาเสพติดเริ่มได้รับการยอมรับว่าเป็นปัญหาระหว่างประเทศอย่างจริงจัง โดยจัดให้มีการประชุมระหว่างประเทศในเรื่องฝิ่นที่นครเซี่ยงไฮ้ สาธารณประชาชนจีน โดยแต่งตั้ง “คณะกรรมการฝิ่นนครเซี่ยงไฮ้” (Shanghai Opium Commission 1909) ซึ่งมีแนวความคิดที่จะหยุดการสูบฝิ่นอันเป็นสาเหตุสำคัญให้เกิดการลักลอบค้าฝิ่นจากต่างประเทศเข้ามาภายในประเทศ ทั้งนี้ รัฐบาลจีนก็ยินยอมให้หน่วยงานของรัฐบาลประเทศต่าง ๆ เข้ามาดำเนินการควบคุมปัญหาเกี่ยวกับฝิ่นและโรงงานผลิตมอร์ฟิน รวมทั้งอนุพันธ์อื่น ๆ ของฝิ่นอีกด้วย ถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นในการควบคุมยาเสพติดในระดับระหว่างประเทศขึ้นเป็นครั้งแรก จากนั้นประเทศต่าง ๆ จึงเห็นความจำเป็นต้องมีการร่วมมือระหว่างประเทศในการควบคุมและแก้ปัญหายาเสพติด ผลของความร่วมมือในขั้นแรกคือ มีการตกลงทำอนุสัญญาหลายฉบับ ซึ่งเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการกำหนดแนวทางปฏิบัติของนานาประเทศให้มีประสิทธิภาพระดับเดียวกันได้

จากนั้นในปี ค.ศ.1912 ได้มีข้อตกลงเกี่ยวกับการควบคุมยาเสพติดในวาระการประชุมที่กรุงเฮก เรียกว่า “อนุสัญญากรุงเฮก” (Hague Convention, 1912) เป็นอนุสัญญาเกี่ยวกับยาเสพติดฉบับแรกโดยให้มีการร่วมมือระหว่างประเทศในการควบคุมยาเสพติด ซึ่งหลักการต่าง ๆ ที่กำหนดไว้ในอนุสัญญานี้ นับได้ว่าเป็นหลักการของการควบคุมยาเสพติดระหว่างประเทศจนถึงปัจจุบัน โดยดำเนินการมาตรการต่าง ๆ ปราบปรามการสูบฝิ่น และกำหนดให้ใช้ยาเสพติด เช่น มอร์ฟิน โคคาอิน เฉพาะการใช้ในทางการแพทย์และเพื่อความจำเป็นที่ขอบด้วยกฎหมายเท่านั้น แต่อนุสัญญานี้ ขาดกลไกในการบังคับให้เป็นไปตามอนุสัญญา จึงทำให้สันนิบาตชาติต้องเข้ามาเกี่ยวข้องในระยะต่อมา¹¹¹

ต่อมามีการจัดตั้งสันนิบาตชาติ (The League of Nations) และในข้อตกลงของบทบัญญัติ สันนิบาตชาติกำหนดให้สมาชิกทุกประเทศจะต้องยอมให้สันนิบาตชาติเข้าไปดำเนินการตรวจสอบการปฏิบัติตามข้อตกลงเกี่ยวกับการลำเลียงขนส่งฝิ่นหรือยาอันตรายอื่น ๆ ได้ ซึ่งในครั้งแรกสมัชชา สันนิบาตชาติได้แต่งตั้งคณะกรรมการที่ปรึกษาเกี่ยวกับการขนส่งลำเลียงฝิ่นและยาอันตรายอื่น ๆ ขึ้นเพื่อทำหน้าที่ช่วยเหลือและให้คำแนะนำต่อสภาสันนิบาตชาติในการควบคุมและตรวจสอบงาน ด้านเฉพาะ ต่อมาสันนิบาตชาติได้สลายตัวลง และภายหลังสงครามโลกครั้งที่สองจึง

¹¹¹ เภา สารสิน, ปัญหาการควบคุมยาเสพติดในประเทศไทย การศึกษาเฉพาะกรณีถึงมาตรการ และยุทธศาสตร์เพื่อความมั่นคงของชาติ, (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2522), 53.

ได้มีการจัดตั้งองค์การสหประชาชาติ (United Nation) ขึ้น โดยจัดให้มีระบบการควบคุมการใช้ยาในทางที่ผิดระหว่างประเทศขึ้นและได้แต่งตั้งคณะกรรมการยาเสพติด (Commission on Narcotic Drugs) ทั้งนี้เพื่อปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายจากคณะกรรมการที่ปรึกษาของสันนิบาต (The League's Advisory Committee)

ในปี ค.ศ. 1961 เกิดปัญหาความยุ่งยากแก่รัฐบาลต่าง ๆ ที่ต้องรับผิดชอบในการปฏิบัติตามอนุสัญญาเกี่ยวกับยาเสพติดหลายฉบับ คณะกรรมการยาเสพติดแห่งสหประชาชาติจึงได้จัดทำอนุสัญญาเดี่ยวว่าด้วยยาเสพติด ค.ศ. 1961 (Single Convention, 1961) เพื่อรวมอนุสัญญาต่าง ๆ ให้เป็นฉบับเดียวกัน นอกจากนี้อนุสัญญาเดี่ยวยังได้เพิ่มเติมบทบัญญัติเพื่อการควบคุมยาเสพติดอีกหลายด้าน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการจำกัดการผลิต การนำเข้าและส่งออก การจำหน่ายจ่ายแจก และการใช้ยาเสพติดให้เป็นไปเฉพาะเพื่อวัตถุประสงค์ทางการแพทย์และวิทยาศาสตร์ และเพื่อต่อต้านการเสพยาเสพติดด้วย จากนั้นในปี ค.ศ. 1972 ที่ประชุมเห็นว่าอนุสัญญาเดี่ยวควรจะได้รับ การปรับปรุงแก้ไข จึงได้ตกลงให้มีพิธีสารแก้ไขอนุสัญญาเดี่ยว ค.ศ. 1972 (The Protocol Amending the Single Convention on Narcotic Drug 1961, Geneva, 1972) นอกจากนี้พิธีสารดังกล่าวได้กำหนดเกี่ยวกับมาตรการในการป้องกันการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพผู้เสพยาเสพติดขึ้นแทนการลงโทษโดยการคุมขังแต่เพียงอย่างเดียว

โดยสรุป ในภาพรวมของการแก้ไขปัญหายาเสพติดระหว่างประเทศ มีแนวความคิดในเรื่องการลดอุปสงค์และลดอุปทานของยาเสพติดเป็นหลัก ในการประชุมสหประชาชาติ ปี ค.ศ. 1998 เกี่ยวกับปัญหายาเสพติดในระดับโลก ซึ่งกลุ่มสมาชิกทั้งหลายตระหนักถึงปัญหาในเรื่องผู้เสพยาและผู้ติดยาเสพติด รวมทั้งตระหนักว่าการลดความต้องการยาเสพติดเป็นหลักสำคัญที่จำเป็นในการที่จะเพิ่มกำลังในการต่อสู้กับปัญหายาเสพติดและการค้ายาเสพติด ซึ่งกลุ่มประเทศสมาชิกทั้งหลายได้ตกลงยอมรับที่จะลดปัญหายาเสพติดทั้งในด้านอุปทานและอุปสงค์ของยาเสพติดภายในปี ค.ศ. 2008 ตามที่ได้แสดงความตกลงใน The Political Declaration on the Guiding Principles of Drug Demand Reduction¹¹²

3.1.2.2 ประเทศสหรัฐอเมริกา การบังคับบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติดของสหรัฐอเมริกา เริ่มต้นจากการบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติดด้วยความสมัครใจ เนื่องจากในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 1 สหรัฐอเมริกาประสบปัญหาประชากรติดยาเสพติดมากขึ้น จึงได้เปิดโรงพยาบาลเพื่อทำการบำบัด

¹¹²Boister, Neil, The history of international legal regulations of drugs, In **Penal aspects of the UN Drug Conventions**, Kluwer Law International, The Hague London: Boston, (2001), 40-61.

รักษาผู้ติดยาเสพติดให้โทษชั้น 2 แห่ง คือที่ Lexington Kentucky ในปี ค.ศ. 1935 (พ.ศ.2478) และที่ Fort Worth, Texas ในปี ค.ศ. 1938 (พ.ศ.2481)

ในปี ค.ศ. 1956 ได้มีกฎหมายป้องกันและปราบปรามยาเสพติด (The Narcotics Control Act of 1956) ที่มีบทกำหนดโทษและเพิ่มโทษแก่ผู้กระทำความผิดให้หนักขึ้น และได้มีการนำ การพักการลงโทษและคุมความประพฤติผู้ติดยาเสพติดให้โทษภายหลังจากการได้รับการรักษาจาก แพทย์แล้วมาใช้ กฎหมายดังกล่าวนี้มิได้ทำให้จำนวนผู้ติดยาเสพติดลดลงเท่าใดนัก แต่กลับเพิ่มขึ้น จึงได้นำเอาวิธีการบำบัดรักษาและแก้ไขปรับปรุงมาใช้ในปี ค.ศ.1968 (พ.ศ.2511) โดยทำการศึกษา และวิจัยพร้อมกันไป โดยจัดเป็นกลุ่มเพื่อทำการรักษา ซึ่งในปี ค.ศ.1966 ได้มีการบัญญัติกฎหมาย พื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด (The Narcotic Addict Rehabilitation Act of 1966) เรียกโดยย่อว่า NARA¹¹³ ขึ้น กำหนดหลักการเกี่ยวกับการบำบัดรักษาและแก้ไขปรับปรุงผู้ติดยาเสพติด สำหรับ กฎหมายนี้ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมในปี ค.ศ.1971 (พ.ศ. 2514) เพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายในการ ให้ส่งผู้ที่ถูกกล่าวหาหรือถูกพิพากษาว่ากระทำความผิดตามกฎหมายแห่งสหรัฐ เป็นผู้ติดยาเสพติดให้ โทษที่สมควรได้รับการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพแทนการฟ้องร้องดำเนินคดีหรือพิพากษา ลงโทษ นำไปคุมขังเพื่อบำบัดรักษาให้มีสุขภาพดี และสามารถกลับสู่สังคมในฐานะสมาชิกที่มี ประโยชน์ รวมทั้งให้โอกาสแก่ผู้ติดยาเสพติดที่มีได้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญาอื่นใด ได้รับการ บำบัดรักษาเพื่อฟื้นฟูสมรรถภาพและกลับสู่สังคมในฐานะสมาชิกที่มีประโยชน์ อันเป็นการป้องกัน สังคมให้พ้นจากอาชญากรรม และการกระทำความผิดซึ่งเป็นผลมาจากการติดยาเสพติดด้วย โดย สาระสำคัญของกฎหมายฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดที่เป็นการบังคับบำบัดรักษา มีดังนี้

1. ผู้ติดยาเสพติดบางประเภทสามารถเลือกเข้ารับการบำบัดรักษาเยียวาได้แทนที่ จะส่งตัวไปฟ้องร้องยังศาล โดยเลขาธิการอนามัยการศึกษาและการสงเคราะห์เป็นผู้ตรวจสอบ เกี่ยวกับการบำบัดรักษาและแก้ไขปรับปรุงผู้ติดยาเสพติด
2. เมื่อรัฐบาลสหรัฐมั่นใจว่า ผู้ติดยาเสพติดเป็นผู้ที่ได้กระทำความผิด จะให้พนักงาน อัยการกำหนดระยะเวลาการบำบัดรักษาไม่เกินสิบปี หรือระยะเวลามากที่สุดจนกว่าจะมีความ เชื่อมั่นว่าผู้ติดยาเสพติดหายแล้ว
3. ถ้าหากผู้เสพยาเสพติดได้รับการบำบัดรักษาไม่ได้ผล จะต้องรายงานให้ เลขาธิการอนามัยการศึกษาและสงเคราะห์ ทำการรักษาผู้ติดยาเสพติดโดยการบำบัดรักษาเฉพาะราย เมื่อได้รับการดูแลผู้ติดยาเสพติดในโรงพยาบาลแล้ว ก็จะปล่อยตัวผู้ติดยาเสพติดเข้าสู่สังคมและ ภายในระยะเวลา 3 ปี ผู้ติดยาเสพติดจะต้องมาพบเป็นรายบุคคลเมื่อต้องการพบ เพื่อทราบผล โดยมี

¹¹³The Narcotic Rehabilitation Amendments of 1971, Section 3401.

หน่วยงาน The National Institute of Mental Health} Department of Health Education and Welfare และ Department of Justice บริหารงานตามกฎหมายนี้

4. การดำเนินกระบวนการพิจารณาเพื่อการส่งบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติด

1) เมื่อผู้ติดยาเสพติดประสงค์จะเข้ารับการบำบัดรักษาอาการติดยาเสพติด หรือเมื่อญาติพี่น้องเชื่อว่าผู้นั้นเป็นผู้ติดยาเสพติด ผู้ติดยาเสพติดหรือญาติพี่น้องอาจยื่นคำร้องขอต่อ อัยการท้องถิ่นแห่งสหรัฐ เพื่อขอเข้ารับการบำบัดรักษาอาการติดยาเสพติดในสถานพยาบาลได้ โดย คำร้องของผู้ติดยาเสพติดจะต้องระบุชื่อ ที่อยู่ และข้อเท็จจริงที่เกี่ยวข้องกับการติดยาเสพติดของเขา สำหรับคำร้องของญาติพี่น้องในเรื่องเชื่อว่าผู้นั้นเป็นผู้ติดยาเสพติด ก็ต้องระบุชื่อและที่อยู่ ตลอดจน ข้อเท็จจริงหรือข้อมูลอื่น ๆ ซึ่งผู้ร้องเชื่อว่าผู้นั้นเป็นผู้ติดยาเสพติด

2) ภายหลังจากที่ได้พิจารณาคำร้องขอแล้ว อัยการแห่งสหรัฐจะพิจารณาว่ามี เหตุผลที่เชื่อได้ว่าบุคคลที่ระบุชื่อในคำร้องขอนั้นเป็นผู้ติดยาเสพติดจริง และมีเหตุผลที่จะเชื่อได้ว่า ศูนย์บำบัดรักษาของรัฐจะไม่ยอมรับผู้นั้นเข้ารับการบำบัดรักษาในอัยการแห่งสหรัฐยื่นคำร้องขอต่อ ศาล แห่งท้องถิ่นของสหรัฐให้ส่งตัวผู้ติดยาเสพติดไปคุมตัวไว้ในสถานพยาบาลเพื่อบำบัดรักษาผู้ ติดยาเสพติดที่เหมาะสม ให้อัยการแห่งสหรัฐขอคำแนะนำปรึกษาผู้อำนวยการโรงพยาบาลหรือ เจ้าหน้าที่ท้องถิ่นที่มีความเหมาะสมก็ได้

3) เมื่อได้รับคำร้องขอของอัยการแห่งสหรัฐแล้ว ศาลจะสั่งให้ผู้ติดยาเสพติด มาปรากฏตัวต่อหน้าศาล เพื่อให้แพทย์ตรวจพิสูจน์¹¹⁴ และที่ต้องการรับฟังพยานหลักฐาน ศาลจะทำ ลำเนาคำร้องขอนั้นและมีคำสั่งให้เจ้าหน้าที่ศาลส่งไปให้ผู้ติดยาเสพติดโดยตรง¹¹⁵

5. การดำเนินกระบวนการพิจารณาในศาล ภายหลังจากศาลได้มีคำแนะนำแก่ผู้ติดยาเสพติดในเรื่องสิทธิที่เขาจะได้รับคำปรึกษาทุกขั้นตอนของการดำเนินกระบวนการพิจารณาทางศาล ถ้าผู้ติดยาเสพติดไม่มีเงินที่จะจ่ายเพื่อเข้ารับคำปรึกษา ศาลจะกำหนดให้ให้คำปรึกษาตามคำร้องขอ ของผู้ติดยาเสพติดนั้นและให้มารับคำปรึกษาในระหว่างการตรวจสอบความประพฤติ ศาลจะตั้ง แพทย์ผู้ทรงคุณวุฒิ 2 คน ซึ่งในจำนวนผู้ทรงคุณวุฒิอาจเป็นจิตแพทย์ 1 คน ให้ทำการตรวจพิสูจน์ผู้ ติดยาเสพติดซึ่งกักขังไว้ แพทย์นี้ไม่มีส่วนร่วมในการสอบสวนหรือจัดทำรายงานการสอบสวน ศาล จะให้คำแนะนำแก่ผู้ติดยาเสพติดเช่นกันว่าถ้าภายหลังการตรวจสอบ และรับฟังพยานหลักฐานแล้ว ผลปรากฏว่าเขาเป็นผู้ติดยาเสพติดที่จะต้องได้รับการแก้ไขฟื้นฟูด้วยการบำบัดรักษา เขาจะถูกส่งตัว ไปให้ผู้อำนวยการโรงพยาบาลควบคุมตัวเพื่อเข้ารับการบำบัดรักษา ถึงแม้ว่าเขาจะไม่สมัครใจอดยา

¹¹⁴The Narcotic Rehabilitation Amendments of 1971, Section 3413.

¹¹⁵Ibid., Section 3413.

ตามวิธีการบำบัด รักษาเช่นนั้นก็ตาม ซึ่งระยะเวลาในการบำบัดรักษาอาจนานถึง 42 เดือน นอกจากนี้ศาลจะให้คำแนะนำว่าเขาจะถูกกักขังในระหว่างการบำบัดรักษา และเขาจะต้องอยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของผู้อำนวยการโรงพยาบาลหลังจากที่เขาได้รับการปล่อยตัวจากการกักขังเป็นเวลา 3 ปี เพื่อรับการบำบัดรักษาและรับคำแนะนำภายใต้แผนการบำบัดรักษาของผู้อำนวยการโรงพยาบาลภายหลังจากออกจากโรงพยาบาลไปแล้ว ถ้าเขายังไม่หายจากอาการติดยาเสพติดหรือปฏิเสธไม่ให้ความร่วมมือตามแผนการบำบัดรักษาภายหลังจากออกจากโรงพยาบาลไปแล้ว หรือได้รับการพิจารณาจากผู้อำนวยการโรงพยาบาลว่าเขาจะหวนกลับไปเสพยาเสพติดซ้ำอีก เขาจะถูกนำตัวมากักขังโดยเพิ่มระยะเวลาควบคุมตัวในสถานบำบัดรักษาเพื่อทำการบำบัดรักษาและให้คำแนะนำภายหลังจากออกจากโรงพยาบาลแล้ว

นอกจากนี้แล้ว เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ในการตรวจพิสูจน์ศาลอาจสั่งให้ส่งผู้ติดยาเสพติดไปอยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของผู้อำนวยการโรงพยาบาล ภายในระยะเวลาไม่เกิน 30 วัน เพื่อคุมขังในโรงพยาบาลที่เหมาะสมหรือคุมขังในศูนย์บำบัดอื่นตามที่ศาลกำหนดได้ ทั้งนี้ แพทย์ต้องทำรายงานเสนอต่อศาลภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนด

1) ถ้าการตรวจพิสูจน์ของแพทย์ทั้งสองสรุปรายละเอียดในรายงานว่า ผู้ติดยาเสพติดนั้นไม่เป็นผู้ติดยาเสพติด หรือเป็นผู้ติดยาเสพติดที่ไม่จำเป็นต้องได้รับการแก้ไขฟื้นฟูด้วยการบำบัดรักษา ศาลจะมีคำสั่งให้ผู้นั้นออกจากโรงพยาบาลทันที และให้ยกเลิกกระบวนการพิจารณาในเรื่องนี้

2) ถ้ารายงานของแพทย์ทั้งสองชี้ให้เห็นว่าผู้นั้นเป็นผู้ติดยาเสพติดที่จะต้องได้รับการบำบัดรักษา หรือชี้ให้เห็นว่าตามรายงานของแพทย์ที่เสนอมานั้นไม่สามารถสรุปด้วยเหตุผลในการปฏิเสธที่จะส่งผู้นั้นไปตรวจพิสูจน์ ศาลจะต้องจัดให้มีการสืบเพื่อรับฟังพยานหลักฐานโดยพลัน¹¹⁶

6. การสั่งบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติด ถ้าศาลได้รับฟังพยานหลักฐานแล้วมีคำพิพากษาว่าผู้นั้นเป็นผู้ติดยาเสพติดที่ต้องได้รับการแก้ไขฟื้นฟูด้วยการบำบัดรักษา ศาลอาจสั่งให้ส่งตัวไปให้ผู้อำนวยการโรงพยาบาลควบคุมดูแลเพื่อบำบัดรักษาในสถานพยาบาลก็ได้ รายงานนั้นอาจสรุปข้อมูลเกี่ยวกับสุขภาพหรือสภาวะทั่วไปของผู้นั้น พร้อมทั้งคำแนะนำของผู้อำนวยการโรงพยาบาลในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมตัวเพื่อบำบัดรักษาต่อไป¹¹⁷ ทั้งนี้ หากผู้นั้นอยู่ในความควบคุมดูแลของผู้อำนวยการโรงพยาบาล จะถูกคุมขังเป็นเวลา 6 เดือน และจะถูกปล่อยตัวจากการ

¹¹⁶The Narcotic Rehabilitation Amendments of 1971, Section 3414.

¹¹⁷Ibid., Section 3415.

คุมขังเพื่อบำบัดรักษาตามแผนการบำบัดรักษาภายหลังออกจากโรงพยาบาลตามที่ศาลกำหนด เว้นแต่ผู้อำนวยการโรงพยาบาลได้พิจารณาแล้วเห็นว่า ผู้นั้นได้รับการรักษาอาการติดยาเสพติด และได้รับการฟื้นฟูสมรรถภาพแล้ว หรือเห็นว่าไม่มีความจำเป็นต้องคุมขังคนไข้นั้นอีกต่อไป ก็อาจปล่อยตัวผู้นั้นออกจากการคุมขังในเวลาใดก็ได้ ก่อนครบกำหนดระยะเวลา 6 เดือน¹¹⁸

7. การปล่อยตัวผู้เข้ารับการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพ¹¹⁹ เมื่อผู้ติดยาเสพติดที่อยู่ในการควบคุมดูแลของผู้อำนวยการโรงพยาบาลได้ปฏิบัติตามแผนการบำบัดรักษาแล้ว ให้ปล่อยตัวจากที่คุมขัง ผู้อำนวยการโรงพยาบาลจะต้องแจ้งการปล่อยตัวต่อศาลภายใน 10 วัน ก่อนทำการปล่อยตัวไป ผู้เข้ารับการบำบัดรักษาที่ได้รับการปล่อยตัวในเวลาใดก็ตามจะต้องกลับไปยังศาลทันที เมื่อศาลได้พิจารณาข้อแนะนำของผู้อำนวยการโรงพยาบาลเกี่ยวกับการบำบัดรักษาผู้เข้ารับการบำบัดรักษาภายหลังออกจากโรงพยาบาล และผู้นั้นได้กลับมายังศาลแล้ว ศาลอาจสั่งให้ผู้นั้นอยู่ในความควบคุมดูแลโดยให้ผู้อำนวยการโรงพยาบาลคุมตัวเพื่อบำบัดรักษา และให้คำแนะนำภายใต้แผนการบำบัดรักษาหลังออกจากโรงพยาบาลแล้ว เป็นเวลา 3 ปี ทันทีนับแต่เวลาที่ผู้นั้นได้รับการปล่อยตัว และในเวลาใดก็ตามภายในระยะเวลา 3 ปีนี้ ถ้าผู้เข้ารับการบำบัดรักษานั้น

1) บำบัดไม่หาย หรือปฏิเสธไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของผู้อำนวยการโรงพยาบาล ในการติดต่อกับเขาเพื่อทำการบำบัดรักษา และให้คำแนะนำภายหลังออกจากโรงพยาบาล หรือ

2) ผู้อำนวยการโรงพยาบาลได้พิจารณาแล้วเห็นว่าผู้นั้นจะหันกลับมาใช้ยาเสพติดอีก ผู้อำนวยการโรงพยาบาลอาจสั่งให้ส่งตัวผู้นั้นกลับมายังศาล เพื่อให้ศาลมีคำสั่งใหม่ให้ส่งไปคุมตัวในสถานพยาบาล เพื่อเพิ่มระยะเวลาในการบำบัดรักษาภายหลังออกจากโรงพยาบาลอีกไม่เกิน 6 เดือน และผู้นั้นจำต้องยอมรับแผนการบำบัดรักษาภายหลังออกจากโรงพยาบาลดังกล่าวข้างต้น

8. การไต่สวนเรื่องสุขภาพและสภาวะทั่วไปของผู้เข้ารับการบำบัดรักษา¹²⁰ เมื่อได้รับคำร้องขอของผู้เข้ารับการบำบัดรักษาซึ่งถูกคุมขังมาแล้วเป็นเวลาไม่น้อยกว่า 3 เดือน ศาลจะไต่สวนในเรื่องสุขภาพและสภาวะทั่วไปของผู้นั้น และถ้ามีความจำเป็นต้องคุมขังต่อไปอีก ไม่ว่าจะได้รับฟังพยานหลักฐานหรือไม่ก็ตาม ศาลจะให้ปล่อยตัวผู้นั้นออกจากสถานคุมขัง และให้กลับมายังศาล และศาลอาจกำหนดสถานที่ถูกส่งกลับมานั้นเข้ารับการบำบัดรักษาตามแผนการบำบัดรักษาภายหลังออกจากโรงพยาบาล

¹¹⁸ The Narcotic Rehabilitation Amendments of 1971, Section 3416.

¹¹⁹ Ibid., Section 3417.

¹²⁰ Ibid., Section 3418.

9. การลงโทษผู้หลบหนี จากสถานบำบัดรักษา ผู้ใดหลบหนีหรือพยายามหลบหนี ในขณะที่ถูกคุมขังในสถานบำบัดรักษาเพื่อตรวจพิสูจน์ หรือบำบัดรักษา หรือผู้ช่วยเหลือหรือพยายามช่วย หรือยุยง ช่วยเหลือผู้หลบหนีต้องได้รับโทษปรับไม่เกินห้าพันเหรียญสหรัฐ หรือจำคุกไม่เกินห้าปี หรือทั้งจำทั้งปรับ

โดยสรุปแล้ว การบังคับบำบัดรักษาตามกฎหมายของสหรัฐอเมริกาได้กำหนดให้ผู้ถูกกล่าวหาหรือถูกพิพากษาว่ากระทำความผิดกฎหมายอาญาแห่งสหรัฐที่เป็นผู้ติดยาเสพติดสมควรที่จะได้รับการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพแทนการดำเนินคดีหรือพิพากษาลงโทษ ศาลมีอำนาจสั่งให้ส่งไปคุมขังเพื่อบำบัดรักษาให้มีสุขภาพดี และสามารถกลับเข้าสู่สังคมได้โดยปกติ เช่นเดียวกับผู้ติดยาเสพติดที่มีผู้ถูกกล่าวหา หรือถูกพิพากษาว่ากระทำความผิดอาญาอื่น ๆ ใด โดยศาลจะสั่งให้ผู้ติดยาเสพติดมาปรากฏตัวต่อหน้าศาล เพื่อให้แพทย์ตรวจพิสูจน์โดยศาลจะแนะนำแก่ผู้นั้นก่อนในเรื่องสิทธิต่างๆ ที่เขาจะได้รับ เช่น ค่าปรึกษาทุกขั้นตอนของการดำเนินกระบวนการพิจารณาทางศาล การให้คำปรึกษาในระหว่างตรวจสอบความประพฤติจากแพทย์ผู้ทรงคุณวุฒิ ระยะเวลาในการบำบัดรักษา ระยะเวลาที่จะต้องอยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของผู้อำนวยการโรงพยาบาล เป็นเวลา 3 ปี ภายหลังจากที่เขาได้รับการปล่อยตัว เป็นต้น ซึ่งถ้าผลการตรวจพิสูจน์ของแพทย์ปรากฏว่าไม่เป็นผู้ติดยาเสพติดหรือเป็นผู้ติดยาเสพติดที่ไม่จำเป็นต้องได้รับการแก้ไขฟื้นฟูด้วยการบำบัดรักษา ศาลจะมีคำสั่งให้ผู้นั้นออกจากโรงพยาบาลทันที แต่ถ้าผลการตรวจพิสูจน์ปรากฏว่าเป็นผู้ติดยาเสพติดที่จะต้องได้รับการบำบัดรักษา ศาลจะมีคำสั่งให้ส่งตัวผู้ติดยาเสพติดนั้นไปคุมตัวไว้ในสถานพยาบาล เพื่อบำบัดรักษาและแก้ไขฟื้นฟูสมรรถภาพเป็นเวลา 6 เดือน ภายใต้อการควบคุมดูแลของผู้อำนวยการ โรงพยาบาล และภายในระยะเวลา 3 ปี หลังออกจากโรงพยาบาลไปแล้ว ผู้อำนวยการโรงพยาบาลอาจสั่งให้ส่งตัวผู้ติดยาเสพติดนั้นกลับมายังศาลเพื่อให้ศาลมีคำสั่งใหม่ ให้ส่งไปคุมขังตัวในสถานพยาบาลเพื่อเพิ่มระยะเวลาในการบำบัดรักษาอีกไม่เกิน 6 เดือน หากปรากฏว่าผู้นั้นบำบัดรักษาไม่หาย หรือผู้อำนวยการโรงพยาบาลได้พิจารณาแล้วเห็นว่าผู้นั้นจะหันกลับไปใช้ยาเสพติดอีก นอกจากนี้ในระหว่างที่ผู้นั้นถูกส่งตัวไปคุมตัวในสถานพยาบาลเพื่อบำบัดรักษาและแก้ไขฟื้นฟูสมรรถภาพนี้ หากเขาหลบหนีหรือพยายามหลบหนี หรือผู้ช่วยหรือพยายามช่วยผู้หลบหนี หรือพยายามหลบหนี จะต้องได้รับโทษปรับหรือจำคุก หรือทั้งจำทั้งปรับ

3.1.2.3 ประเทศเยอรมัน การบังคับบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติดของเยอรมันนั้น ไปบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญา เป็นการเฉพาะเพื่อการแก้ไขผู้ติดยาเสพติด ซึ่งเรียกว่า “มาตรการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด และมาตรการเพื่อความปลอดภัย” (measures of rehabilitation and security) โดยแบ่งออกเป็น 6 ประเภท คือ

เรื่อง

1. การส่งตัวไปควบคุมรักษายังสถานบำบัดโรคจิต
2. การส่งตัวไปควบคุมรักษายังสถานบำบัดผู้ติดยาเสพติดให้โทษและโรคพิษสุราเรื้อรัง
3. การส่งตัวไปยังสถานควบคุมป้องกัน
4. การให้อยู่ภายใต้การควบคุมดูแล
5. การเพิกถอนใบอนุญาตขับขี่รถยนต์
6. การห้ามประกอบอาชีพ

มาตรการแก้ไขฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดและมาตรการเพื่อความปลอดภัย (measures of rehabilitation and security) ทั้ง 6 ประเภทนี้ ศาลอาจไม่สั่งให้นำมาใช้ถ้าประวัติการกระทำความผิดอาญาของจำเลย ซึ่งมีสภาพที่เป็นอันตรายต่อสังคม¹²¹ สำหรับหลักเกณฑ์และการบังคับใช้วิธีการเพื่อความปลอดภัยแก่บุคคลผู้เสพยาเสพติดนั้น ประมวลกฎหมายอาญาเยอรมันได้บัญญัติไว้ดังนี้

1. หลักเกณฑ์การส่งตัวไปยังสถานที่ควบคุมรักษายังสถานบำบัดผู้ติดยาเสพติด¹²² ถ้าผู้ใดมีนิสัยเสพยาหรือของมีนเมาอย่างอื่นมากเกินไป และกระทำความผิดกฎหมายอย่างใดอย่างหนึ่ง ในขณะที่มีเมามา หรือเกี่ยวเนื่องกับลักษณะนิสัยของเขา ซึ่งถูกศาลพิพากษาลงโทษ หรือไม่อาจพิพากษาลงโทษได้ เพียงเพราะไม่สามารถพิสูจน์ความผิดทางอาญาของผู้นั้นได้ ศาลจะสั่งให้ส่งตัวผู้นั้นไปควบคุมยังสถานบำบัดผู้ติดยาเสพติด และโรคพิษสุราเรื้อรังได้ ถ้าสภาพอันตรายยังคงมีอยู่เนื่องจากผู้นั้นมีแนวโน้มที่จะกระทำความผิดอย่างร้ายแรง แต่ศาลอาจจะไม่สั่งให้ส่งตัวไปควบคุมบำบัดรักษายังสถานบำบัดผู้ติดยาเสพติดและโรคพิษสุราเรื้อรังก็ได้ ถ้าไม่มีโอกาสที่จะบำบัดรักษาผู้ นั้นให้หายขาดได้

2. การบังคับตามคำสั่งศาล ถ้าศาลมีคำสั่งให้จำเลยไปควบคุมบำบัดรักษายังสถานบำบัดรักษาหรือให้ลงโทษและปฏิบัติตามมาตรการเพื่อความปลอดภัยตามคำสั่งศาลก่อนที่จะนำตัวไปลงโทษ อย่างไรก็ดีตาม ถ้าการบังคับตามมาตรการเพื่อความปลอดภัยตามคำสั่งศาล จะดำเนินการให้บรรลุผลสำเร็จได้ง่ายกว่า ศาลอาจพิพากษาให้ขยายหรือเพิกถอนคำสั่งดังกล่าวได้ หากเห็นว่าวัตถุประสงค์ของการบังคับตามมาตรการเพื่อความปลอดภัย ตามคำสั่งศาลจะดำเนินการให้บรรลุผลสำเร็จได้ และถ้าสภาพของจำเลยประจักษ์ชัดแก่ศาลตามคำร้องขอ

¹²¹The Penal Code of the Federal Republic of Germany 1975, Section 61.

¹²²Ibid., Section 64.

ถ้าได้บังคับตามมาตรการเพื่อความปลอดภัยทั้งหมด หรือบางส่วนก่อนการลงโทษไปแล้วถึงสองในสามส่วนของโทษที่จะได้รับ ให้นับระยะเวลาที่ถูกบังคับตามมาตรการเพื่อความปลอดภัย รวมเข้ากับโทษ แต่ให้บังคับใช้มาตรการเพื่อความปลอดภัยก่อนการลงโทษ ศาลอาจทุเลาการลงโทษที่เหลืออยู่เพื่อคุ้มครองความประพฤติภายใต้เงื่อนไขที่กำหนดไว้ และหากได้รับโทษไปแล้วกึ่งหนึ่งของโทษทั้งหมดก็ได้ ถ้าได้คุณภาพของโทษที่ยังไม่ระงับให้บังคับตามมาตรการเพื่อความปลอดภัยต่อไป อย่างไรก็ตาม ศาลอาจมีคำสั่งให้ลงโทษได้ถ้าสภาพการณ์ของจำเลยประจักษ์ชัดแก่ศาลตามคำร้องขอ

3. การเปลี่ยนแปลงประเภทของการบำบัดรักษาที่แตกต่างกัน¹²³ ถ้าศาลสั่งให้ส่งตัวไปควบคุมการบำบัดรักษาสถานบำบัดโรคจิต หรือสถานบำบัดผู้ติดยาเสพติดให้โทษ และโรคพิษสุราเรื้อรัง ศาลอาจมีคำสั่งเปลี่ยนแปลงในภายหลังให้ส่งตัวจำเลยไปควบคุมบำบัดรักษายังสถานบำบัดอื่นก็ได้ ถ้าสถานบำบัดนั้นมีโอกาสช่วยแก้ไขฟื้นฟูจำเลยให้หายขาดได้ แต่ศาลอาจสั่งเปลี่ยนแปลง ในภายหลังให้ส่งตัวจำเลยที่ถูกบังคับตามคำสั่งศาลข้างต้นไปยังสถานควบคุมป้องกันเพื่อเนิ่นการตามมาตรการเพื่อความปลอดภัยวิธีหนึ่งตามที่กำหนดไว้ก็ได้ อย่างไรก็ตาม ศาลอาจพิจารณาให้ขยายหรือเพิกถอนคำสั่งตามที่ได้สั่งไว้ก็ได้ ถ้าภายหลังปรากฏพยานหลักฐานต่อศาลว่าการแก้ไขฟื้นฟูจำเลยโดยวิธีนั้นจำเป็นต้องนำมาใช้เสริมต่อไป สำหรับระยะเวลาที่กำหนดให้ส่งตัวไปควบคุมบำบัดรักษายังสถานบำบัดหรือการพิจารณาคดีใหม่ให้เป็นไปตามบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องซึ่งศาลได้มีคำสั่งในคำพิพากษา

4. ระยะเวลาในการควบคุมตัว¹²⁴ กำหนดระยะเวลาการควบคุมตัวเพื่อบำบัดรักษาในสถานบำบัดผู้ติดยาเสพติดและโรคพิษสุราเรื้อรังไม่เกิน 2 ปี หากเป็นการควบคุมตัวในสถานควบคุมป้องกันเป็นครั้งแรกไม่เกิน 10 ปี ให้เริ่มนับกำหนดระยะเวลาตั้งแต่การควบคุมตัวเป็นต้นไป ถ้าศาลมีคำสั่งให้บังคับตามมาตรการจำกัดเสรีภาพไปพร้อม ๆ กับการควบคุมตัวก่อนที่ได้รับโทษตามคำพิพากษากำหนดระยะเวลาสูงสุดในการควบคุมตัวของขยายออกไปให้ครอบคลุมถึงระยะเวลาที่ถูกบังคับใช้มาตรการเพื่อความปลอดภัยที่ได้รับต่อจากโทษ ถ้าไม่ได้กำหนดระยะเวลาสูงสุดในการควบคุมตัวไว้ หรือกำหนดไว้แต่ยังไม่สิ้นสุด ศาลอาจสั่งพักการควบคุมตัวไว้ชั่วคราวในเวลาใดก็ได้ และจัดให้คุ้มครองความประพฤติจำเลยไว้โดยเร็วเท่าที่จะมีเหตุผลให้ทำเช่นนั้นได้ โดยให้เสรีภาพแก่จำเลยในการดำเนินชีวิตตามกฎหมาย กรณีรอการลงโทษจำเลยต้องประพฤติตนภายใต้การควบคุมดูแล ถ้ากำหนดระยะเวลาสูงสุดข้างต้นสิ้นสุดลง ให้ปล่อยตัวจำเลยไป และยุติการบังคับใช้

¹²³The Narcotic Rehabilitation Amendments of 1971, Section 37 a.

¹²⁴Ibid., Section 67 b.

มาตรการเพื่อความปลอดภัย แต่หากจำเลยได้รับการปล่อยตัวไปภายหลังจากถูกควบคุมในสถานควบคุมเพื่อป้องกันเป็นครั้งแรกตามกำหนดระยะเวลาสูงสุด จำเลยต้องประพฤติตนภายใต้การควบคุมดูแล

5. การพิจารณาใหม่¹²⁵ ศาลอาจดำเนินการพิจารณาใหม่ในเวลาใดก็ได้เพื่อพิจารณาว่าจะพักการควบคุมตัวและจัดให้คุ้มครองความปลอดภัยจำเลยหรือไม่ โดยการพิจารณาจะต้องกระทำก่อนที่จะสิ้นสุดระยะเวลาการควบคุมตัว คือ

- 1) 6 เดือน ในสถานบำบัดผู้ติดยาเสพติดและโรคพิษสุราเรื้อรัง
- 2) 1 ปี ในสถานบำบัดจิต
- 3) 2 ปี ในสถาน ควบคุมป้องกัน

ทั้งนี้ศาลอาจจะลดระยะเวลาดังกล่าวได้ภายในขอบเขตเรื่องการพิจารณาระยะเวลาใหม่ พร้อมทั้งกำหนดระยะเวลาก่อนที่จะสิ้นสุดระยะเวลาร้องขอให้พิจารณาใหม่สำหรับการนับระยะเวลานั้นให้เริ่มนับตั้งแต่ถูกควบคุมตัวในสถานบำบัด แต่ถ้าศาลไม่อนุญาตให้พักการควบคุมการนับระยะเวลาที่กำหนดใหม่ให้เริ่มนับตั้งแต่วันที่ศาลสั่งไม่อนุญาต

6. การเพิกถอนคำสั่งให้พักการควบคุมตัวในสถานบำบัด¹²⁶ ศาลอาจเพิกถอนคำสั่งให้พักการควบคุมตัวในสถานบำบัดได้ ถ้าจำเลยกระทำผิดกฎหมายในขณะที่อยู่ภายใต้การควบคุมดูแล หรือฝ่าฝืนแนวทางที่ศาลกำหนดไว้อย่างชัดเจน หรือหลีกเลี่ยงไม่ปฏิบัติตามคำแนะนำของเจ้าพนักงานคุมประพฤติ หรือสำนักงานคุมประพฤติ และความประพฤติของจำเลยแสดงให้เห็นว่าวัตถุประสงค์ของมาตรการเพื่อความปลอดภัยจำเป็นต้องใช้การคุมขัง

ในกรณีความประพฤติของจำเลยระหว่างอยู่ภายใต้การควบคุมดูแลแสดงให้เห็นว่าสถานะของจำเลยอาจกระทำผิดกฎหมายและวัตถุประสงค์ของมาตรการเพื่อความปลอดภัยจำเป็นต้องใช้การคุมขัง ศาลอาจเพิกถอนคำสั่งให้พักการควบคุมตัวในสถานบำบัดได้

นอกจากนี้ ศาลอาจเพิกถอนคำสั่งให้พักการควบคุมตัวในสถานบำบัด ถ้าศาลทราบสภาพการณ์ต่าง ๆ ในระหว่างที่จำเลยอยู่ภายใต้การควบคุมดูแลความประพฤติ ว่าพฤติกรรมของจำเลยจะไม่ยอมรับการพักการควบคุมในสถานบำบัด ซึ่งแสดงให้เห็นว่าวัตถุประสงค์ของมาตรการเพื่อความปลอดภัยจำเป็นต้องใช้การคุมขัง โดยระยะเวลาการควบคุมตัวในสถานบำบัดทั้งก่อนและหลังการพักการควบคุมตัว จะต้องไม่เกินเวลาที่กฎหมายกำหนดสูงสุดไว้ให้ใช้มาตรการเพื่อความปลอดภัย

¹²⁵ The Narcotic Rehabilitation Amendments of 1971, Section 67 c.

¹²⁶ Ibid., Section 67 g.

ปลอดภัย แต่ถ้าศาลไม่เพิกถอนคำสั่งให้พักการควบคุมตัวในสถานบำบัด ให้มาตรการเพื่อความปลอดภัยยุติลงเมื่อสิ้นสุดกำหนดเวลาการควบคุมดูแล ทั้งนี้ มิให้นำระยะเวลาที่ให้จำเลยทำงานบริการต่าง ๆ ตามคำแนะนำมาหักออกจากระยะเวลาในการควบคุมตัวในสถานบำบัด

โดยสรุปแล้ว การบังคับบำบัดรักษาตามประมวลกฎหมายอาญาเยอรมันดังกล่าวข้างต้น มุ่งเน้นที่จะแก้ไขฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดที่มีสภาพเป็นอันตรายให้ได้รับการบำบัดรักษาด้วยวิธีการบังคับบำบัดรักษา เพื่อให้ผู้นั้นสามารถกลับเข้าสู่สังคมได้โดยปกติสุข ด้วยการนำตัวผู้กระทำความผิดกฎหมายในขณะติดยาเสพติดเข้าสู่กระบวนการพิจารณาโดยศาล ศาลจะพิพากษาลงโทษจำคุก หรือไม่อาจพิพากษาลงโทษได้เพราะไม่สามารถพิสูจน์ความผิดทางอาญาของผู้นั้นได้ ศาลจะสั่งให้ส่งตัวผู้นั้นไปควบคุมตัวยังสถานบำบัดผู้ติดยาเสพติดเป็นเวลาไม่เกิน 2 ปีก็ได้ ถ้าสภาพอันตรายยังคงอยู่เนื่องจากผู้นั้นมีแนวโน้มที่จะกระทำความผิดกฎหมายอย่างร้ายแรง หรือศาลอาจจะไม่สั่งให้ส่งตัวผู้นั้นไปควบคุมบำบัดรักษายังสถานบำบัดผู้ติดยาเสพติดก็ได้ ถ้าไม่มีโอกาสที่จะบำบัดรักษาผู้นั้นให้หายขาดได้ ถ้าศาลมีคำสั่งให้ส่งไปควบคุมบำบัดรักษาในสถานบำบัดผู้ติดยาเสพติดประกอบโทษแล้ว จะต้องดำเนินการควบคุมบำบัดรักษาในสถานบำบัดผู้ติดยาเสพติดก่อนที่จะนำตัวไปลงโทษ แต่ศาลอาจมีคำสั่งให้ลงโทษบางส่วนหรือทั้งหมดก่อนจะส่งตัวไปควบคุมรักษายังสถานบำบัดรักษาก็ได้ หรืออาจพิพากษาให้ขยาย หรือเพิกถอนคำสั่งดังกล่าวก็ได้ และภายหลังจากศาลมีคำสั่งให้ส่งไปควบคุมบำบัดรักษายังสถานบำบัดผู้ติดยาเสพติดแล้ว และภายหลังจากศาลมีคำสั่งให้ส่งไปควบคุมบำบัดรักษายังสถานบำบัดผู้ติดยาเสพติดแล้ว ศาลมีอำนาจมีคำสั่งเปลี่ยนแปลงโดยให้ส่งจำเลยไปควบคุมรักษายังสถานบำบัดรักษาอื่นก็ได้ ถ้าสถานบำบัดนั้นมีโอกาสช่วยแก้ไขฟื้นฟูจำเลยให้หายขาดได้ ในกรณีที่จำเลยถูกควบคุมรักษาในสถานบำบัดผู้ติดยาเสพติดเป็นเวลาอย่างน้อย 1 ปี ศาลอาจมีคำสั่งให้ยกเลิกการควบคุมบำบัดรักษาได้ หากจำเลย ไม่สามารถรับการรักษาให้หายขาดได้ โดยจัดให้มีการคุมประพฤติจำเลย อย่างไรก็ตาม ศาลอาจดำเนินการพิจารณาใหม่ในเวลาใดก็ได้ภายในระยะเวลา 6 เดือน ก่อนสิ้นสุดระยะเวลาการควบคุมตัวในสถานบำบัดผู้ติดยาเสพติด เพื่อพิพากษาว่าจะพักการควบคุมตัว และจัดให้คุมความประพฤติจำเลยหรือไม่ เมื่อศาลมีคำสั่งให้พักการควบคุม หากจำเลยกระทำความผิดกฎหมายในขณะที่อยู่ภายใต้การควบคุมดูแล หรือฝ่าฝืนแนวทางที่ศาลกำหนดไว้อย่างชัดเจน หรือหลีกเลี่ยงไม่ปฏิบัติตามคำแนะนำของเจ้าพนักงานคุมประพฤติหรือสำนักงานคุมประพฤติ ศาลอาจเพิกถอนคำสั่งให้พักการควบคุมตัวในสถานบำบัด และมีคำสั่งให้คุมขังจำเลยก็ได้

3.1.2.4 ประเทศมาเลเซีย ในการบังคับบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติดของประเทศมาเลเซีย ได้บัญญัติไว้เป็นกฎหมายเฉพาะ 2 ฉบับ คือ The Dangerous Drugs Ordinance 1952 (พ.ศ.2495) ซึ่ง

ต่อมามีกฎหมายออกมาแก้ไขเพิ่มเติมอีกหลายฉบับ ได้แก่ Dangerous Drugs (amendment) Act 1975, 1977 และ 1948 และ Drug Dependents (treatment and rehabilitation) Act 1983 (พ.ศ.2526)

หลักของกฎหมาย The Dangerous Drugs Ordinance 1952 ที่มีการแก้ไขเพิ่มเติมโดย Drug Dependents (Treatment and Rehabilitation) Act อีกหลายฉบับนั้นเป็นการใช้อำนาจเจ้าหน้าที่สังคมสงเคราะห์ หรือเจ้าพนักงานตำรวจที่มีศัไม่ต่ำกว่าสิบตำรวจเอก หรือนายเวรประจำสถานีดำรวจเข้าควบคุมบุคคลใด ๆ ที่สงสัยว่าจะเป็นผู้ติดยาเสพติดและภายในยี่สิบสี่ชั่วโมงให้นำส่งบุคคลนั้นต่อศาล ในกรณีที่ศาลมีเหตุให้เชื่อได้ว่าบุคคลนั้นจะเป็นผู้เสพติด ศาลอาจจะสั่งให้คุมขังบุคคลนั้น และให้มีการตรวจสอบทางการแพทย์ หรือสังเกตการณ์โดยเจ้าหน้าที่ทางการแพทย์ ณ ศูนย์สืบสวนตรวจสอบ ทั้งนี้ หากผลการตรวจสอบบ่งชี้ว่าบุคคลนั้นเป็นผู้ติดยาเสพติด และมีรายงานสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่สังคมสงเคราะห์ ให้ศาลดำเนินการดังต่อไปนี้

1. ในกรณีจำเป็นที่บุคคลนั้นต้องรับการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพในศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพ ศาลจะสั่งให้บุคคลนั้นเข้ารับการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพเป็นเวลาหกเดือน ซึ่งอาจมีการพิจารณาระยะเวลาควบคุมตัวนี้ลงได้โดยคณะกรรมการหนึ่ง (board of visitors) หากบุคคลนั้นได้ผ่านการควบคุมตัวในศูนย์มาแล้วเดือน และมีเหตุผลสนับสนุนว่าระยะเวลาการควบคุมตัวนั้นเพียงพอแล้ว¹²⁷ หรือหากกรณีที่มีความจำเป็นแห่งการควบคุมตัวเพื่อรับการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพนั้นยังไม่หมดไป กฎหมายก็ให้อำนาจแก่เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบของศูนย์ โดยความยินยอมของคณะกรรมการในการขยายเวลาการควบคุมตัวออกไปอีกเป็นระยะเวลาไม่เกินหกเดือน¹²⁸ รวมทั้งระหว่างการบำบัดรักษาในศูนย์ดังกล่าวผู้เข้ารับการบำบัดรักษาอาจถูกพิจารณาส่งย้ายตัวให้ไปรับการบำบัดรักษายังศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพแห่งอื่น ถ้าปรากฏว่าเป็นประโยชน์มากกว่าได้ด้วย¹²⁹

เมื่อผู้ติดยาเสพติดได้รับการปล่อยตัวจากศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพแล้ว ยังจะต้องอยู่ภายใต้กระบวนการติดตามผลภายหลังการรักษาจากเจ้าหน้าที่สังคมสงเคราะห์หรือบุคคลที่ได้รับการแต่งตั้งจากคณะกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพโดยความเห็นชอบของเจ้าหน้าที่สังคมสงเคราะห์อีกเป็นเวลาสองปี¹³⁰

¹²⁷The Dangerous Drugs Ordinance 1952 และ Dangerous Drugs (Amendment) Act 1975, 1977, 1984, Section 25 d.

¹²⁸Ibid., Section 25 e.

¹²⁹Ibid., Section 25 j.

¹³⁰Ibid., Section 25 k.

2. ในกรณีที่บุคคลนั้นไม่มีความจำเป็นต้องเข้ารับการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพในศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพ ศาลอาจจะสั่งให้ผู้นั้นอยู่ภายใต้ความดูแลตรวจตราของเจ้าหน้าที่สังคมสงเคราะห์ เป็นเวลาสองปี และศาลอาจมีคำสั่งอย่างหนึ่งอย่างใดในกรณีดังต่อไปนี้

1) ถ้าผู้กระทำความผิดเป็นบุคคลผู้ติดยาเสพติดที่มีอายุยังไม่ครบสิบแปดปีบริบูรณ์ ศาลอาจมีคำสั่งให้ปล่อยตัวผู้กระทำความผิด และสั่งให้เข้าพักอาศัยในศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพเพื่อรับการบำบัดรักษาเป็นระยะเวลาสองปี หรือสั่งให้ผู้กระทำความผิดเข้าอยู่ในความดูแลตรวจตราของเจ้าหน้าที่ฟื้นฟูสมรรถภาพเป็นเวลาไม่น้อยกว่าสองปี แต่ไม่เกินสามปี¹³¹

2) ถ้าผู้กระทำความผิดเป็นบุคคลผู้ติดยาเสพติดที่มีอายุยังไม่ครบยี่สิบเอ็ดปี ศาลอาจมีคำสั่งให้ปล่อยตัวผู้กระทำความผิดโดยให้อยู่ในความประพฤติ และให้อยู่ในความดูแลตรวจตราของเจ้าหน้าที่สังคมสงเคราะห์เป็นเวลาสองปี หรือสั่งให้บุคคลนั้นเข้ารับการบำบัดรักษาในศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพเป็นเวลาหกเดือน¹³²

3) ถ้าผู้กระทำความผิดเป็นผู้พ้นโทษในการกระทำความผิดซึ่งดำเนินการทำให้ตนหรือผู้อื่นได้รับยาเสพติด หรือถูกพบว่ามิหรือใช้สถานที่เพื่อที่จะใช้ยาหรือสูบบุหรี่ หรือบริโภคยานั้น ให้ศาลมีคำสั่งให้เข้าอยู่ภายใต้การดูแลตรวจตราของเจ้าหน้าที่ฟื้นฟูสมรรถภาพเป็นระยะเวลาไม่น้อยกว่าสองปี แต่ไม่เกินสามปี ทั้งนี้อยู่ในดุลพินิจของเจ้าหน้าที่ฟื้นฟูสมรรถภาพ¹³³

นอกจากนี้ หากผู้นั้นปฏิเสธการตรวจสอบทางการแพทย์ การเข้ารับการบำบัดรักษา หรือปฏิเสธการดูแลตรวจตราของเจ้าหน้าที่สังคมสงเคราะห์ หรือหลบหนีการควบคุมโดยชอบด้วยกฎหมายของศูนย์สืบสวนตรวจสอบหรือศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพ จะต้องมีความผิดตามกฎหมายระบุเอาไว้ด้วยสำหรับหลักการของกฎหมาย Drug Dependents (treatment and rehabilitation) Act 1983 เป็นการวางแผนโดยละเอียดเกี่ยวกับการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด โดยเฉพาะ ซึ่งมีสาระสำคัญคือ

1. การบังคับบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติด¹³⁴ ซึ่งกฎหมายให้อำนาจหน้าที่ควบคุมตัวผู้ซึ่งต้องสงสัยว่าจะติดยาเสพติด โดยให้กักตัวไว้ในที่ที่เหมาะสมช่วงระยะเวลาไม่เกินยี่สิบสี่ชั่วโมง

¹³¹The Dangerous Drugs Ordinance 1952 และ Dangerous Drugs (Amendment) Act 1975, 1977, 1984, Section 38 a.

¹³²Ibid., Section 25 b, c.

¹³³Ibid., Section 38 b.

¹³⁴Drug Dependents (Treatment and Rehabilitation) Act 1983, Section 3 – Section 7.

เพื่อการตรวจพิสูจน์สารเสพติดได้ ทั้งนี้ ถ้าการตรวจพิสูจน์ไม่อาจเสร็จสิ้นหรือสมบูรณ์ หรือไม่อาจแสดงผลได้ภายในยี่สิบสี่ชั่วโมงนับตั้งแต่บุคคลนั้นถูกควบคุมตัว

1) บุคคลนั้นอาจถูกประกันตัวโดยมีหรือไม่มีหลักประกันก็ได้ โดยต้องอยู่ภายใต้การดูแล ติดตาม ของเจ้าหน้าที่ ในเวลาและสถานที่ตามที่ระบุไว้ในข้อสัญญา หรือ

2) บุคคลอาจถูกเจ้าหน้าที่นำตัวมาแสดงต่อหน้าศาล และศาลอาจสั่งให้กักตัวบุคคลนั้นต่อในเวลาไม่เกินสิบสี่วัน เพื่อที่จะได้รับการตรวจพิสูจน์ถ้าปรากฏแก่ศาลว่าจำเป็น หรือศาลอาจให้ประกันตัวบุคคลนั้นไปโดยมีหรือไม่มีหลักประกันก็ได้ โดยดูแลติดตามในเวลาและสถานที่ที่กำหนดในข้อผูกพัน เพื่อประโยชน์ในการทำการตรวจพิสูจน์ต่อไปหรือในกรณีที่บุคคลได้รับการตรวจพิสูจน์เสร็จแล้ว แต่ผลของการตรวจพิสูจน์ยังไม่เรียบร้อยศาลอาจให้ประกันตัวบุคคลนั้นไปโดยมีหรือไม่มีหลักประกันก็ได้โดยให้มาปรากฏตัว ณ สถานที่และเวลาตามที่กำหนดในข้อสัญญา เพื่อจะรับทราบผลของการตรวจพิสูจน์

หากผลของการตรวจพิสูจน์ปรากฏว่าบุคคลนั้นเป็นผู้ติดยาเสพติดโดยการรับรองของเจ้าหน้าที่ทางการแพทย์ของรัฐ หรือผู้ปฏิบัติทางการแพทย์ที่จดทะเบียนไว้ เจ้าหน้าที่จะต้องนำตัวบุคคลนั้นมาแสดงต่อศาล และถ้าหลังจากศาลได้ฟังคำให้การของบุคคลนั้นแล้ว

ก. ถ้าศาลเชื่อว่าบุคคลนั้นต้องได้รับการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพที่ศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพ ก็สามารถสั่งให้เข้าพักในศูนย์เพื่อบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพได้เป็นเวลาสองปี ซึ่งอาจมีการพิจารณาระยะเวลาดังกล่าวได้โดยคณะกรรมการ (board of visitors) ในกรณีที่มิเหตุผลการปรากฏว่าเป็นการเพียงพอ ถ้าบุคคลนั้นได้พักอยู่ในศูนย์มาครบระยะเวลาสิบสองเดือนแล้ว¹³⁵ และในเวลาใดก็ตามบุคคลผู้ซึ่งพักอาศัยอยู่ในศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพนั้นอาจถูกสั่งให้ย้ายออกไปพักอาศัยในศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพแห่งอื่นได้ด้วย¹³⁶

ข. ถ้าศาลเชื่อว่าการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพอาจจะต้องกระทำในที่อื่นที่ไม่ใช่ในศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพ ศาลก็อาจสั่งให้บุคคลนั้นอยู่ในสถานที่ภายใต้การดูแลของเจ้าหน้าที่ฟื้นฟูสมรรถภาพในเวลาไม่น้อยกว่าสองปี และไม่เกินกว่าสามปี และต้องมีการทำสัญญาโดยมีหรือ ไม่มีหลักประกัน แล้วแต่ศาลจะพิจารณาเพื่อการดูแลภายในระยะเวลาดังกล่าวด้วย

2. การหลบหนีจากการควบคุมโดยชอบด้วยกฎหมาย หากบุคคลใดหลบหนีจากการควบคุมโดยชอบด้วยกฎหมาย จะต้องรับผิดชอบในการหนีนั้น และจะถูกลงโทษโดยการปรับหรือ

¹³⁵ Drug Dependents (Treatment and Rehabilitation) Act 1983, Section 12.

¹³⁶ Ibid., Section 17.

จำคุกเป็นระยะเวลาไม่เกินสามปี หรือทั้งจำทั้งปรับ¹³⁷

โดยสรุปแล้ว กฎหมายเกี่ยวกับการบังคับบำบัดรักษา และฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดของประเทศมาเลเซีย ในส่วนของ Drug Dependents (Treatment and Rehabilitation) Act 1983 นี้ เป็นการกำหนดให้เจ้าหน้าที่ควบคุมและกักตัวผู้ต้องสงสัยว่าติดยาเสพติดไว้ในที่เหมาะสมเป็นระยะเวลาไม่เกินยี่สิบสี่ชั่วโมง เพื่อการตรวจพิสูจน์ได้ ถ้าผลการตรวจพิสูจน์ไม่อาจเสร็จสิ้นภายในยี่สิบสี่ชั่วโมง บุคคลนั้นอาจได้รับการประกันตัว หรืออาจถูกนำไปแสดงต่อหน้าศาล ซึ่งศาลอาจให้กักตัวผู้นั้นต่อในระยะเวลาไม่เกินสิบสี่วัน เพื่อรับการตรวจพิสูจน์ต่อ หรืออาจให้ประกันตัวไปโดยวางข้อกำหนดเพื่อประโยชน์ในการดำเนินการตรวจพิสูจน์ต่อไปก็ได้ หากการตรวจพิสูจน์ปรากฏว่าบุคคลนั้นเป็นผู้ติดยาเสพติด เจ้าหน้าที่จะต้องนำตัวบุคคลดังกล่าวมาแสดงต่อหน้าศาลและศาลอาจ

1. สั่งให้เข้าพักในศูนย์เพื่อบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพได้เป็นเวลาสองปี หลังจากนั้นก็ให้ได้รับการติดตามผลหลังการบำบัดรักษา ทั้งนี้อาจมีการพิจารณาย้ายตัวผู้เข้ารับการบำบัดรักษาไปยังศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพแห่งอื่น หรือพิจารณาระยะเวลาในการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพลงได้ และเมื่อบุคคลนั้นได้รับการปล่อยตัวจากศูนย์ก็ยังคงต้องได้รับการติดตามผลภายหลังการบำบัดรักษาเป็นเวลาสองปี
2. สั่งให้ผู้นั้นอยู่ในสถานที่ภายใต้การดูแลของเจ้าหน้าที่ฟื้นฟูสมรรถภาพในเวลาไม่น้อยกว่าสองปี และไม่เกินสามปี

นอกจากนี้ หากบุคคลใดหลบหนีจากการควบคุมโดยชอบด้วยกฎหมายหรือฝ่าฝืนข้อกำหนด หรือเงื่อนไขภายใต้กฎหมายฉบับนี้ จะต้องได้รับโทษตามที่กฎหมายกำหนดไว้ด้วย

3.1.2.5 ประเทศสิงคโปร์ การบังคับบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติดของประเทศสิงคโปร์ได้กำหนดไว้ในกฎหมาย The Misuse of Drugs (amendment) Act 1973 ซึ่งมีการแก้ไขเพิ่มเติมในปี ค.ศ. 1975 และ ค.ศ. 1979 เป็นกฎหมายที่ระบุให้มีการจัดการบำบัดรักษาและแก้ไขปรับปรุงผู้เสพติด โดยรัฐมนตรีหรือผู้ที่ได้รับมอบหมาย และผู้อำนวยการสำนักงานกลางยาเสพติดให้โทษ รัฐมนตรีผู้รักษาการตามกฎหมายเกี่ยวกับยาเสพติดให้โทษของสิงคโปร์ มีอำนาจวางกฎเกณฑ์สำหรับการ บำบัดรักษาและแก้ไขปรับปรุงผู้ติดยาเสพติดได้ โดยหลักเกณฑ์ที่สำคัญเกี่ยวกับการบำบัดรักษา มีดังนี้

¹³⁷ Drug Dependents (Treatment and Rehabilitation) Act 1983, Section 19 (3).

1. ผู้อำนวยการสำนักงานกลางยาเสพติดให้โทษอาจนำผู้ต้องสงสัย ซึ่งมีเหตุผลอันสมควรว่าเป็นผู้ติดยาเสพติด มาทำการตรวจสอบทางการแพทย์หรือทำการทดลองโดยเจ้าหน้าที่ซึ่งเป็นแพทย์ของรัฐ หรือแพทย์ผู้ฝึกหัด

2. ถ้าผลของการตรวจสอบหรือการทดลอง หรือการกรวดน้ำปัสสาวะปรากฏว่าเป็นผู้เสพติด ผู้อำนวยการสำนักงานกลางยาเสพติดให้โทษมีความจำเป็นที่จะต้องนำตัวบุคคลนั้นมาทำการบำบัดรักษาและแก้ไขปรับปรุงในสถานพยาบาล ผู้อำนวยการอาจให้อยู่ในการดูแลของบุคคลอื่นสำหรับการบำบัดรักษาและแก้ไขปรับปรุงตามกำหนดระยะเวลาที่ผู้อำนวยการกำหนด หลังจากได้ปรึกษาหารือกันในสถานพยาบาลแล้ว

3. อำนาจของเจ้าหน้าที่ในการตรวจจับผู้ติดยาเสพติด¹³⁸

1) เจ้าหน้าที่ของสำนักงาน เจ้าหน้าที่ตำรวจ และศุลกากร หรือตำรวจพิเศษอื่น ๆ หรือสมาชิกของ Vigilante Corps ที่ถูกใช้อำนาจเป็นลายลักษณ์อักษรจากเจ้าหน้าที่ตำรวจที่มียศไม่ต่ำกว่าผู้ช่วยผู้อำนวยการตำรวจ อาจจับกุมบุคคลใดก็ได้ ผู้ซึ่งกระทำหรือผู้ซึ่งต้องสงสัยอย่างมีเหตุผลว่ากระทำความผิดภายใต้พระราชบัญญัตินี้โดยไม่ต้องเตือนก่อน

2) บุคคลซึ่งถูกจับกุมนั้นจะถูกนำไปยังสำนักงานกลางยาเสพติดให้โทษ สถานีตำรวจ หรือศุลกากร พร้อมกับสิ่งของต่าง ๆ ที่ถูกยึดมา และอาจถูกค้นตัวได้

4. การสั่งบำบัด รักษาผู้ติดยาเสพติด ผู้อำนวยการของสำนักงานกลางยาเสพติดให้โทษ อาจต้องการให้บุคคลใดก็ตามที่ถูกสงสัยอย่างมีเหตุผลว่าติดยาเสพติด ได้รับการตรวจสอบทางการแพทย์หรือสังเกตอาการโดยเจ้าหน้าที่ทางการแพทย์ของรัฐบาล หรือผู้ปฏิบัติการทางการแพทย์ ซึ่งถ้าผลของการตรวจสอบหรือการสังเกต หรือผลของการตรวจปัสสาวะปรากฏแก่ผู้อำนวยการว่ามีความจำเป็นจะต้องให้บุคคลนั้นเข้ารับการรักษาหรือฟื้นฟูสมรรถภาพหรือทั้งสองอย่างในสถานพยาบาล ผู้อำนวยการก็จะออกคำสั่งเป็นลายลักษณ์อักษรให้บุคคลนั้นเข้ารับการรักษายาบาลบุคคลทุกคนซึ่งได้ถูกรับไว้รักษาโดยสถานพยาบาล จะถูกกักตัวไว้เป็นเวลา 6 เดือน เว้นแต่จะถูกปล่อยก่อน 6 เดือน โดยผู้อำนวยการหรือคณะกรรมการพิจารณาตรวจสอบของสถานพยาบาล และถ้าคณะกรรมการพิจารณาตรวจสอบของสถานพยาบาลมีความเห็นว่าผู้เข้ารับการรักษาสั่งห้ามเวลากักตัวแล้วยังต้องได้รับการรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพต่อคณะกรรมการที่อาจสั่งเป็นลายลักษณ์อักษรว่า ให้ผู้เข้ารับการรักษาดังกล่าวต้องถูกกักตัวในสถานพยาบาลต่อในระยะเวลาที่ไม่

¹³⁸The Misuse of Drugs (Amendment, Act). 1979 (No. 28 of 1979) (Printed by the Singapore Nation Printers (Pte) Ltd. (Government Printer). Section 25 Section 33 Section 34 (K) Section 40 Section 41.

เกิน 6 เดือน ในแต่ละครั้ง แต่อย่างไรก็ตาม จะกักตัวผู้เข้ารับการรักษาไว้เกินกว่า 3 ปี หลังจากที่เขาได้รับการรักษาในสถานพยาบาลตามคำสั่งนั้นไม่ได้

นอกจากนี้ ผู้อำนวยการของสำนักงานกลางยาเสพติดให้โทษ หรือคณะกรรมการพิจารณาตรวจสอบของสถานพยาบาล อาจสั่งเป็นลายลักษณ์อักษรในเวลาใดก็ได้เพื่อย้ายตัวผู้เข้ารับการรักษาจากสถานพยาบาลแห่งหนึ่งไปยังสถานพยาบาลแห่งอื่น รวมทั้งกรณีหากมีข้อพิสูจน์ปรากฏเป็นที่พอใจแก่ผู้อำนวยการสถานพยาบาลว่าการปรากฏอยู่ที่ใดที่หนึ่งของผู้เข้ารับการรักษาจำเป็นเกี่ยวกับความยุติธรรม หรือมีประโยชน์ในการไต่สวน หรือเป็นประโยชน์ต่อสาธารณะ หรือเป็นประโยชน์ต่อตัวผู้เข้ารับการรักษาเองแล้ว ผู้อำนวยการสถานพยาบาลก็อาจสั่งให้ผู้เข้ารับการรักษาย้ายไปสถานที่นั้นได้เช่นกัน

5. การปล่อยตัวผู้เข้ารับการรักษา

1) คณะกรรมการพิจารณาตรวจสอบของสถานพยาบาลจะเก็บเรื่องของผู้เข้ารับการรักษาทุกกรณี และจะนำมาพิจารณาบ่อยครั้งเท่าที่จะทำได้ว่าเขาควรถูกปล่อยตัวไปหรือไม่

2) ผู้อำนวยการของสำนักงานกลางยาเสพติดให้โทษ หรือคณะกรรมการพิจารณาตรวจสอบของสถานพยาบาล อาจสั่งเป็นลายลักษณ์อักษรในเวลาใดก็ได้ เพื่อปล่อยตัวผู้เข้ารับการรักษา

สำหรับในกรณีที่มีการร้องเรียนซึ่งทำโดยให้สัตย์สาบานกับศาลแล้วว่าบุคคลใดถูกกักตัวโดยมิชอบในสถานพยาบาล ด้วยเหตุผลของการจัดการผิด หรือด้วยช่องโหว่ของหน้าที่เรื่องปล่อยตัวของเจ้าหน้าที่ตามพระราชบัญญัตินี้ หรือถูกข่มขู่บังคับใดที่ออกตามพระราชบัญญัตินี้ ศาลอาจจะไต่สวนถึงการร้องเรียนด้วยตนเอง หรือส่งให้เจ้าหน้าที่ตำรวจไต่สวนเพื่อจุดประสงค์ในการสืบให้รู้ถึงความจริง และถ้าภายหลังการพิจารณาถึงผลของการไต่สวนใดก็ตาม ถ้าศาลเห็นว่าบุคคลผู้ซึ่งถูกกักตัวในสถานพยาบาลไม่ควรถูกกักตัวเช่นนั้น ก็อาจสั่งให้ปล่อยตัวบุคคลผู้นั้นจากสถานพยาบาลได้เช่นกัน

โดยสรุปแล้ว กฎหมายเกี่ยวกับการบังคับบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดของประเทศสิงคโปร์ที่สำคัญนั้น จะมุ่งเน้นการให้อำนาจเจ้าหน้าที่ของสำนักงานกลางยาเสพติดให้โทษ ตำรวจ ศาลากร เจ้าหน้าที่ตรวจคนเข้าเมือง จับกุมผู้ต้องสงสัยว่ากระทำความผิดตามกฎหมายนี้ โดยเฉพาะการกระทำความผิดฐานบริโภคสารควบคุม รวมทั้งให้อำนาจแก่ผู้อำนวยการสำนักงานกลางยาเสพติดให้โทษ ในการสั่งให้บุคคลผู้ต้องสงสัยว่าติดยาเสพติดเข้ารับการตรวจพิสูจน์สารเสพติดทางการแพทย์ โดยการตรวจสอบหรือการสังเกตอาการจากเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติทางการแพทย์ซึ่งหากผลการตรวจพิสูจน์ปรากฏว่าผู้นั้นติดยาเสพติด ก็ให้ผู้อำนวยการมีคำสั่งบังคับให้เข้ารับการรักษาพยาบาลในสถานพยาบาล เป็นเวลาหกเดือน ทั้งอาจขยายระยะเวลาได้แต่

ต้องไม่เกินสามปี รวมทั้งอาจมีการพิจารณาให้ย้ายตัวผู้ถูกบังคับบำบัดรักษาไปเข้ารับการบำบัดรักษายังสถานพยาบาลแห่งอื่น หรือปล่อยตัวผู้เข้ารับการบำบัดรักษาก่อนครบกำหนดเวลาตามคำสั่งได้ แต่หากผลการตรวจพิสูจน์ไม่ปรากฏว่าบุคคลผู้นั้นติดยาเสพติด ก็ให้ปล่อยตัวไปจากสถานพยาบาลที่ถูกกักตัวไว้ตรวจพิสูจน์สารเสพติดทันที สำหรับสถิติของผู้ติดยาเสพติดที่ถูกบังคับบำบัดรักษาตามกฎหมายนี้ พบว่าในปี พ.ศ. 2541 มีจำนวน 4,502 คน ในปี พ.ศ. 2542 มีจำนวนลดลง เหลือ 2,826 คน¹³⁹ ซึ่งหากผลการตรวจพิสูจน์ปรากฏว่าผู้นั้นติดยาเสพติด ก็ให้ผู้อำนวยการมีคำสั่งบังคับให้เข้ารับการบำบัดรักษา

3.2 การรับรองสิทธิและเสรีภาพของผู้ติดยาเสพติดตามกฎหมายไทย

3.2.1 สิทธิและเสรีภาพของผู้ติดยาเสพติด

ในการแก้ไขปัญหาสารเสพติดในประเทศไทยได้มีนโยบายในลักษณะแบบองค์รวมโดยลดทั้งอุปสงค์ (demand) ของยาเสพติดอันได้แก่ ตัวผู้เสพยาเสพติด และอุปทาน (supply) อันได้แก่ ตัวผู้ค้า และมีนโยบายที่ชัดเจนในการใช้มาตรการที่กำหนดให้ผู้เสพเป็นผู้ป่วยที่จะต้องนำไปบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพ และใช้ระบบการบังคับบำบัดรักษา

3.2.1.1 ความเป็นมาของการบำบัดรักษายาเสพติด ผื่นเป็นยาเสพติดชนิดแรกที่แพร่ระบาดเข้ามาในประเทศไทย พอที่จะสันนิษฐานได้ว่า ได้แพร่ระบาดเข้ามาตั้งแต่สมัยสุโขทัยตอนต้น คือประมาณ พ.ศ. 1825 เมื่อมีการติดต่อค้าขายกันทางเรือระหว่างชาวไทยกับชาวจีนแต่ยังไม่มีมาตรการทางกฎหมายในการควบคุมยาเสพติดจนกระทั่งถึงสมัยกรุงศรีอยุธยา¹⁴⁰ และตั้งแต่นั้นมาจึงมีมาตรการทางกฎหมายที่บังคับใช้กับผู้เสพยาเสพติด ซึ่งในแต่ละยุคแต่ละสมัยก็จะมีมาตรการแตกต่างกันออกไป

1. สมัยกรุงศรีอยุธยา ในสมัยสมเด็จพระรามาธิบดี ที่ 1 (พระเจ้าอู่ทอง ปฐมกษัตริย์แห่งกรุงศรีอยุธยา) ปรากฏหลักฐานเกี่ยวกับเรื่องผื่นตอนหนึ่งว่า พระองค์ทรงพิจารณาเห็นว่าการเสพยาผื่นเป็นภัยร้ายแรง ราษฎรที่ติดผื่นแล้วไม่เป็นอันทำมาหากิน เมื่อไม่มีผื่นสูบลารบก็ไม่มีกำลังรบ ทำให้พ่ายแพ้ แก่ข้าศึก ดังนั้นจึงตรากฎหมายลักษณะโจรขึ้นเมื่อ พ.ศ.1903 ข้อความในกฎหมาย

¹³⁹ สภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทย, การสร้างเครือข่ายเยาวชนและครอบครัวเพื่อเขตปลอดยาเสพติด , The 16 th IFNGO ASEAN NGO s Workshop, (27-29 พฤศจิกายน 2549). (อัคราณา)

¹⁴⁰ ไชยยศ เหมะรัชตะ, ปัญหายาเสพติดภาคศึกษา และวิเคราะห์ในแง่กฎหมาย, รายงานผลการวิจัยทุนรัชดาภิเษกสมโภช. (กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2525), 41.

ฉบับนี้ได้บัญญัติว่า “ผู้เสฟฝืน กินฝืน ขายฝืน นั้นให้ลงพระราชอาญาจหนักหนา ธิราชบาทว์ให้ ลิ่นเชิง ทะเวนบกสามวัน ทะเวนเรือสามวัน ให้จำใส่คุกไว้กว่าจะอดได้แล้วให้เรียกเอาทัณฑ์บนแก้ มั่นญาติพี่น้องไว้แล้ว จึงปล่อยผู้สูบ ขาย กินฝืน ออกจากโทษ¹⁴¹

จากบทบัญญัติของกฎหมายลักษณะโจรนี้ จะสังเกตได้ว่า ในสมัยกรุงศรีอยุธยา มีการลงโทษอย่างรุนแรงกับผู้ติดฝืน รวมถึงผู้ค้า แล้ว ยังมีมาตรการในการบำบัดรักษา โดยให้มีการ ควบคุมตัวไว้ในคุกอย่างไม่มีกำหนด จนกว่าจะอดหรือเลิกการเสฟฝืนได้ รวมทั้งยังมีมาตรการ ควบคุมความประพฤติ โดยการทำทัณฑ์บนเอาแก้ตัวผู้ติดฝืนและญาติพี่น้อง เพื่อให้ญาติพี่น้องได้ ช่วยดูแลความประพฤติของผู้ติดฝืนให้สามารถเลิกได้โดยเด็ดขาด มิฉะนั้น จะต้องถูกริบทัณฑ์บน และยังมีมาตรการประจานโดยการจับผู้ติดฝืนนั้นทะเลบก ทะเวนเรือ เพื่อเป็นการข่มขู่บุคคล ทั่วไปมิให้กระทำความผิดเช่นว่านี้¹⁴²

2. สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ในสมัยรัตนโกสินทร์ ปัญหายาเสพติดก็มีได้บรรเทาเบา บางลงไป ตรงกันข้ามกลับมีความรุนแรงขึ้นเรื่อย ๆ แม้ว่าจะมีกฎหมายห้ามปราบปรามการสูบฝืน ขายฝืน และมีมาตรการการลงโทษอย่างรุนแรงก็ตาม ฉะนั้นพระมหากษัตริย์ในสมัยรัตนโกสินทร์ แทบทุกรัชสมัยต้องตราพระราชกำหนดหรือพระราชบัญญัติขึ้น เพื่อนำมาตรการใหม่ ๆ มาในการ แก้ไขปัญหายาเสพติดต่อไป¹⁴³ และในสมัยนี้เริ่มมีแนวคิดในการบำบัดฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดแล้วและ ถึงขนาดบัญญัติออกมาเป็นกฎหมายลายลักษณ์อักษรอีกด้วย

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ได้ทรงตราพระราชบัญญัติ ห้ามไม่ให้ซื้อฝืน ขายฝืน สูบฝืน พ.ศ. 2534 และพระราชกำหนดห้ามสูบฝืน พ.ศ. 2362 ซึ่งตามพระ ราชกำหนดนี้ มีสาระสำคัญเกี่ยวกับมาตรการทางกฎหมายที่ใช้บังคับกับผู้เสพยาเสพติด คือ เน้นการ ลงโทษทางอาญากับผู้เสฟฝืนและผู้ซื้อฝืนเป็นหลัก¹⁴⁴ ส่วนมาตรการบำบัดรักษานั้น ได้มีการบัญญัติ ไว้เป็นเพียงมาตรการเสริมเท่านั้น คือ

¹⁴¹ ประยูร นรการผดุง, ประมวลความรู้เรื่องยาเสพติดให้โทษ (กรุงเทพฯ: ศูนย์การพิมพ์, 2509),

3.

¹⁴² จีรบุรณ บำเพ็ญนรกิจ, มาตรการทางกฎหมายในการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติด สารระเหย, วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, (2537), 78.

¹⁴³ วันชัย ศรีนวลนัต, การใช้มาตรการทางกฎหมายในการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด, วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, (2532), 21.

¹⁴⁴ เกรียงชัย จันทร์เวชเกษม, มาตรการทางกฎหมายในการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด, วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, (2523), 21.

“.....เพื่อจะให้เป็นที่นาหินประโยชน์ หนึ่งจะทรงพระราชสงเคราะห์ช่วย
ระงับทุกข์โทษแห่งคนร้ายในอนาคตปัจจุบัน และในพระราชบริหารบัญญัติ นั้นว่าแต่บันดาผู้สูบ
ฝิ่น กินฝิ่น ฝิ่นที่เคยสูบมาแต่ก่อนวันละมาน้อยเท่าใด ก็ให้ลดหย่อนผ่อนสูบให้น้อยลงกว่าแต่ก่อน
จงทุกวันกว่าจะอดได้.....”

“.....แต่นี้สืบไปเมื่อน้ำห้ามอย่าให้ผู้ใดสูบฝิ่น กินฝิ่น ซื้อมาขายฝิ่น และเป็นผู้สม
ซื้อ สมขายเป็นอันขาดทีเดียว ถ้ามีฟังจับได้และมีผู้ฟ้องร้องพิจารณาเป็นสัจจะให้ลงพระอาญาหมิ่น
8 ยก ทะเวนบก 3 วัน ทะเวนเรือ 3 วัน ริบราชบาทว์ บุตรภรรยา และทรัพย์สิ่งของให้สิ้น ให้ส่งตัว
ไปตะพุ่นหญ้าช้าง.....”

ในสมัยสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เนื่องจากในช่วงระยะเวลาดังกล่าวประเทศ
อังกฤษได้นำฝิ่นจากประเทศอินเดียไปขายให้แก่จีนทำให้ชาวจีนติดฝิ่น และเมื่อชาวจีนเดินทางเข้า
มาประกอบอาชีพในประเทศไทยก็ยังเสพติดอยู่ ต่อมาก็ทำให้เกิดการเสพติดแพร่ระบาดไปในกลุ่ม
ของคนไทยทำให้คนไทยเสพติดฝิ่นไปด้วยเป็นจำนวนมาก¹⁴⁵ พระองค์จึงได้ออกพระราชบริหาร
บัญญัติเรื่องฝิ่นและสักเลข พ.ศ. 2367 ห้ามการค้าขายและการสูบฝิ่น บัญญัติโทษครอบคลุมผู้ค้า
ผู้สมรู้เป็นใจช่วยซื้อหาซุกซ่อนลักลอบ ตลอดจนข้าราชการที่รู้เห็นเป็นใจละเลยการจับกุม
นอกจากนี้ยังมีการใช้กำลังทหารดำเนินการปราบปรามการค้าฝิ่นเถื่อนในหัวเมืองฝ่ายใต้และฝ่าย
ตะวันตก มีการยึดฝิ่นมาทำพิธีเผา และสั่งเวรเทพเจ้าให้ช่วยป้องกันมิให้มีการลักลอบขนฝิ่น อีกทั้งมี
การสาปแช่งผู้ขายฝิ่น และทรงโปรดเกล้าให้พิมพ์ประกาศห้ามสูบฝิ่น และค้าฝิ่นเมื่อวันที่ 27
เมษายน 2382 จำนวน 9,000 ฉบับ และนำออกแจกจ่ายติดประกาศให้ทราบโดยทั่วกัน

ในสมัยสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว นโยบายเกี่ยวกับปัญหาฝิ่นในประเทศ
เปลี่ยนไปจากเดิม คืออนุญาตให้คนต่างด้าวในประเทศไทยเสพติดได้โดยไม่ผิดกฎหมายใน พ.ศ.
2394 แต่ไม่อนุญาตให้คนไทยเสพติดแต่อย่างใด เนื่องจากเหตุผลที่สำคัญ คือ ทำให้ควบคุมฝิ่นได้
ง่าย และเป็นการปราบปรามอั้งยี่โดยไม่ต้องใช้กำลัง เพราะผู้ค้าฝิ่นไม่จำเป็นจะต้องจ้างพวกอั้งยี่ไว้
ลักลอบค้าฝิ่นอีกต่อไป และนอกจากนี้รัฐยังมีรายได้จากการจัดเก็บภาษีฝิ่น เป็นผลพลอยได้อีกด้วย
จึงได้มีการตราพระราชบัญญัติอนุญาตให้มีการซื้อขายฝิ่น และสูบฝิ่นได้โดยไม่ผิดกฎหมายเฉพาะ

¹⁴⁵ไชยยศ เหมะรัชตะ, ปัญหายาเสพติดภาคศึกษา และวิเคราะห์ในแง่กฎหมาย, รายงาน
ผลการวิจัยทุนรัชดาภิเษกสมโภช. (กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2525), 45.

คนต่างด้าว ส่วนคนไทยห้ามมิให้สูบฝิ่น ซื้อฝิ่นโดยเด็ดขาด โดยได้มีการตราพระราชบัญญัติให้มีการจับคนไทยที่สูบฝิ่น ขายฝิ่น ซึ่งกำหนดโทษชั้นประหารทั้งผู้สูบฝิ่น กินฝิ่นซึ่งขายฝิ่นด้วย¹⁴⁶

ในสมัยสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้นยังคงอนุญาตให้มีการเสพฝิ่นโดยถูกต้องตามกฎหมายอยู่ แต่พระองค์ก็ทรงแสดงถึงความกังวลในเรื่องนี้ โดยมีพระราชดำรัส เมื่อวันที่ 21 เมษายน 2341 ความว่า

“ยังมีการอีกอย่างหนึ่งซึ่งเราได้ตริตrongมาช้านาน คือ เรื่องฝิ่น ที่ฝิ่นเป็นของให้โทษแก่ผู้สูบ แลถ้าไพร่บ้านพลเมืองเป็นคนคิดฝิ่นเสียโดยมาก ความเสื่อมทรามย่อมจะมีแก่บ้านเมืองนั้น ข้อนี้ไม่มีที่สงสัย ดูเหมือนจะเป็นความคิดและความประสงค์ของประเทศทั้งหลาย โดยมากจะห้ามปรามมิให้ไพร่เมืองของตนสูบฝิ่น แต่การห้ามสูบฝิ่นมีความยากอยู่หลายสถานว่า โดยย่อคือ ผลประโยชน์ของแผ่นดินจะตกขาดไปเป็นอันมาก อีกประการหนึ่งถึงจะห้ามปรามอย่างไร คนที่สูบคิดฝิ่นเสียแล้ว น้อยนักที่จะอดได้ในทันที หรือด้วยความเต็มใจของตนเอง คงจะขนขวายลอบลักหาฝิ่นสูบ ถ้ารัฐบาลจัดป้องกันลักลอบซื้อขายและสูบฝิ่นเถื่อนไม่ได้จริง การที่จัดเพื่อห้ามปรามมิให้คนสูบฝิ่น ก็จะขาดเสียเงินแผ่นดิน โดยไม่มีคุณประโยชน์ได้ดังประสงค์ด้วยความยากมีอยู่เช่นนี้ การห้ามปรามมิให้คนสูบฝิ่น จึงยังบัญญัติจัดตลอดไปไม่ได้ทั่วกันในประเทศทั้งปวง แม้ความยากมีอยู่อย่างว่ามานี้ เราก็ไม่เห็นควรที่จะละเลยปล่อยให้พลเมืองของเราทรุดโทรมไปในความชั่วร้ายเรื่องสูบฝิ่นมากขึ้นทุกที เมื่อตริตrongดูเห็นทางที่จะทำได้มีอยู่ จึงได้ตกลงที่จะจัดการแก้วิธีอากรฝิ่นให้เป็นไปในทางที่จะให้คนสูบฝิ่นน้อยลง แลยอมให้ผลประโยชน์แก่แผ่นดินที่ได้จากอากรฝิ่นค่อยลดลงโดยลำดับไป จนถึงห้ามแลเลิกขาดได้เป็นที่สุด”¹⁴⁷

ด้วยแนวคิดดังกล่าวพระองค์จึงได้นำวิธีการทางภาษีมาจำกัดจำนวนผู้เสพให้น้อยลง โดยมีการตราพระราชบัญญัติภาษีฝิ่นขึ้นเป็นฉบับแรกเมื่อวันที่ 21 มีนาคม 2414 และแก้ไขเพิ่มเติมเมื่อ พ.ศ. 2450 โดยมาตรการทางกฎหมายที่สำคัญ คือ

มีการควบคุมการซื้อขาย และการเสพอย่างเข้มงวดกวาดขันในตอนแรก ๆ มีเอกชนเป็นเจ้าของภาษีฝิ่น ต่อมาขาดทุนรัฐจึงเป็นเจ้าของภาษี และได้เข้ามาควบคุมการจำหน่ายและการเสพเอง ผู้ใดจะจำหน่ายได้ต้องรับใบอนุญาต และมีหน้าที่ต้องทำหนังสือรับรองให้กับผู้ซื้อด้วย

¹⁴⁶วิชัย โปษยะจินดา, บทเรียนจากปัญหาฝิ่นในศตวรรษแรกของกรุงรัตนโกสินทร์, ศูนย์วิจัยยาเสพติด สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์การแพทย์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (กรุงเทพฯ: ฤกษ์ศิริ, 2526), 16.

¹⁴⁷ไชยยศ เหมะรัชตะ, ปัญหายาเสพติดภาคศึกษา และวิเคราะห์ในแง่กฎหมาย, รายงานผลการวิจัยทุนรัชดาภิเษกสมโภช. (กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2525), 47-48.

ใช้มาตรการปราบปรามอย่างเด็ดขาด โดยนำเอามาตรการการสืบสวนโดยใช้สาย และมาตรการสินบนนำจับมาใช้¹⁴⁸

ในสมัยนี้รัฐเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในฐานะเป็นผู้ค้าฝิ่นเสียเอง การปราบปรามก็เปลี่ยนรูปแบบมาปราบปรามการค้าฝิ่นเถื่อนเท่านั้น และนอกจากนี้ยังมีการเปลี่ยนแปลงลักษณะปัญหาฝิ่นเป็นลักษณะใหม่ คือมีการลักลอบค้าผ่านระบบการรักษายาบาลของแพทย์ ผู้ค้าเถื่อนจึงมีโอกาสนำฝิ่นมาเปลี่ยนรูปเป็นยารักษาโรคและเข้ามาจำหน่ายในประเทศ และมีผู้ใช้มอร์ฟินซึ่งเป็นยาแผนปัจจุบันเสพติดฝิ่น รัฐบาลจึงได้ออกประกาศห้ามมิให้นำมอร์ฟินเข้ามาในประเทศเมื่อ พ.ศ. 2451 แต่ก็ได้ทำให้การเสพติดฝิ่นลดน้อยลง¹⁴⁹

ในสมัยสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้มีการตราพระราชบัญญัติเกี่ยวกับยาเสพติดขึ้นมา 3 ฉบับ ได้แก่

1) พระราชบัญญัติมอร์ฟินและโคเคอิน พ.ศ. 2456¹⁵⁰ กฎหมายฉบับนี้มีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม 2456 เป็นต้นมา ซึ่งกฎหมายฉบับนี้น่าจะเรียกได้ว่าเป็นกฎหมายเกี่ยวกับยาเสพติดที่สมบูรณ์ที่สุดฉบับแรก เพราะได้มีการบัญญัติเกี่ยวกับโทษของการใช้ การขออนุญาตจำหน่าย การควบคุมผู้ซื้อ เป็นต้น เจตนารมณ์ของกฎหมายฉบับนี้เพื่อควบคุมการใช้และการซื้อขายมอร์ฟินและโคเคอิน¹⁵¹

2) พระราชบัญญัติฝิ่น พ.ศ. 2464 กฎหมายฉบับนี้มีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 1 เมษายน 2464 โดยมีมาตรการทางกฎหมายเน้นในการดำเนินการกับผู้สูบฝิ่นที่ไม่ได้รับอนุญาตตามกฎหมาย หรือผู้เสพติดฝิ่นที่ได้รับอนุญาตตามกฎหมาย แต่มิได้ปฏิบัติตามเงื่อนไขที่กฎหมายกำหนดไว้¹⁵²

3) พระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. 2465 พระราชบัญญัติฉบับนี้มีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม 2465 เป็นต้นมา (ต่อมาถูกยกเลิกโดยพระราชบัญญัติยาเสพติดให้

¹⁴⁸วันชัย ศรีนวนนิต, การใช้มาตรการทางกฎหมายลงโทษบริบทพิธีสันในคดียาเสพติด, วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, (2532), 25.

¹⁴⁹วิชัย โปษยะจินดา, บทเรียนจากปัญหาฝิ่นในศตวรรษแรกของกรุงรัตนโกสินทร์, ศูนย์วิจัยยาเสพติด สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์การแพทย์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (กรุงเทพฯ: ฤกษ์ศิริ, 2526), 16.

¹⁵⁰ราชกิจจานุเบกษา วันที่ 29 มิถุนายน 2456, 30

¹⁵¹ไชยยศ เหมะรัชตะ, ปัญหายาเสพติดภาคศึกษา และวิเคราะห์ในแง่กฎหมาย, รายงานผลการวิจัยทุนรุดาภิเษกสมโภช. (กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2525), 49.

¹⁵²จิรบุรุษ บำเพ็ญนรกิจ, มาตรการทางกฎหมายในการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดสารระเหย, วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, (2537), 67.

โทษ พ.ศ. 2522) พระราชบัญญัติฉบับนี้ได้ยกเลิกพระราชบัญญัติมอร์ฟินและโคเคอิน พ.ศ. 2456 และพระราชบัญญัติฝิ่น พ.ศ. 2464 บางมาตรา ซึ่งเมื่อคดีพิจารณาสาระสำคัญของพระราชบัญญัติฉบับนี้มีวิธีการกำหนดโทษใกล้เคียงกับพระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน

ในสมัยสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้มีการตราพระราชบัญญัติฝิ่น พ.ศ. 2472 ขึ้นเพื่อต้องการแก้ไขพระราชบัญญัติฝิ่น พ.ศ. 2464 ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น กฎหมายฉบับนี้มีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 27 พฤศจิกายน 2472 เป็นต้นมา ซึ่งหลักการจะเป็นการกำหนดมาตรการควบคุมจำนวนผู้เสพฝิ่นให้น้อยลง

ในสมัยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล ในรัชสมัยนี้ได้มีการตราพระราชบัญญัติเกี่ยวกับยาเสพติดไว้ 2 ฉบับ คือ

1) พระราชบัญญัติกัญชา พ.ศ. 2477 มีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 4 สิงหาคม พ.ศ. 2478 เป็นต้นมา ซึ่งมีมาตรการที่ดำเนินการกับผู้เสวกัญชา คือ “ผู้ใด มี ขาย จำหน่าย หรือสูบกัญชา ให้จำคุกไม่เกินหกเดือนหรือปรับไม่เกินสองร้อยบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ” (มาตรา 10)

2) พระราชบัญญัติฝิ่นกระท่อม พ.ศ. 2486 มีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 3 สิงหาคม 2486 เป็นต้นมา ซึ่งมีมาตรการดำเนินการกับผู้เสพฝิ่นกระท่อม คือ “ผู้ใดเสพ ปลุก มี ชื่อ ขาย ให้แลกเปลี่ยนฝิ่นกระท่อม มีความผิดระหว่างโทษปรับไม่เกินสองร้อยบาท หรือจำคุกไม่เกินหกเดือน หรือทั้งจำทั้งปรับ” (มาตรา 6)

ในรัชสมัยปัจจุบัน เมื่อปี พ.ศ. 2501 จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ทำการปฏิวัติได้ยกเลิกการเสฟฝิ่น และจำหน่ายฝิ่นอย่างเด็ดขาด ตามประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 37 ลงวันที่ 9 ธันวาคม 2501 โดยอนุญาตให้พวกที่ขึ้นทะเบียนมีใบอนุญาตเสฟฝิ่นได้อีกหกเดือน นับตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2502 และยกเลิกเด็ดขาดตั้งแต่วันที่ 1 กรกฎาคม 2502 เป็นต้นมา พร้อมกับให้กระทรวงสาธารณสุขและกระทรวงมหาดไทยจัดให้มีสถานพยาบาลและสถานพักฟื้น ซึ่งทำให้รัฐบาลจะต้องยุบเลิกร้านจำหน่ายฝิ่น นับแต่นั้นมาฝิ่นก็เป็นสิ่งกฎหมาย ดังจะเห็นได้จากเจตนารมณ์และคำสั่งของหัวหน้าปฏิวัติ ความว่า “ด้วยคณะปฏิวัติได้พิจารณาเห็นว่าการเสฟฝิ่นเป็นที่รังเกียจในวงการสังคม และเป็นอันตรายต่อสุขภาพและอนามัยอย่างร้ายแรง ประเทศต่าง ๆ ได้พยายามเลิกการเสฟฝิ่นโดยเด็ดขาดแล้ว จึงเห็นสมควรให้เลิกฝิ่นและการจำหน่ายฝิ่นในประเทศไทยเสีย”

หัวหน้าคณะปฏิวัติ จึงมีคำสั่งให้¹⁵³ ผู้เสฟหรือติดฝิ่น เลิกเสฟ ให้ผู้ค้าฝิ่นเลิกจำหน่ายโดยให้บุบงกิจการร้ายค้าและกำหนดให้เจ้าหน้าที่กวาดขันมิให้มีการเสฟและที่สำคัญคำสั่ง

¹⁵³ คำสั่งคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 37 วันที่ 9 ธันวาคม พ.ศ. 2501.

ดังกล่าวกำหนดให้มีการจัดสถานพยาบาลและสถานพักฟื้นโดยเปิดโอกาสให้ผู้เสพฝันสมัครใจเข้ารับการรักษาและออกคำสั่งในเวลาต่อให้การกระทำที่เสพฝันเป็นความผิดเมื่อพ้นโทษต้องเข้ารับการรักษา

เป็นที่น่าสังเกตว่า นโยบายในการออกคำสั่งดังกล่าวมีลักษณะคล้ายกับนโยบายในการบำบัดรักษาฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดในปัจจุบัน คือ มีการเปิดโอกาสให้ผู้ติดยาเสพติดสมัครใจเข้ารับการรักษา ก่อน หากไม่ได้ผลจึงใช้มาตรการในการจับตัวผู้เสพยาเสพติดมา

1) ให้เลิกการเสพฝันและยกเลิกการจำหน่ายฝันทั่วราชอาณาจักร ทั้งนี้ให้เสร็จสิ้นภายในระยะเวลาตามประกาศนี้

2) เพื่อการเลิกการเสพฝันเป็นไปโดยเรียบร้อยในระยะเวลาอันสมควรให้กระทรวงการคลังดำเนินการดังต่อไปนี้

ก. ประกาศให้ผู้เสพฝัน หรือมูลฝัน ซึ่งยังมีได้ขึ้นทะเบียนขอรับอนุญาตให้ไปขึ้นทะเบียนขอรับอนุญาตเสพฝันต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ให้เสร็จสิ้นภายในวันที่ 31 ธันวาคม 2501

ข. กวดขันมิให้ผู้ใดเสพฝันหรือมูลฝันตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม 2502 เป็นต้นไป นอกจากผู้มีใบอนุญาตเสพฝัน

ค. ให้ยุบเลิกร้านจำหน่ายฝันให้หมดสิ้นเด็ดขาดภายในวันที่ 30 มิถุนายน 2502

3) ให้กระทรวงสาธารณสุขและกระทรวงมหาดไทย จัดให้มีสถานพยาบาลและสถานพักฟื้นสำหรับผู้เสพฝันติดยาเสพติดรักษาพยาบาลและพักฟื้น

4) ภายในระยะเวลาหกเดือนตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม 2502 เป็นต้นไป บุคคลที่เสพฝัน ไม่ว่าจะมิใบอนุญาตให้สูบฝันหรือไม่ ถ้าประสงค์จะเข้ารักษาพยาบาลและพักฟื้นในสถานที่ดังกล่าวในข้อ 3 ให้เจ้าหน้าที่รับตัวไว้รักษาพยาบาลและพักฟื้นได้ไม่เกินเก้าสิบวัน

5) นับตั้งแต่วันที่ 1 กรกฎาคม 2502 เป็นต้นไป ผู้ใดเสพฝัน หรือมูลฝัน นอกจากมีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยฝันแล้ว เมื่อพ้นโทษให้เจ้าพนักงานฝ่ายปกครอง หรือตำรวจมีอำนาจส่งตัวผู้นั้นเข้าทำการรักษาพยาบาล และพักฟื้นในสถานที่ดังกล่าวในข้อ 3 ได้ตามกำหนดเวลาที่เห็นสมควร ซึ่งต้องไม่เกินเก้าสิบวัน

ให้ถือว่าผู้อยู่ในสถานพยาบาลและสถานพักฟื้นตามวรรคก่อนเป็นผู้อยู่ในระหว่างคุมขังตามอำนาจของพนักงานสอบสวน ตามความหมายของประมวลกฎหมายอาญา ซึ่งถ้าหลบหนีก็มีความผิดต้องระวางโทษตามกฎหมายนั้นรับการรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพ

แต่ปรากฏว่า การใช้มาตรการทางกฎหมายในลักษณะดังกล่าว กลับไม่ได้ผล กลับได้มีการลักลอบค้าและเสพยาเสพติดเพิ่มมากขึ้นอีก อีกทั้งยาเสพติดที่ใช้กลับมีพิษร้ายแรงกว่าเดิมได้แก่ เฮโรอีน รัฐบาลจึงเร่งออกกฎหมายมาปราบปรามยาเสพติดเป็นจำนวนมากแต่ก็เป็นที่น่าสังเกตว่า มักจะมีการใช้มาตรการทางกฎหมายในการควบคุมการผลิต การนำเข้า การจำหน่ายจ่ายโอน การจับกุม และการทำลายยาเสพติดและสารเสพติด เหล่านั้น¹⁵⁴ แต่ไม่ได้กล่าวถึงมาตรการในการบำบัดฟื้นฟูในรายละเอียดมากนัก

แม้ในการออกพระราชบัญญัติวัตถุออกฤทธิ์ต่อจิต และประสาท พ.ศ. 2518 จะได้กล่าวถึงมาตรการในการบำบัดรักษาผู้ติดยาวัตถุออกฤทธิ์ต่อจิต ประสาท ไว้โดยกำหนดให้เลขาธิการคณะกรรมการอาหารและยา หรือผู้ที่ได้รับมอบหมายจากเลขาธิการคณะกรรมการอาหารและยา โดยความเห็นหรือคำเสนอแนะของคณะกรรมการอาหารและยามีอำนาจสั่งให้จัดส่งผู้ติดยาวัตถุออกฤทธิ์ไปเข้ารับการรักษาพยาบาล หรือการฟื้นฟูสุขภาพหรือสมรรถภาพ ณ สถานพยาบาลหรือสถานที่พักฟื้นตามที่เห็นสมควร เป็นเวลาไม่เกิน 180 วัน ในกรณีจำเป็นเกี่ยวกับการรักษาพยาบาล การฟื้นฟูสุขภาพและสมรรถภาพ เลขาธิการคณะกรรมการอาหารและยาหรือผู้ที่ได้รับมอบหมายจากเลขาธิการ คณะกรรมการอาหารและยา จะขยายเวลาต่อไปอีกได้ไม่เกิน 180 วัน โดยให้กระทรวงสาธารณสุขมีหน้าที่ในการรักษา การศึกษาอบรม การดูแลภายหลังการรักษาพยาบาล หรือการฟื้นฟูสุขภาพและสมรรถภาพตามสมควร ซึ่งมาตรการในเรื่องนี้ก็มีบัญญัติไว้ในมาตราเดียว และมีได้มีรายละเอียดมากนัก¹⁵⁵ จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2535 จึงได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมในมาตรา 4 ของพระราชบัญญัติวัตถุออกฤทธิ์ต่อจิตประสาท (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2535 โดยกำหนดค่านิยมของการรักษาพยาบาล หมายความว่า การรักษาพยาบาลผู้ติดยาวัตถุออกฤทธิ์ รวมตลอดถึงการฟื้นฟูสุขภาพและสมรรถภาพเพื่อให้บุคคลนั้นกลับคืนสู่สภาพปกติชน และสถานพยาบาล หมายความว่า สถานพยาบาลหรือสถานพักฟื้นที่ให้การรักษาพยาบาลหรือการฟื้นฟูสุขภาพและสมรรถภาพของผู้ติดยาวัตถุออกฤทธิ์ที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุขประกาศกำหนดตามมาตรา 6 ของพระราชบัญญัติวัตถุออกฤทธิ์ต่อจิตประสาท พ.ศ. 2518¹⁵⁶

ในส่วนพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามยาเสพติด พ.ศ. 2519 และพระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. 2522 ซึ่งยังคงมีผลบังคับใช้อยู่ในปัจจุบันนั้น ไม่ได้ให้ความ

¹⁵⁴ สุรางค์ เกียรติมงคล, ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. 2534 ศึกษากรณีบทบัญญัติคุ้มครองสิทธิของผู้ติดยาเสพติด, วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, (2537), 19.

¹⁵⁵ พระราชบัญญัติวัตถุออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาท พ.ศ. 2518, มาตรา 88.

¹⁵⁶ เรื่องเดียวกัน, มาตรา 6.

สำคัญเกี่ยวกับการบำบัดรักษามากนัก แม้จะได้กำหนดค่านิยมเกี่ยวกับยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. 2522 แต่ต่อมาจึงได้มีการบัญญัติเพิ่มเติมให้ค่านิยมเกี่ยวกับยาเสพติดให้โทษและการบำบัดรักษาโดยพระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2530 อย่างไรก็ตาม กฎหมายยาเสพติดเหล่านี้มิได้กล่าวถึงกระบวนการบังคับให้ผู้ติดยาหรือสารเสพติดให้โทษเข้ารับการบำบัดรักษา¹⁵⁷ จนกระทั่งรัฐบาลมีแนวคิดให้มีระบบการบังคับบำบัดขึ้นด้วยการตราเป็นพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. 2534 แต่หลักการของบทบัญญัติดังกล่าวมีปัญหาการบังคับใช้โดยไม่สอดคล้องกับหลักการของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ต่อมารัฐบาลมีนโยบายให้ขยายขอบเขตของการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดให้ครอบคลุมถึงผู้เสพและมีไว้ในครอบครองผู้เสพและมีไว้ในครอบครองเพื่อจำหน่ายและผู้เสพและจำหน่ายเล็กน้อย รวมทั้งเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดดังกล่าวด้วย ตลอดจนขยายสถานที่เพื่อการตรวจพิสูจน์ การหรือติดยาเสพติด และสถานที่เพื่อทำการฟื้นฟูสมรรถภาพให้กว้างขวางขึ้น เช่น สถานที่ของหน่วยงานในราชการ สถานพยาบาลของกระทรวงสาธารณสุข หรือหน่วยงานอื่น ๆ ซึ่งเป็นการระดมทรัพยากรเพื่อแก้ไขฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดเข้าด้วยกัน คณะรัฐมนตรีจึงขอเสนอร่างพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. 2545 เข้าสู่สภาผู้แทนราษฎร โดยมีสาระสำคัญให้ยกเลิกพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. 2534 และเพิ่มหลักการขึ้นต้นเพื่อแก้ไขฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดเป็นไปอย่างกว้างขวางและครอบคลุม

3.2.1.2 รูปแบบการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด

1. การบำบัดรักษาในระบบสมัครใจ¹⁵⁸ เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ติดยาเสพติดเข้ารับการบำบัดรักษาได้ทันที โดยไม่มีความผิดทางกฎหมายกล่าว คือ ผู้ติดยาเสพติดที่ต้องการเลิกเสพยาจะต้องสมัครใจเข้ารับการบำบัดรักษาในสถานพยาบาลต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน ซึ่งมีอยู่ประมาณ 710 แห่งทั่วประเทศ สามารถให้บริการครบขั้นตอน 257 แห่ง ให้บริการในขั้นเตรียมการและถอนพิษยา 433 แห่ง และบริการในขั้นฟื้นฟูสมรรถภาพและติดตาม 20 แห่ง ซึ่งวิธีในทางปฏิบัติสามารถทำได้ดังนี้ คือผู้ที่ติดยาเสพติดที่ประสงค์จะเลิก ก็ไปแจ้งที่สถานที่ที่รับการบำบัดรักษา ซึ่งหน่วยงานที่รับการบำบัดรักษาที่จะขึ้นทะเบียนเป็นผู้ป่วยและให้ยาจำพวกเมทโท

¹⁵⁷ สุรางค์ เกียรติมงคล, ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. 2534 ศึกษากรณีบทบัญญัติคุ้มครองสิทธิของผู้ติดยาเสพติด, วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, (2537), 20.

¹⁵⁸ ความเป็นมาและสาระสำคัญของร่างพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. (เอกสารไม่ตีพิมพ์เผยแพร่)

โดนกลับไปรับประทาน ซึ่งจุดอ่อนของระบบสมัครใจคือ ผู้เข้ารับการบำบัดรักษาส่วนใหญ่ไม่มีแรงจูงใจเข้ารับการบำบัดรักษาอย่างต่อเนื่องจนครบขั้นตอน และบางก็กลับไปเสพยาเสพติดอีก

2. การบำบัดรักษาในระบบต้องโทษ¹⁵⁹ เป็นระบบที่ผู้ติดยาเสพติดไม่สมัครใจเข้ารับการบำบัดรักษา แต่ถูกจับกุมดำเนินคดีหรือต้องโทษ เนื่องจากกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด กล่าว ผู้ที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติดถูกจับ ศาลจะพิพากษาให้ลงโทษจำคุก ก็นำตัวผู้ที่เกี่ยวข้องกับเสพยาติดดังกล่าวไปคุมขังในเรือนจำเป็นการบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติดที่กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดไว้ในทัณฑสถานบำบัดเข้าด้วยกันของกรมราชทัณฑ์ สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน ซึ่งมีจุดอ่อนคือ สถานที่ไม่เอื้ออำนวยต่อการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพและเนื่องจากการควบคุมตัวร่วมกับผู้กระทำความผิดอื่น ๆ ทำให้ผู้ติดยาเสพติดเรียนรู้พฤติกรรมอาชญากร นอกจากนี้ เมื่อผู้ติดยาเสพติดพ้นโทษก็จะมีประวัติอาชญากร ซึ่งสังคมไม่ยอมรับทำให้เกิดปัญหาในการดำรงชีพต่อไป

3. การบังคับบำบัดรักษาในระบบบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด ซึ่งเป็นกรณีที่ผู้ติดยาเสพติดถูกบังคับให้เข้ารับการบำบัดรักษาโดยไม่สมัครใจตามกฎหมาย

3.2.2 การบำบัดรักษาและมาตรการในการแก้ไขปัญหาผู้เสพยาและผู้ติดยาเสพติด

3.2.2.1 แนวความคิดในการปราบปรามยาเสพติด

1. พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามยาเสพติด พ.ศ. 2519 ที่ผ่านมา ประเทศไทยได้ชื่อว่าเป็นประเทศที่เป็นผู้ผลิต (product country) และเป็นประเทศทางผ่านในการลำเลียงยาเสพติด (transit country) โดยเฉพาะในพื้นที่บริเวณสามเหลี่ยมทองคำ ดังนั้น ประเทศปลายทางของการลำเลียงยาเสพติดและประเทศที่ได้รับผลกระทบจากปัญหายาเสพติดจึงพยายามที่จะดำเนินนโยบายเพื่อส่งเสริมสนับสนุนให้ประเทศไทยมีการควบคุมพืชเสพติดหรือไม่ก็เร่งรัดการสกัดกั้นและปราบปรามการลักลอบค้ายาเสพติดระหว่างประเทศ ในขณะเดียวกันก็ประสบปัญหาผู้เสพยาที่เข้ารับการบำบัดรักษาแล้วกลับไปติดยาเสพติดซ้ำอีก ทั้งนี้เนื่องจากการได้รับการบำบัดรักษาทางกายเท่านั้น ไม่ได้มีการบำบัดรักษาทางจิตใจควบคู่ด้วยเมื่อกลับไปในสังคมก็หวนกลับไปเสพยาเสพติดซ้ำอีก¹⁶⁰ ซึ่งในการแก้ไขปัญหายาเสพติดในด้านผู้เสพยาหรือผู้ติดยาเสพติดยังขาดความเป็นเอกภาพหน่วยงานต่าง ๆ ของรัฐที่มีส่วนรับผิดชอบก็ไม่เอื้ออำนวยต่อการแก้ไขปัญหายา เนื่องจากแต่ละหน่วยงานมีลักษณะการบริหารองค์กรแบบต่างคนต่างทำ ขาดการประสานความร่วมมือต่อกัน

¹⁵⁹ ความเป็นมาและสาระสำคัญของร่างพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. (เอกสารไม่ตีพิมพ์เผยแพร่)

¹⁶⁰ สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด [ป.ป.ส.], พัฒนาการของปัญหายาเสพติดในประเทศไทยกับการแก้ไขในรอบ 25 ปี, ใน เสี้ยวศตวรรษแห่งความมุ่งมั่น, (ม.ป.ป.), 158-159.

จากสภาพปัญหาดังกล่าว ประกอบกับปัญหาสาธารณสุขมีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น อันเป็นภัยต่อสังคม เศรษฐกิจ และความมั่นคงของประเทศ รัฐบาลในขณะนั้นภายใต้การนำของ นายธานินทร์ กรัยวิเชียร จึงได้เสนอต่อที่ประชุมคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 27 ตุลาคม 2519 ในการ ออกพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามยาเสพติด พ.ศ. 2519 โดยผลของพระราชบัญญัตินี้ ได้มีการจัดตั้งสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด (สำนักงาน ป.ป.ส.) เป็นองค์กร กลางระดับชาติเพื่อทำหน้าที่ดูแลแก้ไขปัญหายาเสพติด และให้อำนาจแก่ และให้อำนาจแก่ คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติดและเจ้าหน้าที่ซึ่งคณะกรรมการแต่งตั้ง ดำเนินการ ตามพระราชบัญญัตินี้เป็นกรณีพิเศษแตกต่างจากเจ้าหน้าที่อื่นๆ เพื่อให้การป้องกันและปราบปราม ยาเสพติดเป็นไปด้วยความรวดเร็ว เด็ดขาด และมีประสิทธิภาพ นับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา นโยบาย ด้านยาเสพติด ยุทธศาสตร์ มาตรการและการบริหารจัดการเพื่อแก้ไขปัญหายาเสพติดของ ประเทศเริ่มมีความชัดเจนเป็นรูปธรรมขึ้นโดยลำดับ ซึ่งสาระสำคัญของกฎหมายลักษณะพิเศษ 3 ประการ คือ¹⁶¹

ประการที่ 1 เป็นการปกครองในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการจัดตั้งรูปองค์กร และ กำหนดอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการ กรรมการ เลขานุการและเจ้าพนักงาน

ประการที่ 2 เป็นกฎหมายสารบัญญัติในส่วนที่เป็นการกำหนดโทษผู้จัดวาง หรือไม่ให้ความสะดวกหรือไม่ให้ถ้อยคำ หรือไม่ลงบัญชีเอกสาร หรือวัตถุใดแก่กรรมการ เลขานุการ รองเลขานุการและเจ้าพนักงาน

ประการที่ 3 เป็นกฎหมายวิธีสบัญญัติในส่วนที่เกี่ยวกับการตรวจค้น การยึด หรือ การอายัดยาเสพติด และการจับกุมโดยไม่ต้องมีหมายค้นและหมายจับ ซึ่งเป็นมาตรการพิเศษ นอกเหนือไปจากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

ภายหลังการบังคับใช้พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามยาเสพติด พ.ศ. 2519 เป็นระยะเวลา 15 ปี ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามยาเสพติด พ.ศ. 2519 (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2534 โดยมีการขยายอำนาจหน้าที่เจ้าพนักงาน ป.ป.ส. ในการ ปราบปรามและจับกุมผู้กระทำความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและการใช้สารระเหย พ.ศ. 2533 โดยบัญญัติให้คำนิยาม “ยาเสพติด” หมายความว่าสารระเหย และ”กฎหมายเกี่ยวกับ ยาเสพติด” หมายความว่ารวมถึงกฎหมายว่าด้วยการป้องกันการใส่สารระเหย และเพิ่มอำนาจเจ้า พนักงาน ป.ป.ส. ในการจับกุมผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด พ.ศ. 2534 ซึ่งบัญญัติไว้ในมาตรา 6 และมาตรา

¹⁶¹ไชยยศ เหมะรัชตะ และคณะ, การศึกษาการดำเนินคดียาเสพติดตามระบบกฎหมายและ กระบวนการยุติธรรม, รายงานผลการวิจัย (กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2525), 98.

8 นอกจากนี้ พระราชบัญญัติดังกล่าว ยังได้เพิ่มอำนาจของเจ้าพนักงาน ป.ป.ส. ในการยึดหรืออายัดทรัพย์สินที่ได้รับมาเนื่องจากการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดพระราชบัญญัติดังกล่าว ยังได้เพิ่มอำนาจของเจ้าพนักงาน ป.ป.ส. ในการยึดหรืออายัดทรัพย์สินที่ได้รับมาเนื่องจากการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด

ต่อมาในรัฐบาลของนายชวน หลีกภัยได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามยาเสพติด (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2543 เมื่อวันที่ 13 เมษายน 2543 เนื่องจากการแพร่ระบาดของเมทแอมเฟตามีน ซึ่งมีการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด ทั้งจำหน่ายและเสพยาเสพติดในสถานที่ซึ่งใช้ในการประกอบธุรกิจ เช่น สถานีบริการน้ำมัน และสถานบันเทิง ทั้งนี้ เพื่อให้การปราบปรามการแพร่ระบาดของยาเสพติดมีประสิทธิภาพมากขึ้น ซึ่งเป็นการให้อำนาจนายกรัฐมนตรีโดยความเห็นชอบของคณะรัฐมนตรี มีอำนาจกำหนดมาตรการป้องกันและปราบปรามยาเสพติดในสถานประกอบการได้เป็นการเฉพาะ และให้อำนาจกำหนดว่าสถานประกอบการประเภทใดจะอยู่ภายใต้บังคับของมาตรการดังกล่าว หากพบว่าการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดในสถานประกอบการแห่งใด ให้คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติดมีอำนาจสั่งปิดสถานประกอบการ หรือสั่งพักใช้ใบอนุญาตประกอบการของสถานประกอบการแห่งนั้นได้ชั่วคราว นอกจากนี้ ยังให้อำนาจแก่กรรมการ เลขาธิการ รองเลขาธิการและเจ้าพนักงาน ในการตรวจหรือทดสอบหรือสั่งให้รับการตรวจหรือทดสอบว่าบุคคลหรือกลุ่มบุคคลใด ๆ มีสารเสพติดอยู่ในร่างกายหรือไม่ด้วย

ภายหลังจากนั้นอีก 2 ปี ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามยาเสพติด (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2545 ทั้งนี้เพื่อให้สอดคล้องกับบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ตามมาตรา 238 ที่บัญญัติให้ในคดีอาญาการค้นในที่รโหฐานจะกระทำมิได้ เว้นแต่จะมีคำสั่งหรือหมายของศาลหรือมีเหตุให้ค้นได้โดยไม่ต้องมีคำสั่งหรือหมายของศาล ดังนั้นจึงได้มีการกำหนดเหตุให้ค้นโดยไม่ต้องมีคำสั่งหรือหมายของศาลไว้อย่างชัดเจน (มาตรา 14) เพื่อให้การดำเนินการป้องกันและปราบปรามยาเสพติดได้สะดวกรวดเร็วขึ้น นอกจากนี้ ยังได้แก้ไของค์ประกอบและอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด และให้ผู้ซึ่งเจ้าพนักงานได้ขอให้ช่วยเหลือในการปฏิบัติหน้าที่มีอำนาจดำเนินการตรวจค้น จับ หรือตรวจหรือทดสอบหรือสั่งให้รับการตรวจหรือทดสอบว่าบุคคลหรือกลุ่มบุคคลใด ๆ มีสารเสพติดในร่างกายหรือไม่ (มาตรา 14 ตรี) รวมทั้งได้กำหนดมาตรการพิเศษให้เจ้าพนักงานสามารถได้มาซึ่งข้อมูลข่าวสารในสิ่งของที่ถูกใช้เพื่อประโยชน์ในการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด (มาตรา 14 จัตวา และมาตรา 16/1)

2. พระราชบัญญัติในการปราบปรามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด พ.ศ. 2534 ถึงแม้มีการบังคับใช้พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามยาเสพติด พ.ศ. 2519 ที่ได้กำหนดรูปแบบในการดำเนินงาน การจัดตั้งองค์กร หน่วยงานและอำนาจหน้าที่ของเจ้าพนักงานในการป้องกันและปราบปรามยาเสพติดเป็นหลักแล้วก็ตาม แต่ยังคงกฎหมายที่กำหนดมาตรการต่าง ๆ ให้องค์กร หน่วยงานหรือพนักงานเจ้าหน้าที่ในการดำเนินการป้องกันและปราบปราม จึงได้มีการออกกฎหมายที่กำหนด “มาตรการปราบปราม” เฉพาะขึ้น นอกจากนี้ ในการเร่งรัดกวาดล้างในการจับกุมผู้กระทำความผิด ก็มักจะได้แต่ผู้กระทำความผิดที่เป็นรายย่อย ไม่ใช่ตัวการใหญ่ที่อยู่เบื้องหลัง จึงเกิดแนวความคิดที่จะนำหลักการสมคบกันกระทำความผิด (conspiracy) มาบัญญัติเป็นหลักการในกฎหมายยาเสพติด จึงได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติมาตรการในการปราบปรามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด พ.ศ. 2534 โดยนำหลักการดังกล่าวมาบัญญัติไว้ในมาตรา 8 เพื่อให้เจ้าพนักงาน ป.ป.ส. และเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการกับตัวการใหญ่ที่อยู่เบื้องหลังการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดได้ เพียงนำการกระทำที่ปรากฏภายนอก (over act) รวบรวมเป็นพยานแวดล้อมเสนอให้ศาลเห็นภาพการกระทำที่อยู่เบื้องหลังของตัวการใหญ่ จนศาลปราศจากข้อสงสัย และเชื่อว่าจำเลยสมคบกันกระทำความผิดจริง ศาลจะลงโทษจำเลยตามที่กฎหมายบัญญัติ นอกจากนี้ ยังบัญญัติให้สามารถนำตัวผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดนอกราชอาณาจักรมาลงโทษในราชอาณาจักรได้อีกด้วย และถ้าผู้กระทำความผิดได้รับเงินหรือทรัพย์สินอันเนื่องมาจากการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด กฎหมายฉบับนี้ยังให้อำนาจคณะกรรมการดำเนินการตรวจสอบทรัพย์สิน และยึดหรืออายัดเข้าสู่กระบวนการตรวจสอบทรัพย์สินและพนักงานอัยการจะมีคำขอให้ศาลสั่งริบทรัพย์สินเหล่านั้นเข้ากองทุนเพื่อใช้ประโยชน์ในการป้องกันและปราบปรามยาเสพติดต่อไป (มาตรา 19 และมาตรา 22 วรรคสอง)

3.2.2.2 แนวความคิดในการควบคุมผู้เสพและผู้ติดยาเสพติด ภายหลังจากการปราบปรามฝิ่นอย่างหนักในสมัยรัชกาลที่ 3 ซึ่งไม่ประสบผลสำเร็จ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 4) ได้ทรงเป็นเปลี่ยนแนวความคิดใหม่ในเรื่องการปราบปรามฝิ่น โดยมีการออกใบอนุญาตให้ชาวจีนเสฟฝิ่นและขายฝิ่นได้โดยไม่ผิดกฎหมาย ตั้งแต่ พ.ศ.2394 ส่วนคนไทยห้ามเด็ดขาด ก็ด้วยเหตุผลเพื่อ¹⁶²

1. สามารถควบคุมฝิ่นได้ง่าย
2. สามารถป้องกันผู้เสฟฝิ่นได้สะดวก

¹⁶² ประยูร นรการผดุง, ประมวลความรู้เรื่องยาเสพติดให้โทษ, (พระนคร : ศูนย์การพิมพ์, 2509), 5-6.

3. เป็นการปราบปรามอั้งยี่โดยไม่ต้องใช้กำลัง เพราะในสมัยนั้น นายภาษีต้องจ้างพวกอั้งยี่ไว้เป็นเครื่องมือในการควบคุม การลักลอบและการค้าฝิ่น เมื่อการค้าฝิ่นทำได้โดยไม่ผิดกฎหมาย ทำให้อั้งยี่ต้องสลายตัวไปด้วย

4. ทำรายได้ให้แก่รัฐจากการเก็บภาษีฝิ่น ตั้งแต่ พ.ศ. 2394 เป็นต้นมา

จากแนวความคิดในการควบคุมผู้เสพยาฝิ่นด้วยการออกใบอนุญาตให้ชาวจีนนี้ส่งผลดี เนื่องจากเมื่อการสูบฝิ่นชอบด้วยกฎหมายและทำได้โดยเปิดเผย การควบคุมผู้เสพยาฝิ่นก็ทำได้ง่ายขึ้น เพราะจะทราบจำนวนผู้เสพยาฝิ่นที่แท้จริง ส่งผลให้สามารถป้องกันมิให้มีผู้สูบฝิ่นรายใหม่เกิดขึ้น ถึงแม้การเปลี่ยนแปลงแนวความคิดในเรื่องฝิ่นในระยะนี้จะไม่เป็นผลดีให้ประชาชนงดเสพยาฝิ่นได้ แต่ก็เกิดผลดีหลายประการ คือ ประหยัดกำลังเจ้าหน้าที่และงบประมาณ สร้างรายได้ให้รัฐ และส่งผลให้เกิดการจดทะเบียนคนสูบฝิ่นในเวลาต่อมา

สภาพการค้าฝิ่นยังคงเป็นเช่นเดิม โดยยังคงมีประชาชนจำนวนมากที่เสพยาและติดฝิ่น ซึ่งมีขายตามโรงยาฝิ่นอย่างถูกต้องตามกฎหมาย และภาษีฝิ่นก็ยังเป็นรายได้ของแผ่นดิน พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเข้าพระทัยในปัญหาถึงความยากลำบากในการปราบปรามลักลอบซื้อขายฝิ่น และการให้ผู้ที่ติดฝิ่นเลิกเสพยา จึงได้มีพระราชบัญญัติภาษีฝิ่นขึ้นเป็นฉบับแรก เมื่อวันที่ 21 มีนาคม 2414 โดยเปลี่ยนแนวความคิดในการควบคุมผู้เสพยาฝิ่น จากเดิมให้นายอากรผูกขาดเป็นเจ้าภาษีเปลี่ยนให้เป็นรัฐบาลเข้าดำเนินการเป็นเจ้าภาษีเอง จากนั้นในวันที่ 1 เมษายน 2434 ได้แก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติฝิ่น โดยรัฐบาลเข้าควบคุมการจำหน่ายฝิ่นและการเสพยาฝิ่นด้วย โดยออกใบอนุญาตให้แก่ห้างร้านที่ทำการจำหน่ายฝิ่นให้แก่ผู้เสพยา¹⁶³

โดยสรุป ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 4) เป็นช่วงเวลาที่ได้ปรับเปลี่ยนนโยบายในการแก้ไขปัญหาม้าเสพยาและผู้ติดยาเสพยาใหม่ ซึ่งแตกต่างไปจากในสมัยกรุงศรีอยุธยาและรัตนโกสินทร์ตอนต้น เนื่องจากพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเข้าพระทัยในขณะนั้นว่า หากยังคงใช้มาตรการในการปราบปรามด้วยการลงโทษที่รุนแรง ก็จะไม่สามารถแก้ไขต้นตอของปัญหาม้าเสพยาได้ ซึ่งต้นตอของยาเสพติดในขณะนั้นคือ กลุ่มชาวจีนที่อพยพเข้ามาในประเทศและนำฝิ่นเข้ามาเสพยา ส่งผลให้ประชาชนชาวไทยเสพยาฝิ่นอย่างแพร่หลาย ดังนั้นจึงต้องแก้ไขปัญหาม้าเสพยาที่ต้นตอของยาเสพติด ด้วยการออกใบอนุญาตให้เฉพาะชาวจีนให้เสพยาฝิ่นได้ เพื่อที่จะสามารถควบคุมจำนวนผู้เสพยาฝิ่นได้ และในขณะเดียวกันก็ห้ามคนไทยสูบฝิ่นอย่างเด็ดขาด

¹⁶³ เกรียงชัย จันทรเวชเกษม, มาตรการทางกฎหมายในการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด, วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, (2523), 23-24.

เพื่อป้องกันปัญหาการเพิ่มจำนวนของผู้เสพยาใหม่ แต่ในขณะนั้นก็ยังไม่มีมาตรการบำบัดรักษามารองรับสำหรับคนไทยที่ติดฝิ่นอันเป็นผลสืบเนื่องมาจากการห้ามเสพและจากแนวความคิดที่ต้องการควบคุมจำนวนผู้เสพฝิ่นนี้ ส่งผลให้ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) มีการเพิ่มมาตรการควบคุมด้วยการใช้มาตรการทางภาษีและการจดทะเบียนผู้เสพฝิ่นขึ้น เพื่อให้รัฐสามารถเข้าควบคุมได้เองและสร้างรายได้แก่รัฐด้วย

3.2.2.3 แนวความคิดในการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด

1. ระบบต้องโทษ

1) พระราชบัญญัติวัตถุออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาท พ.ศ. 2518 “วัตถุออกฤทธิ์” หมายถึง วัตถุที่ออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาทที่เป็นสิ่งธรรมชาติหรือที่ได้จากสิ่งธรรมชาติหรือวัตถุที่ออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาทที่เป็นวัตถุสังเคราะห์ ทั้งนี้ตามที่รัฐมนตรีประกาศในราชกิจจานุเบกษา¹⁶⁴

หลังจาก พ.ศ. 2514 แอมเฟตามีน มีการระบาดอย่างรุนแรง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มผู้ขับรถบรรทุก กลุ่มผู้ขับรถแท็กซี่ และกลุ่มผู้ใช้แรงงาน และตัวยาที่แพร่ระบาดได้เปลี่ยนจากแอมเฟตามีนเป็นเมทแอมเฟตามีน ในปี พ.ศ. 2515 เริ่มมีผู้ติดยาแอมเฟตามีนเข้ารับการบำบัดรักษามากยิ่งขึ้นจนในที่สุดในปี พ.ศ. 2518 จึงได้มีการตราพระราชบัญญัติวัตถุออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาท พ.ศ. 2518¹⁶⁵ เพื่ออนุวัติการอนุสัญญาว่าด้วยวัตถุออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาท (Convention on Psychotropic Substances, 1971) ซึ่งได้กระทำกัน ณ กรุงเวียนนา ประเทศออสเตรีย กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2514 และประเทศไทยได้เป็นภาคีสมาชิกในอันที่จะร่วมมือกับประเทศอื่น ๆ ในการควบคุมการผลิต การขาย การนำเข้า การส่งออก การนำผ่าน หรือการมิไว้ในครอบครองซึ่งวัตถุออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาท ทั้งภายในประเทศและระหว่างประเทศ มิให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพของบุคคลและสังคม โดยมีการกำหนดโครงสร้างในการดำเนินการ เช่น กำหนดให้มี “คณะกรรมการวัตถุออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาท” เพื่อให้ความเห็นชอบหรือแนะนำในเรื่องการผลิต ขาย นำเข้า ส่งออก นำผ่าน หรือมิไว้ในครอบครองซึ่งวัตถุออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาท และการขึ้นทะเบียนวัตถุตำรับ ตลอดจนกำหนดหลักเกณฑ์ต่าง ๆ เกี่ยวกับเรื่องนี้ รวมทั้งมีบทบัญญัติเกี่ยวกับมาตรการควบคุมพิเศษและกำหนดโทษผู้ฝ่าฝืนและมีวัตถุประสงค์ควบคุมวัตถุออกฤทธิ์เสื่อมคุณภาพไม่ได้มาตรฐานหรือวัตถุปลอมด้วย

¹⁶⁴ พระราชบัญญัติวัตถุออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาท พ.ศ. 2518 มาตรา 4.

¹⁶⁵ สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด [ป.ป.ส.], พัฒนาการของปัญหายาเสพติดในประเทศไทยกับการแก้ไขในรอบ 25 ปี, ใน เสี้ยวศตวรรษแห่งความมุ่งมั่น, (ม.ป.ป.), 157.

นอกจากนี้ ยังมีบทบัญญัติที่กล่าวถึงแนวความคิดในการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด ซึ่งบัญญัติไว้ในมาตรา 88¹⁶⁶ มาตรา 62 ทวิ¹⁶⁷ และมาตรา 62 ตรี¹⁶⁸ จากบทบัญญัติดังกล่าวจะเห็นได้ว่า เจตนารมณ์ของกฎหมาย เพื่อควบคุมวัตถุออกฤทธิ์ ประเภท 1 และประเภท 2 เว้นแต่กรณีแพทย์สั่งเพื่อการบำบัดรักษาโรค และใช้มาตรการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดซึ่งวัตถุออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาท โดยพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจจับกุมผู้ติดยาเสพติดซึ่งวัตถุออกฤทธิ์ เลขานุการหรือผู้ซึ่งได้รับมอบหมายจากเลขานุการโดยความเห็นชอบหรือคำแนะนำของคณะกรรมการ มีอำนาจสั่งให้จัดส่งผู้นั้นไปรับการรักษาพยาบาล หรือการฟื้นฟูสุขภาพและสมรรถภาพ ณ สถานพยาบาลหรือสถานพักฟื้นตามที่เห็นสมควรเป็นเวลาไม่เกินหนึ่งร้อยแปดสิบวัน ในกรณีที่จำเป็นเกี่ยวกับการรักษาพยาบาลหรือการฟื้นฟูสุขภาพและสมรรถภาพ เลขานุการหรือผู้ซึ่งได้รับมอบหมายจากเลขานุการจะขยายเวลาต่อไปอีกได้ไม่เกินหนึ่งร้อยแปดสิบวัน หากขัดขึ้นไม่ยอมไปรักษาพยาบาลหรือฟื้นฟูสุขภาพและสมรรถภาพตามคำสั่งหรือหลบหนีจากสถานพยาบาลหรือสถานพักฟื้น ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 3 เดือนหรือปรับไม่เกิน 10,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ เมื่อพ้นโทษให้ส่งตัวไปรักษาตามคำสั่งเดิม อันเป็นการบำบัดรักษาในระบบต้องโทษ ดังนั้นในกฎหมายฉบับนี้ จึงมีรูปแบบในการแก้ไขปัญหายาเสพติดโดยผู้ติดยาเสพติดโดยใช้กระบวนการยุติธรรมทางอาญา

2) พระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. 2522 “ยาเสพติดให้โทษ”¹⁶⁹ หมายความว่า สารเคมีหรือวัตถุนิติใด ๆ ซึ่งเมื่อเสพเข้าสู่ร่างกาย ไม่ว่าจะโดยรับประทาน ดม สูบ นิด

¹⁶⁶ พระราชบัญญัติวัตถุออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาท (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2535 มาตรา 88 เมื่อปรากฏว่า ผู้ใดเสพซึ่งวัตถุออกฤทธิ์ เลขานุการหรือผู้ซึ่งได้รับมอบหมายจากเลขานุการโดยความเห็นชอบหรือคำแนะนำของคณะกรรมการ มีอำนาจสั่งให้จัดส่งผู้นั้นไปรับการรักษาพยาบาล หรือการฟื้นฟูสุขภาพและสมรรถภาพ ณ สถานพยาบาลหรือสถานพักฟื้นตามที่เห็นสมควรเป็นเวลาไม่เกินหนึ่งร้อยแปดสิบวัน ในกรณีที่จำเป็นเกี่ยวกับการรักษาพยาบาลหรือการฟื้นฟูสุขภาพและสมรรถภาพ เลขานุการหรือผู้ซึ่งได้รับมอบหมายจากเลขานุการจะขยายเวลาต่อไปอีกได้ไม่เกินหนึ่งร้อยแปดสิบวันให้กระทรวงสาธารณสุข มีหน้าที่ให้การรักษา การศึกษาอบรม การดูแล ภายหลังการรักษาพยาบาลหรือการฟื้นฟูสุขภาพและสมรรถภาพตามสมควรแก่บุคคลดังกล่าวในวรรคหนึ่ง เพื่อให้บุคคลนั้นกลับคืนสู่สภาพของปกติชน ซึ่งมีได้เสพติดซึ่งวัตถุออกฤทธิ์

¹⁶⁷ เรื่องเดียวกัน, มาตรา 62 ทวิ ห้ามมิให้ผู้ใดเสพวัตถุออกฤทธิ์ในประเภท 1

¹⁶⁸ พระราชบัญญัติวัตถุออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาท พ.ศ. 2518 มาตรา 62 ตรี ห้ามมิให้ผู้ใดเสพวัตถุออกฤทธิ์ในประเภท 2 เว้นแต่การเสพตามคำสั่งของผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรมหรือผู้ประกอบโรคศิลปะแผนปัจจุบันชั้นหนึ่งในสาขาทันตกรรม เพื่อประโยชน์ในการรักษาพยาบาลผู้นั้น

¹⁶⁹ คำว่า “ยาเสพติดให้โทษ” ตามพระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. 2522 มาตรา 4 ถูกยกเลิกโดย พระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2528

หรือด้วยประการใด ๆ แล้วทำให้เกิดผลต่อร่างกายและจิตใจในลักษณะสำคัญ เช่น ต้องการเพิ่มขนาดมากขึ้นเป็นลำดับ มีอาการถอนยาเมื่อขาดยา มีความต้องการเสพทั้งทางร่างกายและจิตใจอย่างรุนแรงตลอดเวลา และสุขภาพโดยทั่วไปจะทรุดโทรมลง กับให้รวมถึงพืชหรือส่วนของพืชที่เป็นหรือให้ผลิตเป็นยาเสพติดให้โทษหรืออาจให้ผลิตเป็นยาเสพติดให้โทษและสารเคมีที่ใช้ในการผลิตยาเสพติดให้โทษด้วย ทั้งนี้ตามที่รัฐมนตรีประกาศในราชกิจจานุเบกษา แต่ไม่หมายความถึงยาสามัญประจำบ้านบางตำรับตามกฎหมายว่าด้วยยาที่มียาเสพติดให้โทษผสมอยู่

พระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. 2522 เป็นกฎหมายที่สืบทอดเจตนารมณ์ในการปราบปรามการใช้ยาเสพติดให้โทษในทางที่ผิดจากพระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. 2465¹⁷⁰ โดยพระราชบัญญัตินี้ มีผลยกเลิกกฎหมายอีกหลายฉบับ เช่น พระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. 2463 พระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2479 พระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2502 พระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2504 พระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2518 เป็นต้น นอกจากนี้ ยังได้นำกัญชาและพืชกระท่อมมาบัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. 2522 โดยกำหนดไว้เป็นยาเสพติดประเภท 5

การตราพระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. 2522 มีวัตถุประสงค์เพื่อให้การปราบปรามและการควบคุมยาเสพติดให้โทษมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และเพื่อให้สอดคล้องกับอนุสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยยาเสพติดให้โทษซึ่งประเทศไทยเป็นภาคีสมาชิก โดยมีแนวความคิดหลักในการแก้ไขปัญหายาเสพติด ดังนี้

ก. ได้กำหนดมาตรการควบคุมยาเสพติดให้โทษในเรื่องการผลิต การนำเข้า การส่งออก การจำหน่าย การครอบครอง และเสพ โดยมีคณะกรรมการควบคุมยาเสพติดให้โทษ เพื่อให้ความเห็นชอบในเรื่องต่าง ๆ ที่พระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. 2522 กำหนดไว้ นอกจากนี้ยังได้กำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบของผู้ที่เกี่ยวข้องในแต่ละเรื่องไว้ เช่น ผู้ผลิต ผู้จำหน่าย ผู้นำเข้า ผู้ส่งออก รวมถึงกำหนดมาตรการควบคุมเพิ่ม คือ ผู้เสพหรือข่มขืนใจให้ผู้อื่นเสพถือว่ามีความผิด

ข. จัดแบ่งยาเสพติดให้โทษออกเป็น 5 ประเภท โดยคำนึงถึงความรุนแรงตามชนิดของยาเสพติดและประโยชน์ที่ได้รับจากยาเสพติด

¹⁷⁰พระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. 2465 อ้างใน ไชยยศ เหมะรัชตะ และคณะ, การศึกษาการดำเนินคดียาเสพติดตามระบบกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม, รายงานผลการวิจัย, (กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2525), 113-114.

ค. กำหนดปริมาณในการเสพเป็นเงื่อนไขในการลงโทษ

ง. นำมาตรการเพิ่มโทษบังคับใช้กับเจ้าหน้าที่ตามกฎหมายหรือเจ้าหน้าที่

ของรัฐ

จ. แนวความคิดในการลดอุปสงค์ของยาเสพติด โดยการใช้มาตรการ
บังคับบำบัด

ต่อมาพระราชบัญญัตินี้ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2528 เพื่อเป็นการยกเลิกพระราชบัญญัติปีน พ.ศ. 2472 เนื่องจากได้รวมเอาฝิ่นมาบัญญัติไว้เป็นยาเสพติดให้โทษประเภท 3 และพันธุ์ฝิ่นเป็นยาเสพติดให้โทษประเภท 5 ตามพระราชบัญญัตินี้ และเหตุผลอีกประการในการแก้ไขเพิ่มเติม ได้แก่ เพื่อแก้ไขบทลงโทษให้เหมาะสมในเรื่องการครอบครองและการเสพพืชกระท่อมให้ต่ำลง เพื่อให้สอดคล้องกับข้อเท็จจริงที่พืชกระท่อมเป็นยาเสพติดให้โทษที่มีอันตรายน้อยกว่ายาเสพติดให้โทษประเภทกัญชา

หลังจากนั้นเพียงสองปี เกิดปัญหาในทางปฏิบัติเกี่ยวกับคำนิยามและยังขาดบทกำหนดโทษสำหรับผู้ที่ยุบส่งเสริมหรือกระทำความผิดประการใด ๆ ดังนั้น จึงได้มีการตราพระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2530 โดยกำหนดคำนิยาม “เสพ” ให้มีความแตกต่างจากคำนิยาม “ติดยาเสพติดให้โทษ” รวมถึงคำนิยาม “การบำบัดรักษา” นอกจากนี้ได้แก้ไขบทบัญญัติเกี่ยวกับความหมายและการจำหน่ายยาเสพติดให้โทษประเภท 3 รวมถึงการยึดยาเสพติดให้โทษให้เหมาะสมและตรงกับการปฏิบัติมากยิ่งขึ้น

หลังจากนั้นอีกสามปี ยาเสพติดให้โทษมีปริมาณมากยิ่งขึ้น ทำให้คดีเกี่ยวกับยาเสพติดให้โทษเข้าสู่กระบวนการพิจารณาของศาลมากยิ่งขึ้น และยังไม่มียกเว้นของกฎหมายในเรื่องของการทำลายยาเสพติดที่ยึดได้เป็นของกลาง ทำให้รัฐต้องสิ้นเปลืองงบประมาณจำนวนมากในการเก็บรักษาของกลางเหล่านี้ จึงได้มีการตราพระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2543 เพื่อให้กระทรวงสาธารณสุขหรือผู้ที่กระทรวงสาธารณสุขมอบหมายมีอำนาจทำลายยาเสพติดให้โทษที่ศาลชั้นต้นมีคำพิพากษาให้รับได้

จากการบังคับใช้การตราพระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2543 ได้ไม่นาน ปัญหายาเสพติดให้โทษได้ทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น จึงได้มีการตราพระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2545 ขึ้นเพื่อแก้ไขบทลงโทษในความผิดเกี่ยวกับการมีไว้ในครอบครอง มีไว้ในครอบครองเพื่อจำหน่ายและจำหน่ายยาเสพติดให้โทษจำนวนเล็กน้อยให้มีโทษขั้นสูงสุดลงเพื่อให้เหมาะสมกับความผิด รวมถึงให้บุคคลที่ต้องหาว่ากระทำความผิดฐานเสพ

ยาเสพติดให้โทษเข้าสู่กระบวนการบังคับบำบัดรักษาตามพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. 2545 และให้ศาลสามารถลงโทษได้เมื่อมีคำสารภาพโดยพนักงานอัยการไม่ต้องสืบพยานประกอบก็ได้ และให้ศาลใช้วิธีการรอกการลงโทษหรือรอกกำหนดโทษได้กว้างขวางยิ่งขึ้น

3) พระราชกำหนดป้องกันการใช้สารระเหย พ.ศ. 2533 “ส า ร ร ะ เ ห ย ”¹⁷¹ หมายถึงสารเคมีหรือผลิตภัณฑ์ที่รัฐมนตรีประกาศว่าเป็นสารระเหย กล่าวได้ว่าสารเคมีหรือผลิตภัณฑ์ที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุขและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรมยังไม่ได้ประกาศว่าเป็นสารระเหยตามกฎหมาย แม้จะกระทำการฝ่าฝืนบทบัญญัติในพระราชกำหนดป้องกันการใช้สารระเหย พ.ศ. 2533 ก็ไม่มีความผิดตามพระราชกำหนดนี้

ในขณะนั้นสารระเหยได้มีการแพร่ระบาดในกลุ่มเยาวชน เนื่องจากหาซื้อได้ง่าย ราคาถูก และพกพาสะดวก แต่พิษภัยของสารระเหยมีความร้ายแรงเป็นอันตรายต่อทางร่างกาย โดยเฉพาะสมอง และอาจเป็นอันตรายถึงขั้นเสียชีวิตได้ รวมถึงเป็นอันตรายต่อจิตใจจนถึงขั้นมีความผิดปกติทางจิต และการใช้สารระเหยอาจเป็นการพัฒนาไปสู่การเข้าเสพยาเสพติดให้โทษชนิดที่มีความรุนแรงมากขึ้นได้ (Hard Drug Users) จึงได้มีการตราพระราชกำหนดป้องกันการใช้สารระเหย พ.ศ. 2533 ขึ้น โดยมีบทกำหนดมาตรการบำบัดรักษา โดยแบ่งตามอายุของผู้ติดยาเสพติดเป็นสองประเภทคือ กรณีผู้ติดยาเสพติดอายุไม่เกินสิบเจ็ดปี บัญญัติไว้ในมาตรา 26¹⁷² และประเภทที่สอง

¹⁷¹พระราชกำหนดป้องกันการใช้สารระเหย พ.ศ. 2533 มาตรา 3

¹⁷²เรื่องเดียวกัน, มาตรา 26 ถ้าผู้กระทำความผิดตามมาตรา 17 มีอายุไม่เกินสิบเจ็ดปี ผู้กระทำความผิดไม่ต้องรับโทษตามมาตรา 24 แต่ให้ศาลมีอำนาจที่จะดำเนินการต่อไปนี้

(1) ว่ากล่าวตักเตือนผู้กระทำความผิดนั้นแล้วปล่อยตัวไป และถ้าศาลเห็นสมควรจะเรียกบิดามารดา ผู้ปกครอง หรือบุคคลที่ผู้กระทำความผิดนั้นอาศัยอยู่มาดักเตือนด้วยก็ได้

(2) ถ้าศาลเห็นว่าผู้กระทำความผิดเป็นผู้ติดยาเสพติด ให้ศาลมีคำสั่งให้ส่งตัวผู้กระทำความผิดนั้นไปรับการบำบัดรักษาในสถานพยาบาลจนกว่าจะครบขั้นตอนการบำบัดรักษา

ผู้คิดสารระเหยอายุเกินสิบเจ็ดปี บัญญัติไว้ในมาตรา 28¹⁷³ ทั้งสองกรณีให้ศาลมีคำสั่งให้ส่งตัวผู้ที่ศาลเห็นว่าผู้ที่ฝ่าฝืนบทบัญญัติในมาตรา 17¹⁷⁴ ซึ่งศาลเห็นว่าผู้กระทำความผิดเป็นผู้คิดสารระเหยไปรับการบำบัดรักษาในสถานพยาบาลจนกว่าจะครบขั้นตอนการบำบัดรักษา

โดยสรุปแล้ว พระราชกำหนดป้องกันการใช้สารระเหย พ.ศ. 2533 มีแนวความคิดในเรื่องการลดอุปสงค์ของยาเสพติด โดยใช้มาตรการบำบัดรักษาในระบบต้องโทษโดยแบ่งตามอายุของผู้กระทำความผิดออกเป็นสองประเภท โดยประเภทแรกผู้กระทำความผิดอายุไม่เกินสิบเจ็ดปีไม่ต้องรับโทษ โดยศาลอาจกล่าวตัดสินแล้วปล่อยตัวไป หรือถ้าศาลเห็นว่าเป็นผู้คิดสารระเหยให้ศาลมีคำสั่งให้ไปรับการบำบัดรักษาในสถานพยาบาลจนกว่าจะครบขั้นตอนการบำบัดรักษา ประเภทที่สอง กรณีผู้กระทำความผิดที่มีอายุเกินสิบเจ็ดปี ถ้าศาลเห็นว่าเป็นผู้คิดสารระเหย ให้ศาลมีคำสั่งให้ส่งตัวไปรับการบำบัดรักษาในสถานพยาบาลจนกว่าจะครบขั้นตอนการบำบัดรักษา (ตามมาตรา 28)

2. ระบบสมัครใจ

1) พระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. 2522 ในพระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. 2522 ได้มีบทบัญญัติเกี่ยวกับการบำบัดรักษาในระบบสมัครใจในมาตรา 94¹⁷⁵ วรรคนี้ ผู้ใดเสพยาเสพติดให้โทษ และได้สมัครขอเข้ารับการบำบัดรักษาในสถานพยาบาลก่อนความผิดปรากฏต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ อีกทั้งได้ปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับเพื่อควบคุมการบำบัดรักษาและระเบียบวินัยสำหรับสถานพยาบาลดังกล่าว จนได้รับการรับรองเป็นหนังสือจากพนักงานเจ้าหน้าที่ที่รัฐมนตรีกำหนดแล้ว ให้ได้รับการยกเว้นโทษสำหรับความผิดที่บัญญัติไว้ในมาตรา 91 และมาตรา 92 ซึ่งเจตนารมณ์ของกฎหมายในการบำบัดรักษาผู้เสพยาเสพติดตามพระราชบัญญัตินี้ ต้องการให้เกิดจากการตัดสินใจและความสมัครใจของผู้เสพยาเสพติดในการเข้ารับการบำบัดรักษา โดยกฎหมายไม่มีมาตรการใด ๆ ในการบังคับให้เข้ารับการบำบัดรักษา เพียงแต่

¹⁷³ พระราชกำหนดป้องกันการใช้สารระเหย พ.ศ. 2533 มาตรา 28 ในกรณีที่ศาลมีคำพิพากษาลงโทษจำคุกหรือพิพากษาว่ามีความผิดแต่รอการกำหนดโทษ หรือรอการลงโทษผู้กระทำความผิดตามมาตรา 17 ที่มีอายุเกินสิบเจ็ดปี หรือในกรณีที่ศาลลงโทษปรับเพียงอย่างเดียว ถ้าศาลเห็นว่าผู้กระทำความผิดเป็นผู้คิดสารระเหย ให้ศาลมีคำสั่งให้ส่งตัวผู้กระทำความผิดนั้นไปรับการบำบัดรักษาในสถานพยาบาลจนกว่าจะครบขั้นตอนการบำบัดรักษาก็ได้ ในกรณีที่ศาลพิพากษาลงโทษจำคุกหรือสั่งให้กักขังแทนค่าปรับ ให้นับระยะเวลาการบำบัดรักษาในสถานพยาบาลเป็นระยะเวลาจำคุก หรือกักขังแทนค่าปรับด้วย

¹⁷⁴ เรื่องเดียวกัน, มาตรา 17 ห้ามมิให้ผู้ใดใช้สารระเหยบำบัดความต้องการของร่างกายหรือจิตใจ ไม่ว่าโดยวิธีสูดดม หรือวิธีอื่นใด

¹⁷⁵ พระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. 2522 มาตรา 94

จูงใจให้สมัครใจเข้ารับการบำบัดรักษาด้วยการยกเว้นโทษให้กับผู้เสพยาเสพติดที่สมัครใจเข้ารับการบำบัดรักษาก่อนความผิดจะปรากฏต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ ทั้งนี้ต้องเข้ารับการบำบัดรักษาก่อนครบถ้วนตามระเบียบข้อบังคับของสถานพยาบาล จนได้รับการรับรองเป็นหนังสือจากพนักงานเจ้าหน้าที่ที่รัฐมนตรีกำหนด รูปแบบการเข้ารับการบำบัดรักษาในลักษณะดังกล่าวเรียกว่าเป็นระบบสมัครใจ (voluntary system) นอกจากนี้ในมาตรา 13 (5) ได้กำหนดให้คณะกรรมการควบคุมยาเสพติดให้โทษ มีหน้าที่ให้ความเห็นต่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุขเพื่อวางระเบียบปฏิบัติราชการในการประสานงานกับสำนักงาน ป.ป.ส. และกระทรวงทบวงกรมอื่น จะเห็นได้ว่าพระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. 2522 มาตรา 94 เป็นมาตรการแก้ไขปัญหายาเสพติดให้โทษในระบบสมัครใจ ซึ่งยังไม่เข้าสู่กระบวนการพิจารณาของศาล เพราะกฎหมายมุ่งให้ผู้เสพยาเสพติดสมัครใจเข้ารับการบำบัดรักษามากยิ่งกว่าการลงโทษ

ต่อมาได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 94 ภายใต้พระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2545 โดยบัญญัติให้ผู้เสพ ผู้เสพและมีไว้ในครอบครองเพื่อจำหน่าย หรือผู้เสพและจำหน่ายซึ่งยาเสพติดให้โทษที่มีจำนวนเล็กน้อย มีโอกาสสมัครใจเข้ารับการบำบัดรักษา ก่อนความผิดจะปรากฏต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ หรือพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ ทั้งนี้ต้องเข้ารับการบำบัดรักษาก่อนครบถ้วนตามระเบียบข้อบังคับของสถานพยาบาล จนได้รับการรับรองเป็นหนังสือจากพนักงานเจ้าหน้าที่ที่รัฐมนตรีกำหนดแล้ว ให้พ้นจากความผิดตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ แต่ทั้งนี้ไม่รวมถึงความผิดที่ได้กระทำไปภายหลังการสมัครใจเข้ารับการบำบัดรักษา

2) การใช้อำนาจของฝ่ายบริหารให้ผู้เสพแสดงตัว รัฐบาลในสมัย พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร เป็นนายกรัฐมนตรี ได้มีการดำเนินการแก้ไขปัญหายาเสพติดในส่วนของผู้เสพและผู้ติดยาเสพติด โดยการชักจูงให้ผู้เสพ/ผู้ติดยาเสพติดออกมารายงานตัวต่อทางราชการเพื่อเข้ารับการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพ โดยมีการดำเนินการตามคำสั่งศูนย์อำนวยการต่อสู้เพื่อเอาชนะยาเสพติดแห่งชาติ ที่ 50/2546 เรื่อง มาตรการเร่งรัดผู้เสพ/ผู้ติดยาเสพติดเข้ารับการบำบัด ฟื้นฟูและพัฒนา ลงวันที่ 30 มิถุนายน 2546 โดยในคำสั่งดังกล่าว มีเจตนารมณ์ให้ผู้เสพ/ผู้ติดยาเสพติดเป็นผู้ป่วยที่ต้องได้รับการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพโดยสมัครใจเป็นอันดับแรก โดยให้หลักประกันในเรื่องความมั่นคง ความปลอดภัย ได้รับการดูแลช่วยเหลืออย่างต่อเนื่อง ได้รับโอกาสศึกษาต่อและสามารถประกอบสัมมาอาชีพและใช้ชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข เพื่อเป็นการให้โอกาสและเอื้ออาทรต่อผู้เสพ/ผู้ติดยาเสพติดได้แสดงตนเข้ารับการบำบัดรักษายาเสพติด และแสดงเจตนารมณ์เป็นพันธะสัญญาว่าจะเลิกเกี่ยวข้องกับยาเสพติดโดยเด็ดขาด หากผู้เสพ/ผู้ติดยาเสพติดไม่สมัครใจเข้ารับการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดตามห้วงเวลาที่กำหนด คือ ตั้งแต่วันที่ 1 กุมภาพันธ์ ถึง 31 กรกฎาคม 2546 ผู้เสพ/ผู้ติดยาเสพติดจะต้องเข้าสู่กระบวนการ

บำบัดรักษาตามพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. 2545 รวมทั้งดำเนินการตามมาตรการทางกฎหมายอย่างเคร่งครัด

การดำเนินการ ให้ผู้อำนวยการเขต/นายอำเภอ ผู้กำกับสถานีตำรวจในทุกพื้นที่ และสาธารณสุขอำเภอเป็นเจ้าภาพดำเนินการค้นหาอีกครั้ง (Re X-ray) และจงใจให้ผู้เสพ/ผู้ติดยาเสพติดในทุกครัวเรือน ทุกพื้นที่ชุมชน/หมู่บ้าน รวมทั้งสถานศึกษา และสถานประกอบการ ให้แล้วเสร็จภายในวันที่ 31 กรกฎาคม 2546 และนำเข้าสู่กระบวนการบำบัด ฟื้นฟู และพัฒนา โดยอาศัยความร่วมมือของกลไกพลังแผ่นดินในชุมชนและหมู่บ้าน โดยให้ ศตส.กทม. ศตส.จ. บริหารจัดการแก้ปัญหาในภาพรวมของจังหวัด โดยบูรณาการหน่วยงานด้านการบำบัด ฟื้นฟู และพัฒนา และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมอาชีพ เข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาผู้เสพ/ผู้ติดยาในพื้นที่ โดยมี ศตส. ในพื้นที่เป็นหน่วยปฏิบัติด้วยการนำทุนทางสังคม ครอบครัว ชุมชนและทรัพยากรในพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วม และกำหนดให้ผู้เสพ/ผู้ติดยาเสพติดมาแสดงตน เพื่อเข้ารับการบำบัดรักษา และฟื้นฟูสมรรถภาพภายในห้วงเวลาที่กำหนด หากพ้นห้วงเวลาที่กำหนดให้เร่งรัดดำเนินการ บังคับบำบัดตามพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. 2545 ต่อไป ในส่วนวิธีการดำเนินการ กำหนดเป็นมาตรการในการดำเนินการ ได้แก่

ก. มาตรการค้นหาจงใจเข้าสู่ระบบสมัครใจ โดยให้ ศตส.ในพื้นที่ทุกระดับค้นหาโดยการประชาสัมพันธ์ ณรงค์ ควบคู่ไปกับการจงใจให้ผู้เสพ/ผู้ติดยาเสพติดแสดงตนเข้ารับการบำบัดรักษา และให้คนในสังคมให้โอกาสและเอื้ออาทรต่อผู้เสพ/ผู้ติดยา และผู้เสพ/ผู้ติดยาเสพติดที่แสดงตนเข้ารับการบำบัดรักษา จะไม่ถูกจับกุมดำเนินคดีและได้รับการดูแลช่วยเหลือให้เลิกเสพยาเสพติด เว้นแต่จะได้กระทำความผิดซึ่งหน้า โดยให้ ศตส.ในพื้นที่อำนวยความสะดวกให้ผู้เสพ/ผู้ติดยาเสพติดที่แสดงตนสมัครใจเข้ารับการบำบัดรักษาได้ที่สถานีนามัย ศาลสถาน สถานศึกษา ที่ทำการกำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน ที่ว่าการอำเภอ หรือแม้กระทั่งสถานีตำรวจ

ข. มาตรการนำผู้เสพ/ผู้ติดยาเสพติดเข้าสู่กระบวนการฟื้นฟูและพัฒนา ให้นำผู้เสพ/ผู้ติดยาเสพติดที่แสดงตนเข้ารับการบำบัดรักษามาจำแนก คัดกรอง และออกไปรับรองว่าอยู่ระหว่างการบำบัดรักษา แล้วให้ดำเนินการฟื้นฟูและพัฒนาผู้เสพในหมู่บ้านหรือชุมชนตามที่ ศตส.ในพื้นที่บริหารจัดการ โดยใช้หน่วยงานและทรัพยากรในพื้นที่เป็นหลัก ส่วนผู้ติดยาเสพติดให้ดำเนินการบำบัดรักษาในรูปแบบผู้ป่วยนอกในศูนย์บริการสาธารณสุข สถานีนามัย หรือสถานพยาบาลในพื้นที่ หรือบำบัดรักษาแบบผู้ป่วยในในสถานบำบัดหรือสถานที่ที่กำหนดโดยเชื่อมโยงระบบสมัครใจ ระบบบังคับบำบัดและระบบต้องโทษให้สอดคล้องกัน หากภายหลังบำบัดรักษาแล้วกลับมาเสพยาซ้ำมากกว่า 2 ครั้ง ให้พิจารณาเข้าสู่กระบวนการบังคับบำบัด

ค. มาตรการเตรียมความพร้อมครอบครัว ชุมชน เพื่อรองรับผู้เสพยาเสพติดกลับสู่ชุมชน รมรณรงค์ปรับเปลี่ยนเจตคติครอบครัว สถานศึกษา สถานประกอบการ เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานทุกระดับให้มีทัศนคติและปฏิบัติต่อผู้เสพยาเสพติดอย่างเหมาะสมด้วยความเอื้ออาทร และเตรียมความพร้อมของครอบครัว ชุมชน ผู้ประสานพลังแผ่นดิน และอาสาสมัครฯ ในพื้นที่ให้สามารถปฏิบัติการกิจในการช่วยเหลือดูแล เผื่อระวังผู้เสพยาเสพติด

ง. มาตรการดูแลหลังการบำบัดรักษาและพัฒนา จัดให้มีการแนะแนวการศึกษาและอาชีพ โดยส่งเสริมและสนับสนุนให้มีโอกาสศึกษาต่อ และส่งเสริมการประกอบอาชีพ หากผู้เสพยาเสพติดที่ผ่านการบำบัดรักษาแล้วยังไม่พร้อมที่จะเข้าสู่ชุมชน ให้จัดหาหรือส่งต่อไปยังสถานที่รองรับชั่วคราว โดยการส่งเสริมหรือสนับสนุนโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

จ. มาตรการติดตามดูแล และให้ความช่วยเหลือภายหลังการบำบัดฟื้นฟูและพัฒนา ให้ชุดปฏิบัติการดูแลผู้เสพยาเสพติดในพื้นที่ ผู้ประสานพลังแผ่นดิน และอาสาสมัครในพื้นที่ติดตามดูแลช่วยเหลือผู้เสพยาเสพติด รวมทั้งครอบครัวภายหลังการบำบัดฟื้นฟูอย่างต่อเนื่อง ทั้งในด้านสุขภาพ สังคม และการประกอบอาชีพ โดยกำหนดระยะเวลาในการดูแลเป็นเวลา 1 ปี

3. ระบบการบังคับบำบัด

1) พระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. 2545 แนวคิดที่สำคัญของพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. 2545 คือ การลดปริมาณอุปสงค์ของยาเสพติดโดยมองที่ตัวผู้เสพยาเสพติดว่าเป็นแหล่งที่ต้องการใช้ยาเสพติดหรืออุปสงค์ของยาเสพติด (demand of drugs) การลดปริมาณความต้องการใช้ยาเสพติดจึงเป็นจุดหลักที่ได้รับการให้ความสำคัญ อีกทั้งมีแนวความคิดที่มองสาเหตุของการกระทำความผิดว่ามีเหตุปัจจัยผลักดันให้ผู้เสพยาเสพติดให้ติดยาเสพติด (determinism) ดังนั้นกลุ่มผู้เสพยาเสพติดจึงถูกมองว่าเป็นผู้ป่วยไม่ใช่อาชญากร ดังนั้นจึงต้องมีการแก้ไขมาตรการทางกฎหมาย โดยการไม่ใช้วิธีการดำเนินคดีอาญากับผู้ที่เสพยาเสพติดที่ถูกกำหนดให้เข้ารับการบำบัดฟื้นฟูสมรรถภาพ โดยการนำหลักการชะลอฟ้องมาใช้แทนการดำเนินคดีอาญา (diversion) ส่งผลให้เป็นการหันเหผู้เสพยาเสพติดส่วนหนึ่งที่ถูกจับกุมดำเนินคดีออกจากกระบวนการยุติธรรม และแนวคิดของรัฐที่ต้องการให้การฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดมีประสิทธิภาพมากขึ้น จึงกำหนดให้ใช้วิธีการดังกล่าวไม่เฉพาะแต่ผู้เสพยาเสพติดเท่านั้น แต่ให้ครอบคลุมถึงผู้เสพยาเสพติดที่มีพฤติกรรมจำน่ายเล็กน้อยด้วย โดยกำหนดว่า เมื่อนักงานสอบสวนนำตัวผู้ต้องหาที่กระทำความผิดฐานเสพยาเสพติด เสพและมีไว้ในครอบครอง เสพและมีไว้ในครอบครองเพื่อจำหน่าย หรือเสพและจำหน่ายยาเสพติดตามลักษณะ ชนิด ประเภท และ

ปริมาณที่กำหนดไว้ในกฎกระทรวง ถ้าไม่ปรากฏว่าเป็นผู้ที่อยู่ระหว่างการดำเนินคดีในความผิดฐานอื่น ซึ่งเป็นความผิดที่มีโทษจำคุกหรืออยู่ระหว่างรับโทษตามคำพิพากษาของศาลให้นำตัวส่งศาลภายใน 48 ชั่วโมง หรือกรณีที่ เป็นเยาวชนให้นำส่งศาลภายใน 24 ชั่วโมง เพื่อให้ศาลพิจารณาส่งตัวไปควบคุมเพื่อตรวจพิสูจน์การเสพหรือการติดยาเสพติด¹⁷⁶ โดยมีคณะกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด เป็นผู้พิจารณาวินิจฉัยผลการตรวจพิสูจน์ว่า เป็นผู้เสพหรือผู้ติดยาเสพติดและกำหนดแผนการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด¹⁷⁷ โดยพนักงานอัยการมีคำสั่งชะลอฟ้องเพื่อนำตัวผู้นั้นเข้าสู่กระบวนการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด ในกรณีที่ผู้เข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพฝ่าฝืนกฎระเบียบ เงื่อนไขหรือข้อบังคับที่กำหนดก็จะมีบทลงโทษ แต่หากการฟื้นฟูสมรรถภาพเป็นที่น่าพอใจก็จะปล่อยตัวกลับสู่สังคมและพ้นความผิดที่ถูกกล่าวหาตามมาตรา 19¹⁷⁸ ในกรณีที่ผู้เข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดจนครบถ้วนตามที่กำหนดในแผนการฟื้นฟูแล้ว แต่ผลการฟื้นฟูสมรรถภาพไม่เป็นที่น่าพอใจก็จะถูกส่งตัวคืนให้พนักงานสอบสวนนำตัวไปดำเนินคดีอาญาต่อไป¹⁷⁹

4. วิธีการเพื่อความปลอดภัย วิธีการเพื่อความปลอดภัย เป็นมาตรการทางกฎหมายที่จะป้องกันมิให้เกิดการกระทำความผิดในอนาคต ดังนั้นวิธีการเพื่อความปลอดภัย จึงมีลักษณะที่แตกต่างจากโทษที่สามารถอธิบายได้ ดังนี้ โทษเป็นสภาพบังคับที่จะใช้กับบุคคลภายหลังจากที่บุคคลนั้นได้กระทำความผิดแล้วไม่ให้กลับมากระทำความผิดอีก ส่วนวิธีการเพื่อความปลอดภัย (measures of safety) เป็นมาตรการที่ใช้บังคับแก่บุคคลเป็นรายบุคคลเพื่อป้องกันผู้มีสภาพน่ากลัวว่าจะกระทำความผิดหรือผู้มีสภาพอันตรายต่อสังคม มิให้กระทำความผิด หรือกระทำความผิดขึ้นอีก¹⁸⁰ และวิธีการเพื่อความปลอดภัยมีวัตถุประสงค์ต่างกับการลงโทษอย่างมาก ที่เห็นได้ชัดเจนที่สุดคือวิธีการเพื่อความปลอดภัยไม่มีวัตถุประสงค์ในการแก้แค้นทดแทนและป้องปรามซ้ำหุ้เลย¹⁸¹ จึงเป็น

¹⁷⁶ พระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. 2545 มาตรา 19

¹⁷⁷ เรื่องเดียวกัน, มาตรา 22.

¹⁷⁸ เรื่องเดียวกัน, มาตรา 33 วรรคหนึ่ง

¹⁷⁹ เรื่องเดียวกัน, มาตรา 33 วรรคสอง

¹⁸⁰ คำรึห์ โชตเศรฐ์, การนำวิธีการเพื่อความปลอดภัยมาใช้เพื่อการพิทักษ์ทรัพยากรธรรมชาติประเภทป่าไม้, วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชานิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, (2539), 163-164.

¹⁸¹ ชาญวิทย์ ขอดมณี, วิธีการและความปลอดภัย : แนวความคิดและข้อสังเกตบางประการ, ใน กองคดีวิธีการเพื่อความปลอดภัย กรมอัยการ การบังคับใช้วิธีการเพื่อความปลอดภัย, (กรุงเทพฯ: ศรีสมบัติการพิมพ์, 2533), 76.

มาตรการหนึ่งที่รัฐนำมาเสริมใช้เพื่อป้องกัน เพื่อให้เกิดความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง นอกจากการปราบปรามรักษาความสงบเรียบร้อยในบ้านเมือง ซึ่งการลงโทษเพียงอย่างเดียวไม่อาจกีดกันได้ หรือโทษไม่อาจใช้กับการกระทำของบุคคลบางประเภท เช่น คนกระทำความผิดติดนิสัย คนจรจัด ผู้ประพฤติดันทำความเดือดร้อนแก่ผู้อื่น ผู้กระทำความผิดจากการอาศัยโอกาสจากการประกอบอาชีพ คนวิกลจริต ผู้ที่มีพฤติกรรมเสพสุราเป็นอาชญา ผู้ติดยาเสพติดให้โทษ ฯลฯ

1) เจตนารมณ์ของกฎหมาย วิธีการเพื่อความปลอดภัย มีเจตนารมณ์ในการป้องกันสังคมมิให้เกิดการกระทำความผิดขึ้นในอนาคต เป็นการป้องกันโดยเฉพาะ (special prevention) โดยแบ่งลักษณะหรือสภาพของบุคคล หรือสิ่งของที่เรียกว่า “สภาพอันตราย” ซึ่งอาจทำได้ด้วยการตัดมิให้มีโอกาสกระทำความผิดอีก (incapacitation) เช่น การควบคุมคนวิกลจริตไว้ การกักกัน และการปรับปรุงแก้ไข (reformation) เช่น การรักษาผู้ติดยาเสพติด ผู้ติดสุราเรื้อรัง การให้การศึกษา ฝึกอาชีพแก่ผู้กระทำความผิดที่เป็นผู้เยาว์ เจตนารมณ์หรือวัตถุประสงค์ในการลงโทษ แม้จะมุ่งถึงถึงการป้องกันมิให้เกิดความผิดในอนาคตเช่นเดียวกับวิธีการเพื่อความปลอดภัยก็ตาม แต่ก็มุ่งแก้แค้นทดแทนความผิดที่ได้กระทำความผิดแล้ว หรือเกี่ยวโยงไปถึงความรับผิดชอบของผู้กระทำความผิด และเพื่อป้องปรามข่มขู่ด้วย ซึ่งความประสงค์ส่วนนี้แทบจะไม่มีอยู่เลยในการใช้วิธีการเพื่อความปลอดภัย¹⁸²

2) ขอบเขต วิธีการเพื่อความปลอดภัยตามประมวลกฎหมายอาญา นอกจากจะมีอยู่ด้วยกัน 5 ประเภท คือ กักกัน ห้ามเข้าเขตกำหนด เรียกประกัน ทณฑ์บน คุมตัวไว้ในสถานพยาบาล และห้ามประกอบอาชีพบางอย่าง ตามมาตรา 39-50 แล้ว ยังมีวิธีการเพื่อความปลอดภัยตามประมวลกฎหมายอื่น¹⁸³ คือ

ก. วิธีการเพื่อความปลอดภัยที่ใช้ต่อบุคคลผู้เป็นภัยต่อสังคมตามคำสั่งคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดินฉบับที่ 22 และฉบับที่ 34

ข. วิธีการเพื่อความปลอดภัยที่ใช้เมื่อเด็กกระทำความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 74 มาตรา 75 และมาตรา 77 พระราชบัญญัติจัดตั้งคดีเด็กและเยาวชน พ.ศ. 2494 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลคดีเด็กและเยาวชน (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2506 และประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 163 (พ.ศ. 2515) มาตรา 31 มาตรา 33 และมาตรา 34

¹⁸² ถาวร พานิชพันธ์, วิธีการเพื่อความปลอดภัย, วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชานิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, (2520), 5.

¹⁸³ เรื่องเดียวกัน, 1-178.

นอกจากนี้ ยังปรากฏว่ามีมาตรการอื่นที่มีลักษณะใกล้เคียงกับวิธีการเพื่อความลด ภัย เป็นมาตรการที่รัฐใช้ต่อคนบางประเภท ซึ่งมีความประพฤติดันไม่สมควร แต่ยังไม่ถึงขั้น จะเป็นอันตรายต่อสังคม คือ

ก. การรอกการลงโทษ ตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 56 และมาตรา 57

ข. การพักการลงโทษ (parole) ตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 มาตรา 32 และมาตรา 58

ค. ระบบคำพิพากษาไม่ตายตัว

ง. การชะลอการฟ้อง (suspended prosecution)

จ. การคุมประพฤติ (probation)

ฉ. การยึดและการถอนใบอนุญาตขับรถ ตามพระราชบัญญัติจราจรทางบก พ.ศ. 2522

ช. มาตรการที่ใช้ต่อคนขอทาน ตามพระราชบัญญัติการขอทาน พ.ศ. 2484

ซ. มาตรการที่ใช้ต่อผู้แสวงหารายได้ด้วยการค้าประเวณี ตามพระราชบัญญัติปรามการค้าประเวณี พ.ศ. 2503 และ

ฌ. การเนรเทศ ตามพระราชบัญญัติการเนรเทศ พ.ศ. 2499 และพระราชบัญญัติป้องกันการค้ากำไรเกินควร พ.ศ. 2490

ในกรณีคนที่กระทำความผิดขณะจิตบกพร่อง โรคจิต หรือจิตฟั่นเฟือน ตามประมวลกฎหมายอาญาของไทย มาตรา 48 ได้บัญญัติไว้ว่า “ถ้าศาลเห็นว่า การปล่อยตัวผู้มีจิตบกพร่อง โรคจิต หรือจิตฟั่นเฟือน ซึ่งไม่ต้องรับโทษหรือได้รับการลดโทษตามมาตรา 65 จะเป็นการไม่ปลอดภัยแก่ประชาชน ศาลจะสั่งให้ส่งไปคุมตัวไว้ในสถานพยาบาลก็ได้ และคำสั่งนี้ศาลจะเพิกถอนเสียเมื่อใดก็ได้” กรณีดังนี้ เป็นการใช่วิธีการเพื่อความปลอดภัย โดยวิธีการคุมตัวไว้ในสถานพยาบาล หรือในกรณีที่ผู้กระทำความผิดเป็นผู้เสพติดสุรา หรือเป็นผู้ติดยาเสพติดให้โทษ ตามประมวลกฎหมายอาญาของไทย มาตรา 49 ได้บัญญัติไว้ว่า “ในกรณีที่ศาลพิพากษาลงโทษจำคุก หรือพิพากษาว่ามีความผิดแต่รอการกำหนดโทษ หรือรอการลงโทษบุคคลใด ถ้าศาลเห็นว่าบุคคลนั้นได้กระทำความผิด เกี่ยวเนื่องกับการเสพติดสุราเป็นอาชญา หรือเป็นผู้ติดยาเสพติดให้โทษ ศาลจะกำหนดในคำพิพากษาว่า บุคคลนั้นจะต้องไม่เสพติดสุรา ยาเสพติดให้โทษอย่างหนึ่งอย่างใดหรือทั้งสองอย่าง ภายในระยะเวลาไม่เกินสองปีนับแต่วันพ้นโทษ หรือวันปล่อยตัวเพราะรอการกำหนดโทษ หรือรอการลงโทษก็ได้”

กรณีที่บุคคลดังกล่าวในวรรคแรกไม่ปฏิบัติตามที่ศาลกำหนด ศาลจะสั่งให้ส่งไปคุมตัวไว้ในสถานพยาบาลเป็นเวลาไม่เกินสองปีก็ได้”

ประมวลกฎหมายอาญาของไทย ทั้งสองมาตราดังกล่าว เห็นว่า บุคคลบางประเภทอาจจะกระทำความผิดได้ง่ายกว่าบุคคลทั่วไป ซึ่งอาจมีสาเหตุมาจากสภาพร่างกายหรือจิตใจที่ผิดปกติ บกพร่อง หรือเป็นผู้มีความเสเพลผิดปกติ และเพื่อเป็นการป้องกันมิให้บุคคลนั้นไปกระทำความผิดอีก ศาลอาจสั่งให้ส่งตัวไปยังสถานพยาบาลเพื่อบำบัดรักษาให้บุคคลที่มีความผิดปกติดังกล่าวให้หายเป็นปกติเหมือนบุคคลทั่วไปนั่นเอง

จะเห็นได้ว่า เจตนารมณ์ของการลงโทษมุ่งที่ตัวผู้กระทำความผิดเป็นหลัก โดยกระทำให้ผู้นั้นได้รับผลร้ายอันเป็นการตอบแทนที่ผู้นั้นได้กระทำความผิด และเพื่อเป็นการป้องปราม ดังได้กล่าวไว้ในเรื่องวัตถุประสงค์ของการลงโทษทางอาญา ในบทที่ 2 แต่วิธีการเพื่อความปลอดภัย มีเจตนารมณ์เพื่อมิให้เกิดการกระทำความผิดขึ้นอีกในสังคมเป็นหลัก โดยการตัดโอกาส (incapacitation) ซึ่งน่าจะเป็นอันตรายแก่สังคม มิให้กระทำความผิดขึ้นอีก และในขณะเดียวกันก็จะเป็นการแก้ไขฟื้นฟูจิตใจผู้กระทำความผิด (reformation and rehabilitation) แต่อย่างไรก็ตาม วิธีการเพื่อความปลอดภัยในลักษณะที่มุ่งตัวผู้กระทำความผิดเป็นหลัก กลับมีลักษณะการดำเนินการที่เป็นการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคล โดยเฉพาะอย่างยิ่ง วิธีการกักกัน หรือการคุมตัวไว้ในสถานพยาบาล เหล่านี้เป็นต้น

บทที่ 4

ปัญหาการรับรองสิทธิและเสรีภาพของผู้ติดยาเสพติด

4.1 ปัญหาในทางกฎหมายในการรับรองสิทธิและเสรีภาพของผู้ติดยาเสพติด

กฎหมายที่ให้อำนาจฝ่ายบริหารกระทำการต่าง ๆ ซึ่งอาจมีผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชนได้แก่ พระราชบัญญัติ และพระราชกำหนด ในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพจากการใช้อำนาจของฝ่ายบริหารตามรัฐธรรมนูญและเป็นข้อจำกัดอำนาจกระทำการที่ฝ่ายบริหารมีอยู่ตามพระราชบัญญัติหรือพระราชกำหนดฉบับใดฉบับหนึ่ง โดยทั่วไปแล้วจะใช้หลักแห่งความเสมอภาคและหลักแห่งความได้สัดส่วน จึงจะขอกล่าวถึงกฎหมายอันเป็นพระราชบัญญัติและพระราชกำหนดที่เกี่ยวข้องกับผู้ติดยาเสพติด ว่าจะมีความเสมอภาคหรือความได้สัดส่วนมากน้อยเพียงใด

4.1.1 การบังคับใช้กฎหมายปราบปรามยาเสพติด

ปัญหายาเสพติดให้โทษ เป็นปัญหาสำคัญของประเทศ โดยยาเสพติด ได้มีการพัฒนาตัวยาก่อให้เกิดพิษภัยต่อทั้งร่างกายและจิตใจที่รุนแรงเพิ่มมากขึ้น รวมทั้งในแง่ของการผลิต รูปแบบของตัวยา และปริมาณก็เอื้ออำนวยต่อการแพร่ระบาดได้อย่างง่ายดาย โดยเฉพาะประเทศไทย ถือว่ายาเสพติดเป็นปัญหาวิกฤต ที่มีผลกระทบต่อความมั่นคงของชาติ ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ และคุณภาพของประชากร โดยเฉพาะปัญหายาเสพติดที่จำนวนสูงขึ้น และแพร่ระบาดไปยังกลุ่มเด็กและเยาวชนที่เป็นอนาคตของชาติ อย่างไรก็ตาม ประเทศไทยมีรูปแบบของกฎหมายที่ใช้ในการแก้ไขปัญหายาเสพติดเพื่อใช้ในการปราบปรามยาเสพติดเป็นหลักมาเป็นระยะเวลานานแล้ว แม้จะมีบทบัญญัติเกี่ยวกับการบำบัดรักษา แต่ก็ไม่สามารถแก้ไขปัญหายาเสพติดได้ เนื่องจากผู้เสพยาเสพติดที่เข้ารับการบำบัดรักษา ได้รับการบำบัดรักษาทางกายเท่านั้น ไม่ได้รับการบำบัดรักษาทางจิตใจควบคู่ไปด้วย เมื่อกลับไปสู่สังคมเดิมอยู่ในสภาพแวดล้อมเดิม ก็หวนกลับไปเสพยาเสพติดซ้ำอีก แม้กระทั่งปัจจุบันก็ตาม ก็ยังคงให้ความสำคัญกับการปราบปรามยาเสพติดให้โทษ เป็นหลัก

4.1.1.1 พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามยาเสพติด พ.ศ. 2519 รัฐบาลภายใต้การนำของนายธานินทร์ กรัยวิเชียร ได้ออกพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามยาเสพติด พ.ศ. 2519 โดยได้จัดตั้งสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด (สำนักงาน ป.ป.ส.) เป็นองค์กรกลางระดับชาติเพื่อทำหน้าที่ดูแลแก้ไขปัญหายาเสพติดและให้อำนาจแก่คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติดและเจ้าหน้าที่ที่คณะกรรมการแต่งตั้งขึ้น มาดำเนินการตามพระราชบัญญัตินี้เป็นกรณีพิเศษแตกต่างจากเจ้าหน้าที่อื่น ๆ โดยกฎหมายนี้มีลักษณะพิเศษ 3 ประการ คือ

1. เป็นการปกครองในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการจัดตั้งรูปองค์กร และกำหนดอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการ กรรมการ เลขานุการและเจ้าพนักงาน
2. เป็นกฎหมายสารบัญญัติในส่วนที่เป็นการกำหนดโทษผู้ขัดขวางหรือไม่ให้ความสะดวกหรือไม่ให้ถ้อยคำ หรือไม่ลงบัญชีเอกสาร หรือวัตถุใดแก่กรรมการ เลขานุการ รองเลขานุการและเจ้าพนักงาน
3. เป็นกฎหมายวิธีสบัญญัติในส่วนที่เกี่ยวกับการตรวจค้น การยึด หรือการอายัดยาเสพติด และการจับกุมโดยไม่ต้องมีหมายค้นและหมายจับ ซึ่งเป็นมาตรการพิเศษนอกเหนือไปจากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

โดยสรุปแล้ว พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามยาเสพติด พ.ศ. 2519 เป็นกฎหมายที่มุ่งในการกำหนดรูปแบบในการดำเนินงาน การจัดตั้งองค์กรหน่วยงานและอำนาจหน้าที่ของเจ้าพนักงานในเรื่องการป้องกันและปราบปรามยาเสพติดเป็นหลัก ซึ่งมีบทลงโทษเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับเรื่องอำนาจหน้าที่ของเจ้าพนักงานไว้ในมาตรา 16 และมาตรา 17 เท่านั้น ไม่ได้มีบทลงโทษผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดไว้แต่อย่างใด สำหรับการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดแทบจะไม่มีบทบัญญัติเกี่ยวกับเรื่องนี้ไว้เลย จะมีก็เพียงแต่มาตรา 13 (6) ที่ได้บัญญัติให้คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด มีอำนาจหน้าที่ประสานงานและกำกับการบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติด หลักการก็ได้มีการกำหนดไว้อย่างกว้าง ๆ ส่งผลให้การบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติดไม่ได้ผลการดำเนินการอย่างเป็นรูปธรรม ทำให้ผู้ติดยาเสพติดไม่ได้รับการบำบัดรักษาอย่างจริงจัง จึงเท่ากับว่าผู้เสพยาเสพติดไม่ได้รับการดูแลแก้ไขหรือเยียวยา ทำให้ผู้เสพคือผู้ต้องการใช้ยาเสพติดยังคงมีอยู่และมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น นอกจากนี้ ในการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายว่าด้วยการปราบปรามยาเสพติดในแต่ละครั้งก็ขึ้นอยู่กับแนวความคิดที่แตกต่างกันไป โดยเปลี่ยนแปลงไปตามสถานการณ์ยาเสพติด และนโยบายด้านยาเสพติดของรัฐในช่วงเวลานั้น ๆ รวมถึงให้สอดคล้องกับกฎหมายอื่น ๆ ที่ได้รับการแก้ไขปรับปรุงแก้ไขหรือบัญญัติขึ้นใหม่ด้วย

4.1.1.2. พระราชบัญญัติมาตรการในการปราบปรามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด พ.ศ. 2534 พระราชบัญญัตินี้ เกิดจากแนวความคิดในการออกกฎหมายยาเสพติดที่กำหนด “มาตรการปราบปราม” เฉพาะขึ้น โดยมีการกำหนดมาตรการต่าง ๆ ให้องค์กร หน่วยงาน และเจ้าหน้าที่ในการดำเนินการป้องกันและปราบปรามยาเสพติดให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ ยังได้นำหลักการสมคบกันกระทำความผิด (conspiracy) มาบัญญัติไว้ในมาตรา 8 เพื่อให้เจ้าพนักงาน ป.ป.ส. และเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องดำเนินการกับตัวการใหญ่ที่อยู่เบื้องหลังการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดได้ รวมทั้งสามารถนำตัวผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดที่อยู่นอกราชอาณาจักรมาลงโทษในราชอาณาจักรได้ และยังให้อำนาจแก่คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติดตรวจสอบทรัพย์สินของผู้กระทำความผิดอันได้รับเงินหรือทรัพย์สินมาจากการกระทำความผิด ในกรณีเร่งด่วนในการดำเนินการยึดและอายัดเข้าสู่กระบวนการตรวจสอบทรัพย์สิน และพนักงานอัยการจะมีคำขอให้ศาลมีคำสั่งริบทรัพย์สินนั้นเข้ากองทุนเพื่อใช้ประโยชน์ในการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด (มาตรา 19 และ 22 วรรคสอง)

โดยสรุปแล้ว แนวความคิดในการตรากฎหมายว่าด้วยมาตรการในการปราบปรามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด เพื่อกำหนดมาตรการเฉพาะในการปราบปรามยาเสพติดให้องค์กร หน่วยงาน และพนักงานเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องในกฎหมายยาเสพติดเท่านั้น บทบัญญัติในกฎหมายฉบับนี้ ไม่ได้มีแนวความคิดในการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดแต่อย่างใด เพราะจากการศึกษาสาระสำคัญของกฎหมายฉบับนี้ ไม่ปรากฏบทบัญญัติใด ที่บัญญัติถึงการบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติดไว้เลย ซึ่งกฎหมายฉบับนี้ มีหลักการที่สำคัญเพียง 3 ประการ ได้แก่ หลักความผิดสากล (มาตรา 6) หลักการสมคบ (มาตรา 8) และหลักการริบทรัพย์สินทางอาญา แม้จะมีการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายฉบับนี้อีกเพียงหนึ่งครั้ง คือ พระราชบัญญัติมาตรการในการปราบปรามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2534 แต่ก็เป็นการแก้ไขเพื่อให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญ ในเรื่องการแก้ไขตำแหน่งผู้มีอำนาจ และแก้ไของค์กรที่รับผิดชอบตามบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญ รวมทั้งเพื่อให้กระบวนการทางศาลในการพิจารณาคำร้องขอริบทรัพย์สินรวดเร็วขึ้น ก็ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมให้มีบทบัญญัติที่เกี่ยวกับการบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติดในกฎหมายฉบับนี้แต่อย่างใด

4.1.2 การบังคับใช้กฎหมายการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด

4.1.2.1 ระบบต้องโทษ

1. พระราชบัญญัติวัตถุออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาท พ.ศ. 2518 พระราชบัญญัตินี้ได้บัญญัติขึ้นเพื่ออนุวัติการอนุสัญญาว่าด้วยวัตถุออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาท ที่ประเทศไทยได้

ร่วมเป็นภาคีสมาชิก เพื่อควบคุมปัญหายาเสพติดประเภทที่ออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาทในการลดอุปสงค์ของยาเสพติดเป็นหลัก และได้มีการใช้มาตรการในการบำบัดรักษาในระบบต้องโทษ ซึ่งเป็นการแก้ไขปัญหาผู้เสพยาและผู้ติดยาเสพติดโดยใช้กระบวนการยุติธรรมทางอาญา โดยมีขั้นตอนการบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติดตามกฎหมายฉบับนี้ ดังนี้

1) เกิดการกระทำความผิด โดยพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจจับกุมผู้เสพยา ซึ่งวัตถุออกฤทธิ์

2) เลขาธิการหรือผู้ที่ได้รับมอบหมายจากเลขาธิการฯ สั่งให้ส่งตัวไปรักษาพยาบาลหรือฟื้นฟูสุขภาพและสมรรถภาพที่สถานพยาบาลหรือสถานพักฟื้น ไม่เกิน 180 วัน และสามารถขยายระยะเวลาการบำบัดรักษาได้อีก ในกรณีที่จำเป็นเกี่ยวกับการรักษา ได้อีกไม่เกิน 180 วัน

3) หลังการรักษาพยาบาล กระทรวงสาธารณสุขให้การรักษา การศึกษา อบรมการดูแล เพื่อกลับสู่สภาพปกติชนตามเดิมหากจัดขึ้นไม่ยอมไปรักษาพยาบาลหรือฟื้นฟูสุขภาพและสมรรถภาพ หรือหลบหนีจากสถานพยาบาลหรือสถานพักฟื้น ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 3 เดือนหรือปรับไม่เกิน 10,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ และเมื่อพ้นโทษแล้วให้ส่งตัวไปรักษาตามคำสั่งเดิม

เมื่อพิจารณาขั้นตอนและกระบวนการบำบัดรักษาดังกล่าว จะเห็นมีขั้นตอนที่เป็นการกระทบกระเทือนต่อสิทธิและเสรีภาพของผู้เสพยาวัตถุออกฤทธิ์ คือขั้นตอนในการส่งตัวผู้เสพนั้ไปยังรักษาพยาบาลหรือฟื้นฟูสุขภาพ ณ สถานพยาบาลหรือสถานที่พักฟื้น ซึ่งจะต้องถูกควบคุมตัวไว้โดยไม่มีข้อกล่าวหาว่าเป็นผู้กระทำความผิดฐานเสพยาวัตถุออกฤทธิ์ อันเป็นการไม่ชอบด้วยกฎหมาย และไม่มีเหตุผลความจำเป็นตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ในกระทำได้ตามรัฐธรรมนูญ

2. พระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. 2522 พระราชบัญญัตินี้ ได้กำหนดมาตรการในการบำบัดรักษาไว้ในมาตรา 98 โดยได้กำหนดลักษณะของบุคคลที่สามารถเข้ารับการบำบัดรักษาในระบบต้องโทษ คือ เป็นบุคคลที่ต้องโทษมาตรา 91 ซึ่งเป็นกรณีที่บุคคลเสพยาเสพติดให้โทษประเภท 1 หรือเสพยาเสพติดให้โทษประเภท 2 และไม่เข้าข้อยกเว้น กรณีเสพยาเพื่อรักษาโรคตามคำสั่งของแพทย์ หรือต้องโทษตามมาตรา 92 และกรณีบุคคลเสพยาเสพติดให้โทษประเภท 5 ซึ่งบุคคลที่กระทำความผิดดังกล่าวนี้นี้ต้องโทษเป็นครั้งที่สาม เมื่อพ้นโทษแล้ว ให้พนักงานเจ้าหน้าที่โดยคำสั่งของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุขนำไปควบคุมไว้ในสถานพยาบาล ที่รัฐมนตรีประกาศจัดตั้งขึ้นโดยเฉพาะ และทำการบำบัดรักษาจนกว่าจะได้รับหนังสือรับรองจากพนักงานเจ้าหน้าที่ ที่รัฐมนตรีกำหนดว่าเป็นผู้ได้รับการบำบัดรักษาครบถ้วนตามระเบียบข้อบังคับ

หากหลบหนีในระหว่างการควบคุมในสถานพยาบาล ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 1 ปี หรือปรับไม่เกิน 20,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

เมื่อพิจารณาขั้นตอนและกระบวนการบำบัดรักษาดังกล่าว จะเห็นมีขั้นตอนที่เป็นการกระทบกระเทือนต่อสิทธิและเสรีภาพของผู้ถูกบังคับรักษา คือขั้นตอนการนำตัวไปไว้ ณ สถานพยาบาล โดยพนักงานเจ้าหน้าที่เพื่อบำบัดรักษา ซึ่งเป็นการใช้อำนาจในการควบคุมตัวโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย และไม่มีเหตุจำเป็นตามที่กฎหมายบัญญัติไว้

3. พระราชกำหนดป้องกันการใช้สารระเหย พ.ศ. 2533 พระราชกำหนดนี้ มีมาตรการในการบำบัดรักษาโดยแบ่งตามอายุของผู้ติดยาเสพติด เป็นสองประเภท คือ ประเภทแรก ผู้ติดยาเสพติดที่มีอายุไม่เกินสิบเจ็ดปี บัญญัติไว้ในมาตรา 26 ประเภทที่สองผู้ติดยาเสพติดที่มีอายุเกินสิบเจ็ดปี บัญญัติไว้ในมาตรา 28 ซึ่งทั้งสองกรณีให้ศาลผู้มีความสั่งให้ส่งตัวผู้ที่ศาลเห็นว่าผู้ที่ฝ่าฝืนในบทบัญญัติในมาตรา 17 ซึ่งศาลเห็นว่าผู้กระทำความผิดนั้นเป็นผู้ติดยาเสพติดไปรับการบำบัดรักษาในสถานพยาบาลจนกว่าจะครบขั้นตอนการบำบัดรักษา ซึ่งบทบัญญัติทั้งสองมาตรามีกระบวนการที่แตกต่างกันในรายละเอียด ซึ่งได้กล่าวไว้แล้วในบทที่ 3

หากหลบหนีจากสถานพยาบาล ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 1 ปี หรือปรับไม่เกิน 10,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ และหากศาลเห็นว่าเป็นผู้ติดยาเสพติดอยู่ ศาลจะสั่งให้ปฏิบัติตามคำสั่งเดิมในมาตรา 28 ก็ได้

การบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติดให้โทษ ในระบบต้องโทษตามกฎหมายทั้งสามฉบับที่กล่าวมาแล้วข้างต้น มีปัญหาเกี่ยวกับรูปแบบของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ในการแก้ไขปัญหายุติธรรมและผู้ติดยาเสพติด ดังนี้

1) ความสัมพันธ์ของรูปแบบในการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด รูปแบบของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด มีกฎหมายที่เกี่ยวข้องดังได้กล่าวไปแล้ว โดยแต่ละฉบับจะมีหลักการและเหตุผลที่แตกต่างกัน เพราะบางฉบับมุ่งเอาผิดและต้องการลงโทษควบคู่ไปกับการบำบัดรักษา แต่บางฉบับก็มุ่งให้เข้ารับการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพโดยไม่มีความผิด ซึ่งไม่สัมพันธ์กัน สามารถพิจารณาได้ ดังนี้

ก. ความสัมพันธ์ในด้านการใช้อำนาจให้เข้าสู่ระบบการบำบัดรักษา

ก) ภายใต้พระราชบัญญัติวัตถุออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาท พ.ศ. 2518 ให้อำนาจเลขาธิการสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยาหรือผู้ที่ได้รับมอบหมายจากเลขาธิการ

ข) ภายใต้พระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. 2522 ให้อำนาจเจ้าพนักงานโดยคำสั่งของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข

ค) ภายใต้พระราชกำหนดป้องกันการใช้สารระเหย พ.ศ. 2533 เป็นการใช้อำนาจของฝ่ายตุลาการ

ข. ความสัมพันธ์ในด้านคุณสมบัติของผู้เข้ารับการบำบัดรักษา เป็นกรณีผู้เสพยาเสพติดให้โทษเป็นครั้งที่สามที่พ้นโทษแล้ว ผู้ติดยาเสพติดหรือผู้ติดยาเสพติด โดยผู้ติดยาเสพติดหรือผู้เสพยาเสพติดให้โทษเป็นครั้งที่สามและพ้นโทษแล้ว ไม่ได้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดฐานอื่นอีก ซึ่งระบุเจาะจงแต่เพียงฐานเสพยาหรือติดยาเท่านั้น กฎหมายบางฉบับก็ไม่ได้ระบุฐานความผิด บางฉบับก็ระบุแต่เพียงฐานเสพยาหรือเสพยาเท่านั้น

2) ความไม่ชัดเจนของบทบัญญัติในการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด

ก. คุณสมบัติของผู้เข้ารับการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพ

ก) ภายใต้พระราชบัญญัติวัตถุออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาท พ.ศ. 2518 ไม่มีบทบัญญัติให้สมัครใจบำบัดรักษา แต่สามารถนำกฎหมายว่าด้วยยาเสพติดให้โทษมาใช้กับผู้เสพยาวัตถุออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาท ได้เนื่องจากคำนิยามของวัตถุออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาท เมื่อได้เสพยาเข้าไปในร่างกายแล้วก่อให้เกิดผลต่อร่างกายและจิตใจในลักษณะสำคัญตามคำนิยามของคำว่า “ยาเสพติดให้โทษ” ตามความเห็นของคณะกรรมการกฤษฎีกา¹⁸⁴ แต่ในขณะที่กฎหมายว่าด้วยวัตถุออกฤทธิ์เองก็มีบทบัญญัติเอาผิดกับผู้เสพยาวัตถุออกฤทธิ์ด้วยเช่นกัน

ข) ภายใต้พระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. 2522 มาตรา 98 ได้บัญญัติกรณีผู้ที่ต้องโทษฐานเสพยาเสพติดให้โทษประเภท 1 ประเภท 2 และประเภท 5 ในมาตรา 91 และ 92 ที่ได้บัญญัติบทลงโทษกรณีผู้เสพยาเสพติดให้โทษบางประเภทดังกล่าว ปัญหาคือ หากผู้เสพยาเสพติดให้โทษดังกล่าว ต้องโทษในฐานเสพยาเสพติดให้โทษประเภท 3 และประเภท 4 เป็นครั้งที่ 3 จะสามารถใช้บังคับในระบบต้องโทษได้หรือไม่

ค) ภายใต้พระราชกำหนดป้องกันการใช้สารระเหย พ.ศ. 2533 ไม่มีบทบัญญัติให้สมัครใจเข้ารับการบำบัดรักษา และในกฎหมายว่าด้วยยาเสพติดให้โทษ ในมาตรา 94

¹⁸⁴ สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา (2538, 23 พฤษภาคม) หนังสือเรื่อง ข้อกฎหมายเพื่อควบคุมการแพร่ระบาดของยาบ้า (ประกาศให้วัตถุออกฤทธิ์เป็นยาเสพติดให้โทษ).

แม้จะเป็นบทบัญญัติให้สมัครใจเข้ารับการบำบัดรักษา แต่ก็ไม่สามารถนำมาใช้กับผู้เสพยาระเหยได้เนื่องจากค่านิยมและเจตนารมณ์ของพระราชกำหนดป้องกันการใช้สารระเหย พ.ศ. 2533 ไม่ได้มุ่งเอาผิดกับผู้เสพยาระเหย แต่มุ่งเอาผิดกับผู้ติดสารระเหย

ข. ระยะเวลาในการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพ ในระบบต้องโทษ เรื่องการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพตามกฎหมายตามกฎหมายว่าด้วยยาเสพติดและกฎหมายว่าด้วยการป้องกันการใช้สารระเหย ต่างมุ่งให้ผู้เสพยาเสพติด ผู้ติดสารระเหยเข้ารับการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพในสถานพยาบาลจนครบขั้นตอน แต่ในกฎหมายว่าด้วยการป้องกันการใช้สารระเหย ไม่มีบทบัญญัติว่าต้องมีหนังสือรับรอง ส่วนในพระราชบัญญัติวัตถุออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาท พ.ศ. 2518 มาตรา 88 ได้กำหนดระยะเวลาในการบำบัดรักษาไว้หนึ่งร้อยแปดสิบวัน และสามารถขยายได้อีกหนึ่งร้อยแปดสิบวัน แต่ในกรณีจำนวนครั้งที่ถูกดำเนินคดีหรือต้องโทษตาม มาตรา 88 มิได้กำหนดไว้ นอกจากนี้ยังได้บัญญัติถึงมาตรการภายหลังการบำบัดรักษาเพื่อให้คืนสู่สภาพปกติชน ในกฎหมายฉบับนี้ จึงน่าจะไม่มีบทบัญญัติกำหนดให้ผู้เข้ารับการบำบัดรักษาให้ครบขั้นตอนเช่นเดียวกับกฎหมายว่าด้วยยาเสพติดและกฎหมายว่าด้วยการป้องกันการใช้สารระเหย จึงจะเห็นได้ว่ากฎหมายยาเสพติดเกี่ยวกับการบำบัดรักษาในระบบต้องโทษมีจุดมุ่งหมายอย่างเดียวกัน แต่วิธีการและเจตนารมณ์ไม่เหมือนกัน

ค. กฎหมายไม่เอื้อต่อการบังคับใช้กฎหมายว่าด้วยยาเสพติด กฎหมายว่าด้วยการป้องกันการใช้สารระเหย และกฎหมายว่าด้วยวัตถุออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาท เป็นกฎหมายที่มุ่งเน้นในเรื่องของการปราบปรามยาเสพติดให้โทษเป็นหลัก แต่ในบทบัญญัติของกฎหมายทั้งสามฉบับดังกล่าว ก็มีบทบัญญัติเกี่ยวกับการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด ซึ่งถือว่าเป็นการบำบัดรักษา ผู้ติดยาเสพติดในระบบต้องโทษ แต่บทบัญญัติเกี่ยวกับการบำบัดรักษาในกฎหมายทั้งสามฉบับดังกล่าว ไม่มีบทบัญญัติที่กำหนดในเรื่องวิธีการ และระบบการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพที่ชัดเจน ส่งผลให้การบำบัดรักษาและการฟื้นฟูสมรรถภาพไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร ผู้ที่เข้ารับการบำบัดรักษาอาจหวนกลับมาเสพยาเสพติดซ้ำได้อีก นอกจากนี้กฎหมายเหล่านี้ ไม่มีบทบัญญัติให้ยกเว้นความผิด จึงส่งผลกระทบต่อผู้ที่เข้ารับการบำบัดรักษาในระบบต้องโทษ ยังคงมีประวัติว่าเป็นผู้กระทำความผิดติดตัวอยู่ อาจก่อให้เกิดปัญหาในเรื่องของการประกอบอาชีพและการดำเนินชีวิตในสังคม และอาจเป็นสาเหตุให้ต้องหวนกลับไปเสพยาเสพติดซ้ำอีก

4.1.2.2 ระบบสมัครใจ

1. พระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. 2522 มาตรา 94 ในการประกาศใช้พระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. 2522 มาตรา 94 เป็นบทบัญญัติเกี่ยวกับการบำบัดรักษาและ

ฟื้นฟูสมรรถภาพ ซึ่งมีเจตนารมณ์ ให้ผู้เสพยาเสพติดตัดสินใจและสมัครใจเข้ารับการบำบัดรักษา โดยกฎหมายไม่มีมาตรการใด ๆ ที่เป็นการบังคับบำบัดรักษา เพียงแต่ให้สมัครใจเข้ารับการบำบัดรักษาในสถานพยาบาลจนครบขั้นตอน และจงใจให้เข้ารับการบำบัดรักษาด้วยการยกเว้นโทษให้กับผู้สมัครใจเข้ารับการบำบัดรักษาก่อนความผิดจะปรากฏต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ และเข้ารับการบำบัดรักษาจนครบตามกฎ ระเบียบ ข้อบังคับของสถานพยาบาล จนได้รับการรับรองเป็นหนังสือจากพนักงานเจ้าหน้าที่ที่รัฐมนตรีกำหนด แต่การสมัครใจเข้ารับการบำบัดรักษาไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร เนื่องจากผู้เสพยาเสพติดเข้ารับการบำบัดรักษาไม่ครบขั้นตอน และออกจากกระบวนการบำบัดรักษาก่อนจะหาย ดังนั้นเมื่อกลับสู่สังคมก็หวนกลับไปเสพยาอีก

นอกจากนี้ ยังเกิดปัญหาในเรื่องความไม่ชัดเจนของบทบัญญัติแห่งกฎหมายในการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพหลายประการ ได้แก่

1) คุณสมบัติของผู้เข้ารับการบำบัดรักษา ตามบทบัญญัติในมาตรา 94 เปิดโอกาสให้เฉพาะผู้เสพ ผู้เสพยาและมีไว้ในครอบครองเพื่อจำหน่าย หรือเสพยาและจำหน่ายซึ่งยาเสพติดให้โทษเท่านั้น กรณีเช่นนี้จึงเกิดปัญหาในข้อกฎหมายว่าจะสามารถนำบทบัญญัติตามมาตรา 94 ไปใช้กับผู้เสพวัตถุออกฤทธิ์หรือผู้เสพยาเสพติดสารระเหยได้หรือไม่

2) การใช้กฎหมายที่เอื้อประโยชน์กว่า กฎหมายว่าด้วยวัตถุออกฤทธิ์ มีได้กำหนดไว้ในเรื่องของความสมัครใจ แต่จากความเห็นของคณะกรรมการกฤษฎีกาเรื่องคำนิยาม ดังนั้นผู้ติดยาวัตถุออกฤทธิ์ก็สามารถสมัครใจเข้ารับการบำบัดรักษาตามมาตรา 94 แห่งพระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. 2522 แต่กรณีของสารระเหยไม่สามารถเข้ารับการบำบัดรักษาในระบบสมัครใจได้ เนื่องจากกฎหมายว่าด้วยการป้องกันการใช้สารระเหยไม่ได้บัญญัติฐานเสพยาสารระเหยเป็นความผิด

2. การใช้อำนาจของฝ่ายบริหารให้ผู้เสพแสดงตัว เป็นมาตรการที่ฝ่ายบริหารใช้ในการในการบำบัดรักษายาเสพติดแบบสมัครใจ โดยไม่มีมาตรการที่เป็นในลักษณะของการบังคับ เป็นเพียงคำสั่งและกำหนดแนวทางปฏิบัติให้กับฝ่ายบริหาร ซึ่งก็คือเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติในศูนย์ปฏิบัติการต่อสู้ยาเสพติดในระดับพื้นที่ รวมถึงกำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน และอาสาสมัครฯ อันเป็นการกำหนดมาตรการดำเนินการของเจ้าหน้าที่ของรัฐเพียงฝ่ายเดียว ส่วนผู้เสพยา/ผู้ติดยาเสพติด ไม่มีมาตรการใด ๆ นอกจากสร้างแรงจูงใจให้แสดงตนออกมาเข้ารับการบำบัดรักษา ทำให้ผู้เสพ/ผู้ติดยาเสพติดไม่แสดงตัวมาเข้ารับการบำบัดรักษาเท่าที่ควร เนื่องจากเกิดความอับอาย ยังมีความเกรงกลัวต่อความผิด ไม่กล้าเปิดเผยความจริง รวมทั้งยังไม่เห็นความสำคัญของการบำบัดรักษา

นอกจากนี้ ยังมีปัญหาในด้านมาตรการที่กำหนดเป็นแนวทางให้เจ้าหน้าที่ปฏิบัติในการให้ผู้เสพแสดงตัว ยังมีความไม่ชัดเจนในบางประเด็น ได้แก่

1) ผู้ปฏิบัติหลัก หรือเจ้าภาพหลักในแต่ละมาตรการ ตั้งแต่มาตรการที่ 1 ถึง มาตรการที่ 5 ผู้ดำเนินงานหลักจะกำหนดให้ ศตส.ในพื้นที่ ดำรวจ สาธารณสุข ดำเนินการร่วมกัน ทุกมาตรการ อาจทำให้เกิดความสับสนแก่เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติ รวมทั้งความรับผิดชอบและความจริงจังในการดำเนินการ เนื่องจาก ไม่ได้มีการกำหนดตัวบุคคลหรือตำแหน่งผู้ปฏิบัติไว้อย่างชัดเจน ในด้านการบำบัดรักษา อาจทำให้การบำบัดรักษาขาดประสิทธิภาพ ไม่น่าเชื่อถือ ไม่ได้ผลเท่าที่ควร เนื่องจากกระบวนการบำบัดรักษาทั้งกระบวนการดำเนินการ โดยเจ้าหน้าที่คนเดียวกันทั้งหมด

2) คุณสมบัติของผู้เข้ารับการบำบัดรักษา กล่าวถึงเฉพาะผู้เสพ/ผู้ติดยาเสพติด ไม่ได้มีการกล่าวถึงผู้เสพ/ผู้ติดยาเสพติดที่เป็นผู้ค้ารายย่อย ซึ่งอาจมีผู้เสพ/ผู้ติดยาเสพติดบางรายที่มีพฤติกรรมเป็นผู้ค้ารายย่อยในระยะเริ่มต้น เพียงเพื่อต้องการหาเงินมาซื้อยาเสพติด หรืออาจได้คำตอบแทนเป็นยาเสพติด จึงสภาพไม่ต่างจากผู้เสพ/ผู้ติดยาเสพติดทั่วไปที่ควรจะให้โอกาสแก่กลุ่มผู้เสพ/ผู้ติดยาเสพติดนี้ด้วย

4.1.2.3 ระบบบังคับบำบัด

1. พระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. 2545 ในสมัยรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ได้มีการตราพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. 2545 ขึ้น เนื่องจากในขณะนั้น รัฐบาลมีนโยบายอย่างชัดเจนในเรื่องการแก้ไขปัญหายาเสพติด โดยเร่งรัดดำเนินการเพื่อให้การป้องกันและปราบปรามยาเสพติด โดยนำหลักการป้องกันนำหน้าการปราบปราม ผู้เสพต้องได้รับการบำบัดรักษาและผู้ค้าต้องได้รับการลงโทษอย่างเด็ดขาด โดยมีแนวความคิดให้ผู้เสพและผู้ติดยาเสพติดที่กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดเข้าสู่ระบบการบำบัดรักษาอย่างจริงจัง ซึ่งโดยหลักแล้วผู้เสพและผู้ติดยาเสพติดมีสภาพเป็นผู้ป่วย มิใช่อาชญากร รวมทั้งต้องขยายขอบเขตของการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดให้กว้างขวาง เนื่องจากมีผู้เสพผู้ติดยาเสพติดบางกลุ่มถูกบังคับให้เป็นผู้จำหน่ายยาเสพติดรายย่อยเพื่อแลกกับยาเสพติดมาไว้เสพ จึงขยายขอบเขตการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดให้ครอบคลุมถึงผู้เสพ และผู้เสพที่มีพฤติกรรมจำหน่ายจำนวนเล็กน้อยด้วย นอกจากนี้ผู้เสพและผู้ติดยาเสพติดยังมีจำนวนมากขึ้นเนื่องจากยาเสพติดให้โทษได้มีการแพร่ระบาดไปสู่กลุ่มผู้เสพที่เป็นเยาวชนของชาติ ซึ่งถือว่าเป็นปัญหาด้านผู้เสพผู้ติดที่สำคัญของประเทศ ดังนั้น จึงขยายสถานที่เพื่อการตรวจพิสูจน์การเสพหรือการติดยาเสพติด รวมทั้งขยายสถานที่เพื่อการฟื้นฟูสมรรถภาพให้กว้างขวางมากขึ้น เพราะนอกจากหน่วยงานของกระทรวงยุติธรรมแล้ว ยังมีหน่วยงานอื่นที่มีขีดความสามารถในการเข้าร่วมตรวจพิสูจน์หรือฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด เช่น สถานที่ของหน่วยงานสังกัดกระทรวงกลาโหม

กระทรวงมหาดไทย กระทรวงสาธารณสุข ดังนั้นจึงเกิดการจัดการและบริหารองค์กรให้เข้าด้วยกัน เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ ยังไม่ได้มีการจำกัดวิธีการบำบัดรักษาไม่กำหนด เฉพาะแต่การบำบัดรักษาในสถานที่หรือศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพเท่านั้น ยังกำหนดให้สถานพยาบาล หรือใช้วิธีการคุมประพฤติ เพื่อให้เหมาะสมกับผู้เสพและผู้ติดยาเสพติดในแต่ละรายที่อาจมีความ แตกต่างกันในเรื่องอาการติดยาเสพติด รวมทั้งประวัติดูหมิ่น ซึ่งมีผลต่อการฟื้นฟูสมรรถภาพที่ เหมาะสม

พระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. 2545 ได้นำหลักการแทน การดำเนินคดีอาญา (diversion) ด้วยการชะลอการฟ้องมาบังคับใช้ในชั้นก่อนพิจารณาคดี ส่งผลเป็น การหันเหผู้เสพยาเสพติดส่วนหนึ่งที่ถูกจับกุมดำเนินคดีออกจากกระบวนการยุติธรรม โดย บังคับให้เข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด โดยกำหนดว่า เมื่อพนักงานสอบสวนนำตัว ผู้ต้องหาที่กระทำผิดฐานเสพยาเสพติด เสพและมีไว้ในครอบครอง เสพและมีไว้ในครอบครองเพื่อ จำหน่าย หรือเสพและจำหน่ายยาเสพติดตามลักษณะ ชนิด ประเภท และปริมาณที่กำหนดไว้ใน กฎกระทรวง จะถูกนำตัวส่งศาลภายใน 48 ชั่วโมง เพื่อให้ศาลพิจารณาไปควบคุมตัวเพื่อตรวจ พิสูจน์ หากพิสูจน์ได้ว่าเป็นผู้เสพหรือผู้ติดยาเสพติดให้พนักงานอัยการมีคำสั่งชะลอฟ้องไว้ก่อน เพื่อนำตัวผู้เสพหรือผู้ติดยาเสพติดนั้น เข้ารับการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพ โดยมี คณะอนุกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพประจำเขตพื้นที่กำหนดแผนการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด ในกรณีที่ผู้เข้ารับการฟื้นฟูฯ ฝ่าฝืนกฎระเบียบ หรือเงื่อนไข หรือข้อบังคับที่กำหนด ก็จะมี บทลงโทษ แต่หากการฟื้นฟูสมรรถภาพเป็นที่พอใจก็จะปล่อยตัวกลับสู่สังคมและพ้นจากความผิด ที่ถูกกล่าวหาตามมาตรา 19 ในกรณีที่เข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพจนครบถ้วนตามแผนที่กำหนด แล้ว แต่ผลการฟื้นฟูสมรรถภาพยังไม่เป็นที่น่าพอใจก็จะกลับสู่การดำเนินคดีอาญาตามปกติต่อไป

พระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. 2545 เป็นกฎหมายที่บังคับให้ผู้ เสพหรือผู้ติดยาเสพติดเข้ารับการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพ โดยผู้ที่เข้าสู่กระบวนการไม่ สามารถหลีกเลี่ยงหรือฝ่าฝืนหรือปฏิเสธการบำบัดรักษาได้ โดยวิธีการบำบัดรักษาเป็นการ ดำเนินการของหน่วยงานราชการหลายหน่วยงานที่มีความพร้อมและมีศักยภาพในการบำบัดรักษา จึงเป็นการดำเนินการในลักษณะพหุภาคี โดยผู้ปฏิบัติในการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพ ไม่ได้เป็นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการบังคับใช้กฎหมาย แต่การดำเนินการตามพระราชบัญญัตินี้ เป็นการดำเนินการถึงการใช้อำนาจตามกฎหมายและการบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติดซึ่งถือว่าเป็น ผู้ป่วย จึงต้องมีการดำเนินการผสมผสานกันทั้งการบังคับใช้กฎหมายและการบำบัดรักษา ผู้ปฏิบัติที่ไม่ได้เป็นฝ่ายกฎหมาย เช่น เจ้าหน้าที่ของสาธารณสุข ทหาร อาสาสมัครรักษาดินแดน จึงประสบ

ปัญหาในเรื่องข้อกฎหมาย ปัญหาในทางกฎหมายของพระราชบัญญัติฉบับนี้ จึงเกิดขึ้นเนื่องจากข้อกฎหมายที่ไม่สามารถยืดหยุ่นได้ และในขณะเดียวกันก็มีผลในการบังคับใช้อย่างเคร่งครัด แม้การปฏิบัติหรือข้อเท็จจริงจะไม่สอดคล้องกับข้อกฎหมาย ก็ต้องปฏิบัติไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ ทำให้ต้องมีการตีความข้อกฎหมายให้เข้ากับข้อเท็จจริงหรือการปฏิบัติ รวมทั้งบทบัญญัติบางบทมาตราขาดความชัดเจน ยกตัวอย่างเช่น ตามมาตรา 29 วรรคแรกของพระราชบัญญัตินี้ บัญญัติไว้ว่า “ในระหว่างการตรวจพิสูจน์หรือการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด ถ้าผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์หรือผู้เข้ารับการฟื้นฟูฯ หลบหนีจากการควบคุมหรือหลบหนีออกนอกเขตศูนย์ฯ ให้ถือว่าผู้นั้น หนีการคุมขังตามมาตรา 190 แห่งประมวลกฎหมายอาญา และให้พนักงานเจ้าหน้าที่แจ้งให้พนักงานสอบสวนทราบทันที ในกรณีนี้ให้พนักงานเจ้าหน้าที่ออกติดตามจับกุมได้ด้วย” และความในมาตรา 24 แห่งพระราชบัญญัตินี้ได้บัญญัติไว้ว่า “ในกรณีที่ปรากฏข้อเท็จจริงภายหลังจากที่ศาลได้มีคำสั่งตามมาตรา 19 ว่าผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์หรือผู้เข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดนั้นต้องหาหรือถูกดำเนินคดีในความผิดฐานอื่น ซึ่งเป็นความผิดที่มีโทษจำคุกหรือต้องคำพิพากษาให้จำคุก ให้ศาลพิจารณามีคำสั่งส่งตัวผู้นั้นไปยังพนักงานสอบสวนเพื่อดำเนินคดีต่อไป” ประเด็นปัญหา คือ เมื่อพนักงานเจ้าหน้าที่แจ้งพนักงานสอบสวนทราบแล้ว จะถือว่าผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์หรือผู้เข้ารับการฟื้นฟูผู้นั้น เป็นผู้กระทำความผิดฐานอื่นซึ่งมีโทษจำคุก ตามมาตรา 24 หรือไม่

4.1.2.4 วิธีการเพื่อความปลอดภัย มีเจตนารมณ์ของกฎหมายว่า เป็นการป้องกันสังคมมิให้เกิดการกระทำผิดขึ้นในอนาคต เป็นการป้องกันโดยเฉพาะ (special prevention) โดยเพ่งเล็งลักษณะหรือสภาพของบุคคลที่มีสภาพที่เรียกว่า “เป็นอันตราย” ซึ่งอาจป้องกันโดยการตัดโอกาสมิให้กระทำผิดขึ้นมาอีก แต่อย่างไรก็ตาม การนำเอาวิธีการเพื่อความปลอดภัยมาใช้กับผู้ติดยาเสพติดแม้จะมีลักษณะและวัตถุประสงค์ที่แตกต่างจากการลงโทษ ที่การลงโทษมีสภาพบังคับที่จะใช้กับบุคคลภายหลังจากที่บุคคลได้กระทำความผิดแล้ว ไม่ให้กลับมากระทำผิดอีกและมีวัตถุประสงค์เพื่อการแก้แค้นทดแทนและป้องปรามข่มขู่ แต่วิธีการเพื่อความปลอดภัย ก็ยังเป็นมาตรการทางกฎหมายที่ใช้กับผู้กระทำผิด ดังที่ปรากฏตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 49 ที่ได้บัญญัติไว้ว่า “ในกรณีที่ศาลพิพากษาลงโทษจำคุก หรือพิพากษาว่ามีความผิดแต่รอการกำหนดโทษ หรือรอการลงโทษบุคคลใด ถ้าศาลเห็นว่าบุคคลนั้นได้กระทำความผิดเนื่องเกี่ยวกับการเสพย์สุราเป็นอาชญา หรือเป็นผู้ติดยาเสพติดให้โทษ ศาลจะกำหนดในคำพิพากษาว่า บุคคลนั้นจะต้องไม่เสพย์สุรา ยาเสพติดให้โทษอย่างหนึ่งอย่างใดหรือทั้งสองอย่าง ภายในระยะเวลาไม่เกินสองปีนับแต่วันพ้นโทษ หรือวันปล่อยตัวเพราะรอการกำหนดโทษ หรือรอการลงโทษก็ได้

กรณีที่บุคคลดังกล่าวในวรรคแรกไม่ปฏิบัติตามที่ศาลกำหนด ศาลจะสั่งให้ส่งไปคุมตัวไว้ในสถานพยาบาลเป็นเวลาไม่เกินสองปีก็ได้”

ในการนำมาใช้กับผู้กระทำผิดที่เป็นผู้ติดยาเสพติด ทำให้เกิดอาจมีปัญหาคือ
กฎหมายกล่าวคือ

1. การนำตัวผู้ติดยาเสพติดไปคุมไว้ในสถานพยาบาล โดยคำสั่งศาล รวมทั้งเป็นผู้
ที่ต้องคำพิพากษาของศาลให้ลงโทษจำคุก หรือพิพากษาว่ามีความผิดแต่รอการกำหนดโทษ หรือรอ
การลงโทษ จึงมีลักษณะที่ไม่แตกต่างจากการลงโทษ คือมีสภาพบังคับตัวบุคคลภายหลังจากบุคคล
นั้นได้กระทำความผิดแล้วเช่นเดียวกัน

2. วิธีการเพื่อความปลอดภัยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นการป้องกันมิให้เกิดการกระทำ
ผิดขึ้นมาอีกได้ แต่การนำตัวผู้ติดยาเสพติดไปคุมขังไว้ในสถานพยาบาลเป็นระยะเวลาหนึ่ง อาจเป็น
การตัดโอกาสมิให้ผู้ติดยาเสพติดไปกระทำความผิดได้อีกในระยะเวลาหนึ่งเท่านั้น เมื่อกฎหมายไม่ได้มี
บทบัญญัติที่ชัดเจนให้มีการบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติดในขณะที่คุมตัวไว้ในสถานพยาบาล ผู้ติดยา
เสพติดก็อาจไม่ได้รับการบำบัดรักษาที่เหมาะสม ทั้งนี้เนื่องจาก ลักษณะอาการของการติดยา
เสพติดจะมีความแตกต่างจากผู้กระทำผิดที่มีสภาพอันตรายในกรณีอื่น เช่น ผู้ป่วยทางจิตหรือจิต
บกพร่อง หรือแม้แต่ผู้เสพยาเป็นอาชญากร ที่การบกพร่องทางจิตหรือการติดยาเสพติดไม่เป็นพฤติกรรม
หรือเป็นการกระทำความผิดกฎหมายโดยตรง ทางกรมแพทยมองว่าเป็นอาการเจ็บป่วยอย่างหนึ่งที่ผู้ป่วย
ต้องได้รับการรักษา แต่การติดยาเสพติดเป็นการกระทำความผิดกฎหมายโดยตรง ผู้ติดยาเสพติด จึงมี
ฐานะเป็นผู้ถูกลงโทษทางอาญา ทั้งยังเป็นผู้ที่ถูกศาลพิพากษาให้ลงโทษ แต่รอการกำหนดโทษหรือ
รอการลงโทษไว้ แต่จะถูกคุมตัวไว้ในสถานพยาบาล ก็อาจถูกมองว่าเป็นอาชญากร ไม่ใช่ผู้ป่วยที่
ต้องให้การบำบัดรักษาให้หายขาด เมื่อกฎหมายไม่ได้มีบทบัญญัติให้มีการบำบัดรักษาอย่างชัดเจน
ผู้ติดยาเสพติดเหล่านี้ก็อาจไม่ได้รับการบำบัดรักษาให้หายจากการเสพยาหรือติดยาเสพติด เมื่อครบ
กำหนดเวลาที่ไม่ต้องคุมตัวไว้ในสถานพยาบาล และผู้ติดยาเสพติดเหล่านี้ ได้มีโอกาสกลับเข้ามาอยู่
ในสังคมอีกครั้ง เมื่อยังไม่หายจากโรคที่เป็นอยู่ ก็มีสภาพที่เป็นอันตรายต่อสังคมอยู่ตลอดเวลา
วิธีการเพื่อความปลอดภัย ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 49 ที่นำมาใช้กับผู้ติดยาเสพติด ก็
สามารถป้องกันมิให้มีการกระทำความผิดขึ้นอีกในสังคมได้เพียงชั่วระยะเวลาหนึ่งเท่านั้น ไม่สามารถ
ป้องกันได้อย่างยั่งยืน และเป็นปัญหาของรัฐที่จะต้องดำเนินการกับกลุ่มคนเหล่านี้อย่างไม่สิ้นสุด

4.2 ปัญหาในทางปฏิบัติในการรับรองสิทธิและเสรีภาพของผู้ติดยาเสพติด

4.2.1 การใช้อำนาจของรัฐในการใช้มาตรการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด

4.2.1.1 การใช้อำนาจในการบัญญัติกฎหมาย ตามหลักนิติรัฐ หรือหลักนิติธรรม ห้ามมิให้รัฐบาล หน่วยงานและเจ้าหน้าที่ของรัฐภายใต้บังคับบัญชา หรือภายใต้การกำกับดูแลของรัฐบาล กระทำการใด ๆ ที่อาจมีผลกระทบกระเทือนต่อสิทธิและเสรีภาพของเอกชนคนใดคนหนึ่ง หรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง และแม้การกระทำนั้น ๆ จะเป็นไปเพื่อคุ้มครองสิทธิเสรีภาพหรือประโยชน์อันชอบธรรมของผู้อื่น หรือเพื่อปกป้องรักษาประโยชน์ของมหาชนโดยส่วนรวมก็ตาม ถ้าหากรัฐสภาใช้อำนาจนิติบัญญัติอย่างไม่มีขอบเขตจำกัด และนักกฎหมายก็ถือว่า “กฎหมาย” คือคำสั่งทั้งหลายของผู้ปกครองว่าควรปฏิบัติต่อประชาชนทั้งหลาย เมื่อไม่ทำตาม ตามธรรมเนียมไทย ซึ่งความจริงแล้วหาใช่สิ่งเดียวกันกับ “เจตจำนง” (will) ของ “รัฐาธิปัตย์” (sovereign) ตามที่นักกฎหมายเข้าใจกัน เฉพาะแต่ข้อกำหนดความประพฤติของมนุษย์ ซึ่งมีเจตนารมณ์ และลักษณะสำคัญบางประการเท่านั้นจึงจะถือว่าเป็นกฎหมาย มีผลบังคับใช้แก่ประชาชนได้

โดยหลัก แม้การใช้อำนาจรัฐในการบัญญัติกฎหมายต่าง ๆ ของสังคมจะสามารถกระทำได้ แต่ก็ต้องจำกัดอยู่ภายใต้ขอบเขตแห่งการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคล โดยเฉพาะขอบเขตที่รัฐจะต้องไม่เข้าไปแทรกแซงสิทธิในการใช้ชีวิตส่วนตัวของบุคคลในรัฐ¹⁸⁵

สำหรับปัญหาเรื่องยาเสพติดและการติดยาเสพติดของประชาชนภายในรัฐ อันเป็นปัญหาสังคมร้ายแรงที่ส่งผลกระทบกระเทือนต่อความสงบสุขและก่อให้เกิดปัญหาอาชญากรรมมากมาย รัฐย่อมสามารถใช้อำนาจรัฐที่มีจัดหามาตรการทางกฎหมายมารองรับเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว¹⁸⁶ แต่ทั้งนี้บทบัญญัติแห่งกฎหมายที่กำหนดขึ้นมานั้นจะต้องสอดคล้องและสนองรับต่อการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนในรัฐด้วย

¹⁸⁵วิชา มหาคุณ, ผลกระทบกระเทือนของกฎหมายที่ไม่เป็นธรรมต่อสิทธิในการดำเนินคดีทางกระบวนการยุติธรรม. เอกสารสัมมนาเรื่องกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสิทธิของประชาชนในประเทศไทย ณ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (เมษายน 2533), (อัคราณา)

¹⁸⁶จรัญ สุภาพ, หลักรัฐศาสตร์ภาคพิสดารแนวคิดทฤษฎีและประยุกต์, (กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช, 2518), 226.

เมื่อพิจารณาจากกฎหมายเกี่ยวกับการบำบัดรักษายาเสพติด ทั้งในระบบต้องโทษและระบบบังคับบำบัด โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. 2545 ให้อำนาจแก่เจ้าหน้าที่ฝ่ายบริหาร โดยบังคับให้ผู้ต้องหาที่พิจารณาหรือตรวจพิสูจน์แล้วว่าเป็นผู้เสพหรือผู้ติดยาเสพติดต้องเข้ารับการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพ ด้วยกระบวนการบังคับบำบัดตามกฎหมาย โดยมีได้กล่าวถึงความสมัครใจ ถือว่าเป็นการไม่ให้สิทธิแก่ผู้ต้องหาในการเลือกนำข้อพิพาทของตนขึ้นสู่ศาลยุติธรรมอันเป็นองค์กรที่คุ้มครองสิทธิของประชาชนอย่างเป็นธรรม เพราะในทางข้อกฎหมายแล้ว เพื่อให้ผู้ต้องหาที่ไม่ประสงค์จะเข้าสู่ระบบบังคับบำบัดอ้างว่ากระบวนการต่าง ๆ เป็นไปอย่างไม่ถูกต้องและสามารถนำคดีไปสู่การพิจารณาของศาลหรือฝ่ายตุลาการให้เป็นผู้ชี้ขาด และเมื่อเทียบกับมาตรการแทนการดำเนินคดีอาญาที่มีการใช้ก่อนการวินิจฉัยคดี ซึ่งตามหลักแล้วจำเป็นต้องให้ผู้ต้องหาให้ความยินยอมหรือสมัครใจด้วย

กฎหมายที่จะบังคับให้บุคคลต้องถูกจำกัดสิทธิและเสรีภาพ จะต้องอยู่บนพื้นฐานของการใช้สิทธิเสรีภาพโดยทั่วไป จะต้องมีการจำกัดไว้เพียงเฉพาะกรณี เพื่อดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมที่จะเป็นต้องมีระเบียบวินัย ซึ่งแต่ละคนจะใช้สิทธิเสรีภาพกระทำการใด ๆ ที่กระทบกระเทือนต่อสิทธิเสรีภาพอย่างหนึ่งอย่างใดของบุคคลอื่นไม่ได้ หรือต่อประโยชน์ส่วนรวมหรือมหาชนไม่ได้ ดังนั้นการบังคับให้บุคคลกระทำการใด ๆ หรือเว้นกระทำการใดยอมเป็นเสมือนการบังคับให้บุคคลยินยอมสละซึ่งสิทธิเสรีภาพที่ตนมีอยู่บางส่วนหรือทั้งหมดเพื่อปฏิบัติตามระเบียบวินัยของสังคม ส่วนกฎหมายที่เป็นระเบียบวินัยให้สังคมถือปฏิบัติในลักษณะบังคับนั้น ต้องตราหรือบัญญัติไว้ โดยอาศัยเหตุผลเกี่ยวกับความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตร่างกาย ทรัพย์สินและประโยชน์ของส่วนรวมเป็นหลัก

เมื่อพิจารณาถึงความยินยอมที่เป็นเหตุยกเว้นความผิดจะต้องเป็นความผิดที่ไม่ขัดต่อความสงบเรียบร้อย และศีลธรรมอันดีของประชาชน ดังนั้น หากผู้ติดยาเสพติดยินยอมหรือสมัครใจยอมเป็นอากรยกเว้นความผิดได้ตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ แม้จะเป็นการยินยอมให้ถูกจำกัดสิทธิเสรีภาพด้วยการถูกควบคุมตัวเพื่อการตรวจพิสูจน์หรือฟื้นฟูสมรรถภาพ การที่ฝ่ายบริหารใช้อำนาจตามกฎหมายในการควบคุมตัวไว้เพื่อการบำบัดรักษายาเสพติด โดยที่ไม่ได้รับความยินยอมจากผู้ติดยาเสพติด ย่อมเป็นการล่วงละเมิดสิทธิเสรีภาพในชีวิตร่างกายของผู้ติดยาเสพติด แม้กฎหมายที่บังคับให้บุคคลต้องให้ความยินยอมนั้นต้องอยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญ ดังนั้นอำนาจตามบทบัญญัติกฎหมายเกี่ยวกับการบังคับบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติดนั้นมิได้เป็นไปเพื่อการที่รัฐธรรมนูญกำหนดไว้

4.2.1.2 การใช้อำนาจของฝ่ายบริหารในการบังคับผู้ต้องหาเข้ารับการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด ในหลักการตามพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด

พ.ศ. 2545 แม้จะมีเจตนารมณ์ที่ดีที่จะเอื้อประโยชน์อย่างมากต่อผู้ศึกษาเสพติด แต่มีข้อควรพิจารณาในประเด็นที่ว่าบทบัญญัติของกฎหมายได้ให้อำนาจแก่เจ้าหน้าที่ฝ่ายบริหารในการบังคับผู้ต้องหาเข้ารับการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพ อันได้แก่ พนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ และคณะอนุกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด ซึ่งประกอบด้วย บุคคลจากผู้แทนกระทรวงยุติธรรม จิตแพทย์ หรือแพทย์ นักจิตวิทยา นักสังคมสงเคราะห์ ผู้ทรงคุณวุฒิ และผู้แทนกรมคุมประพฤติ โดยไม่ผ่านกระบวนการทางศาล และโดยเฉพาะมาตรการชะลอการฟ้องภายใต้บทบัญญัตินี้ที่กำหนดให้มีการควบคุมตัว ซึ่งต่างจากมาตรการชะลอการฟ้องทั่วไปที่กำหนดให้รายงานตัวต่อเจ้าพนักงาน จึงอาจพิจารณาได้ว่าการใช้อำนาจของฝ่ายบริหารเข้ามามีอำนาจทำการพิจารณาอรรถคดีชี้ขาดความผิด และลงโทษทางอาญาแก่บุคคลได้เองซึ่งอาจเป็นการขัดต่อหลักนิติธรรม ซึ่งหลักนี้ให้การคุ้มครองประชาชนว่า การดำเนินงานใด ๆ ก็ต้องเป็นไปตามกฎหมาย มิใช่ตามอำเภอใจของฝ่ายปกครองประเทศ ซึ่งหมายถึงฝ่ายบริหารที่ไม่มีอำนาจตามอำเภอใจ คือการปกครอง ซึ่งบุคคลไม่อาจถูกลงโทษหรือถูกบังคับตามกฎหมายให้ต้องรับโทษทางร่างกาย ทางทรัพย์สิน นอกจากจะเป็นผลของการละเมิดกฎหมายโดยชัดแจ้ง ซึ่งต้องได้รับการพิสูจน์แล้วตามวิธีพิจารณาทางกฎหมายต่อหน้าศาลยุติธรรมของประเทศเป็นผู้พิจารณาพิพากษา¹⁸⁷

นอกจากนี้ยังขัดต่อหลักการแบ่งแยกอำนาจ ซึ่งหมายถึงการแบ่งแยกองค์กรให้ทำหน้าที่แตกต่างกันออกไป ได้แก่ฝ่ายนิติบัญญัติจะเป็นผู้ออกกฎหมาย ฝ่ายบริหารจะเป็นผู้ปฏิบัติตามนโยบาย และบังคับให้เป็นไปตามคำพิพากษา ฝ่ายตุลาการจะเป็นผู้ใช้ดุลยพินิจในการพิจารณาตัดสินคดี และองค์กรใช้อำนาจรัฐต้องไม่ก้าวล่วงหน้าที่การทำงานกัน และต้องช่วยควบคุมระหว่างกัน หรือเรียกว่าการคานอำนาจกันนั่นเอง มิใช่ใช้อำนาจเบ็ดเสร็จอยู่ที่องค์กรเดียว และยังขัดต่อหลักแห่งการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคล ตามปณิญาสากล่าวด้วยสิทธิมนุษยชน ซึ่งมีหลักกำหนดไว้ในข้อที่ 10 ว่า “ทุกคนมีสิทธิโดยเสมอภาคเต็มที่ในอันที่จะได้รับการพิจารณาที่เป็นธรรมและเปิดเผยจากศาลที่มีอิสระและเที่ยงธรรม ในการกำหนดสิทธิ และหน้าที่ของตน และการกระทำผิดอาญาใด ๆ ที่ตนถูกกล่าวหา”

¹⁸⁷วิชา มหาคุณ, ผลกระทบกระเทือนของกฎหมายที่ไม่เป็นธรรมต่อสิทธิในการดำเนินคดีทางกระบวนการยุติธรรม. เอกสารสัมมนาเรื่องกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสิทธิของประชาชนในประเทศไทย ณ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (เมษายน 2533), (อัคราณา)

4.2.2 การใช้อำนาจทางกฎหมายในการบังคับบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด

4.2.2.1 อำนาจในการควบคุมตัวการควบคุม ความหมายตามพจนานุกรมราชบัณฑิตยสถานให้ความหมายว่า เป็นการดูแล กำกับดูแล กักขัง กักหรือขังผู้ต้องหาในคดีอาญาไม่ให้หนีเป็นอิสระ

การควบคุมตัวภายใต้พระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. 2545 นั้นสามารถแบ่งแยกได้ 3 ช่วง ได้แก่

1. การควบคุมตัวโดยพนักงานสอบสวนการควบคุมตัวโดยพนักงานสอบสวนเป็นการควบคุมตัวในช่วงแรก เพื่อต้องการนำตัวผู้ต้องหามาตรวจพิสูจน์หาสารเสพติดในร่างกายของผู้ต้องหาเอง ซึ่งมีระยะเวลาในการควบคุมตัวซึ่งกฎหมายกำหนดไว้เป็นเวลา 48 ชั่วโมง การควบคุมตัวในช่วงนี้ ถือว่ามีความจำเป็นอย่างยิ่งเพราะคดีเกี่ยวกับยาเสพติด โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดจำเป็นต้องมีตัวผู้ต้องหาไว้ เพราะการตรวจหาสารเสพติดจะต้องตรวจจากตัวผู้ต้องหาเท่านั้น การควบคุมก็มีความสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญและประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาไม่ว่าจะเป็นผู้ใช้อำนาจ การตั้งข้อหา วัตถุประสงค์ ระยะเวลา กล่าวคือ เป็นการควบคุมการเคลื่อนไหวของบุคคลที่ถูกจับโดยเจ้าพนักงานที่มีอำนาจทางอาญา เพื่อให้เขาได้ตอบข้อกล่าวหาซึ่งต้องมีการยึดตัว บุคคลไว้ และผู้ถูกจับซึ่งควบคุมอยู่ต้องนำไปศาลภายใน 48 ชั่วโมง ดังนั้น การควบคุมตัวโดยพนักงานสอบสวนตามพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. 2545 จึงชอบด้วยกฎหมาย

2. การควบคุมตัวโดยศาล เป็นการควบคุมเพื่อการตรวจพิสูจน์ว่าผู้ต้องหาเป็นผู้ติดยาเสพติดหรือไม่ การควบคุมตัวในช่วงเวลานี้ เป็นการใช้อำนาจศาลหรือเป็นการใช้อำนาจตุลาการ ซึ่งการใช้อำนาจในการควบคุมตัวของศาลหรือตุลาการ เป็นการทำหน้าที่เป็นเกาะคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนที่ถูกต้องตามรัฐธรรมนูญ ดังนั้นจึงมีความชอบธรรมและเหมาะสมอย่างยิ่งในการทำหน้าที่หรือมีบทบาทในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพผู้ต้องหา ตามนัยมาตรา 19 ซึ่งกำหนดระยะเวลาไว้ไม่เกิน 15 วัน

3. การควบคุมตัวโดยฝ่ายบริหาร ฝ่ายบริหารได้แก่ พนักงานอัยการ และคณะอนุกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด การควบคุมตัวโดยคณะอนุกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดสามารถแบ่งออกเป็น 2 ช่วง ได้แก่

1) ในกรณีเกิดเหตุจำเป็นที่พนักงานเจ้าหน้าที่ดำเนินการตรวจพิสูจน์ไม่แล้วเสร็จภายในระยะเวลา 15 วัน ซึ่งเป็นช่วงเวลาก่อนการควบคุมตัวโดยคำสั่งศาล คณะอนุกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดมีอำนาจขยายระยะเวลาการตรวจพิสูจน์ออกไปอีก 15 วัน ประเด็นที่ต้อง

พิจารณาคือการขยายระยะเวลาในการควบคุมตัวเพื่อการตรวจพิสูจน์นี้ เท่ากับเป็นการใช้อำนาจควบคุมตัวของคณะอนุกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด ซึ่งอาจไม่ชอบด้วยกฎหมาย

2) การควบคุมตัวผู้เข้ารับการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด ตามพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. 2545 กำหนดให้เป็นอำนาจของฝ่ายบริหาร กล่าวคือ หากคณะอนุกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด วินิจฉัยว่าผู้ต้องหาเป็นผู้เสพยาหรือผู้ติดยาเสพติด ก็จะกำหนดให้ผู้เสพยาและผู้ติดยาเข้ารับการฟื้นฟูฯ ตามแผนการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด และพนักงานอัยการจะมีคำสั่งให้ชะลอการฟ้อง โดยก็จะนำตัวผู้เสพยาผู้ติดยาเสพติดเข้ารับการบำบัดรักษาในสถานบำบัดรักษาหรือศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพ เป็นระยะเวลาหนึ่ง

กรณีการใช้อำนาจในการควบคุมตัวในช่วงระยะเวลาที่ขยายการตรวจพิสูจน์ หรือการกำหนดให้ผู้เสพยาหรือผู้ติดยาเสพติดเข้ารับการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพในสถานที่หรือ ศูนย์ ฟื้นฟูฯ กรณีดังกล่าวเป็นการควบคุมตัวโดยฝ่ายบริหาร อันเป็นการคุมขังตามประมวลกฎหมายอาญ่อีกด้วย อีกทั้งในทางปฏิบัติการควบคุมตัวนี้ก็ไม่ต่างกับการคุมขังตามประมวลกฎหมายอาญา จึงน่าจะขัดต่อรัฐธรรมนูญ เนื่องจากรัฐธรรมนูญได้บัญญัติรับรองสิทธิเสรีภาพของบุคคลไว้อย่างชัดเจน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อคุ้มครองสิทธิเสรีภาพมิให้ถูกระทบกระทบกระเทือนจากการกระทำใด ๆ การจำกัดสิทธิเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญบัญญัติรับรองไว้จะกระทำมิได้ เว้นแต่อาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายเฉพาะเท่าที่จำเป็นเท่านั้น รัฐหรือฝ่ายบริหารต้องเคารพต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชน เมื่อพิจารณาถึงวัตถุประสงค์ของรัฐธรรมนูญกับวัตถุประสงค์ของกฎหมายเกี่ยวกับการบังคับบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติด โดยใช้อำนาจของฝ่ายบริหาร วัตถุประสงค์ของการบังคับบำบัดรักษาดังกล่าวจึงไม่ชอบด้วยกฎหมาย เพราะการจำกัดสิทธิเสรีภาพของบุคคลด้วยการบังคับให้อยู่ในการควบคุมอันจำกัดสิทธิเสรีภาพในร่างกายนั้น ตามปกติแล้วต้องอาศัยคำสั่งของศาลเท่านั้น เว้นแต่การอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย ซึ่งเป็นไปตามที่รัฐธรรมนูญกำหนดไว้ แต่การใช้อำนาจในการควบคุมตัวของคณะอนุกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพดังกล่าว ไม่เข้าตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ

4.2.2.2 การใช้อำนาจของศาลในการพิจารณาส่งตัวผู้ต้องหาไปเข้ารับการตรวจพิสูจน์

1. การใช้หลักดุลยพินิจการนำตัวผู้ต้องหาไปเข้ารับการตรวจพิสูจน์หาสารเสพติด นอกจากจะเป็นผู้เสพยาหรือผู้ติดยาเสพติดแล้ว บทบัญญัตินี้กำหนดให้ศาลพิจารณามีคำสั่งให้ผู้ต้องหาที่จะเข้ารับการตรวจพิสูจน์จะต้องไม่เป็นผู้ที่ต้องหาในความผิดฐานอื่น ซึ่งเป็นความผิดที่มีโทษจำคุก หรืออยู่ระหว่างรับโทษจำคุกตามคำพิพากษาของศาล ปัญหาเกี่ยวกับองค์ประกอบของกฎหมายในส่วนนี้มีปัญหาในทางปฏิบัติหลายประการ ได้แก่ หากผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์ได้รับการปล่อยตัวชั่วคราวแล้วไปกระทำความผิดฐานอื่นที่เป็นความผิดที่มีโทษจำคุก เช่น ฆ่าคนตาย กฎหมาย

ไม่ได้กำหนดชัดเจนว่าในกรณีที่ผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์ที่ได้รับการประกันตัวนั้น จะถูกบังคับ บำบัดหรือไม่ แม้ในมาตรา 24 จะกำหนดว่า ในกรณีข้อเท็จจริงปรากฏภายหลังศาลมีคำสั่งตาม มาตรา 19 หรือผู้เข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพ ต้องหาหรือถูกดำเนินคดีในความผิดฐานอื่นให้ส่งตัวผู้นั้นไปสอบสวนเพื่อดำเนินคดีต่อไป หากพิจารณาว่า มาตราดังกล่าวจะปรับใช้ได้หรือไม่

บทบัญญัติดังกล่าวกำหนดว่า ให้ศาลพิจารณามีคำสั่ง ดังนั้นจึงเป็นการใช้ดุลยพินิจของศาลในการวินิจฉัยคุณสมบัติของบุคคล เพื่อที่จะเข้ารับการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด ตามเจตนารมณ์ของบทบัญญัติที่จะนำตัวผู้ต้องหาที่ไม่ใช่อาชญากรโดยสันดานเท่านั้นที่จะเข้าสู่กระบวนการบำบัดรักษา จึงไม่ประสงค์ให้ผู้ที่มีความผิดฐานอื่นอยู่ด้วยเข้ารับการบำบัดรักษา เพราะบุคคลเหล่านี้ไม่อยู่ในฐานะผู้ป่วย แต่เปรียบเสมือนอาชญากร ซึ่งความเป็นจริงในทางปฏิบัติตามพฤติการณ์นั้น บุคคลเหล่านี้ก็จะหายจากยาเสพติดได้ยาก

การใช้ดุลยพินิจของศาลต้องใช้อย่างตรงไปตรงมาและอยู่ในความมุ่งหมายของกฎหมายนอกจากนี้ยังมีหลักในการใช้ดุลยพินิจในกรณีอื่นที่สมควรพิจารณาก็คือ เมื่อไม่มีกฎหมายมีคำกล่าวว่า เมื่อใดที่กฎหมายครอบคลุมไปไม่ถึง การใช้ดุลยพินิจก็เริ่มขึ้นเพื่อเป็นการอุดช่องว่างของกฎหมายนั้น หากเป็นกฎหมายอาญา การใช้ดุลยพินิจในการอุดช่องว่างจะต้องกระทำด้วยความระมัดระวัง ด้วยเหตุผลที่ว่า การใช้ดุลยพินิจในลักษณะเช่นนี้เป็นการใช้ดุลยพินิจแทนกฎเกณฑ์ และเพื่อความเป็นธรรมเท่านั้น ดังนั้นที่ศาลพิจารณามีคำสั่งให้ผู้ต้องหาที่จะเข้ารับการตรวจพิสูจน์หาสารเสพติดนั้น จะต้องไม่เป็นผู้ต้องหาในความผิดฐานอื่นที่เป็นความผิดที่มีโทษจำคุกหรืออยู่ระหว่างรับโทษจำคุกตามคำพิพากษาของศาล หากนำหลักการใช้ดุลยพินิจมาใช้โดยพิจารณาถึงวัตถุประสงค์ของบทบัญญัติดังกล่าวที่ต้องการนำตัวผู้เสพหรือผู้ติดยาเสพติดที่ไม่ใช่อาชญากรเข้าสู่มาตรการบำบัดรักษา จะพบว่าบทบัญญัติดังกล่าวบทบัญญัติดังกล่าวจะมีความชัดเจนขึ้น กรณีดังกล่าวควรนำมาปรับใช้กับผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์ที่กระทำผิดอาญาด้วย

2. การใช้หลักการตีความหากผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์ เป็นผู้ต้องหาหรืออยู่ระหว่างดำเนินคดีหรืออยู่ระหว่างรับโทษที่มีโทษน้อยกว่าโทษจำคุก เช่น กักขัง ปรับ รวมถึงผู้ต้องหาที่ศาลพิพากษารอการลงโทษ เช่นนี้ควรปรับใช้ โดยนำหลักการตีความกฎหมายมาพิจารณาประกอบ ซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้ศาลพิจารณาทบทวนคดีลักษณะอื่นๆที่รัฐสภาตราขึ้น โดยคำนึงถึงวัตถุประสงค์ของกฎหมายที่ตรานั้นเป็นหลัก เพราะฉะนั้นต้องแปลบทบัญญัติของกฎหมายให้สอดคล้องกับความเป็นธรรมในสังคม และเป็นไปตามเจตนารมณ์ของสังคมส่วนใหญ่ อย่างไรก็ตาม เจตนารมณ์ที่แฝงอยู่ในบทบัญญัติของเกี่ยวกับการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดที่ต้องการนำผู้ป่วยที่ไม่ใช่อาชญากรเข้าสู่ระบบการฟื้นฟูสมรรถภาพ ในกรณีที่ผู้เข้ารับ

การตรวจพิสูจน์ที่ถูกต้องหาหรืออยู่ระหว่างการดำเนินคดี หรืออยู่ระหว่างรับโทษที่มีโทษน้อยกว่า โทษจำคุก ดังนั้นควรรับตัวผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์ดังกล่าวเข้าสู่มาตรการบำบัดรักษา เพราะเป็นการ ต้องหาในความผิดที่มีโทษต่ำกว่าทบัญญัติที่กำหนด ดังนั้นศาลควรพิจารณาถึงประเภทความผิดที่ จำเลยกระทำความผิด หากเป็นการกระทำความผิดที่มีลักษณะเป็นอาชญากรรมก็ไม่ควรที่จะนำตัวเข้ารับการ บำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพ

4.2.2.3 อำนาจของคณะกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด

1. พระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. 2545 มาตรา 22 กำหนด ว่า หากคณะกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดมีคำวินิจฉัยให้ผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์เป็นผู้ เสพหรือผู้ติดยาเสพติด ให้จัดให้มีแผนการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด หมายความว่าผู้เข้ารับ การตรวจพิสูจน์นั้นต้อง เข้ารับการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดตามคำ วินิจฉัยของคณะกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด

2. พระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. 2545 มาตรา 25 วรรค 2 กำหนดว่า หากผลการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด ไม่เป็นที่น่าพอใจให้คณะกรรมการฟื้นฟู สมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พิจารณาขยายระยะเวลาการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดออกไปได้อีก

3. พระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. 2545 มาตรา 26 กำหนด ว่า ในกรณีมีเหตุอันสมควร คณะกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด อาจพิจารณาปล่อยตัว ชั่วคราว สำหรับผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์หรือผู้เข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดบุคคลนั้นมี สิทธิอุทธรณ์คำวินิจฉัยดังกล่าว ต่อคณะกรรมการพิจารณาอุทธรณ์ และคำวินิจฉัยของคณะกรรมการ พิจารณาอุทธรณ์ถือเป็นที่สุด

4. พระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. 2545 มาตรา 29 วรรค 3 ให้อำนาจคณะกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด ในการเปรียบเทียบปรับคดี ในกรณีที่ผู้เข้า รับการฟื้นฟูสมรรถภาพกระทำความผิดอาญาด้วย เช่นการหลบหนีจากสถานที่ฟื้นฟูสมรรถภาพ ซึ่งถือว่าเป็น สถานที่ถูกคุมขังตาม ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 190

พระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดนี้ เท่ากับเป็นการจัดตั้งหน่วยงานใหม่ ขึ้นมาทำหน้าที่แทนศาล ในการเปรียบเทียบปรับคดีได้ เมื่อพิจารณาการใช้อำนาจของ คณะกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดที่ 4 เรื่องดังกล่าว แม้จะเรียกว่าคำวินิจฉัย แต่เมื่อ พิจารณาเนื้อหาของคำวินิจฉัยแล้วเห็นว่า คำสั่งดังกล่าวเป็นการสั่งในรูปลักษณะคดีของศาล มีผล ในการควบคุมตัวทั้งในข้อกฎหมายและทางปฏิบัติ และผลของการควบคุมทำให้ผู้เข้ารับการ บำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพต้องถูกจำกัดสิทธิเสรีภาพและอิสรภาพ ซึ่งในต่างประเทศ ส่วน

ใหญ่ ใช้ระบบศาล เนื่องจากการบังคับบำบัตรักษาเป็นการจำกัดสิทธิและเสรีภาพบุคคล ดังนั้นการใช้อำนาจในการจำกัดสิทธิเสรีภาพของบุคคลจึงต้องมีหลักประกันพอสมควร

5. พระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. 2545 มาตรา 19 กำหนดความผิดฐานเสพ เสพและมีไว้ในครอบครอง เสพและมีไว้ในครอบครองเพื่อจำหน่าย เสพและมีไว้ในครอบครองเพื่อจำหน่าย และจำหน่าย ให้นำตัวไปยังศาลเพื่อให้ศาลมีคำสั่งในการตรวจพิสูจน์การตั้งข้อกล่าวอ้างดังกล่าว เกิดจากการนำตัวผู้ต้องหาไปตรวจหาสารเสพติดในปัสสาวะ กรณีที่ต่อมาภายหลังผลการตรวจปัสสาวะในชั้นยืนยันผล ไม่พบสารเสพติดในปัสสาวะ แต่ผลการตรวจพิสูจน์ปรากฏว่าเป็นผู้ติดยาเสพติดให้โทษ คณะอนุกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดบางคณะก็มีคำสั่งให้ยุติการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดกลางคัน โดยให้ความเห็นว่า เมื่อไม่พบสารเสพติดในปัสสาวะก็ไม่สามารถตั้งข้อหาเสพยาเสพติดให้โทษ ก็ไม่สามารถที่จะดำเนินการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดต่อไปได้ และจะส่งผลต่อการสั่งฟ้องในภายหลังด้วย แต่คณะอนุกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดบางคณะก็ให้มีการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดต่อไป โดยคำนึงถึงเจตนารมณ์ของกฎหมายเป็นหลัก และในมาตรา 24 กรณีที่ปรากฏข้อเท็จจริงว่าผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์หรือผู้เข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดอยู่ระหว่างถูกดำเนินคดีในความผิดฐานอื่นที่มีโทษจำคุก ให้คณะอนุกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดมีคำสั่งให้ส่งตัวผู้ต้องหาขึ้นพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการเพื่อดำเนินคดีต่อไป กรณีเช่นนี้ คณะอนุกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดบางคณะก็มีความเห็นว่า การถูกดำเนินคดีในความผิดฐานอื่นให้หมายรวมถึงการถูกดำเนินคดีในกฎหมายฉบับอื่นด้วย เช่น ถูกดำเนินคดีในความผิดฐานเสพตามพระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. 2522 ก็ถือว่าเป็นกรณีตามมาตรา 24 แต่คณะอนุกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดบางคณะ มีความเห็นว่าในความผิดฐานอื่นให้หมายถึงความผิดที่นอกเหนือฐานเสพเท่านั้น หากถูกดำเนินคดีในความผิดฐานเสพตามพระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. 2522 ก็ถือว่าไม่เข้าตามมาตรา 24 เนื่องจากเป็นความผิดฐานเดียวกัน มิใช่ฐานอื่น

กรณีนี้อาจมีผลกระทบต่อ การได้รับการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดหรือไม่ ขึ้นอยู่กับความเห็นการตีความบทบัญญัติของกฎหมายที่ไม่ชัดเจนที่แตกต่างกันของคณะอนุกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดแต่ละคณะ ซึ่งมีผลทำให้ผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์หรือผู้เข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพได้รับการปฏิบัติ อันมีผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของผู้ติดยาเสพติดที่แตกต่างกัน

4.2.2.4 การใช้อำนาจในการจับกุมของเจ้าพนักงาน กรณีผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์หรือผู้เข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดหลบหนี พระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด

พ.ศ. 2545 มาตรา 29 กำหนดให้อำนาจเจ้าหน้าที่กระทำการจับกุมผู้ที่เข้ารับการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด ในกรณีดังนี้

1. หากผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์หรือผู้เข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด หลบหนีออกจากการควบคุมหรือหลบหนีออกนอกศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพในระหว่างการตรวจพิสูจน์หรือการฟื้นฟูสมรรถภาพ

2. หากผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์หรือผู้เข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด ซึ่งได้รับการปล่อยตัวชั่วคราวแล้ว ไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไขหรือข้อบังคับที่กำหนด

การที่บทบัญญัติดังกล่าว ซึ่งมีหลักการกำหนดให้อำนาจแก่นักเจ้าหน้าที่ คือ ผู้อำนวยการศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพหรือผู้ที่รัฐมนตรีแต่งตั้งให้ปฏิบัติตามบทบัญญัตินี้มีอำนาจจับกุมผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์หรือผู้เข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดหลบหนีออกจากการควบคุมหรือออกนอกเขตศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพ หรือกรณีที่ได้รับการปล่อยตัวชั่วคราวแต่ไม่ทำตามเงื่อนไขที่กำหนดได้นั้น ยังคงมีความไม่เหมาะสม และอาจก่อให้เกิดความไม่ชอบธรรม ที่สามารถส่งผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของบุคคลจากการบังคับใช้บทบัญญัตินี้

ในปัจจุบัน ในการดำเนินคดีอาญาได้หันมายึดถือแนวความคิดในการประสานประโยชน์ระหว่างกันระหว่างการศึกษาผลประโยชน์ของส่วนรวม คือการบังคับใช้กฎหมายในบรรดาวัตถุประสงค์อย่างแท้จริงในอันที่จะป้องกันสังคมให้ปลอดภัยจากอาชญากรรม ด้วยการให้การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชน โดยเฉพาะการใช้หลักประกันและรับรองสิทธิและเสรีภาพของผู้ที่ถูกกล่าวหา โดยให้การยอมรับว่า แม้การกระทำความผิดทางอาญาจะเป็นการกระทำต่อสังคมโดยรวมก็ตาม แต่การปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิด ก็จะต้องคำนึงถึงสิทธิและเสรีภาพของบุคคลในฐานะที่เขาเป็นส่วนหนึ่งของสังคมด้วย¹⁸⁸ การจับกุมก็เช่นเดียวกัน แม้จะมีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะการนำตัวผู้ต้องหาว่ากระทำความผิดทางอาญา เข้ามาอยู่ในการควบคุมของรัฐ แต่เมื่อการใช้มาตรการในการจับกุมก็จะส่งผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพในการเคลื่อนไหวร่างกายของบุคคล รัฐต้องใช้อำนาจดังกล่าวผ่านทางบุคคลหรือองค์ที่เหมาะสมด้วย

การที่พระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. 2545 ให้อำนาจพนักงานเจ้าหน้าที่จับกุมตัวผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์หรือผู้เข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดที่หลบ

¹⁸⁸วิชา มหาคุณ, ผลกระทบกระเทือนของกฎหมายที่ไม่เป็นธรรมต่อสิทธิในการดำเนินคดีทางกระบวนการยุติธรรม. เอกสารสัมมนาเรื่องกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสิทธิของประชาชนในประเทศไทย ณ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (เมษายน 2533), (อัดสำเนา)

หนีจากศูนย์หรือไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไขในการปล่อยตัวชั่วคราวเป็นการปฏิบัติโดยไม่คำนึงถึงการอำนวยความสะดวกให้ผู้ต้องหาหรือผู้ได้รับการฟื้นฟูสมรรถภาพที่ควรได้รับภายใต้หลักหลักการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลตามรัฐธรรมนูญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อบุคคลนั้นมีได้มีสภาพเป็นผู้กระทำผิดที่เป็นอาชญากร หรือนักโทษที่ผ่านกระบวนการยุติธรรมทางอาญาเต็มรูปแบบ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งการให้อำนาจแก่พนักงานเจ้าหน้าที่ในการจับกุมผู้ได้รับการตรวจพิสูจน์หรือผู้ได้รับการฟื้นฟูสมรรถภาพที่ได้รับการปล่อยตัวชั่วคราว โดยไม่ต้องมีหมายซึ่งการกระทำผิดดังกล่าวมิได้เป็นการกระทำผิดซึ่งหน้าหรือมีเหตุจำเป็นตามสมควรในกรณีที่จะจับโดยไม่ต้องมีหมายตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 237 นอกจากนี้บทบัญญัตินี้ยังระบุให้ผู้ได้รับการฟื้นฟูสมรรถภาพเป็นผู้ถูกคุมขัง หากหลบหนีออกจากศูนย์ฟื้นฟูฯ จะต้องมีความผิดตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 190 ดังนั้นความจำเป็นเพื่อให้อำนาจการติดตามจับกุมตัวผู้ได้รับการฟื้นฟูสมรรถภาพแก่พนักงานเจ้าหน้าที่ ซึ่งมีช่องกรักที่เหมาะสม ทั้งนี้อำนาจดังกล่าวเป็นอำนาจของพนักงานสอบสวนหรือเจ้าหน้าที่ตำรวจซึ่งเป็นองค์กรที่เหมาะสมและได้ถูกจำกัดการใช้อำนาจภายใต้การบังคับใช้มาตรการในการป้องกันใช้อำนาจโดยมิชอบได้แก่

1. การจำกัดอำนาจโดยกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา กล่าวคือ ห้ามจับกุมใด ๆ โดยไม่มีหมายศาล เว้นแต่กรณีจำเป็น
2. การควบคุมและการตรวจสอบการใช้อำนาจในการปฏิบัติหน้าที่สามารถควบคุมโดยองค์กรภายนอก ได้แก่ ศาล

ดังนั้น จะเห็นว่าบทบัญญัติตามพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. 2545 มาตรา 29 ไม่มีความจำเป็นที่จะต้องให้อำนาจแก่พนักงานเจ้าหน้าที่ในการออกติดตามจับกุมผู้ได้รับการฟื้นฟูสมรรถภาพที่หลบหนีหรือไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไข เนื่องจากอำนาจการจับกุมดังกล่าวมีผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของบุคคล

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

5.1 บทสรุป

“สิทธิ” ตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ ถือได้ว่าเป็นอำนาจตามรัฐธรรมนูญหรือกฎหมายสูงสุดที่ได้บัญญัติให้การรับรองคุ้มครองแก่บุคคลในอันที่จะกระทำการใดหรือไม่กระทำการใด การให้อำนาจแก่บุคคลดังกล่าว ได้ก่อให้เกิดสิทธิเรียกร้องที่จะไม่ให้บุคคลใดแทรกแซงในสิทธิตามรัฐธรรมนูญของบุคคล โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเรียกร้องต่อองค์กรหรือรัฐที่ใช้อำนาจรัฐและอำนาจสาธารณะอื่น ๆ มิให้แทรกแซงในขอบเขตแห่งสิทธิของบุคคล และในบางกรณีการรับรองดังกล่าวได้ก่อให้เกิดสิทธิเรียกร้องให้รัฐดำเนินการอย่างหนึ่งอย่างใด ดังนั้น สิทธิตามรัฐธรรมนูญจึงเป็นความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกบุคคลต่อรัฐ และสิทธิตามรัฐธรรมนูญเป็นสิทธิที่ผูกพันต่อองค์กรใช้อำนาจรัฐทั้งหลายที่ต้องให้ความเคารพ ปกป้อง และคุ้มครองสิทธิตามรัฐธรรมนูญเพื่อให้รัฐธรรมนูญมีผลในทางปฏิบัติแก่ประชาชน ในทางกลับกันรัฐก็มีสิทธิตามกฎหมายมหาชนต่อพลเมืองด้วยเช่นกัน

“เสรีภาพ” มีความหมายถึง ความความมีอิสระที่จะกระทำการหรือละเว้นกระทำการ หรือเป็นสิ่งที่บุคคลอาจกระทำได้โดยจะไม่ถูกป้องกันขัดขวางโดยกฎหมาย เป็นประโยชน์ที่บุคคลจะกระทำการใด ๆ ได้ตามชอบใจ แต่อย่างไรก็ดี ถ้าเสรีภาพใดมีกฎหมายรับรองและคุ้มครองเสรีภาพนั้นก็อาจเป็นสิทธิด้วย ดังที่ผู้เรียบรวม ๆ กันไปว่า สิทธิและเสรีภาพหรือสิทธิในเสรีภาพ (right of liberty)

อย่างไรก็ตาม สิทธิและเสรีภาพ ในความหมายของรัฐธรรมนูญก็ยังคงมีความแตกต่างกันโดยสิทธิเป็นอำนาจที่บุคคลมีเพื่อเรียกร้องให้ผู้อื่นกระทำการหรือละเว้นการกระทำอันใดอันหนึ่ง แต่ในขณะที่เสรีภาพนั้นเป็นอำนาจที่บุคคลนั้นมีอยู่เหนือตนเองในการตัดสินใจที่จะกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งหรือไม่กระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งโดยปราศจากการแทรกแซงหรือครอบงำจากบุคคลอื่นนั่นเอง

5.1.1 ปัญหาในทางกฎหมายในการรับรองสิทธิและเสรีภาพของผู้ติดยาเสพติด มีกฎหมาย 2 ลักษณะ ได้แก่

5.1.1.1 ปัญหาทางกฎหมายในการบังคับใช้กฎหมายด้านการปราบปรามยาเสพติด ซึ่งมีกฎหมาย 2 ฉบับ ได้แก่ พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามยาเสพติด พ.ศ. 2519 และพระราชบัญญัติมาตรการในการปราบปรามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด พ.ศ. 2534 กฎหมายทั้งสองฉบับดังกล่าว แทบจะไม่ได้บัญญัติในเรื่องของการบำบัดรักษายาเสพติดไว้เลย ทำให้การบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติดไม่ได้ดำเนินการอย่างเป็นรูปธรรม ส่งผลให้ผู้ติดยาเสพติดไม่ได้รับการดูแลหรือเยียวยารักษา จึงเท่ากับว่ามีผลทำให้มีผู้เสพและผู้ติดยาเพิ่มจำนวนมากขึ้น

5.1.1.2 ปัญหาทางกฎหมายในการบังคับใช้กฎหมายในการบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติด

1. ในระบบต้องโทษ มีกฎหมายที่เกี่ยวข้องได้แก่ พระราชบัญญัติวัตถุออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาท พ.ศ. 2518 พระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. 2522 และพระราชกำหนดป้องกันการใช้สารระเหย พ.ศ. 2533 มีปัญหาเกี่ยวกับรูปแบบของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในการแก้ไขปัญหายาเสพติดและผู้ติดยาเสพติดในด้านความสัมพันธ์ของรูปแบบในการบำบัดรักษา ที่กฎหมายแต่ละฉบับยังหลักการและเหตุผลแตกต่างกันอยู่ ด้านความไม่ชัดเจนของบทบัญญัติในการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพ เช่น ความไม่ชัดเจนในเรื่องคุณสมบัติของผู้เข้ารับการบำบัดรักษา ความไม่ชัดเจนในเรื่องของระยะเวลาในการบำบัดรักษา หรือกฎหมายไม่เอื้ออำนวยต่อการใช้เหล่านี้เป็นต้น

2. ในระบบสมัครใจ ได้แก่พระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. 2522 มาตรา 94 เป็นกฎหมายที่ไม่มีมาตรการใด ๆ เกี่ยวกับการบำบัดรักษายาเสพติด มีเพียงแต่ให้สมัครใจและมีการจูงใจด้วยการยกเว้นโทษให้ นอกจากนี้ยังมีปัญหาในเรื่องความไม่ชัดเจนของบทบัญญัติของกฎหมายในเรื่องคุณสมบัติของผู้เข้ารับการบำบัด และการใช้กฎหมายที่เอื้อประโยชน์กว่า ส่วนการใช้อำนาจของฝ่ายบริหารให้ผู้เสพและผู้ติดยาเสพติดแสดงตัวเข้ารับการบำบัดรักษา ก็เช่นเดียวกันคือ ไม่มีมาตรการทางกฎหมาย และใช้วิธีการจูงใจ เป็นผลให้ผู้เสพ/ผู้ติดยาเสพติดไม่สมัครใจเข้ารับการบำบัดรักษาหรือเข้ารับการรักษามากขึ้น

3. ในระบบบังคับบำบัด โดยบทบัญญัติของกฎหมายบังคับบำบัดในปัจจุบัน อันได้แก่ พระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. 2545 ยังมีการบังคับใช้ที่ยังไม่บรรลุวัตถุประสงค์ได้เท่าที่ควร โดยยังมีปัญหาในข้อกฎหมายที่ไม่สามารถบังคับใช้กฎหมายดังกล่าวให้บรรลุวัตถุประสงค์ได้แก่

1) ปัญหาในเรื่องความชอบธรรม ในการให้อำนาจฝ่ายบริหาร ซึ่งได้แก่ คณะอนุกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด เข้ามาวินิจฉัยผู้เสพหรือผู้ติดยาเสพติดให้เข้ารับ

การบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด ซึ่งกระทบกระเทือนต่อสิทธิและเสรีภาพของผู้เสพ/ผู้ติดยาเสพติดอันเป็นการใช้อำนาจแทนตุลาการ ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับกฎหมายต่างประเทศ เช่น สหรัฐอเมริกาและมาเลเซีย จะเห็นได้ว่ากฎหมายเกี่ยวกับการบังคับบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดของประเทศดังกล่าว ได้บัญญัติให้การบังคับบำบัดต้องดำเนินการผ่านกระบวนการยุติธรรมทางศาล หรือแม้ประเทศสิงคโปร์ แม้จะให้อำนาจเจ้าหน้าที่และผู้อำนวยการศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดเป็นผู้วินิจฉัยว่าบุคคลใดควรเข้ารับการบำบัดรักษาก็ตาม แต่ศาลก็มีอำนาจในการไต่สวนเอง หากพบว่าบุคคลใดถูกกักขังโดยมิชอบ

2) ปัญหาในเรื่องคุณสมบัติของผู้ที่อยู่ในข่ายที่จะเข้ารับการบำบัดรักษา กฎหมายบัญญัติไว้ค่อนข้างแคบ กล่าวคือ กฎหมายที่บังคับให้ผู้เสพ/ผู้ติดยาเสพติดเข้ารับการบำบัดรักษา มีถึง 2 ฉบับ ได้แก่พระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. 2522 และพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. 2545 ซึ่งกฎหมายทั้งสองฉบับ บัญญัติให้ผู้เสพ/ผู้ติดยาเสพติดที่ถูกจับกุมในความผิดฐานเสพ หรือจะต้องเข้ารับการตรวจพิสูจน์หรือเข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพ จะต้องมีการเสพยาเสพติดในขณะที่ถูกจับกุมเท่านั้น ซึ่งในความเป็นจริงมีผู้เสพ/ผู้ติดยาเสพติดจำนวนมากไม่น้อยที่ไม่ได้รับการบำบัดรักษาเนื่องจากไม่ได้เสพในขณะที่ถูกจับกุม หรือแม้กระทั่งเข้ารับการบำบัดรักษาไประยะหนึ่งแล้ว หากผลการตรวจปัสสาวะออกมาภายหลังว่าไม่พบสารเสพติด ก็ต้องนำตัวออกจากระบบการบำบัดรักษากลางคัน ซึ่งหากจะเปรียบเทียบกับกฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกา ได้กำหนดให้ผู้ติดยาเสพติด แม้ไม่มีความผิดฐานเสพยาเสพติด ก็สามารถเข้ารับการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดได้

3) ปัญหาเรื่องการใช้ดุลพินิจของศาลในการคัดเลือกผู้ต้องหาที่จะเข้ารับการตรวจพิสูจน์ เนื่องจากผู้ต้องหาในความผิดฐานเสพยาเสพติดที่เข้าข่ายจะต้องเข้ารับการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพ จะต้องไม่เป็นผู้ที่อยู่ระหว่างถูกดำเนินคดีในความผิดฐานอื่นที่มีโทษจำคุก ซึ่งกฎหมายยังไม่มีผลชัดเจนว่าการใช้ดุลพินิจดังกล่าวควรใช้ในเวลาใด หรือมีระยะเวลาเท่าใด หรือมีวิธีการใดที่จะให้ศาลได้รู้ว่าผู้ต้องหาดังกล่าวอยู่ระหว่างถูกดำเนินคดีในความผิดฐานอื่นอยู่หรือไม่

4) ปัญหาในเรื่องความไม่ชอบธรรมในการให้อำนาจเด็ดขาดแก่เจ้าพนักงานในการบังคับให้ผู้เสพ/ผู้ติดยาเสพติดเข้ารับการบำบัดรักษา โดยไม่ให้สิทธิแก่ผู้ต้องหาที่จะนำคดีเข้ามาสู่ศาล

5) ปัญหาในเรื่องความไม่ชอบธรรมในการให้อำนาจการจับกุมแก่พนักงานเจ้าหน้าที่ กรณีผู้เข้ารับการฟื้นฟูหลบหนีออกจากศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด อันเป็นการกระทำที่กระทบกระเทือนต่อสิทธิและเสรีภาพของผู้ติดยาเสพติด

5.1.2 ปัญหาในทางปฏิบัติในการรับรองสิทธิและเสรีภาพของผู้ติดยาเสพติด

5.1.2.1 การใช้อำนาจของรัฐในการใช้มาตรการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด ได้แก่ การใช้อำนาจในการบัญญัติกฎหมาย โดยเฉพาะกฎหมายในการบังคับให้ผู้เสพ/ผู้ติดยาเสพติดเข้ารับการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพ ที่บังคับให้เข้ารับการตรวจพิสูจน์หรือเข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด โดยไม่มีการกล่าวถึงความสมัครใจที่จะให้ใช้วิธีการบังคับบำบัดรักษาหรือจะนำคดีเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญา และการใช้อำนาจของฝ่ายบริหารในการบังคับผู้ต้องหาเข้ารับการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพ ซึ่งอาจพิจารณาได้ว่า ฝ่ายบริหารได้ใช้อำนาจเข้ามาพิจารณาอรรถคดีแทนฝ่ายตุลาการและเป็นการลงโทษทางอาญาแก่บุคคลได้ อันเป็นการใช้อำนาจที่ขัดต่อหลักนิติธรรม ซึ่งหมายถึงฝ่ายบริหารไม่สามารถใช้อำนาจได้ตามอำเภอใจ นอกจากนี้ ยังขัดต่อหลักการแบ่งแยกอำนาจ ซึ่งหมายถึงการแบ่งแยกองค์กรให้ทำหน้าที่แตกต่างกันไป มิใช่ทำหน้าที่เบ็ดเสร็จอยู่ในองค์กรเดียว ซึ่งจะไม่มีความสามารถควบคุมหรือคานการใช้อำนาจได้

5.1.2.2 การใช้อำนาจในทางกฎหมายในการบังคับบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด

1. การใช้อำนาจในการควบคุมตัว โดยพนักงานสอบสวนในช่วงแรกเพื่อนำตัวผู้ต้องหามาตรวจหาสารเสพติด ซึ่งมีระยะเวลาในการควบคุมตัว 48 ชั่วโมง การควบคุมตัวโดยศาลเป็นการควบคุมตัวในระหว่างตรวจพิสูจน์ว่าผู้ต้องหาเป็นผู้เสพยาเสพติดหรือไม่ ซึ่งมีระยะเวลาไม่เกิน 15 วัน และการควบคุมตัวโดยฝ่ายบริหาร ได้แก่ พนักงานอัยการ และคณะกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด โดยแบ่งการใช้อำนาจในการควบคุมตัวเป็น 2 ช่วง ได้แก่ ช่วงแรก เป็นช่วงระยะเวลาการตรวจพิสูจน์ไม่แล้วเสร็จภายใน 15 วัน คณะกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดเป็นผู้มีอำนาจให้ขยายระยะเวลาการตรวจพิสูจน์ออกไปอีกได้ไม่เกิน 30 วัน ช่วงที่สองเป็นช่วงระยะเวลาให้เข้ารับการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด กฎหมายกำหนดให้ฝ่ายบริหารคือ คณะกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด เป็นผู้วินิจฉัยให้ผู้เสพ/ผู้ติดยาเสพติดเข้ารับการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพตามแผนการฟื้นฟู และพนักงานอัยการได้มีคำสั่งให้ชะลอการฟ้องคดีไว้ก่อน เป็นการใช้อำนาจในการควบคุมตัวโดยฝ่ายบริหาร ซึ่งในทางปฏิบัติก็ไม่ต่างจากการกักขัง เนื่องจากผู้เสพ/ผู้ติดยาเสพติดถูกควบคุมตัวไว้ ไม่ให้มีอิสรภาพเช่นเดียวกัน จึงขัดต่อหลักรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย เนื่องจากผู้ใช้อำนาจในการควบคุมตัวดังกล่าวไม่ใช่ตุลาการ

2. การใช้อำนาจของศาลในการพิจารณาส่งตัวผู้ต้องหาไปเข้ารับการตรวจพิสูจน์ โดยการใช้หลักดุลยพินิจ โดยกฎหมายกำหนดว่า ให้ศาลมีคำสั่ง ดังนั้นจึงเป็นการใช้ดุลยพินิจของ

ศาลในการวินิจฉัยบุคคลที่จะเข้าสู่กระบวนการบำบัดรักษาที่ต้องการผู้เสพ/ผู้ติดเท่านั้น มิใช่อาชญากรโดยสันดาน ซึ่งการใช้ดุลยพินิจของศาลในลักษณะเช่นนี้ เป็นการใช้ดุลยพินิจแทนกฎหมาย และเพื่อความเป็นธรรมเท่านั้น ศาลจึงต้องใช้ความระมัดระวังและใช้ดุลยพินิจอย่างตรงไปตรงมาและ เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของกฎหมายที่ต้องการนำผู้เสพ/ผู้ติดยาเสพติดที่มีโชอาชญากรเข้ารับการ บำบัดรักษา ดังนั้นการใช้ดุลยพินิจสั่งให้ผู้ต้องหาเข้ารับการตรวจพิสูจน์ จะต้องคำนึงถึงผู้กระทำความผิด อาญาด้วย ไม่เฉพาะแต่ผู้ที่อยู่ระหว่างถูกดำเนินคดีในความผิดฐานอื่นที่มีโทษจำคุกหรืออยู่ระหว่าง ต้องโทษจำคุกเท่านั้น ที่ไม่เข้าข่ายที่จะเข้ารับการตรวจพิสูจน์และฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด อย่างไรก็ตาม การใช้หลักการตีความของศาลก็น่าจะนำมาใช้ประกอบ ในกรณีที่ผู้เข้ารับการตรวจ พิสูจน์ เป็นผู้อยู่ระหว่างการการถูกดำเนินคดีในความผิดฐานอื่นที่มีโทษจำคุกแต่เป็นโทษเพียง เล็กน้อย เช่น กักขัง ปรับ รวมถึงจำเลยที่ศาลรอการลงโทษ เช่นนี้ ควรรับเข้าสู่กระบวนการตรวจ พิสูจน์และเข้ารับการบำบัดรักษา เพราะเป็นผู้ต้องหาที่กระทำความผิดที่มีโทษต่ำกว่าบทบัญญัติของ กฎหมายนี้

3. การใช้อำนาจของคณะอนุกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด ในการให้ เข้ารับการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด ในการขยายระยะเวลาการฟื้นฟู สมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด ไม่น้อยกว่าให้ปล่อยตัวชั่วคราว อำนาจในการเปรียบเทียบคดี และการใช้ อำนาจในการให้เข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพที่เกิดจากความเห็นในการตีความบทบัญญัติของ กฎหมายที่ไม่ชัดเจนที่แตกต่างกันของคณะอนุกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดแต่ละคณะ การใช้อำนาจทั้ง 5 ประเด็นดังกล่าว เป็นผลทั้งทางกฎหมายและทางปฏิบัติที่ทำให้ผู้เสพและผู้ติดยาเสพติดถูกจำกัดสิทธิและเสรีภาพ ดังนั้นการใช้อำนาจดังกล่าวจึงต้องมีหลักประกันพอสมควร

4. การใช้อำนาจจับกุมของเจ้าพนักงาน กรณีผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์หรือผู้เข้ารับ การฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดหลบหนี ยังมีความไม่เหมาะสม เนื่องจากเป็นการกระทำที่ กระทบกระเทือนต่อสิทธิและเสรีภาพของผู้ติดยา/ผู้เสพยาเสพติดที่หลบหนี จึงสมควรที่จะให้องค์กร ที่มีความเหมาะสมและรัฐธรรมนูญให้อำนาจ อันได้แก่พนักงานสอบสวนหรือตำรวจเป็นผู้ดำเนินการ มิใช่พนักงานเจ้าหน้าที่ตามพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด

5.2 ข้อเสนอแนะ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ได้มีการรับรองถึงจุดประสงค์และหน้าที่หลักของรัฐ ซึ่งมีความสอดคล้องกับปรัชญาและแนวคิดของปราชญ์ทั้งหลายเกี่ยวกับการจัดตั้งรัฐ โดย บทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญว่าด้วยแนวนโยบายแห่งรัฐกำหนดให้รัฐต้องดูแลให้มีการปฏิบัติตาม

กฎหมายคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน จัดระบบงานของกระบวนการยุติธรรมให้มีประสิทธิภาพ รวมทั้งรัฐต้องคุ้มครองและพัฒนาเด็กและเยาวชน สร้างความเข้มแข็งให้ชุมชน รัฐต้องสงเคราะห์คนชรา ผู้ยากไร้ ผู้พิการ หรือทุพพลภาพ และผู้ด้อยโอกาสให้มีชีวิตที่ดีขึ้นและพึ่งตนเองได้

โดยหลักการ แม้การใช้อำนาจแห่งรัฐในการบัญญัติกฎหมายต่าง ๆ ของสังคมจะสามารถทำได้ แต่ต้องจำกัดอยู่ภายใต้ขอบเขตแห่งการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคล โดยเฉพาะขอบเขตที่รัฐจะเข้าไปแทรกแซงสิทธิในการใช้ชีวิตส่วนตัวของบุคคล

ปัญหาเรื่องยาเสพติดและการติดยาเสพติดของประชาชนภายในรัฐ เป็นปัญหาสังคมที่ร้ายแรงส่งผลกระทบต่อความสงบสุขโดยรวม โดยก่อให้เกิดปัญหาอาชญากรรมมากมาย รวมถึงความมั่นคงแห่งรัฐ รัฐย่อมใช้อำนาจที่มีจัดมาตรการทางกฎหมายมารองรับเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว แต่บทบัญญัติแห่งกฎหมายที่กำหนดให้มีขึ้นนั้นจะต้องสอดคล้องและสนองต่อการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนในรัฐด้วย ตามกฎหมายเกี่ยวกับการบังคับบำบัดผู้เสพ/ผู้ติดยาเสพติด โดยเฉพาะกฎหมายที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน ได้แก่ พระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. 2545 มีบทบัญญัติหลายมาตราที่ให้อำนาจแก่ฝ่ายบริหารในการดำเนินการบังคับผู้เสพ/ผู้ติดยาเสพติดให้เข้ารับการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพ โดยไม่ผ่านกระบวนการยุติธรรมทางศาล อันเป็นการใช้อำนาจแทนอำนาจตุลาการตามหลักกฎหมายมหาชน ดังนั้น เพื่อมิให้เกิดการโต้แย้ง และก้าวล่วงอำนาจทั้งหมดของตุลาการ การใช้อำนาจของฝ่ายบริหารดังกล่าว จึงต้องอยู่ภายใต้ขอบเขตที่จำกัด อันได้แก่

1. ฝ่ายบริหารจะเข้าใช้อำนาจได้ก็ต่อเมื่อมีกฎหมายให้อำนาจไว้อย่างชัดเจน
2. นำเอาวิธีการเพื่อความปลอดภัยมาใช้กับผู้ติดยาเสพติด ซึ่งอาจไม่ต้องใช้หลักในเรื่องการให้ความยินยอม
3. ไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่นที่จะใช้สิทธิของตนโดยผ่านองค์กรตุลาการ

ในประเทศไทยมีกฎหมายที่ใช้ในการแก้ไขปัญหายาเสพติดที่มีผลบังคับใช้อยู่หลายฉบับ แต่การแก้ไขปัญหายาเสพติด โดยเฉพาะการบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติดยังไม่ได้ผลเท่าที่ควร เนื่องจากบทบัญญัติของกฎหมายแต่ละฉบับเป็นการแก้ไขปัญหายาเฉพาะเรื่อง ขาดรูปแบบและแผนหลักในการกำหนดทิศทางในการตรากฎหมายยาเสพติด ทั้งยังเป็นผลให้เกิดปัญหาในการรับรองสิทธิและเสรีภาพของผู้เสพ/ผู้ติดยาเสพติด อันเนื่องมาจากกฎหมายการบำบัดรักษาที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน

5.2.1 ข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหาในทางกฎหมายที่ใช้ในการแก้ไขปัญหาผู้ติดยาเสพติด

5.2.1.1 ปฏิรูปกฎหมายยาเสพติดที่เกี่ยวข้องกับการบำบัดรักษาให้มีเอกภาพ ควรรวมกฎหมายในกลุ่มกฎหมายที่ลดอุปสงค์ของยาเสพติดที่ใช้แนวความคิดในการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพผู้เสพและผู้ติดยาเสพติดไว้ในกฎหมายฉบับเดียวกัน ซึ่งอาจนำมารวมไว้ในพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. 2545 เพราะกฎหมายฉบับนี้ มีผลบังคับใช้ครอบคลุมถึงกฎหมายวัตถุออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาท กฎหมายว่าด้วยการป้องกันการใช้สารระเหย และกฎหมายว่าด้วยยาเสพติดให้โทษอยู่แล้ว เพียงแต่กำหนดให้ผู้เสพ/ผู้ติดยาเสพติดภายใต้กฎหมายทั้งสามฉบับดังกล่าวมีโอกาสยื่นคำร้องขอเข้ารับการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพ และในเรื่องของผู้เสพหรือผู้ติดยาเสพติดในระบบต้องโทษในกฎหมายว่าด้วยยาเสพติด เมื่อนำมารวมไว้ในกฎหมายฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดแล้ว ก็ไม่ต้องกำหนดจำนวนครั้งที่ต้องโทษ เพื่อให้สอดคล้องกับระบบต้องโทษในกฎหมายวัตถุออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาท กฎหมายว่าด้วยการป้องกันการใช้สารระเหย

5.2.1.2 ควรมีการกำหนดให้มีระบบการควบคุมความชอบด้วยกฎหมายของการกระทำทางปกครองโดยศาลปกครอง เนื่องจากคำสั่งของฝ่ายบริหารเกี่ยวกับการบังคับบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดเป็นเรื่องของการกระทำและคำสั่งทางปกครอง เพื่อให้เรื่องที่กระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของผู้เสพ/ผู้ติดยาเสพติดและประโยชน์อันชอบธรรม สามารถฟ้องร้องต่อศาลปกครองได้

5.2.1.3 ควรมีการกำหนดรูปแบบของมาตรการในด้านการลดอุปสงค์ของยาเสพติดให้มีความหลากหลาย นอกจากการบังคับบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพผู้เสพ/ผู้ติดยาเสพติดหรือในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา เพื่อเป็นมาตรการเสริมให้กับกฎหมายในกลุ่มบำบัดรักษาให้มีความเข้มแข็งมากยิ่งขึ้น เช่น การนำเอากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในการแก้ไขปัญหายาผู้เสพ/ผู้ติดยาเสพติด เพื่อเป็นอีกทางเลือกหนึ่งในการแก้ไขปัญหายาผู้เสพ/ผู้ติดยาเสพติด เนื่องจากกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มีปรัชญาที่จะเยียวยาหรือฟื้นฟูความเสียหายที่เกิดขึ้นกับทุกฝ่ายให้มีการชดเชย ให้มีการแก้ไขฟื้นฟู และให้มีการกลับคืนสู่สังคม ซึ่งผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์คือ การแสดงความสำนึกผิด และการยินยอมที่จะปรับเปลี่ยนพฤติกรรม โดยผลลัพธ์ดังกล่าวนี้ มีผลต่อการเลิกใช้ยาเสพติดได้อย่างยั่งยืนของผู้เสพ/ผู้ติดยาเสพติด เนื่องจาก การบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดจะมีประสิทธิภาพมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับ การยอมรับ ความสนใจและความร่วมมือของผู้เสพ/ผู้ติดยาเสพติดเป็นสำคัญ

5.2.2 ข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหาในทางปฏิบัติในการแก้ไขปัญหาลูกเสือ/ผู้ติดยาเสพติด

5.2.2.1 แก้ไขระบบการบังคับบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด โดยกำหนดให้องค์กรตุลาการใช้อำนาจแทนฝ่ายบริหาร ในเรื่องที่เป็นการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของผู้เสพยา/ผู้ติดยาเสพติดที่เกี่ยวข้องกับการบังคับบำบัด ได้แก่

1. ให้ศาลเป็นผู้สั่งให้นำตัวไปควบคุมไว้ที่ศูนย์บำบัดรักษายาเสพติด โดยแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. 2545 มาตรา 22 วรรคแรก และให้พนักงานเจ้าหน้าที่นำตัวผู้นั้นไปยังศาล เพื่อให้ศาลมีคำสั่งนำตัวไปควบคุมไว้ที่ศูนย์บำบัดรักษา

2. เพิ่มเติมเงื่อนไขของความสมัครใจของผู้ต้องหาที่จะเลือกเข้าสู่กระบวนการบังคับบำบัดรักษาหรือต้องการจะนำคดีเข้าสู่ศาล

3. แก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. 2545 มาตรา 19 ให้ครอบคลุมถึงผู้เสพยา/ผู้ติดยาเสพติด แม้ไม่ได้เสพยา/ผู้ติดยาเสพติดในขณะที่ถูกจับกุมก็มีสิทธิเข้ารับการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพ เพราะในความเป็นจริงมีผู้เสพยา/ผู้ติดยาเสพติดเป็นจำนวนมากที่ไม่ได้ถูกจับกุมในขณะที่เสพยา และแม้จะถูกจับกุมแล้วแต่มีผลการตรวจปัสสาวะในชั้นยืนยันไม่พบสารเสพติด ทำให้มีการยุติการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด ทำให้การแก้ไขปัญหาลูกเสือ/ผู้ติดยาเสพติดไม่ได้ผลเท่าที่ควร

4. เปลี่ยนผู้มีอำนาจในการออกติดตามจับกุม โดยแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. 2545 มาตรา 29 โดยเปลี่ยนให้ผู้มีอำนาจในการออกติดตามจับกุมจากพนักงานเจ้าหน้าที่ เป็นเจ้าหน้าที่ตำรวจ นอกจากจะมีปัญหาในเรื่องของการกระทบกระเทือนต่อสิทธิและเสรีภาพของผู้เสพยา/ผู้ติดยาเสพติด ซึ่งพนักงานเจ้าหน้าที่ไม่มีอำนาจแล้ว ในทางปฏิบัติจริงพนักงานเจ้าหน้าที่ก็ไม่สามารถออกติดตามจับกุมได้ เนื่องจาก พนักงานเจ้าหน้าที่ตามกฎหมายฉบับนี้ มีหน้าที่ในการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดด้วย จึงไม่มีเวลาเพียงพอที่จะออกติดตามจับกุม อีกทั้งยังเป็นการเสี่ยงอันตรายเกินไปที่จะให้พนักงานเจ้าหน้าที่ที่ไม่มีทักษะในด้านการจับกุม ออกติดตามจับกุมผู้เสพยา/ผู้ติดยาเสพติดที่หลบหนีออกจากศูนย์บำบัด เนื่องจากโดยส่วนใหญ่แล้วผู้เสพยา/ผู้ติดยาเสพติดที่หลบหนีออกจากศูนย์มักจะเป็นผู้ที่ติดยาเสพติดรุนแรง มีพฤติกรรมก้าวร้าว และไม่ยอมรับการบำบัดรักษา

5. กำหนดความชัดเจนในการใช้ดุลยพินิจของศาล โดยการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. 2545 มาตรา 19 ซึ่งเป็นบทบัญญัติที่คัดค้านคุณสมบัติผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์ จะต้องไม่เป็นผู้ที่อยู่ระหว่างถูกดำเนินคดีในความผิดฐานอื่นที่มีโทษจำคุกหรือต้องโทษจำคุก และให้รวมถึงผู้ที่กระทำผิดอาญาด้วย โดยให้มีบทบัญญัติที่ยกเว้น

สำหรับผู้ที่อยู่ระหว่างการดำเนินคดีความผิดฐานอื่นที่มีโทษจำคุกหรืออยู่ระหว่างการต้องโทษจำคุกที่เป็นโทษเล็กน้อย หรือมีโทษน้อยกว่า ให้มีสิทธิเข้ารับการตรวจพิสูจน์และเข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด

6. กำหนดความชัดเจนในการใช้อำนาจของคณะกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดในการวินิจฉัยหรือมีคำสั่งที่เกิดจากการตีความตามบทบัญญัติของกฎหมายที่ไม่ชัดเจน ซึ่งหน่วยงานที่รับผิดชอบเป็นหน่วยงานในการดำเนินการตามพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. 2545 อันได้แก่ กรมคุมประพฤติ หาแนวทางปฏิบัติที่เป็นข้อยุติแล้วกำหนดให้เป็นแนวทางปฏิบัติให้เหมือนกันทั่วประเทศ ควบคู่กับการเสนอแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมาย

สิทธิและเสรีภาพของผู้ติดยาเสพติด ซึ่งก็ถือว่าเป็นบุคคลและเป็นประชาชนคนหนึ่ง ที่สมควรต้องได้รับการคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยเช่นเดียวกัน หากจะต้องดำเนินการนำเอาไปบำบัดรักษา โดยอาจต้องใช้กฎหมายในการบังคับ ก็อาจเป็นผลทำให้สิทธิและเสรีภาพของผู้ติดยาเสพติดได้รับความกระทบกระเทือนอยู่ไม่น้อย แต่หากการดำเนินการบังคับบำบัดรักษาตามกฎหมายที่รัฐบัญญัติขึ้นนั้น เป็นไปด้วยความชอบธรรมทั้งตามหลักกฎหมายและหลักการปฏิบัติ ที่คำนึงถึงสิทธิและเสรีภาพของบุคคลที่ได้รับการรับรองตามกฎหมายสูงสุดของประเทศ รวมไปถึงสิทธิมนุษยชนก็อาจทำให้สิทธิและเสรีภาพของผู้ติดยาเสพติดได้รับการคุ้มครองอย่างเหมาะสมกับการเป็นผู้ติดยาเสพติด ที่จะต้องได้รับการแก้ไขเยียวยา ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ต่อทั้งผู้ติดยาเสพติด ประเทศชาติ และต่อสังคมโดยรวม

รายการอ้างอิง

รายการอ้างอิง

- การสร้างเครือข่ายเยาวชนและครอบครัวเพื่อเขตปลอดยาเสพติด. (อัคราณา). ใน **The 16 th IFNGO ASEAN NGO s Workshop**, (27-29 พฤศจิกายน 2549). กรุงเทพฯ: สภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทย.
- กุลพล พลวัน. (2529). เสรีภาพของสื่อมวลชนในประเทศไทยในการแสวงหาข่าวสาร. **วารสารอักษร**, 9, 43.
- เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์. (ม.ป.ป.). สิทธิขั้นพื้นฐานของความเป็นมนุษย์ของบุคคลกร่วมเพศในกรอบแห่งกฎหมายฝรั่งเศส. **วารสารศาลรัฐธรรมนูญ**, 2/5 (พ.ค.-ส.ค. 2543), 70.
- เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์. (2537). องค์การและวิธีการคุ้มครองประชาชนและควบคุมฝ่ายปกครองภายในฝ่ายปกครองในประเทศไทย. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชานิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์. (2543). วิเคราะห์แนวความคิดสิทธิเสรีภาพตามกฎหมายบ้านเมือง. **วารสารกฎหมาย**, (พฤศจิกายน), 107
- เกรียงชัย จันทร์เวชเกษม. (2523). **มาตรการทางกฎหมายในการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด**. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชานิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- ข้อกำหนดการควบคุมการแพร่ระบาดของยาบ้า. (2538). ใน **หนังสือสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา ที่ นร 0601/421** (หน้า 1). กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา.
- คณะกรรมการประสานงานองค์กรสิทธิมนุษยชน. (ม.ป.ป.). **สิทธิมนุษยชน**. กรุงเทพฯ: มูลนิธิฟรีดริค เอแบร์ท.
- จิรนิติ หะวานนท์. (2543). **สิทธิทางวิธีพิจารณาความอาญาตามรัฐธรรมนูญ**. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

จิรบุรุษ บำเพ็ญนรกิจ. (2537). **มาตรการทางกฎหมายในการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดสารระเหย**. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชานิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.

จำนงค์ ทองประเสริฐ. (2543). **ปรัชญาตะวันตกสมัยกลาง**. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

จรรยา สุภาพ. (2518). **หลักรัฐศาสตร์ภาคพิสดารแนวคิดทฤษฎีและประยุกต์**. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิชย์.

ชัยอนันต์ สมุทวณิช. (2517). **อุดมการณ์ทางการเมือง**. กรุงเทพฯ: เคล็ดไทย.

ชาญชัย แสวงศักดิ์. (2542). **อธิบายกฎหมายปกครอง (พิมพ์ครั้งที่ 2)**. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

ชาติ ศรีนวนนัต. (2502). **การลงโทษจำคุก**, วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ.

ชาญวิทย์ ขอดมณี. (2533). **วิธีการและความปลอดภัย : แนวความคิดและข้อสังเกตบางประการ. ใน กองคดีวิธีการเพื่อความปลอดภัย กรมอัยการ การบังคับใช้วิธีการเพื่อความปลอดภัย**. กรุงเทพฯ: ศรีสมบัติการพิมพ์.

ไชยยศ เหมะรัชตะ. (2525). **ปัญหาเสพติดภาคศึกษา และวิเคราะห์ในแง่กฎหมาย. ใน รายงานผลการวิจัยทุนรัชดาภิเษกสมโภช. (หน้า 41)**. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ไชยยศ เหมะรัชตะ, สุรพล ไตรเวทย์, ปิ่น ศรีเมือง, และเชิดชู รัตบุตร. (2525). **การศึกษาการดำเนินคดีเสพติดตามระบบกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม. ใน รายงานผลการวิจัยการดำเนินคดีเสพติด (หน้า 98)**. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

คำรณ โชตเศรษฐ์. (2539). **การนำวิธีการเพื่อความปลอดภัยมาใช้ในการพิทักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ประเภทป่าไม้**. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชานิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.

- ถาวร พานิชพันธ์. (2520). **วิธีการเพื่อความปลอดภัย**. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชา
นิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- ธัมรงค์ วงศ์เป็น. (2533). **การควบคุมและฟากังผู้ต้องหาในคดีอาญา**. วิทยานิพนธ์ปริญญา
นิติศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชานิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- บรรเจิด สิงคะเนติ. (2543). **หลักการพื้นฐานสิทธิเสรีภาพและความเป็นมนุษย์ตามรัฐธรรมนูญ
พ.ศ. 2540**. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- บวรศักดิ์ อุวรรณโณ. (2537). **กฎหมายกับทางเลือกของสังคมไทย**. กรุงเทพฯ: นิติธรรม.
- บวรศักดิ์ อุวรรณโณ. (2538). **กฎหมายมหาชน: เล่ม 1 วิวัฒนาการทางปรัชญาและลักษณะของ
กฎหมายยุคต่าง ๆ (พิมพ์ครั้งที่ 3)**. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- บวรศักดิ์ อุวรรณโณ. (2538). **กฎหมายมหาชน: เล่ม 3 ที่มาและนิติวิธี**. กรุงเทพฯ: นิติธรรม.
- บุญหยด พันธุ์เพ็ง. (2502). **การลงโทษผู้กระทำผิดทางอาญา**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาการเมืองการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- ประยูร กาญจนกุล. (2535). **คำบรรยายกฎหมายปกครอง. (พิมพ์ครั้งที่ 3)**. กรุงเทพฯ:
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประยูร นรการผดุง. (2509). **ประมวลความรู้เรื่องยาเสพติดให้โทษ**. กรุงเทพฯ: ศูนย์การ
พิมพ์.
- ประสิทธิ์ โฆวิไลกุล. (2540). **เหลี่ยมหลังตุ๊กกฎหมายและความยุติธรรม**. กรุงเทพฯ: นิติธรรม.
- พนัส ทัศนียานนท์. (2523). **สิทธิเสรีภาพส่วนบุคคลของชนชาวไทย**. *วารสารนิติศาสตร์*, 11, 433.
- พัฒนาการของปัญหาเสพติดในประเทศไทยกับการแก้ไขในรอบ 25 ปี. (ม.ป.ป.). ใน **เสี้ยว
ศตวรรษแห่งความมุ่งมั่น**, (หน้า 157-159). กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการป้องกัน
และปราบปรามยาเสพติด.

ไพศาล กุมาลย์วิสัย. (2511, กรกฎาคม). *วิจารณ์กฎหมายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย*
หมวด 3 สิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทย. *ดุสิตพาห* (15), 100.

นโยบายการดำเนินงานป้องกันและปราบปรามยาเสพติด. (2541) ใน *คำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีที่*
141/2541, (หน้า 1). กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรี.

เกา สารสิน. (2522). *ปัญหาการควบคุมยาเสพติดในประเทศไทย การศึกษาเฉพาะกรณีถึง*
มาตรการและยุทธศาสตร์เพื่อความมั่นคงของชาติ. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

เรวัต น้าเฉลิม. (2522). *ชะลอการฟุ้ง. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชานิติศาสตร์*
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.

วรพจน์ วิสสุตพิชญ์. (2538). *สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540*.
กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

วันชัย ศรีนวนนิต. (2532). *การใช้มาตรการทางกฎหมายในการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด*.
วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชานิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.

วิชัย โปษยะจินดา. (2526). *บทเรียนจากปัญหาฝิ่นในศตวรรษแรกของกรุงรัตนโกสินทร์*.
กรุงเทพฯ: พกภัยศิริ.

วิชา มหาคุณ. (2524). *ผลกระทบของกฎหมายที่ไม่เป็นธรรมต่อสิทธิประชาชนในกระบวนการ*
ยุติธรรม. วารสารนิติศาสตร์, 11, 564.

วิษณุ เครืองาม. (2530). *กฎหมายรัฐธรรมนูญ (พิมพ์ครั้งที่ 5)*. กรุงเทพฯ: นิติบรรณการ.

วิษณุ เครืองาม. (2535). *สิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ. ใน ผู้สิทธิมนุษยชน สิทธิหรือหน้าที่ใน*
ประเทศไทยปัจจุบัน. (หน้า 42). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วิทย์ วิศทเวทย์. (2522). *ปรัชญาทั่วไป มนุษย์ โลก และความหมายของชีวิต (พิมพ์ครั้งที่ 3)*.
กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์.

ศักดิ์ชัย เลิศพานิชย์พันธ์. (2535). ข้อเสนอแนะบางประการเกี่ยวกับการจัดตั้งศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดแบบบึงกบ. วารสารต่อต้านยาเสพติด, 8 (กรกฎาคม-ธันวาคม,), 13-23.

ศิริศักดิ์ ดิยะพรรณ. (2534). มาตรการแทนการดำเนินคดีอาญา. วารสารอัยการ, 14, 67.

ศรีชาติ ลิ้มปสุริย์. (2529). การศึกษาทัศนคติและแนวทางของเจ้าหน้าที่ฝ่ายบำบัดรักษาที่มีต่อการใช้มาตรการทางกฎหมายในการบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติด. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ.

สุรางค์ เกียรติมงคล. (2537). ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. 2534 ศึกษากรณีบทบัญญัติคุ้มครองสิทธิของผู้ติดยาเสพติด. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชานิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.

สินาท ประยูรรัตน์. (2534). มาตรการทางกฎหมายเพื่อป้องกันและควบคุมโรคเอดส์ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับผู้กระทำการค้าประเวณี. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชานิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.

เสนีย์ ปราโมทย์, ม.ร.ว. (2535). ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง. ใน วิมลศิริ ชำนาญเวชและสุวานิต เกิดสมเกียรติ, สิทธิและหน้าที่ของประชาชนในสังคมไทย : มองในแง่เศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรม, ผู้สิทธิมนุษยชน สิทธิหรือหน้าที่ในประเทศไทยปัจจุบัน (หน้า 47). กรุงเทพฯ: คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

หยุด แสงอุทัย. (2512). ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. (อัคราณา)

หยุด แสงอุทัย. (2538). ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป. กรุงเทพฯ: ประกายพริก.

อมร จันทรมบูรณ์. (พ.ศ. 2537). คอนสติติวชันแนลลิสม์ : ทางออกของประเทศไทย. กรุงเทพฯ: สำนักนโยบายการศึกษา.

อุกฤษ มงคลนาวิน. (2518, ตุลาคม). ความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน. **บทบัญญัติ**, 32, 15.

Boister, Neil. (2001). The history of international legal regulations of drugs, In **Penal aspects of the UN Drug Conventions, Kluwer Law International** (pp. 40-61). The Hague
London: Boston.

The Dangerous Drugs Ordinance 1952 and Dangerous Drugs (Amendment) Act 1975, 1977,
1984, Section 25D.

Drug Dependants (Treatment and Rehabilitation) Act 1983, Section 3 – Section 7.

The Misuse of Drugs (Amendment, Act). 1979 (No. 28 of 1979) (Printed by the Singapore Nation
Printers (Pte) Ltd. (Government Printer). Section 25 Section 33 Section 34 (K) Section
40 Section 41.

The Narcotic Rehabilitation Amendments of 1971, Section 3401.

The Penal Code of the Federal Republic of Germany 1975, Section 61

Rivero Jean. (1973). *Libertes publiques* paris Presse universitaire de frence. อ้างถึงในวีระ
โลจายะ. เอกสารการสอนชุดกฎหมายมหาชนเรื่องสิทธิเสรีภาพของประชาชนหน่วยที่ 8-
15 (หน้า 469).

ประวัติผู้เขียน

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ	นาง สุรีย์ ภูเพชร
วัน เดือน ปีเกิด	10 กรกฎาคม 2506
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	28 หมู่ที่ 16 ตำบลนางแล อำเภอเมืองเชียงราย จังหวัดเชียงราย
ประวัติการศึกษา	
2528	ปริญญาตรี วิทยาศาสตร์บัณฑิต สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
2545	ปริญญาตรี นิติศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
ประวัติการทำงาน	
2551 – ปัจจุบัน	ผู้อำนวยการสำนักงานคุมประพฤติจังหวัดพะเยา
2547 – 2551	พนักงานคุมประพฤติ 8ว สำนักงานคุมประพฤติจังหวัดเชียงราย
2533 – 2547	พนักงานคุมประพฤติ กรมคุมประพฤติ
2532 – 2533	นักสังคมสงเคราะห์ 3 กรุงเทพมหานคร